

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 316.6:314.15(043.3)

ROȘCA TATIANA

**PARTICULARITĂȚILE IDENTITĂȚII ETNICE ALE
ADOLESCENȚILOR MOLDOVENI DIN DIASPORĂ**

511.03 – PSIHOLOGIE SOCIALĂ

Teză de doctor în psihologie

Conducător științific:	Caunenco Irina , doctor în psihologie conferențiar universitar
Consultant științific:	Rusnac Svetlana , doctor în psihologie conferențiar universitar
Consultant științific:	Iurchevici Iulia , doctor în sociologie conferențiar universitar
Consultant științific:	Calancea Angela , doctor în psihologie conferențiar universitar
Autor:	Roșca Tatiana

CHIȘINĂU, 2024

© Roşca Tatiana, 2024

CUPRINS

ADNOTARE.....	5
ANNOTATION.....	6
LISTA ABREVIERILOR.....	7
LISTA TABELELOR.....	8
LISTA FIGURILOR.....	10
INTRODUCERE.....	13
1. ABORDĂRI TEORETICE ȘI METODOLOGICE CU REFERIRE LA IDENTITATEA ETNICĂ	
1.1. Repere conceptuale legate de definierea identității etnice.....	23
1.2. Problematika identității etnice la adolescenții din diasporă.....	36
1.3. Influența proceselor de aculturație în determinarea alegerii identității etnice.....	59
1.4. Concluzii la Capitolul 1.....	69
2. INVESTIGAREA PARTICULARITĂȚILOR IDENTITĂȚII ETNICE LA ADOLESCENȚI	
2.1. <i>Designul</i> metodologic și tehnicile utilizate în cercetarea particularităților identității etnice.....	73
2.2. Cadrul axiologic ca premisă a dezvoltării identității etnice la adolescenții moldoveni.....	78
2.3. Autostereotipurile etnice ale reprezentantului grupului de apartenență.....	105
2.4. Factorii determinanți privind sentimentul de apartenență la propria identitate etnică.....	127
2.5. Structura identității etnice.....	130
2.6. Concluzii la Capitolul 2.....	135
3. IMPLICAȚIILE FACTORILOR PSIHOSOCIALI ÎN FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA IDENTITĂȚII ETNICE LA ADOLESCENȚII MOLDOVENI DIN DIASPORĂ	
3.1. Metodologia de investigare a dinamicilor contextuale cu impact asupra dimensiunii etnoidentitare.....	139

3.2. Caracteristicile factorilor implicați în procesul de adaptare, incluziune și integrare în țara-gază.....	143
3.3. Concluzii la Capitolul 3.....	167
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	169
BIBLIOGRAFIE.....	176
ANEXE	
Anexa 1. Cercetări în domeniul Diasporei din Republica Moldova.....	201
Anexa 2. Definirea diasporei.....	203
Anexa 3. Lista Asociațiilor Diasporale moldovenești în Italia.....	206
Anexa 4. Glosar.....	214
Anexa 5. Fișa de răspuns.....	217
Anexa 6. Rezultate descriptive ale Metodei „Nivelul de corelație dintre „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere ale vieții”.....	222
Anexa 7. Rezultate ale comparațiilor stereotipurilor etnice prin tehnica <i>diferențialului semantic</i>	269
Anexa 8. Rezultate ale comparațiilor datelor obținute la Chestionarul Romanova O. L.	291
Anexa 9. Rezultate ale comparațiilor datelor obținute la Chestionarul Phinney J.....	297
Anexa 10. Chestionar administrat în cadrul <i>focus grupurilor</i>	302
Anexa 11. Lista lucrărilor științifice la tema tezei de doctorat.....	303
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	308
CURRICULUM VITAE.....	309

ADNOTARE
la teza de doctor în psihologie a dnei Roșca, Tatiana
„Particularitățile identității etnice ale adolescenților moldoveni din diasporă”,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, 2024

Structura tezei. Teza conține: *Introducere, trei Capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie* (303 titluri) și 11 *Anexe*. Volumul tezei este de 175 pagini text de bază, 36 figuri și 24 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 47 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: diaspora, identitate etnică, adolescenți moldoveni imigranți în Italia, incluziune socială, adaptare socioculturală, strategii de integrare, componente etnoidentitare, percepție stereotipizată, dimensiune axiologică, sentiment de apartenență, aculturație.

Domeniul de studiu: psihologie

Scopul cercetării constă în delimitarea factorilor participativi în constituirea și menținerea identității etnice la adolescenți, care ar contura specificitatea trăsăturilor acestora în contextul migrației.

Obiectivele lucrării: analiza și sistematizarea abordărilor teoretico-practice despre problematica identității etnice cu focus pe condiția migrației; stabilirea unui plan anticipativ al factorilor care influențează construcția identității etnice la adolescenți; identificarea factorilor determinanți care participă la definitivarea alegerii etnoidentitare la adolescenți și al raportului dintre aceștia; conceperea conținutului interviului semistructurat și realizarea *focus grupurilor* pentru a identifica practicile de adaptare și integrare ale adolescenților din diasporă în țara-gază; elaborarea recomandărilor în vederea dezvoltării unei identități etnice pozitive la adolescenți.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea cercetării este subliniată de faptul că aceasta extinde dimensiunile identității etnice în contextul științific specific diasporei. În Republica Moldova, în premieră, a fost realizat un studiu teoretico-experimental cu referire la natura complexă a identității etnice a adolescenților moldoveni (cea de-a doua generație), într-un context intercultural, din perspectiva psihologiei sociale. În acest sens, în urma investigației, au fost identificate diferențe și similitudini cu referire la identitatea lor etnică. A fost demonstrată influența decisivă a familiei, al instituțiilor de învățământ și al rețelelor de socializare asupra procesului de integrare (ca fiind cel mai optim), unde identitatea etnică reprezintă baza auto-identificării lor. Drept consecință, demersurile întreprinse au condus la clarificări care au permis determinarea multitudinii de factori și influența acestora asupra construcției etnoidentitare la adolescenții moldoveni, precum și o delimitare clară a particularităților identității etnice.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante, vizează dimensiunea valorificării identității etnice la adolescenții imigranți, în scopul anticipării dificultăților de negociere a componentelor etnice, prin crearea premiselor unei interacțiuni eficiente, cristalizată în relația cu politicile de integrare din țara-gază. Acest lucru a fost realizat prin evaluarea ariei axiologice, a structurii identității etnice și a sentimentului de apartenență la propriul grup, precum și prin determinarea imaginii sociale a reprezentantului grupului de origine, împreună cu profilul de adaptare și integrare a adolescenților moldoveni imigranți din Italia, sondat în profunzime. Toate acestea au contribuit la elaborarea unui cadru cuprinzător privind parcursul de dezvoltare și formare a identității etnice într-un context etnocultural diferit de cel al Republicii Moldova.

Semnificația teoretică a investigației se conturează la interferența științelor antropologice, sociologice și psihosociologice în abordarea identității etnice la adolescenții imigranți prin: înțelegerea dilemelor legate de conceptele corelate identității etnice; geneza complexă a identității etnice în contextul migrației și contradicțiile implicate în acest proces; evidențierea rolului identității etnice ca resursă de adaptare și integrare a adolescenților în mediul intercultural.

Valoarea aplicativă a cercetării rezultă din: aplicarea cunoștințelor despre identitatea etnică în contextul diasporei, proiectarea unor programe de instruire și dezvoltare pentru copiii și adolescenții din instituții multinaționale; întocmirea programelor de educație multiculturală; utilizarea potențialelor rezultate în prognozarea proceselor de adaptare a adolescenților imigranți, precum și dezvoltarea programelor de intervenție pentru specialiștii din diasporă, destinate copiilor imigranți, cu scopul de a crește gradul de conștientizare în ceea ce privește țara natală.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele obținute în urma cercetării, au fost valorificate prin diseminarea acestora, atât la nivel teoretic, cât și practic, în cadrul tematicilor disciplinei *Psihologia grupurilor sociale mari și Etnopsihologie*, parte a planului de învățământ al Facultății Științe Sociale și ale Educației, Universitatea Liberă Internațională din Moldova și prezentate în cadrul a 47 lucrări științifice, publicate în 20 reviste de specialitate și în 27 volume ale materialelor conferințelor naționale și internaționale.

ANNOTATION
to the PhD thesis in psychology of Ms. Roșca, Tatiana
„Peculiarities of ethnic identity among Moldovan adolescents in the diaspora”,
Free International University of Moldova, Chișinău, 2024

Thesis structure. The thesis contains: *Introduction, three Chapters, General conclusions and recommendations, Bibliography* (303 titles) and 11 *Appendices*. The volume of the thesis consists of 175 pages of basic text, 36 figures and 24 tables. The research findings are published in 47 scientific papers.

Keywords: diaspora, ethnic identity, Moldovan immigrant adolescents in Italy, social inclusion, socio-cultural adaptation, integration strategy, ethnic identity components, stereotyped perception, axiological dimension, sense of belonging, acculturation.

Field of study: psychology

The aim of the research is to define the participatory factors which contribute to the constitution and preservation of ethnic identity in adolescents, highlighting the specificity of its features in the context of migration.

Research objectives: to analyze and systematize the theoretical and practical approaches on ethnic identity issues with a focus on the migration condition; to establish an anticipatory plan of the factors which influence the construction of ethnic identity in adolescents; to identify the determining factors which participate in the definition of ethnic identity choice in adolescents and the relationship between them; to design the content of the semi-structured interview and to conduct focus groups in order to identify the adaptation and integration practices of adolescents from the diaspora in the host country; and to develop recommendations for the development of a positive ethnic identity in adolescents.

Scientific novelty and originality. The novelty of the research is underlined by the fact that it expands the dimensions of ethnic identity in the specific scientific context of diaspora. A theoretical-experimental study on the complex ethnic identity of Moldovan adolescents (the second generation) was conducted in the Republic of Moldova for the first time, using social psychology as a perspective. In this way, the steps which were taken led to clarifications which allowed us to determine the multitude of factors and their influence on the construction of ethnic identity in Moldovan adolescents, as well as a lucid delimitation of the particularities of ethnic identity. In this sense, following the investigation, differences and similarities were identified with reference to their ethnic identity. The decisive influence of the family, educational institutions and social networks on the integration process was demonstrated (as the most optimal), where the ethnic identity is the basis of their self-identification. As a consequence, the steps undertaken led to clarifications that allowed the determination of the multitude of factors and their influence on the construction of ethnic identity among Moldovan adolescents, as well as a clear delimitation of the particularities of ethnic identity.

The results we obtained, which contribute to the solution of an important scientific problem, relate to the dimension of valuing ethnic identity in immigrant adolescents, in order to anticipate the difficulties of negotiating ethnic components, by creating the premises for an effective interaction, crystallized in relation to the integration policies in the host country. This was achieved by assessing the axiological area, the structure of ethnic identity and the sense of belonging to one's own group, as well as by determining the social image of the person representing the group of origin, along with the adaptation and integration profile of Moldovan immigrant adolescents in Italy, which was explored in depth. A comprehensive framework on the development and formation of ethnic identity in an ethnocultural context different from that of the Republic of Moldova was created by all of these factors.

The investigation's theoretical significance is highlighted by the involvement of anthropological, sociological and psychosociological sciences in addressing the ethnic identity of immigrant adolescents by: understanding the dilemmas related to the concepts of ethnic identity; the complex genesis of ethnic identity in the context of migration along with the contradictions involved in this process; and revealing the role of ethnic identity as a resource for adaptation and integration of adolescents in the intercultural environment.

The applicative value of the research results from: applying knowledge about ethnic identity in the context of the diaspora, designing training and development programs for children and adolescents from multinational institutions; preparing multicultural education programs; the use of potential results in forecasting the adaptation processes of immigrant adolescents, as well as the development of intervention programs for diaspora specialists, aimed at immigrant children, in order to raise awareness about the native country.

Implementation of the scientific results. The results obtained as a result of the research were valued by disseminating them, both theoretically and practically, within the subjects of the discipline *Psychology of large social groups* and *Ethnopsychology*, part of the curriculum of the Faculty of Social Sciences and Education, at the International Free University of Moldova and presented in 47 scientific papers, published in 20 scientific journals and in 27 volumes at national and international conferences.

LISTA ABREVIERILOR

AMD	Adolescenți moldoveni din Diasporă
AMIIT	Adolescenți moldoveni imigranți în Italia
AMRM	Adolescenți moldoveni din Republica Moldova
BRD	Birou Relații cu Diaspora
DRM	Diaspora Republicii Moldova
GA	Grup de apartenență
GR	Grup de referință
IE	Identitate etnică
IT	Italia
RM	Republica Moldova
RS	Reprezentare socială

LISTA TABELELOR

Tabelul 2.1. Comparații cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte)	80
Tabelul 2.2. Comparații cu referire la aprecierea valorilor.....	81
Tabelul 2.3. Comparații cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte) pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen.....	82
Tabelul 2.4. Comparații între fetele adolescente moldovence din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence imigrante din Italia cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte).....	83
Tabelul 2.5. Comparații între băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte).....	84
Tabelul 2.6. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	96
Tabelul 2.7. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia, în funcție de gen.....	97
Tabelul 2.8. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen.....	98
Tabelul 2.9. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate pentru fetele adolescente moldovence din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence din Italia în funcție de gen și locul de trai.....	99
Tabelul 2.10. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate pentru băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și băieții adolescenți moldoveni din Italia în funcție de gen și locul de trai.....	100
Tabelul 2.11. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în baza viziunii adolescenților moldoveni imigranți din Italia și a celor din Republica Moldova.....	107
Tabelul 2.12. Comparația calităților personale ale moldoveanului în baza viziunii adolescenților moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova.....	112
Tabelul 2.13. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în viziunea băieților adolescenți moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova.....	118

Tabelul 2.14. Comparația calităților personale ale moldoveanului în viziunea băieților adolescenți moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova.....	120
Tabelul 2.15. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în viziunea fetelor adolescente moldovence din Italia și a celor din Republica Moldova.....	122
Tabelul 2.16. Comparația calităților personale ale moldoveanului în viziunea fetelor adolescente moldovence din Italia și a celor din Republica Moldova.....	125
Tabelul 2.17. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	128
Tabelul 2.18. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între fetele adolescente moldovence imigrante din Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai.....	129
Tabelul 2.19. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai.....	130
Tabelul 2.20. Comparația componentelor identității etnice între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	131
Tabelul 2.21. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți moldoveni din Italia și fetele adolescente moldovence din Italia, în funcție de gen și locul de trai.....	132
Tabelul 2.22. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai.....	133
Tabelul 2.23. Comparația componentelor identității etnice între fetele adolescente din Italia și fetele adolescente din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai.....	133
Tabelul 2.24. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți din Italia și băieții adolescenți din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai.....	134

LISTA FIGURILOR

Fig. 1.1. Structura identității etnice.....	25
Fig. 2.1. <i>Designul</i> cercetării.....	73
Fig. 2.2. Distribuția adolescenților moldoveni imigranți din Italia în funcție de gen.....	75
Fig. 2.3. Distribuția adolescenților moldoveni din Republica Moldova în funcție de gen.....	76
Fig. 2.4. Ierarhia de valori a adolescenților moldoveni din Republica Moldova.....	79
Fig. 2.5. Ierarhia de valori a adolescenților moldoveni imigranți din Italia.....	80
Fig. 2.6. Evaluarea sferelor de viață extrem de importante pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	85
Fig. 2.7. Evaluarea sferelor de viață extrem de importante pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	86
Fig. 2.8. Evaluarea sferelor de viață pe care adolescenții moldoveni din Republica Moldova le consideră neimportante.....	87
Fig. 2.9. Evaluarea sferelor de viață pe care adolescenții moldoveni imigranți din Italia le consideră neimportante.....	89
Fig. 2.10. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate ridicată pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	90
Fig. 2.11. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate ridicată pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	91
Fig. 2.12. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate scăzută pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	91
Fig. 2.13. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate scăzută pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	93
Fig. 2.14. Valoarea medie a discrepanțelor dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	95
Fig. 2.15. Valoarea medie a discrepanțelor dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	95

Fig. 2.16. Evaluarea conflictelor interne la adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	101
Fig. 2.17. Evaluarea conflictelor interne la adolescenții moldoveni imigranți din Italia	102
Fig. 2.18. Evaluarea sentimentului de vid interior la adolescenții moldoveni din Republica Moldova.....	104
Fig. 2.19. Evaluarea sentimentului de vid interior la adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	104
Fig. 2.20. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în baza viziunii adolescenților moldoveni imigranți din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova...	112
Fig. 2.21. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în baza viziunii adolescenților imigranți din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova.....	118
Fig. 2.22. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea băieților adolescenți imigranți din Italia și a băieților adolescenți moldoveni din Republica Moldova.....	120
Fig. 2.23. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea băieților adolescenți imigranți din Italia și a băieților adolescenți moldoveni din Republica Moldova.....	122
Fig. 2.24. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea fetelor adolescente moldovence imigrante din Italia și a fetelor adolescente moldovence din Republica Moldova.....	124
Fig. 2.25. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea fetelor adolescente moldovence imigrante din Italia și a fetelor adolescente moldovence din Republica Moldova.....	126
Fig. 3.1. Factorii psihosociali implicați în construcția și dezvoltarea identității etnice.....	143
Fig. 3.2. Schimbările percepute de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia la nivel de familie.....	145
Fig. 3.3. Relația adolescenților moldoveni imigranți cu comunitatea moldovenească din Italia.....	149
Fig. 3.4. Limba vorbită în familie de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia...	151

Fig. 3.5. Tipul de relație a adolescenților moldoveni imigranți din Italia cu semenii italieni.....	156
Fig. 3.6. Schimbări corelate parcursului școlar în perioada aflării adolescenților moldoveni în Italia.....	160
Fig. 3.7. Starea afectivă a adolescenților moldoveni imigranți din Italia odată reveniți în Republica Moldova.....	163
Fig. 3.8. Autodefinirea identitară a adolescenților moldoveni imigranți din Italia.....	164
Fig. 3.9. Cum cred adolescenții moldoveni din Italia că sunt definiți de către colegii de școală italieni.....	164
Fig. 3.10. Consumul de divertisment cultural de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia.....	165

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei de cercetare este nuanțată de transformările sociale în curs de desfășurare ca urmare a fluxurilor de migrație specifice Republicii Moldova, care tind să includă un segment comunitar foarte important, cel al copiilor și adolescenților, invizibil până acum câțiva ani. Aceasta este o provocare socială imensă, întrucât marchează sfârșitul iluziei privind prezența lor temporară în alte țări, constituind totodată oglinda realității actuale, care reflectă atât imaginea Republicii Moldova, cât și imaginea țărilor-gazdă drept indicatori de referință în parcursul lor de integrare.

În contextul dat, apariția copiilor imigranți pe scena publică, trezește anumite dileme legate de evoluția migrației individuale spre una de tip familial, care își pune amprenta pe incluziunea lor socială, socializarea școlară și stabilirea relațiilor cu semenii din țara-gazdă, cât și dileme legate de suferința în urma alegerii căii de migrație de către părinții lor și a consecințelor care alimentează condiția lor de suspendare între două lumi: cea a țării de origine și cea a țării în care cresc. Întâlnirea dintre aceste lumi activează în perioada adolescenței reflecții legate nu doar de etnia lor, dar și de influența acesteia asupra construcției identității etnice marcată de componente puse sub semnul întrebării, fiind negociate și reconstruite în condițiile migrației. „Pe măsură ce acest fenomen al *identităților cu cratimă* devine mai pronunțat, apar noi dileme legate de transformarea și coeziunea socială, forțând redefinirea interpretărilor cu referire la integrare, mai ales în faza adolescentină, unde adolescenții imigranți sunt nevoiți să se definească și să-și redefină poziția lor în lume”¹.

Din perspectiva societății-gazdă, prezența lor relativizează pretinsul universalism al modelului de vest, înaintând implicit revizuiți și cereri educaționale de participare activă în viața școlară², împreună cu solicitările revendicative noi față de cele ale părinților lor.

Dacă în cazul primei generații, migrații acceptă să existe doar ca participanți la viața economică, atunci în cazul celei de-a doua generații, transmiterea culturală se impune ca o necesitate, deoarece datoria părinților imigranți de a prelungi valorile de referință ale propriei culturi este însoțită de teama de a nu mai putea transmite nimic. Cu toate acestea, această necesitate intră adesea în conflict cu predominanța modelului de referință autohton al țării-gazdă, care se traduce printr-o negare a

¹ ANDALL J. *Italiani o stranieri? La seconda generazione in Italia*. In: SCIORTINO, G., COLOMBO, A. (coord. ed.). *Un'immigrazione normale*. Bologna: Il Mulino, 2003. 281-307 p. ISBN 978-8815095459.

² AMBROSINI, M., MOLINA, S. *Seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia*. Torino: Fondazione Giovanni Agnelli, 2004. 1-22 p. ISBN 9788878601758.

recunoașterii oricărei practici capabile să pună în discuție valorile care stau la baza sentimentului de apartenență la o comunitate.

Însă, din perspectiva societății de origine, fiind cel mai adesea transpuse în dimensiunea familială, ele reprezintă instrumentul de răscumpărare, rezultatul experienței de migrație și evaluarea succesului ca imigrant. În aceste condiții, adolescenții caută continuitatea cu trecutul lor și perspective pentru viitor, unde își pipăie locul individual (ca copii), personal (ca adolescenți), social (ca cetățeni) și structural (la nivel de obiective accesibile) prin redefinirea continuă a multiplelor identități pe care le poartă. Ei devin astfel mediatori între două sisteme de referință, reprezentând în mod ipotetic și simultan acei observatori interni și externi, într-o realitate în care își asumă rolul de actori prin intermediul cărora surprindem dinamica relațională dintre nativi și migranți într-o perspectivă diferită.

În acest context, interesul major al cercetătorilor ce ține de studiul identității etnice la adolescenții din diasporă este determinat de următoarele aspecte: nevoia cunoașterii valorii identității etnice, înțeleasă ca recunoștință în definirea a ceea ce suntem și dorim să devenim³; importanța identității etnice în sens pozitiv, ca resursă a integrării și în sens negativ, ca obstacol în parcursul incluziunii sociale⁴; înțelegerea ambivalenței culturale, care ar da naștere dilemelor identitare derivate de la apartenența la două culturi: cea de origine și cea majoritară; implicațiile mediului social, al practicilor familiale și al culturii adolescente în modelarea și definirea hotarelor identitare⁵; pătrunderea în esența discrepanțelor dintre nivelurile de aculturație la adolescenți⁶; acceptarea conștiinței etnice, care invită la autoreflexie și îndeamnă la schimbare, permițând a vedea viitorul fără a uita trecutul⁷.

Așadar, actualitatea temei rezidă în studiul proceselor identitare, implementate de către adolescenții moldoveni în procesul de integrare socială în Italia, printr-o analiză etnopsihologică a dinamicilor care se dezvoltă în relația acestora cu societatea italiană.

Aspectele investigate acoperă variate dimensiuni de integrare, și anume: relațională, prin reflecția asupra influenței familiei, comunității și prietenilor în definirea procesului integrativ; cel

³ RICUCCI, R. *Italiani a metà*. Bologna: Il Mulino, 2010. 53 p. EAN 9788815137265.

⁴ PATTARIN, E. *Fuori dalla linearità delle cose semplici, migranti di prima e seconda generazione*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 90 p. ISBN 9788846481474.

⁵ RIVERA, A. Etnia-etnicità. In: *L'imbroglio etnico in quattordici parole-chiave*. Bari: Dedalo, 2001. pp. 27-43. ISBN 8822062353.

⁶ AMBROSINI, M., MOLINA, S., *Op. Cit.*

⁷ ZANFRINI, L. *Sociologia della convivenza interetnica*. Roma-Bari: Laterza, 2004. 91 p. ISBN 9788842074014.

identitar și cultural, prin analiza formelor și a utilizării de referințe socioculturale în viața de zi cu zi, unde putem observa formele latente de prejudecată și discriminare.

Această decizie este legată de necesitatea de a examina experiența adolescenților imigranți în Republica Moldova, într-o perioadă fundamentală pentru dezvoltarea identității personale, sociale și etnice. Orientarea spre adolescenți a corespuns unei opțiuni de natură cognitivă, întrucât studiile asupra celei de-a doua generații nu fac decât să câștige teren în ultimii ani pe scena națională și internațională.

Gradul de studiere a temei de cercetare. Interesul cercetătorilor pentru *identitatea etnică* a condus, fără îndoială, la diferite definiții ale acesteia. Astfel, Tajfel H.⁸ definește *identitatea etnică* ca „produs al auto și hetero-atribuirii, care nu este absolută, ci contextuală și multiplă”. Cercetătorii Brubaker R. și Cooper F.⁹ consideră *identitatea etnică* ca „ceva natural, esențial, care se regăsește la toți oamenii, fiind o emergență biologică, psihologică, culturală și cu caracteristici regionale”. Brass P.¹⁰ la rândul său, argumentează faptul că „construcția *identității etnice* reprezintă procesul trecerii de la statutul de a fi o categorie, la cel de comunitate, ca o consecință a acțiunii elitelor, prin manipularea unor trăsături culturale selective și un efort de a aduce congruență între o multitudine de simboluri”. Autorul pune accent aici pe trei vectori de bază al conceptului *identității etnice*: obiectivi, fiind markerii culturali (limba, dialect, port distinctiv, obiceiuri alimentare, religie); subiectivi (autodefiniri ale identității); și comportamentali (modalități specifice de conduită și interacțiune).

În opinia lui Jenkins R.¹¹ „*identitatea etnică* constituie produsul conjuncției proceselor de definire internă și externă, ca rezultat al unei negocieri”. După Barth F.¹², „*identitatea etnică* reprezintă un fenomen care este generat și are loc în procesul de interacțiune între societăți, în care diferențele etnice nu depind de absența interacțiunii sociale, ci dimpotrivă, acestea reprezintă fundamentul pe care sistemele sociale sunt construite”. Connor W.¹³ sprijină ideea esenței *identității etnice* care este determinată de legătura psihologică, care unește și diferențiază oamenii, „*identitatea*

⁸ TAJFEL, H. Quantitative judgement in social perception. In: *British Journal of Psychology*, 1959, vol. 50, p. 16-29. DOI 10.1111/J.2044-8295.1959.TB00677.X.

⁹ BRUBAKER, R. COOPER, F. Beyond „identity” In: *Theory and Society*, 2000, nr. 29, p. 1-47. DOI 10.1023/a:1007068714468.

¹⁰ BRASS, P. *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New York: SAGE, 1991, 323 p. ISBN 0803996942.

¹¹ JENKINS, R. *Social Identity*. Londra: Routledge, 2008. 161 p. ISBN 0-203-92741-9.

¹² BARTH, F. *Ethnic Groups and Boundaries. The social Organization of Culture Difference*. Illinois: Waveland Press, 1998. 11 p. ISBN 1478607955.

¹³ CONNOR, W. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press, 2018. 175 p. ISBN 9780691025636.

etnică nu își extrage sustenabilitatea din fapte, ci din percepții, nu din istoria cronologică, ci din istoria sensibilă „simțită”. Erikson E. H.¹⁴ apreciază *identitatea etnică* ca un proces continuu a combinării de fragmente vechi (din copilărie) și a celor noi, de identificare. Jasper J. M. și Polleta F.¹⁵ susțin că „*identitatea etnică* este o construcție socială cu caracter instrumental, fiind o reprezentare contextuală, fără substanță, multiplă și fluidă”. Hall S.¹⁶ recunoaște *identitatea etnică* ca un produs, care nu este niciodată complet, ci este totdeauna în proces, constituită în interiorul și nu în exteriorul reprezentării: „*identitatea etnică* este construită în permanență în procesul de repovestire a trecutului, pentru că reprezentarea asupra trecutului este o reprezentare asupra unei comunități imaginate”; Palmonari A.¹⁷ consideră *identitatea etnică* drept „o calitate relațională și temporală a experienței sinelui”. Bosisio R.¹⁸ argumentează faptul că „*identitatea etnică* reprezintă rezultatul unui proces relațional, dinamic, care se referă atât la validarea altora, cât și la elaborarea personală a unui sentiment de unitate, coerență și continuitate în timp”. Queirolo Palmas L.¹⁹ susține că „fiecare noțiune a *identității etnice*, valabilă științific, implică schimbare și dinamism”. Besozzi E.²⁰ consideră că „*identitatea etnică* reprezintă un scop de a cuceri autonomia eului, care este întemeiată tocmai pe ideea diferenței, adică pe un paradox aparent care constă în perceperea în sine a faptului de a fi similar cu alții, dar în același timp diferit”. Cabrera Pérez D. L.²¹ menționează că „*identitatea etnică* în dimensiunea sa, este construită prin procese de identificare și dezvoltare a sentimentului de apartenență”. Ancora A.²² remarcă faptul că „fără diferențe nu există *identitate etnică*”. În cele din urmă, Scârneci F.²³ vede *identitatea etnică* ca o „reprezentare de sine”, prin pretinderea existenței strămoșilor comuni și împărțind unul sau mai multe dintre următoarele elemente: cultură, rudenie, limbă, loc natal și religie”.

¹⁴ ERIKSON, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968. 32 p. ISBN 0-393-31144-9.

¹⁵ JASPER, J.M., POLLETA, F. *Collective Identity and Social Movements*. In: *Annual Review of Sociology*, New York: Department of Sociology, Columbia University. 2001, nr. 27, p. 283-305. ISSN 03600572.

¹⁶ HALL, S. *Cultural Identity and Diaspora: Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, 1990. 56 p. OCLC 793925281.

¹⁷ PALMONARI, A. *Psicologia dell'adolescenza*. Bologna: Il Mulino, 1993. 105 p. ISBN 9788815040947.

¹⁸ BOSISIO, R. et al. *Stranieri e italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 39 p. ISBN 9788879899475.

¹⁹ QUEIROLO PALMAS, L. *Prove di seconde generazioni. Giovani di origine immigrata tra scuole e spazi urbani*. Milano: FrancoAngeli, 2009. 7 p. EAN 9788846475930.

²⁰ BESOZZI, E., COLOMBO, M., SANTAGATI, M. *Giovani stranieri, nuovi cittadini. Le strategie di una generazione ponte*. Milano: Franco Angeli, 2009. 147 p. ISBN 8856819872.

²¹ CABRERA PEREZ, L. *La integración cultural y social de inmigrantes latinoamericanos, Inquietudes y sugerencias para políticas de cambio*. Madrid: Universitas, 2008. 89 p. ISBN 9788479912314.

²² ANCORA, A. *La consulenza transculturale della famiglia. I confini della cura*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 175 p. ISBN 8846425685.

²³ SCÂRNECI, F. *Introducere în sociologia identității*. Brașov: Ed. Universității din Transilvania, 2009. 58 p. ISBN 978-973-598-530-1.

În aceeași ordine de idei, s-au efectuat studii privind *fațetele identității etnice*, în cadrul cărora, prin aportul teoretic și practic, cercetătorii au facilitat elucidarea construcției complexe a conceptului dat, cum ar fi, de exemplu: Fabietti U. (2013) „*identitatea etnică ca expresie simbolică a atitudinii defensive al imigrantului în realizarea și trăirea propriei etnicități*”²⁴; Berti F. (2006) „*identitatea etnică ca resursă de referință în cazul propunerii altei identități, cu valori diferite decât cele asimilate pe parcursul vieții*”²⁵; Rivera A. (2001) „*identitatea etnică ca experiență de viață al imigrantului într-un mediu cultural diferit de cel de origine*”²⁶; Ambrosini M. (2011) „*identitatea etnică ca vehicul esențial în transmiterea practicilor culturale generațiilor ulterioare*”²⁷; Leonini L. (2005) „*identitatea etnică ca forță puternică care asigură integritatea coezivă în depășirea diferențelor etnice profunde, care despart multe realități naționale*”²⁸.

Suportul teoretic și metodologic al cercetării, așadar, s-a referit la fundamentele epistemologice privind studiul identității etnice la adolescenții din diasporă, constituite din:

- *teorii*: Teoria Identității Sociale (Tajfel J., 1981); Teoria dezvoltării psihosociale (Erikson E., 1968); Teoria proceselor identitare (Breakwell G., 2013); Teoria dinamică a relațiilor etnice (Barth F., 1981); Teoria Identității Sociale (Stefanenko T. G., 1999).

- *modele*: Modelul stărilor identitare (Marcia J., 1967); Modelul dezvoltării identității etnice (Phinney J., 1989); Modelul liniar al aculturației (Gordon M., 1964); Modelul bidimensional al aculturației (Berry J., 1995); Modelul fuziunii culturale (Hermans H., Kempen H., 1998); Modelul politicilor de integrare al statelor-gazdă (Bourhis R., 1997); Modelul strategiilor de integrare, legate de bilingvism (Portes A., Rumbaut R., 2001).

- *sistemul ideilor ce rezultă din*:

a) *abordarea antropologică a identității etnice*, dezvoltată în lucrările savanților: Lévi-Strauss C., Graves T., Pintus A., Fabietti U., Aime M., Barth F., Geertz C., Warner W. L., Strole L., Clifford J., etc.

b) *abordarea sociologică a identității etnice*, reprezentată de:

²⁴ FABIETTI, U. *L'identità etnica. Storia e critica di un concetto equivoco*. Roma: Carocci, 2013. 129 p. ISBN 8843067893.

²⁵ BERTI, F. *In cerca d'identità. Essere giovani in provincia di Siena all'inizio del terzo millennio*. Milano: FrancoAngeli, 2006. 138 p. ISBN 9788846479921.

²⁶ RIVERA, A. *Etnia-etnicità*. In: *L'imbroglio etnico in quattordici parole-chiave*. Bari: Dedalo, 2001. pp. 27-43. ISBN 8822062353.

²⁷ AMBROSINI, M. *Sociologia delle migrazioni*. Bologna: Il Mulino, 2011. 176-180 p. ISBN 9788823817500.

²⁸ LEONINI, L. *Stranieri & italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 163 p. EAN 9788879899475.

Calhoun C., Brubaker R., Queirolo Palmas L., Berger P., Sombart W., Park R. E., Simmel G., Waters M. C., Smith A., Tullio-Altan C., D'Anna L., Schultz M., Gordon M. M., Dubet F., Cesareo V., Colombo A., Barbagli M., Robertson I., Melossi D., Berti F., Boccagni P., Bourdieu P., Rumbaut R., Portes A., Ambrosini M., Hall S., Sayad A., Jenkins R., Jasper J. M., Leonini L., Rebughini P., Mantovani G., etc.

c) abordarea psihosociologică a identității etnice evidențiată în cercetările:

- *savanților din Occident:*

Valtolina G. G., Palmonari A., Ward C., Arends-Tóth J., Berry J. W., Hutnik N., Coleman H. L. K., La Fromboise T., Birman D., Devich-Navarro M., Sabatier C., Hermans H. J. M., Bourhis R., Bierbrauer G., Helms J. E., Ellemers N., Mancini T., Fenaroli P., Aboud F. E., Ancora A., Brown R., Marcia J., Phinney J., Rosenthal D., Breakwell G. M., Deaux K., Fruggeri L., Gozzoli C., Tajfel H., Turner J. C., Liebkind K., Halbwachs M., Ashmore R., etc.

- *savanților români:* David D., Horvath, I., Scârnci F., Gavreliuc A., Sandu D., Anghel R. G., etc.

- *cercetătorilor din Republica Moldova:* Caunenco I., Rusnac S., Gașper L., Horozova L., Caunova N., Ivanova N., Deleu E., Roșca T., etc.

- *savanților ruși:* Stefanenko T. G., Lebedeva N., Tatarko A. N., Soldatova G. U., Pavlenco V., Romanova O. L., Pocebut L. G., etc.

Așadar, analiza aprofundată a identității etnice la adolescenți imigranți din diasporă evidențiază aspectele teoretice și practice ale acestui fenomen unic în psihologia socială: a) rolul centralității dimensiunii identitare la adolescenții din diasporă în coabitarea multietnică, ca fenomen social; b) utilizarea strategică a identității etnice în atingerea scopurilor și obiectivelor cu referință la recunoașterea reclamării drepturilor adolescenților imigranți; c) reprezentarea identității etnice ca instrument de diminuare a gradului de conflictualitate interetnică, antrenată în scopul considerării tuturor adolescenților imigranți cu drepturi, oportunități și obligațiuni egale, utilizând universalitatea unor valori pentru creșterea solidarității interculturale; d) achiziționarea unei identități etnice pozitive și discernământul potențialității ei strategice în intervențiile vieții sociale și școlare; e) impactul dublei influențe culturale: a țării de origine și a țării-gazdă, asupra procesului de dobândire a identității etnice la adolescenții imigranți; f) efectele percepției „condiției străinului” asupra strategiilor identitare, adoptate de către adolescenți; g) experiența apartenenței adolescenților imigranți la mai multe lumi, ca „premisă” a polarizării și a „fracturilor” identitare.

În acest context, **problema de cercetare**, fiind una foarte complexă, se axează pe contradicția dintre nevoia socială de a investiga caracteristicile specifice privind identitatea etnică a adolescenților migranți și lipsa studiilor referitoare la acest fenomen în psihologia socială, pe fundalul dificultăților întâmpinate în explicarea dezvoltării și transformării identității etnice a adolescenților în procesul de adaptare la un context intercultural.

Scopul cercetării constă în delimitarea factorilor participativi în constituirea și menținerea identității etnice la adolescenți, care ar contura specificitatea trăsăturilor acesteia în contextul migrației, pe fundalul valorilor predominante, ca vector pentru alegerile identitare.

Obiectivele cercetării vizează:

- 1) analiza și sistematizarea abordărilor teoretico-practice cu referință la problematica identității etnice, cu focus pe condiția migrației;
- 2) stabilirea unui plan anticipativ al factorilor care influențează construcția identității etnice la adolescenți;
- 3) identificarea factorilor determinanți și raportului dintre aceștia, care participă la definitivarea alegerii etnoidentitare la adolescenți;
- 4) conceperea conținutului interviului semistrukturat și realizarea *focus grupurilor*, pentru a identifica practicile de adaptare și integrare ale adolescenților moldoveni imigranți din Italia;
- 5) elaborarea recomandărilor în vederea dezvoltării unei identități etnice pozitive la adolescenți.

Ipoteza de cercetare. Identitatea etnică a adolescenților moldoveni imigranți din Italia este diferită de cea a adolescenților moldoveni din Republica Moldova, având în vedere gradul și conținutul componentelor etnoidentitare (cognitivă, afectivă, axiologică), determinate de contextul sociocultural de trai.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese

Investigațiile cantitative și calitative, de natură exploratorie și descriptivă, care au fost realizate, s-au concentrat pe delimitarea factorilor care influențează dinamica identitară la adolescenții moldoveni imigranți din Italia.

Prin urmare, cercetarea s-a axat pe premisa că conceptul de valoare, luată din perspectiva de dezirabilitate, explicită sau implicită, distinctivă al unui grup, care îi influențează acțiunile și scopurile, reprezintă ghidul de conduită al adolescenților în procesul de socializare, prin care își dezvoltă nucleul identitar. Mai mult decât atât, adolescenții tind să se reprezinte (ceea ce ține de

relațiile interpersonale, sistemul de credințe, etc.) în raport cu propriile valori, care își pun amprenta pe fortificarea identității și căreia îi conferă validitate logică.

În același context, una dintre liniile directoare, care a justificat demersul investigativ, s-a bazat pe principiul judecății de valoare, care ne-a permis să răspundem, prin evidențierea caracteristicilor definitorii ale reprezentantului grupului etnic, cine este moldoveanul astăzi și dacă mediul sau contextul de trai poate impacta conotațiile atribuite acestuia.

La fel, ca parte indispensabilă în cercetarea identității etnice, am găsit de cuviință să evaluăm factorii determinanți privind apartenența etnică, prin parametrii identificării etnice, unde am remarcat influența statutului de grup de referință (majoritar / minoritar) nu doar asupra sentimentului de apartenență etnică, ci și asupra reprezentării interrelației dintre majoritatea și minoritatea etnică.

De asemenea, am considerat necesară investigarea componentelor identitare predominante ale identității etnice (cognitive și afective), în conglomeratul diverselor identități ale personalității adolescente, analizate în contextul migrației și invers, care ne-a permis să vedem ce „culoare” are „rudenia” cu propriul grup etnic (afectivă sau cognitivă), mai ales în conjunctura societății multiculturale în care trăim astăzi.

Toate acestea, pe fundalul rezultatelor derivate în urma desfășurării *focus grupurilor*, care constituie miezul argumentativ al cercetării și unde au fost analizate practicile de adaptare, incluziune și integrare ale adolescenților moldoveni din diasporă, au fost explicate prin dinamicele relaționale familiale, comunitare, de prietenie, școlare, pe care le experimentează adolescenții în contactul zilnic cu actorii societății indigene, având un impact în determinarea identității etnice (în raport cu societatea și semenii italieni).

În acest sens, au fost aplicate:

- *metode teoretice*: documentarea științifică, examinarea comparativă, generalizarea, clasificarea, observarea;

- *metode empirice de colectare a datelor*: Metoda „Nivelul corelației dintre „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere ale vieții”, elaborată de Fantalova E.B; Metoda de investigare a stereotipurilor etnice prin tehnica *diferențialului semantic*, elaborată de Stefanenko T.G.; Chestionarul Romanova O. L., în vederea măsurării parametrilor de identificare etnică; Chestionarul Phinney J., pentru măsurarea gradului de expresivitate a componenteleor etnoidentitare; *Focus grupul*;

Pentru analiza statistică a datelor a fost utilizat programul specializat IBM SPSS Statistics, versiunea 23. Analizele efectuate au inclus teste de comparație statistică *t-Student*;

- analiza calitativă și comparativă.

Sumarul capitolelor tezei. Teza de doctorat este structurată în următoarele secțiuni: Introducere; Capitolele de bază (3); Concluzii și recomandări; Bibliografie (303 titluri) și Anexe (11). Volumul textului de bază al lucrării este de 175 pagini. Textul lucrării este ilustrat prin intermediul a 24 de tabele și 36 de figuri.

În secțiunea **Introducere**, este argumentată actualitatea și importanța studierii temei de cercetare, cu accent pe interesul științific, condus de nevoia cunoașterii valorii identității etnice la adolescenții din diasporă, în contextul migrației, ca resursă sau obstacol în procesul de integrare în țara-gazdă. Prin evidențierea diferitelor definiții ale identității etnice, a fost oferită o imagine a delimitărilor celor mai importanți cercetători care abordează problemele etnoidentitare. În acest sens, au fost conturate teoriile și modelele dezvoltate în lucrările savanților din domeniul antropologiei, sociologiei, psihosociologiei, evidențiind încadrarea temei în preocupările internaționale, naționale, cât și în context inter și transdisciplinar, cu trasarea direcțiilor care definesc problema cercetării în psihologia socială. Toate acestea au contribuit la stabilirea scopului, a obiectivelor investigației, a ipotezei de cercetare, cu justificarea metodelor selectate. Tot aici sunt descrise succint și compartimentele tezei.

În *Capitolul 1- Abordări teoretice și metodologice cu referire la identitatea etnică*, este prezentat cadrul teoretic, conceptual științific și principalele contribuții investigative cu referire la particularitățile identității etnice în contextul migrației. Sunt descrise abordările cu referire la conceptul cheie din perspectiva primordialismului și construcționismului social. De asemenea, este tratată atât problematica etnoidentitară la adolescenții din diasporă, unde au fost evidențiate clasificările generațiilor formate în urma migrației, cât și diaspora ca concept (definiție, etape de constituire, tipuri). Reieșind din contextul cercetării, au fost schițate *necesitățile* de dezvoltare, caracteristice adolescenței, cu accent pe *sarcina* de construire a identității, prin nevoile tipice acestei vârste, împletite cu condiția „străinului” pe care o trăiesc adolescenții în contextul migrației. În aceeași ordine de idei, luând în considerare complexitatea particularităților identității etnice, au fost evidențiate procesele de aculturație, implicate în parcursul definitivării alegerii identitare, împreună cu strategiile de integrare corelate acestora (excluderea, asimilarea, provizoratul, multiculturalismul).

În *Capitolul 2 - Investigarea particularităților identității etnice la adolescenți* este evocat designul cercetării, prin modelul de conceptualizare a variabilelor, care contribuie la dezvoltarea identității etnice la adolescenții moldoveni imigranți din Italia și la adolescenții moldoveni din

Republica Moldova: conexiunea cu sfera valorică, specifică adolescenței, care semnifică acel *ghid* de conduită în alegerile identitare; stereotipurile etnice legate de reprezentantul grupului de apartenență; structura identității etnice (componenta cognitivă și afectivă); sentimentul de apartenență la propriul grup etnic și factorii determinanți (importanța identității etnice, interrelația dintre majoritate și minoritate); În același context, sunt descrise: etapele cercetării, scopul, obiectivele, metodele utilizate, eșantionul de cercetare, ipoteza de cercetare și supozițiile care urmează a fi explorate. Prezentarea rezultatelor investigației este elaborată pe trei dimensiuni: cantitativă, cantitativ-comparativă și calitativă.

În *Capitolul 3 – Implicațiile factorilor psihosociali în formarea și dezvoltarea identității etnice la adolescenții moldoveni din diasporă* sunt conținute rezultatele cu caracter descriptiv și sintetic ale dimensiunilor derivate din cadrul *focus grupurilor* organizate în contextul cercetării: familia, ca factor determinant de bază în conturarea identității etnice; comunitatea, ca relație și resursă; limba - ca marker etnic; grupul de semeni – element crucial în definirea identității; școala, ca traiectorie de adaptare și integrare în contextul țării-gazdă; identitatea etnică și cultura; identitatea etnică și spațiul virtual.

În secțiunea **Concluziile generale și recomandări** sunt sintetizate principalele rezultate teoretice și metodologice ale cercetării, corelate cu tema abordată, obiectivele, scopul și ipotezele. Se regăsesc aici argumentele concrete, rezultate din analiza problemei științifice soluționate în lucrare, valoarea teoretică și practică a investigației, limitele conceptuale și metodologice ale cercetării în baza rezultatelor obținute, recomandările cu referire la diseminarea rezultatelor în contextul învățământului universitar și al intervenției psihologice, precum și eventualele direcții de perspectivă legate de tema abordată.

1. ABORDĂRI TEORETICE ȘI METODOLOGICE CU REFERIRE LA IDENTITATEA ETNICĂ

1.1. Repere conceptuale legate de definirea identității etnice

Astăzi, trăind într-o societate multiculturală, observăm că apartenența etnică devine tot mai mult un punct de referință a propriei identități. Totuși, conviețuirea pluralității grupurilor etnice diferite, are tendința de a suscita perplexități cu privire la păstrarea specificității identității etnice, care la un moment dat se confruntă cu exigența de a se adapta la contextul ospitalier.

Astfel, atât pentru migranți, cât și pentru indivizii nativi ai unei societăți, apartenența etnică constituie una dintre multiplele identități care construiesc realitatea multiculturală.

Referitor la definirea dimensiunilor pe care le cuprinde conceptul de identitate etnică este important să se facă distincția între componenta „obiectivă”, în sensul identității care se dobândește la naștere și nu poate fi schimbată, și componenta „subiectivă”, care este determinată de semnificația personală pe care indivizii o atribuie etniei lor. În primul caz, este invocat conceptul de *etnicitate*, pe când în cel de-al doilea caz - de *identitatea etnică*.

Dacă în cazul literaturii sociologice există tendința de le lua drept sinonime, atunci în cazul perspectivei psihologice și psihosociale se subliniază importanța distingerii acestor noțiuni, ancorate la procesele identitare, care relaționează cu componentele structurale ale grupurilor²⁹.

Conceptul de *etnicitate*, este legat de indicatori precum: originea geografică, limba vorbită, rasă, trăsături fizice, obiceiuri, istorie și se referă la un grup de oameni, care se recunosc pe baza caracteristicilor biologice, culturale și / sau religioase.

Fiind considerată o „conștiință falsă”, antropologul Pintus A.³⁰ vede etnicitatea ca un atașament *irațional* față de originea proprie, față de propriul teritoriu și față de propria religie.

Prin urmare, identitatea etnică este „parte din instinctul primatelor, care se activează în condiții de stres sau amenințare, ori de supraviețuire a grupului”³¹. În acest context, o definiție mai articulată a etnicității, a fost propusă de Smith A.³² și preluată ulterior de cercetătorul italian Tullio-Altan C.³³.

²⁹ LIEBKIND, K. Ethnic identity - Challenging the boundaries of social psychology. In: BREAKWELL, G. M. (coord. ed.). *The social psychology of identity and the self-concept*. London: Surrey University, 1992, p. 147-186. ISBN 0121286851.

³⁰ PINTUS, A. *Psicologia sociale e multiculturalità*. Roma: Carocci, 2008. 68 p. ISBN 9788843047536.

³¹ HOBBSAWN, E. Identity Politics and the Left. In: *New Left Review*, 1996, nr. 1/217, p. 38-45. ISSN 0028-6060.

³² SMITH, A.D. *National Identity*. Londra: Penguin Books. 1991. 16 p. ISBN 0140125655.

³³ TULLIO ALTAN, C. *Antropologia. Storia e problemi*. Milano: Feltrinelli, 1996. 231 p. EAN 9788807100086.

Smith A.³⁴ consideră etnia drept un „complex mitico-simbolic”, bazat pe amintiri împărtășite, care iau forma mitului. În același sens, Tullio Altan C.³⁵ distinge aici câteva atribute pe care le consideră necesare pentru realizarea unei comunități etnice conștiente de sine: un nume colectiv, mitul unei origini comune, amintiri și elemente caracteristice uneia și aceleiași culturi, asocierea cu un anumit teritoriu *național* și sentimentul de solidaritate între membrii comunității. Autorul³⁶ propune mai târziu o definiție a *etnicității*, înțeleasă ca un „complex simbolic, trăit de diferite popoare, drept element constitutiv al identității lor și ca principiu al agregării sociale”, identificând componentele acestui complex în transfigurarea simbolurilor și valorilor privind aspectele esențiale ale realității. Autorul delimitează *etnicitatea* în cinci componente diferite, referindu-se la: setul de valori, norme religioase și civile, pe baza cărora este construit și reglementat caracterul social al grupului (*ethos*), „fiind produs de indivizi și ulterior de forma culturii”³⁷ povestirea sub forma mitului privind originea grupului etnic (*epos*); structura limbajului prin care are loc comunicarea socială (*logos*); normele care reglementează relațiile descendenților, pe care se întemeiază familiile, neamurile și toate relațiile de rudenie (*genos*) și aspectele de localizare a grupului etnic pe un teritoriu (*topos*).

Conceptul de *identitate etnică*, pe de altă parte, fiind legat de *componenta subiectivă*, implică un *proces*, prin care individul achiziționează conștiința de a fi membru al unui anumit grup, împreună cu valoarea și înțelesul afectiv atribuit apartenenței³⁸. Totuși, în acest caz, nu vorbim despre un proces de aderare imperturbabilă, ci despre o dinamică de evoluție, care necesită o *poziționare precugetată* de tip psihologic.

Astfel, identitatea etnică (Figura 1.1.), se prezumă ca: realitate subiectivă; se fundamentează pe importanța atribuită propriei apartenențe etnice; nu se suprapune complet cu cultura, limba și teritoriul; se conduce după ideea că toate grupurile umane sunt rezultatul proceselor de interacțiune dintre unii și alții; reprezintă rezultatul unui proces de negociere dintre individ și grupurile sociale; implică un atașament *rațional* față de propriile origini (*identificare etnică*). Prin urmare, se poate afirma că identitatea etnică se bazează pe convingerea (subiectivă) de a se angaja și de a împărtăși

³⁴ SMITH, A.D., *Op. Cit.*

³⁵ TULLIO ALTAN, C., *Op. Cit.*

³⁶ *Ibidem*

³⁷ DAVID, D. *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*. Iași: Ed. Polirom, 2015. 28 p. ISBN 9734655825; 9789734655823.

³⁸ ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

sistemele de credință, valorile, tradițiile și obiceiurile unui anumit grup sau comunitate, din care derivă ideea și reprezentarea de sine³⁹.

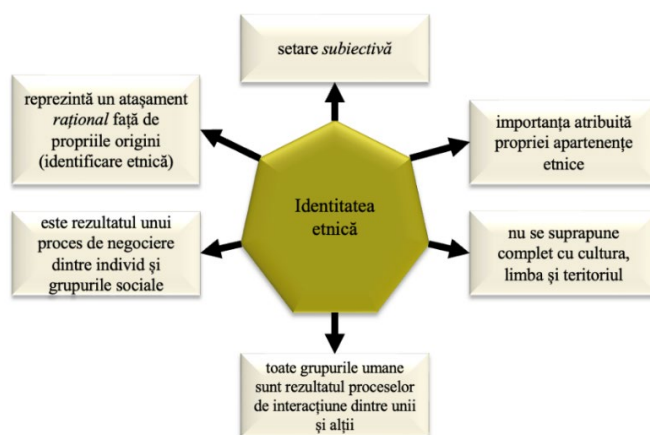

Fig. 1.1. Structura identității etnice [elaborat de autoare]

Pe fundalul acestei viziuni, Hobsbawm E.⁴⁰, afirmă că identitatea etnică poate fi împărțită în „identitate înțeleasă ca propria piele” și „identitate purtată ca cămașă”. Autorul⁴¹ susține că cel mai des întâlnit este „identitatea purtată ca cămașă”, mai degrabă decât cea înțeleasă ca propria „piele”, deoarece cea din prima categorie este bazată pe elemente atribuite și ușor de recunoscut, este opțională și interschimbabilă în funcție de context și situație”. Acest lucru însă, nu înseamnă negarea etnicității, ca realitate obiectivă sau ignorarea completă a acesteia, întrucât oamenii nu pot alege grupul etnic în care să se nască, ci doar interacțiunea oamenilor, pentru a decide care „identitate purtată ca cămașă” ar trebui să devină propria lor „piele”. Din această perspectivă, procesul de identificare capătă un rol de o centralitate deosebită. Așa cum subliniază Waters M.⁴²: „procesul de identificare nu este ceva biologic, dar primordial, implicând o gamă largă de alegeri condiționate și uneori forțate de o multitudine de factori”. Prin urmare, *identitatea etnică presupune un proces complex de „negociere” cu sine, cu membrii grupului propriu și cu celelalte grupuri*. Rezultatul acestui proces poate fi complet independent de apartenența obiectivă sau, poate evidenția diferite grade de conexiune cu aceasta din

³⁹ PHINNEY, J.S. Stages of Ethnic Identity Development in Minority Group Adolescents. In: *The Journal of Early Adolescence*, 1989, nr. 9, p. 34-49. DOI 10.1177/0272431689091004.

⁴⁰ HOBBSAWN, E., *Op. Cit.*

⁴¹ *Ibidem*

⁴² WATERS, M. C. *Ethnic Options: Choosing Identities in America*. Oakland: University of California Press, 1990. 200 p. ISBN 9780520070837.

urmă. Astfel, oamenii, aparținând unei minorități etnice, dar și culturii majoritare, pot înțelege și aprecia etnia lor, dar totodată pot să-și ascundă sau chiar să-și respingă originea, asumându-și ca fiind mai importante alte componente ale identității⁴³, care pot intra în jocul „negocierii”, împreună cu factorii sociali, culturali și individuali care fac parte din acest proces. Așadar, relația dintre etnie și identitatea etnică poate fi constatată ca urmare a unui „tratat” între indivizi sau între grupurile sociale legat de conținutul identității și / sau valoarea asociată acesteia. Ca efect al unui astfel de proces, identitatea etnică, ca și alte componente ale identității, nu este stabilă și definită odată pentru totdeauna. Ea este „construită, dezvoltată, schimbată și păstrată prin diverse negocieri, prima fiind cea dintre părinți și copii”⁴⁴.

Antropologul contemporan, Fabietti U.⁴⁵ caracterizează identitatea etnică ca fiind: „una dintre identitățile multiple pe care indivizii aleg să o invoce. Este definită printr-un set de valori, indicii și „acumulări culturale”, pe care reprezentanții unui grup etnic îl recunosc ca element specific lor și pe care îl acceptă în reprezentarea originii comune”.

Astăzi, identitatea etnică a fiecărei persoane nu mai poate fi considerată produsul care în mod univoc se referă la grupul etnic, caracteristicile căruia ar fi constante în timp, clar separate și distincte de cele ale altor grupuri⁴⁶. În același timp, într-o circumstanță pur autoreferențială, individul nu mai simte urgența unei diferențieri care permite identificarea completă, ci dimpotrivă, într-un context xenofob, de excludere, sau multietnic, un individ își recunoaște propriile specificități. Pe de altă parte, este admisibil ca un individ să nu ajungă la o deplină conștiință de sine, sau chiar să trăiască problematic tema identității etnice nerezolvată, eșuând în procesul de identificare / diferențiere. Prin urmare, *contextul sociocultural în care se dezvoltă relațiile intersubiective, joacă un rol esențial în dezvoltarea identității etnice a indivizilor*⁴⁷. În acest sens, psihosociologul Stefanenko T.⁴⁸ a adus o

⁴³ BALIBAR, E., WALLERSTEIN I. *Razza. Nazione. Classe: le identità ambigue*. Roma: Edizioni Associate, 1991. 78 p. EAN 9788893131391.

⁴⁴ LIEBKIND, K. Ethnic identity - Challenging the boundaries of social psychology. In: BREAKWELL, G. M. (coord. ed.). *The social psychology of identity and the self-concept*. London: Surrey University, 1992, p. 147-186. ISBN 0121286851.

⁴⁵ FABIETTI, U. *L'identità etnica. Storia e critica di un concetto equivoco*. Roma: Carocci, 2013. 129 p. ISBN 8843067893.

⁴⁶ ПАВЛЕНКО, В.Н., ТАГЛИН, С.А. *Общая и прикладная этнопсихология*. Москва: КМК, 2022, 32 с. ISBN 5041025452; 9785041025458.

⁴⁷ ELLEMERS, N. SPEARS, R. DOOSJE, B. Self and Social Identity. In: *Annual Review of Psychology*, 2002, nr. 53, p. 86-161. ISBN 0824302532.

⁴⁸ СТЕФАНЕНКО, Т. Г. *Социальная психология этнической идентичности*. Диссертация на соискание учёной степени доктора психологических наук. Москва: Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, 1999, 48 с.

contribuție științifică valoroasă susținând că: „identitatea etnică a unui individ, se formează în cadrul unei anumite culturi și în procesul de interacțiune interetnică, dar este relativ independentă de ambele. Este o categorie care este construită în mod activ de către un individ pe baza etniei ascriptive, prescrise social, dar nu este reductibilă la aceasta. Prin urmare, identitatea etnică reprezintă rezultatul unui proces cognitiv, *colorat emoțional*, de identificare/diferențiere, de autodeterminare a individului în spațiul social și în relație cu mai multe grupuri etnice”. În această privință, „identitatea modernă” nu implică întotdeauna interacțiunea cu grupul, ci poate fi limitată la însușirea simbolică a trăsăturilor de diferențiere etnică și deși identitatea etnică este una dintre cele mai „colective” componente ale identității sociale, plasticitatea sa ridicată și capacitatea de a reacționa sensibil la contextul social, se manifestă prin individualizarea, „privatizarea” și orientarea spre auto-reflecție a individului în construcția sa⁴⁹. La fel, potrivit antropologului Aime M.⁵⁰, construirea identității reprezintă rezultatul unui proces care are loc pe două nivele: nivelul „*intern*” și nivelul „*extern*”. Primul nivel este activat de aceiași membri ai grupului etnic, care selectează unele caracteristici comune și le transformă în trăsături distinctive ale grupului, care devin mai apoi „criteriu” pentru a determina cine face parte din grup și cine nu (*identitatea legată de performanță*). Cel de-al doilea nivel, este produs de „ceilalți” (cei care nu fac parte din grup), dar care recunosc apartenența unor indivizi la un anumit tip de grup (*identitate substanțială*). Cu alte cuvinte, ei legitimează existența grupului, care din acel moment promovează o realitate socială, recunoscută atât de membrii interni, cât și de cei din jur. Uneori, însă, acest proces de legitimare, nu provine din voința indivizilor pentru revendicarea unei apartenențe comune, dar este rezultatul unei impunerii externe, care în timp este acceptată și apreciată de grup (recunoaștere internă versus recunoaștere externă). Un caz emblematic raportat de U. Fabietti este cel al grupului *tutsi* și *hutu* din Rwanda⁵¹. De-a lungul secolelor, aceste două „grupuri etnice” trăiau pașnic împreună, formând un singur popor, până când colonizatorii occidentali au decis din motive administrative să-i împartă în două grupuri etnice. Întrucât nu a existat nici o diferență fizică sau culturală care să le permită diferențierea, a fost ales drept consecință un criteriu economic: dacă indivizii aveau mai mult de zece bovine, făceau parte din „grupul etnic *tutsi*”, ceilalți aparțineau „grupului etnic *hutu*”. Astfel, apartenența la grupul etnic a fost introdusă în actele lor de identitate și

⁴⁹ КАУНЕНКО И.И. К проблеме этнической идентичности или свой путь В: *Перекрестки*. 2007, н. 3-4, с. 123-151. ISSN 1822-5136.

⁵⁰ AIME, M. *Contro il razzismo. Quattro ragionamenti*. Torino: Einaudi Editore, 2016. 117 p. ISBN 9788858422489.

⁵¹ FABIETTI, U., MATERA, V. *Memorie e identità. Simboli e strategie del ricordo*. Sesto San Giovanni: Meltemi, 1999. 40 p. ISBN 9788883538308.

a devenit un mijloc de a obține sau de a fi exclus de la anumite drepturi și beneficii economice. În curând, disparitatea cauzată de acest fapt i-au determinat pe *tutsi* și *hutu* să-și valorifice și să-și consolideze sentimentul de apartenență la „identitatea lor inventată” și să întreprindă un „război etnic” care a devastat Rwanda timp de zece ani dând naștere unui adevărat genocid. Referindu-se la acest conflict „etic”, Sen A.⁵² în lucrarea *Identitate și violență*, susține că: „un sentiment puternic și exclusiv al apartenenței la un grup, poate în multe cazuri, să aducă cu el percepția distanței sau divergenței față de alte grupuri, la fel ca și solidaritatea care conduce la discordie între grupuri. Astfel, identitatea poate ucide și o face prin mecanismul de transfer”. În acest caz, sensul extrem al apartenenței la un grup și ostilitatea față de oricine este străin, poate conduce prin ineptia fricii, la izolarea și stigmatizarea altuia, care în imaginația comună devine „un inamic foarte periculos, unde cu simpla sa prezență, este capabil să amenințe rezistența și identitatea grupului”⁵³. O astfel de logică dusă la extremele sale, devine calea care duce la nașterea și consolidarea rasismului, care în secolul trecut a generat numeroase genocide în numele identității. Prin aceste exemple, Fabietti U.⁵⁴ ne confirmă încă odată că „identitatea nu este ceva înăscut, ci este rodul unei construcții istorice, politice, sociale, asemănătoare cu o invenție”. Totuși, faptul că grupurile etnice se dovedesc a fi „realități imaginate” mai degrabă decât „realități reale”, nu împiedică ca identitatea etnică să fie percepută ca fiind un fapt absolut concret. „Nu există nici o îndoială că baza acestui sentiment de apartenență este o dogmă. Dar tocmai această dogmă stabilește o ontologie care, așa cum a fost produsă subiectiv, are un scop obiectiv, pentru acei care aderă la aceasta. „A crede”, din acest punct de vedere, este echivalent cu „a fi”, iar la baza acestui proces identitar stă sentimentul de apartenență”⁵⁵. Așadar, apartenența este un sentiment care predispune membrii unei comunități să împărtășească idei, gânduri, modalități de a face ceva și tradiții, prin care sunt consolidate legăturile sociale, unde este favorizată construcția sensului identității sociale, etnice, religioase, culturale și de gen. Apartenența face parte din ordinea simbolică și acționează ca o categorie a gândirii, ale cărei implicații emoționale și cognitive reglează relațiile dintre oameni și grupuri. Sentimentul de apartenență permite grupului să ridice o frontieră aluzivă, care are sarcina de a-l separa și de a-l deosebi de celelalte grupuri din exterior. Paradoxal, dar anume existența „altora”, permite grupului să rămână coeziv și să își păstreze trăsăturile distinctive.

⁵² SEN, A. *Identità e violenza*. Bari: Laterza, 2008. 51 p. ISBN 8842085758.

⁵³ DEVOTO, F.J. Le migrazioni italiane in Argentina: il problema dell'identità, delle generazioni e del contesto. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 319-359. ISBN 88-7860-196-9.

⁵⁴ FABIETTI, U., MATERA, V., *Op. Cit.*

⁵⁵ *Ibidem*

Din acest motiv, conform celor menționate de Fabietti U.⁵⁶, orice identitate etnică, capturată la un anumit moment, este adesea rezultatul acțiunii între un „mediu interior” și un „mediu exterior”, această relație dintre „noi” și „alții” fiind cea mai ușoară și mai simplă dicotomie.

În acest sens, o caracteristică care merită a fi subliniată este faptul că *identitatea și dinamica ei, se schimbă în timp și este influențată de mai multe fenomene, care o modelează în funcție de circumstanțe*⁵⁷, această mutabilitate, nefiind percepută de către membrii grupului, care tind să considere că identitatea lor este ceva static, imuabil și etern. Dar anume *această ambivalență, se află la baza construirii identității*, unde agregarea constituie elementul de coeziune și stabilitate, iar motivele istorice reprezintă modificarea și variabilitatea acesteia, ambele devenind „substructuri” ale structurii, care indică valorile reprezentative ale identității împărtășite⁵⁸. În acest sens, chiar dacă identitatea, ca construcție etnică, pare substituibilă din punct de vedere psihologic, ea *reprezintă expresia stabilității la care este imposibil de renunțat. Natura sa etnică propune un orizont de precaritate și instabilitate, dar tocmai această instabilitate dă naștere nevoii și sentimentului de apartenență la un grup, care creează garanție și certitudine, întrucât unitatea dă forță și oferă rezistență*. „Apartenența este un sentiment și, în aplicarea sa, devine o categorie de gândire și un model operațional, gata să fie urmat ori de câte ori există un pericol de recunoaștere sau o pierdere a garanțiilor economice și politice”⁵⁹. Devine apoi aproape absolută, atunci când se materializează în ideea națiunii, în jurul căreia sentimentul de agregare, care unește oamenii, se îmbogățește cu valoare completă, categorică⁶⁰.

Faptul că identitatea etnică, ca și cultura, limba, reprezintă un produs istoric și nu o „formă apriorică”, evidențiază în mod clar că este imposibil să vorbim despre identități „pure” sau „necontaminate”. Toate culturile, în ciuda distanțelor temporale și spațiale, sunt produse ale interacțiunii, schimbărilor și influențelor reciproce. Umanitatea este, prin urmare, în mod natural împărțită într-un mozaic de culturi și grupuri etnice.

Redescoperirea valorilor apartenenței la un grup etnic, a dat naștere la mai multe abordări analitice, printre care paradigma *primordialistă și constructivistă*.

⁵⁶ FABIETTI, U., *Op. Cit.*

⁵⁷ DEVOTO, F.J., *Op. Cit.*

⁵⁸ D'ANNA, L. Globalizzazione. Il senso delle parole. In: *Impresa&Stato*. 2013, p. 12-17. ISBN 8861598633.

⁵⁹ SCHULTZ, M. *The Oxford Handbook of Organizational Identity*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 325 p. ISBN 0199689571.

⁶⁰ *Ibidem*.

Prin termenul de „*primordialism*” se identifică acel curent interpretativ, pentru care etnicitatea și fenomenele de loialitate etnică sunt considerate „înnăscute”⁶¹, iar omul le poartă cu el din vremuri de demult: o moștenire din timpurile îndepărtate prin *jus sanguinis*, al cărui caracter peren și permanența neschimbată în timp, nu este pusă în discuție. Referindu-se la această paradigmă, antropologul Geertz C.⁶² a descris caracteristicile unui „atașament primordial”, conform căruia identitatea etnică este un rezultat la suma caracteristicilor înnăscute, pe care fiecare individ le împărtășește cu alți membri ai grupului său încă de la naștere, când își însușește istoria și originile. Etnia devine apoi un „dat” istorico-cultural, ancorat într-un set de caractere comune (biologice, somatice, lingvistice, adică „suma” mai multor caractere). Astfel, de la geneza sa, individul este „înzestrat” de la grupul său, cu naționalitate, limbă, religie și sistem de valori. În acest sens, Isaacs H.⁶³ evidențiază o „constantă”, care este valabilă pentru orice grup etnic, indiferent de cultură și situație, adică funcția identității etnice de a dota membrii grupului cu un sentiment de apartenență și, prin urmare, cu respectul de sine. Continuitatea istorică a comunității etnice devine astfel un factor determinant pentru identitatea personală. Conceptul identității etnice ca o „înzestrare” obiectivă, care stabilește și marchează viața membrilor grupurilor etnice, implică în acest context definiția „apriorică” ale caracteristicilor înnăscute ale unui grup etnic. În acest mod, *abordarea primordialistă* face abstracție de dimensiunea „situațională” a identității. *Abordarea constructivistă* îl are ca precursor pe sociologul Weber M.⁶⁴, care a pus bazele teoretice și metodologice a studiului grupurilor și relațiilor interetnice, pornind de la utilizarea criteriilor de tip subiectiv pentru a defini relațiile comunitare și etnice. Grupul etnic este definit de Weber M.⁶⁵, drept un grup de oameni „care nutresc pe baza afinității habitatului exterior, a tradițiilor sau amintirilor de colonizare sau migrație, credința subiectivă a unei comunități de origine (în așa fel, încât acest lucru devine important pentru propagarea comunității) (...) și indiferent dacă există sau nu, un sânge comun”. Conceptul de „credință subiectivă” leagă indivizii unui grup, găsind în capacitatea reprezentativă a subiectului existența unui „ghid”, originea căruia trebuie identificată într-o rădăcină comună și într-un sentiment de comunitate, indiferent de criteriile obiective reale de apartenență (sânge, rasă, limbă etc.). În așa fel, credința

⁶¹ BARTH, F. *Ethnic Groups and Boundaries. The social Organization of Culture Difference*. Illinois: Waveland Press, 1998. 11 p. ISBN 1478607955.

⁶² GEERTZ, C. *Interpretazione di culture*. Bologna: Il Mulino, 1987. 341 p. ISBN 8815012788.

⁶³ ISAACS, H. R. Basic group identity: the idols of the tribe. In: GLAZER, N., MOYNIHAN, D. P. (coord. ed.). *Ethnicity: Theory and Experience*, 1975, p. 29-52.

⁶⁴ WEBER, M. *Economia e società. Comunità*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 324 p. ISBN 9788879899307.

⁶⁵ *Ibidem*.

subiectivă devine caracteristica centrală a unei comunități etnice și un concept fundamental pentru o abordare, care refuză toate felurile de determinism cultural, pentru a sublinia în schimb aspectul dinamic al relației om-cultură, care este exprimat mai presus de toate prin conferirea de semnificație, din partea indivizilor și a grupurilor: „considerând că omul este un animal încurcat în rețelele de sensuri pe care el însuși le-a țesut, cred că cultura constă în aceste rețele și, prin urmare, analiza lor [...] este mai presus de toate o știință interpretativă în căutarea semnificației”⁶⁶. *Cu toate acestea, cele două paradigme nu sunt considerate antagoniste. Paradigma constructivistă, integrând-o pe cea primordialistă, aduce elementele de dinamism, necesare pentru renunțarea la determinismul cultural, care nu reușește să țină cont de schimbările în definirea apartenenței și identității.* În acest fel, Fabietti U.⁶⁷ susține că noțiunile legate de etnie, sunt rezultatul unor operațiuni intelectuale, la fel de vechi precum este rasa umană, dar care sunt înscrise în prezența anumitor convingeri, în relații de forță și dominanță, exercitate de anumite grupuri. Prin urmare, etnia, etnicitatea și identitatea etnică, nu sunt doar termeni referențiali în ceea ce privește realitățile obiective, ci construcții simbolice reale, produsul unor circumstanțe istorice, sociale și politice. Mai mult decât atât, după cum afirmă Fabietti U.⁶⁸, identitatea etnică este supusă unei reafirmări continue a trăsăturilor considerate a fi cruciale pentru „etnie”, adică a celor trăsături care pot crea un grup. Uneori, acestea se schimbă în timp și, prin urmare se modifică percepția proprie și a celor din jur despre etnie, unde poate avea loc o acțiune de redefinire, care poate corespunde unui proces de „reajustare / reorganizare” a identității spre o diferențiere suplimentară de alte identități sau o „fuziune” cu acestea din urmă. În acest mod, (ca toate reprezentările colective și individuale), identitatea etnică își asumă o consecvență foarte concretă, fiind rezultatul proceselor de etnicizare dorită sau favorizată din afară sau de aceleași grupuri care concurează în anumite circumstanțe, circumscrise în plan istoric, pentru accesul la anumite resurse materiale sau simbolice.

Un aspect relevant în cercetare, îl prezintă specificul interrelației identității personale cu identitatea etnică. Prima derivă din experiența individului de a simți că există și de a se simți recunoscut de alții ca fiind unic în realitatea sa fizică, psihică și socială. Este un proces activ, care implică reprezentarea sinelui în propriul său mediu și care este construit prin experiența comunicării sociale. Prin urmare, identitatea personală corelează cu identitatea socială, destinată la rândul ei să fie

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ FABIETTI, U., *Op. Cit.*

⁶⁸ *Ibidem.*

exprimată prin participarea la grupuri și instituții, deoarece este legată de procesele de integrare, generând sentimentul profund identitar, care este inseparabil de cele două dimensiuni⁶⁹. Astfel, *identitatea personală coexistă și conviețuiește cu identitatea etnică, care este concepută ca sentiment de apartenență la o comunitate, la o cultură diferită de cea care se recunoaște în alte comunități, având propria sa dimensiune biologică și socială, reprezentată de cultura și tradițiile unei comunități specifice*. În acest sens, psihosociologul Mancini T.⁷⁰ evidențiază procesele personale de negociere, care guvernează construcția identității etnice în conformitate cu cogniția socială, acordând prioritate aspectelor cognitive în dinamica autostructurării și reorganizării conținuturilor care desemnează apartenența valorico-simbolică și culturală. Astfel, conform cercetătorului britanic Barrett M.⁷¹ identitatea etnică a fost conceptualizată ca un construct, care include trei dimensiuni: *cognitivă, afectivă și evaluativă*. *Componenta cognitivă* întrunește următoarele elemente: învățături despre realitatea grupului etnic; autodefinirea, ca membru al unui grup etnic; bagajul cunoștințelor despre teritoriul național; pricepere în distingerea atribuțiilor, simbolurilor, instituțiilor, datinilor și obișnuințelor naționale; crezul în originea și descendența comună a membrilor unui grup etnic; convingerea existenței trăsăturilor tipice ale reprezentanților oricărui grup etnic: caracteristici specifice naționale și convingeri sub forma stereotipurilor etnice; reprezentarea unei relații coerente dintre individ și grupul său etnic: sentimentul similitudinii dintre sine și tipajul propriu unei națiuni. *Componenta afectivă* însă, face referire la următoarele constituente: însemnătatea subiectivă a identității etnice; nivelul de abnegație față de identitatea etnică: dispoziția de a renunța la aceasta sau relevanța atribuită apartenenței la un grup etnic; sentimentul de apartenență la grupul etnic; nivelul emoțional al „legăturii” în raport cu teritoriul național; sentimente sociale: orgoliul național, dezonoarea națională, meteahna națională, tradusă prin sentimentul vinovăției; stima de sine națională⁷². *Componenta evaluativă*, la rândul ei, este responsabilă de conotația pozitivă sau negativă de a face parte dintr-un grup, raportând mândria apartenenței și evaluarea poziției intragrupale față de

⁶⁹ ROȘCA, T. Aspecte ale multidimensionalității identității sociale. In: *Journal of humanistic and social studies*, 2023, nr. 2 (28), p. 105-128. ISSN 2247-2371.

⁷⁰ MANCINI, T. *Psicologia dell'identità etnica. Sé e appartenenze culturali*. Roma: Carocci, 2006. 180 p. ISBN 9788843049462.

⁷¹ BARRETT, M., FLOOD, C., EADE, J. *Nationalism, Ethnicity, Citizenship: multidisciplinary perspectives*. Cambridge: Scholars Publishing, 2011, 78. p. ISBN 10 1-4438-2841-6.

⁷² ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

alte grupuri. În același context, cercetătoarea Soldatova G.⁷³ adaugă în structura identității etnice *componenta comportamentală*, pe lângă componentele deja enumerate, care răspunde de conduita adoptată în funcție de stereotipurile etnice ale individului. În consecință, sentimentul identității, reprezintă rezultatul interconectării aspectelor sociale și individuale, care modelează concepția despre sine⁷⁴.

În această circumstanță, considerând conceptul identității sociale a lui Tajfel H.⁷⁵, identitatea etnică se conturează pe acea parte a imaginii de sine, care derivă din sentimentul apartenenței la un grup etnic, reprezentând o „definire de sine și / sau a grupului colectiv care își are aproape întotdeauna rădăcinile în relațiile de putere dintre grupurile coagulante din jurul intereselor specifice”. Astfel, *Teoria identității sociale* conceptualizează grupul, ca locul originii identității sociale, unde oamenii au tendința spontană de a distinge propriul grup de apartenență (grupul intern) de cel al non-apartenenței (grupul extern)^{76 77}. Prin urmare, conform psihosociologului Tajfel H.⁷⁸, conflictul intergrupal poate fi rezultatul unei competiții pentru asigurarea prestigiului sau pentru dobândirea resurselor materiale, provocând concurența socială, care convoacă trei procese legate în mod funcțional, prin care se construiește identitatea socială a individului: a) *categorisirea*, care reflectă generarea unei reprezentări simplificate a mediului social, în care diferențele dintre categorii sunt accentuate, în timp ce diferențele din aceeași categorie sunt reduse și unde individul construiește „categorii” de apartenență, care conduc la o discriminare funcțională, bazată pe anumiți factori (vârstă, sex, poziție socială, religie, apartenență politică, ideologii de referință, etnie etc.), având tendința de a maximiza asemănările dintre subiecții din categorie, dar în același timp, maximizând și diferențele din categoriile opuse; b) *identificarea*, care este legată de cunoașterea apartenenței individului la anumite grupuri sociale și de semnificația afectivă și apreciativă, care rezultă din această apartenență. În această manieră, apartenențele diverse la diferite grupuri, oferă baza psihologică pentru construirea identității sociale. Astfel, în condiția dată, prin autodefinirea oamenilor ca membri ai unui grup,

⁷³ СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряжённости*. Москва: Смысл, 1998. ISBN 5-89357-029-4.

⁷⁴ PINTUS, A. *Psicologia sociale e multiculturalità*. Roma: Carocci, 2008. 68 p. ISBN 9788843047536.

⁷⁵ GARCÍA CASTAÑO, F.J., RUBIO GÓMEZ, M., BOUACHRA, O. Población inmigrante y escuela en España: un balance de investigación. In: *Revista de Educación*, 2008, nr. 345, p. 23-60. ISSN 0034-8082.

⁷⁶ ROȘCA, T. Rolul structurilor complexe de categorizare în construcția identității sociale. În: *Vector european*, 2019, nr. 3, p. 153-160. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

⁷⁷ ROȘCA, T. Dinamica componentelor identității sociale în psihologia modernă. În: *Vector european*, 2019, nr. 1, p. 316-344. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

⁷⁸ TAJFEL, H. *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: CUP Archive, 1981. 108 p. ISBN 0521280737.

identitatea socială este constituită dintr-o ierarhie a apartenențelor multiple, distingând în acest orizont *identitatea situațională* (într-un moment dat, apartenența poate fi mai accentuată decât în altele) și *identitatea tranzitorie* (o apartenență categorică momentană, legată de situații / momente particulare, de exemplu, a celor care se percep și se autocategorisesc drept „fani / suporteri” doar cu ocazia Cupei Mondiale de fotbal, dar nu și în alte situații)⁷⁹; c) *comparația socială*, care reprezintă un set de dinamici, care fac posibilă determinarea valorii relative a grupurilor, în raport cu dimensiunile de comparație relevante, cu referire la obținerea sau menținerea specificității pozitive a grupului de apartenență. În acest context, individul își compară mereu grupul său cu grupul extern, având o conduită marcată de prejudecăți evaluative în favoarea propriului său grup, fiind considerat implicit mai bun decât celelalte, care sunt devalorizate. Astfel, comparația între grupuri, activează necesitatea specificității pozitive a grupului de apartenență față de grupul extern⁸⁰. Prin realizarea unei astfel de specificități, grupul ajută la asigurarea unei identități sociale pozitive a membrilor săi. Corolarul acestui proces rezidă în faptul că o parte din autostima individuală poate fi derivată și din percepția superiorității propriului grup față de grupurile externe de referință și, prin urmare, acest fenomen poate duce la căutarea continuă a oportunităților de comparație socială.

În același timp, nu putem omite din „ecuația” mecanismelor prin care se formează, se consolidează și se perpetuează identitatea etnică, importanța memoriei și a amintirii în construirea identității etnice, ca un container care colectează și stochează toate informațiile provenite de la simțuri sau reprezentări fidele a evenimentelor trecute, dar care rămâne a fi și un proces activ, care selectează și construiește amintiri incomplete sau „imperfecte”, formând fundamentul identității individuale și colective. Drept urmare, psihosociologul Halbwachs M.⁸¹, fiind interesat de relația dintre memorie, ca fenomen social și identitatea colectivă, susține că fiecare grup „elaborează o memorie „colectivă”, un fond de amintiri, care susțin identitatea împărtășită”. Astfel de amintiri pot exista doar în prezența a trei factori principali: a) în raport cu coordonatele spațio-temporale determinate, b) în legătură cu același grup și c) prin reconstrucția continuă a memoriei în sine, „ca dovadă a civilizației”⁸². În acest

⁷⁹ TURNER, J. C. *Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory*. New York: Blackwell Pub, 1989. 173 p. ISBN-10: 063116586X.

⁸⁰ ROȘCA T. Particularitățile identității sociale. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective, Ediția a IV-a*. Chișinău, 27 octombrie, 2023, p. 294-301. ISBN (pdf) 978-9975-50-314-3.

⁸¹ HALBWACHS, M. *On collective memory. Heritage of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 100 p. ISBN 0226115968.

⁸² DI BONITO, R., GIAMMINELLI, R. *Le terme dei campi flegrei. Topografia storica*. Napoli: Jandi Sapi, 1992, 172 p. ISBN 978-8871420127.

mod, grupurile găsesc elemente de confirmare a identității lor în nuanțele peisajului pe care tind să-l reproducă simbolic chiar și departe de locul de origine, în ansamblu, acestea oferind o imagine a permanenței și a stabilității, indiferent dacă sunt reprezentări pure sau pur și simplu niște rituri. Din această perspectivă, *simbolul, ritul și mitul sunt elemente constitutive și funcționale ale memoriei etnice*, dar și moduri prin care aceste amintiri, împreună cu voința, atitudinile și sentimentele colective, sunt reînnoite și autoalimentate. Uneori, un drapel, un clopoțel, un costum, reprezintă accesorii utile pentru alimentarea memoriei etnice, permițând oamenilor să retrăiască apartenența și identitatea lor, unele din aceste obiecte, au o valoare pentru memoria individuală, pe când altele, trăiesc în memoria colectivă ca simboluri ale identității.

Privitor la relația dintre memoria colectivă și grup, Halbwachs M.⁸³ afirmă faptul că grupul elaborează o „memorie a sinelui” prin selectarea elementelor, care subliniază diferența propriului grup, față de celălalt grup din exterior, prin tendința de a percepe identitatea grupului ca fiind „eternă sau cel puțin în mod substanțial, imperisabilă”.

Studiile lui Halbwachs M.⁸⁴ au fost o sursă de inspirație pentru savantul egiptolog Assman J.⁸⁵ care, în concordanță cu ideea acestuia, susține că: „toate comunitățile trebuie să elaboreze o „structură conectoare” care să lege indivizii, permițându-le să gândească în forma de „noi”, fiind constituită din reguli, valori comune și din memoria unui trecut împărtășit”. Referindu-se la ultimul element, Assman J.⁸⁶ susține existența a două moduri diferite de memorare a evenimentelor trăite: *memoria comunicativă* și *memoria culturală*. *Memoria comunicativă* se referă la memoria individului, care se bazează pe interacțiunea zilnică, informală, socială și lingvistică cu alți indivizi. *Memoria culturală* însă, reprezintă o atribuire de sens care se realizează prin utilizarea explicită a simbolurilor, ritualurilor și miturilor, cărora le este încredințată funcția de repetare și actualizare. Repetarea, denotă sensul unei re poziționări a unei structuri semnificative încorporate în simbol, ritual sau mit, iar actualizarea reprezintă sensul unei legături cu prezentul, simbolul, ritualul sau mitul specific, fiind eficiente la nivel reprezentational și imaginativ, ca elemente fondatoare ale apartenenței și identității etnice actuale. În acest context, filosoful Ricoeur P.⁸⁷ pune accent, în cartea sa *Memoria, istoria, iertarea*, pe valoarea memoriei colective, ca temă curentă tragică, care nu poate fi neglijată, întrucât „sunt niște

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ ASSMANN, J. Communicative and Cultural Memory. In: *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter. 2008, 111 p. ISBN 9783110207262.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ RICOEUR, P. *La memoria, la storia, l'oblio*. Milano: Cortina Raffaello, 2003. 21 p. ISBN8870788105.

memorii împărtășite, care oferă un profil etnic, cultural, religios, unei anumite identități”. El identifică ca o caracteristică de bază faptul că „cineva își amintește de sine, cu ajutorul amintirilor altor oameni. Astfel, presupusele noastre amintiri sunt foarte des împrumutate din povestirile ascultate de la alții, ca în cele din urmă, povestirile noastre să fie încadrate în povești colective, întărite de comemorări, sărbători publice ale evenimentelor relevante, care depind de istoria grupurilor din care facem parte”.

În acest mod, autorii citați menționează faptul că „memoria colectivă” se bazează pe o colecție de amintiri, care au drept scop să contureze coerența și stabilitatea identității grupului^{88 89 90}.

1.2. Problematika identității etnice la adolescenții din diasporă

Fenomenul multifacțat al copiilor imigranți este o realitate recentă pentru Italia și se caracterizează printr-o profundă eterogenitate, atât prin prisma contextului, cât și prin cel al etniei, acumulând de-a lungul timpului numeroase ambiguități datorate dificultății de a defini această categorie. În acest sens, antropologii Warner W. și Stroala L.⁹¹ propun o clasificare complexă a generațiilor formate în urma migrației: „*Scara generală de clasificare a generațiilor etnice*”, unde imigranții constituie „Generația P” (Generația Parentală), făcând o distincție evidentă între imigranții adulți „P 1” și copiii sosiți în țara ospitalieră, până la vârsta de 18 ani „P 2”, care reprezintă *generația-punte* între imigranții adulți și copiii născuți în țara ospitalieră. Astfel, generațiile definite ca „P 1” sunt considerate de unele comunități ca „imigranți P 2” (*half immigrant*), ceea ce înseamnă *pe jumătate imigrant*. Mai târziu, psihosociologul Rumbaut R.⁹², fiind inspirat de clasificarea cercetătorilor Warner W. și Stroala L., a dezvoltat o clasificare graduală, care face o diferențiere între prima generație de migranți, care a ajuns în țara de destinație la maturitate și cei care au emigrat fiind copii sau adolescenți. Astfel, „Generația 1,5 G”, este reprezentată de copii cu vârsta de 6-12 ani, care au inițiat traseul școlar în țara de origine, după care au fost aduși în țara gazdă; „Generația 1,25 G”, este constituită de copii care au emigrat la vârsta de 13-17 ani, iar „Generația 1,75 G” este compusă de copii care au emigrat la vârsta preșcolară de 0-5 ani. Ambele clasificări: „P 1”, „P 2” și delimitarea

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ HALBWACHS, M., *Op. Cit.*

⁹⁰ ASSMANN, J., *Op. Cit.*

⁹¹ WARNER, W.L., STROLA L. *The Social Systems of American Ethnic Groups*. Greenwood: Praeger, 1976. 261 p. ISBN 0837185025.

⁹² RUMBAUT, R. G. Paradoxes (And Orthodoxies) of Assimilation In: *Sociological Perspectives*. New York: SAGE. 1997, nr. 3, vol. 40. p. 483-51. DOI 10.2307/1389453.

zecimală „1,5 G”, „1,25 G”, „1,75 G”, conduc la acceptiunea *generațiilor fracționate* sau a *imigranților involuntari*, impactul lor fiind considerabil la formarea „diasporei noi, cea a copiilor”, un joc de cuvinte, care subliniază dispersia acestora într-o lume nouă, „într-o epocă a diasporei”⁹³.

Ca obiect de studiu, diaspora rămâne a fi în centrul atenției multor cercetători la nivel internațional: Armstrong J.⁹⁴, Sheffer G.⁹⁵, Safran W.⁹⁶, Cohen R.⁹⁷, Hall S.⁹⁸, Gilroy P.⁹⁹, Clifford J.¹⁰⁰, Georgiou M.¹⁰¹, Kenny K.¹⁰² și la nivel național: Bodrug I.¹⁰³, Cheianu-Andrei D.¹⁰⁴, Moșneaga V.¹⁰⁵, Enachi A.¹⁰⁶, Iațco M.¹⁰⁷, Moraru V.¹⁰⁸, Cernencu M.¹⁰⁹, Putină N.^{110 111}, Rusnac G.^{112 113},

⁹³ AMBROSINI, M. *Sociologia delle migrazioni*. Bologna: Il Mulino, 2011. 176-180 p. ISBN 9788823817500.

⁹⁴ ARMSTRONG, J.A. Mobilized and Proletarian Diasporas. In: *The American Political Science Review*, 1976, nr. 2(70), p. 393-408. DOI 10.2307/1959646.

⁹⁵ SHEFFER, G. *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 67 p. ISBN 9780521811378.

⁹⁶ SAFRAN, W. Diaspora in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. In: *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, University of Toronto Press, 1991, nr.1(1), p. 83-99. ISSN 1911-1568.

⁹⁷ COHEN, R. Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers. In: *International Affairs*, 1992. nr. 72 (3). p. 507-520. ISSN 0020-5850.

⁹⁸ HALL, S. *Cultural Identity and Diaspora: Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, 1990. 56 p. OCLC 793925281.

⁹⁹ GILROY, P. *Dopo l'impero. Melanconia o cultura conviviale?* Roma: Meltemi, 2006. 21 p. ISBN 8883534778.

¹⁰⁰ CLIFFORD, J. Diasporas. In: *Cultural Anthropology*, 1994. nr. 3(9), p. 302-338. DOI /10.1525/1994.9.3.02a00040.

¹⁰¹ GEORGIU, M. *Diaspora, identity and the media: diasporic transnationalism and mediated spatialities*. New York: Hampton Press, 2006. 90 p. ISBN 978-88-15-06693-0.

¹⁰² KENNY, K. *Diaspora: a very short introduction*. New York: Oxford University Press. 2013. 22 p. ISBN 978-0-19-985858-3.

¹⁰³ BODRUG, I., DAMANCIUC, G. Diaspora Poloneză din Republica Moldova: Revenire la valorile culturale și spirituale. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2007. nr. 3, p. 113-115. ISSN 1857-2022.

¹⁰⁴ CHEIANU-ANDREI, D. Diaspora moldovenească în Federația Rusă și Italia: aspecte ale formării și integrării. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2013, nr. 1, p. 104-117. ISSN 1857-2294.

¹⁰⁵ MOȘNEAGA, V. Mapping of the Moldovan diaspora in Italy, Portugal, France and the United Kingdom. Chișinău: Grafic Design, 2017. ISBN 978-9975-4469-6-9.

¹⁰⁶ ENACHI, A. Diaspora în procesul de europenizare a Republicii Moldova și contribuția la dezvoltarea țării de origine. În: MORARU, V. (Coord.) *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 184-192. ISBN 978-9975-57-218-7.

¹⁰⁷ IAȚCO, M. O analiză asupra varietății de abordare a termenului „diaspora”. În: *Materiale Conferinței: „Teoria și practica administrării publice”*, Chișinău, 2018, p. 201-204. ISBN 978-9975-3019-6-1.

¹⁰⁸ MORARU, V. Migrația în contextul globalizării. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2018, nr.1, p. 20-30. ISSN 1957-2294.

¹⁰⁹ CERNENCU, M., MAEWSKI, W. Studiu despre Diaspora poloneză din Republica Moldova. În: *Confluente Bibliologice*, 2006, nr. 4, p. 59-60. ISSN-1857-0232.

¹¹⁰ PUTINĂ, N. Contribuția diasporilor în dezvoltarea statelor de origine (cazul statelor din spațiul post-sovietic) În: *Moldoscopie*, 2019, nr.1, p. 71-80. ISSN 1812-2566.

¹¹¹ PUTINĂ, N. Diaspora între fenomen istoric și categorie științifică (abordare teoretico-metodologică) În: *Moldoscopie*, 2015, nr. 3, p. 27-40. ISSN 1812-2566.

¹¹² RUSNAC, G., MORARU, V., DELEU, E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: *Materialele Colocviului: Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*. Chișinău, 20 septembrie, 2016, p. 123-142. ISBN 978-9975-57-218-7.

¹¹³ RUSNAC, G., MORARU, V., DELEU, E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: MORARU, V. (coord. ed.). *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016. p. 123-142. ISBN 978-9975-57-218-7.

Taghiyeva M.¹¹⁴, Tăriță O.¹¹⁵, Deleu E.^{116 117}, Casiadi O.¹¹⁸, Rusu R.¹¹⁹, Roller M.¹²⁰, Roșca M.¹²¹, Roșca T.¹²², care au contribuit la definirea ei prin relevanța pe care o are în istoria umanității.

Termenul *diasporă* este de origine greacă „*diaspeirō*” și este interpretat ca *dispersie*, *răspândire* sau *împrăștiere*, care de-a lungul timpului, în calitate de fenomen, a căpătat sensuri mult mai largi¹²³. Până acum câteva decenii, experiența exodului evreiesc funcționase ca un „arhetip” al diasporei, tradus printr-o formă de migrație forțată și violentă, caracterizată prin persecuție și sentiment de pierdere¹²⁴.

Dar odată cu creșterea exponențială a formelor de diasporă, recunoscute în lumea contemporană, sensul etimologic al termenului a fost extins și nu se mai concentrează doar pe experiența pierderii¹²⁵. Prin urmare, dacă la început diaspora era abordată ca „migranți de peste hotare, uniți prin sentimentul identității naționale”, astăzi *diaspora are o identitate*, sentimentul de apartenență la diasporă devenind un factor identificator important, în care componenta „etnică” se raportează la sistemul de valori, istorie, cultură și capacități creative ale unei națiuni¹²⁶. Conform lui Bauböck R.¹²⁷ „*diaspora desemnează orice comunitate etnică aflată în afara frontierei țării de*

¹¹⁴ TAGHIYEVA, M., AMBROS, R., TAEED, O. Social value of the diaspora: remittance recovery. În: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 160-163. ISBN 978-9975-57-218-7.

¹¹⁵ TĂRIȚĂ, O., IAȚCO, M. Percepțiile migranților moldoveni despre incluziune și migrare în spațiul european. În: *Materiale Conferinței: Teoria și practica administrării publice*, Chișinău, 20 mai, 2016, p. 140-143. ISBN 978-9975-3019-6-1.

¹¹⁶ DELEU, E. Generații secunde de migrație: cazul Republicii Moldova. În: *Migrația: probleme și oportunități*. Chișinău, 2017. 344 p. ISBN 978-9975-53-776-6.

¹¹⁷ DELEU, E. Premise privind abordarea migrației cetățenilor moldoveni din Italia din perspectiva generațiilor secunde. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2015, nr. 3, p. 154-160. ISSN 1957-2294.

¹¹⁸ CASIADI, O., PORCESCU, S., VARZARI, V. Mobilizarea diasporei științifice a Republicii Moldova – contribuții pentru dezvoltarea țării de origine. În: *Moldoscopie*, 2010, nr. 2, p. 16-26. ISSN 1812-2566.

¹¹⁹ RUSU, R., TODOROVA, L. Rolul diasporei în cadrul relațiilor internaționale. În: *Administrare publică*, 2012, nr. 1(73), p. 117-121. ISSN 1813-8489.

¹²⁰ ROLLER, M. Conceptualizarea termenului și fenomenului diasporei. În: *Moldoscopie*, 2012, nr. 1(56), p. 10-19. ISSN 1812-2566/ISSNe 2587-4063.

¹²¹ ROȘCA, M. Migrația și experiențele dialogului cultural. În: MORARU, V. (coord. ed.) *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 221-228. ISBN 978-9975-57-218-7.

¹²² ROȘCA, T. The digitized Diaspora community – the protagonist of global migration dynamics. In: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 35, p. 660-671. E-ISSN 2248-3004.

¹²³ ROLLER, M., *Op. Cit.*

¹²⁴ KENNY, K., *Op. Cit.*

¹²⁵ ROȘCA, T., ROȘCA, N. Diaspora vs transnational: abordări ale migrației între online și offline. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a 14-a*. Chișinău, 7-8 decembrie., 2023, vol. 1, p. 144-159. ISBN 978-9975-165-61-7.

¹²⁶ GABACIA, D. *Emigrati. Le diaspore degli italiani dal Medioevo a oggi*. Torino: Einaudi Editore, 2003. 19 p. ISBN 9788806163846.

¹²⁷ BAUBÖCK, R. *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010. 300 p. ISBN 9789089642387.

origine, fiind definită ca o congregație în internul unei comunități mai mari, ai cărei reprezentanți dețin origini și amintiri comune, sau împărtășesc același trecut istoric și cultural, fiind identificată cu comunitatea transnațională”. În același cadru, diaspora are cel puțin trei înțelesuri în schema diferitor discipline științifice: *diaspora ca formă socială*, care subliniază relația triadică dintre grupurile etnice dispersate geografic, dar autoidentificate și identificabile colectiv, statele teritoriale în care grupurile își au reședința și contextul de origine; *diaspora ca tip de conștiință*, care se generează între comunitățile transnaționale; *diaspora ca mod de producție culturală*, ce este legată direct de apariția fenomenului de globalizare, ca flux de obiecte culturale, imagini și semnificații, care rezultă din procesul pestriț de creolizare cu influențe multiple, negocieri și transformări constante¹²⁸.

În concepția lui Safran W.¹²⁹ putem defini un val de migrație ca fiind o diasporă, dacă aceasta întrunește următoarele caracteristici: dacă membrii diasporei sau strămoșii ei au fost îndepărtați de baza originară spre două sau mai multe teritorii situate la „periferie” sau străine; *dacă mențin o viziune, un mit, o memorie colectivă despre patria lor, istoria și așezământul geografic al acesteia* (caracteristică fundamentală); dacă pretind că nu sunt acceptați pe deplin de societatea-gazdă și se simt parțial îndepărtați sau izolați de aceasta; dacă consideră patria strămoșilor lor ca pe o adevărată casă și locul în care ei sau strămoșii lor vor dori să se întoarcă; dacă se simt responsabili într-un mod colectiv pentru prosperitatea și securitatea țării natale; dacă continuă să relaționeze personal sau în numele altora cu patria natală, având conștiința etnică și comunitară profund definită prin existența acestei relații. Astfel, *factorii determinanți universali ai diasporei* sunt: a) orice diasporă se creează în urma migrațiilor, fiind un proces decis, de bunăvoie (în categoria diasporei sunt incluse uneori și grupurile strămutate ca urmare a expulzărilor din motive politice, a foametei, a războaielor, a calamităților sau a deportărilor); b) are întotdeauna propria țară; c) menține relații constante și coerente cu patria istorică, deseori apărându-i interesele cu solidaritate în țara de reședință; d) locuiește împrăștiat, populând dens anumite regiuni; e) posedă un tip specific de identitate, bazat pe diferențele față de populația statului „gazdă” și pe realizarea unui viitor comun cu acesta¹³⁰; f) dă dovadă de o puternică autoidentificare etnică¹³¹. Apartenența la diasporă în acești termeni, înseamnă a avea o conștientizare precisă, o legătură emoțională puternică, care se construiește în jurul ideii de a putea

¹²⁸ ROȘCA, T., ROȘCA, N., *Op. Cit.*

¹²⁹ SAFRAN, W., *Op. Cit.*

¹³⁰ COHEN, R. *Global Diasporas: An Introduction*. Seattle: University of Washington Press, 1997. 8 p. ISBN 9780203928943.

¹³¹ ЛЕБЕДЕВА, Н. М. Этническая идентичность и благополучие русских на постсоветском пространстве: роль диаспоры. В: *Культурно-историческая психология*, 2021, н. 4, том 17, с. 16-24. DOI: 10.17759/chp.2021170402.

împărtăși o moștenire comună de origini culturale și simbolice, pe când a face parte dintr-un grup de diasporă, este ceva care implică generațiile prezente și trecute, competența lingvistică, relațiile etnice și consumul cultural etnic¹³². În acest context, este esențial de remarcat faptul că diaspora nu coincide întocmai cu transnaționalismul. Vertovec S.¹³³ cu referire la acest fapt, susține că frecvența schimbului de informații, căsătoriile, vizitele între membrii diasporei și rudele/prietenii care au rămas acasă, dau naștere și configurează activitatea diasporei ca activitate transnațională, „ca o lentilă, prin care modelele socioculturale circulă dincolo de granițe”¹³⁴. Când astfel de acțiuni nu au loc, nici măcar într-o situație de identificare cu „patria”, este vorba doar de diasporă și nu de activitatea transnațională a diasporei. Pe scurt, *nu orice diasporă este o comunitate transnațională, dar aceasta din urmă poate apărea în contextul diasporei*^{135 136}. În constituirea diasporei, identificăm *patru etape*: 1) *constituirea comunității amorfe*, reprezentată de elementul stabilirii migranților într-o țară, regiune sau altă așezare omenească, în funcție de locurile de muncă, prezența conaționalilor sau/și a rudelor, a condițiilor de viață, unde relațiile se stabilesc contextual și au o nuanță etnică; 2) *crearea comunității*, asociată cu creșterea numărului imigranților și *structurarea comunității* prin formarea unor instituții care formează „enclava etnică”; 3) *nașterea diasporei „mature”*, prezentată ca sistem cu organe de autoconducere, unde oamenii se autoidentifică ca reprezentanți ai acestui organism, fiind solidari între ei. Diaspora matură deține elita diasporei care poate conlucra cu clasa politică a țării ospitaliere, susținând în acest fel interesele comunității. De obicei, stabilitatea unei diaspore este garantată de mărimea ei; 4) *degradarea diasporei*, caracterizată prin pierderea „școlilor etnice” în favoarea sistemelor țării-gazdă, care oferă perspective mai promițătoare de instruire, angajare, conducând la pierderea legăturii cu patria, apartenența etnică fiind stabilită doar în baza actului de identitate¹³⁷.

În același sens, Sheffer G.¹³⁸ evidențiază următoarele *tipuri de diasporă*: *diaspore cu origini istorice temeinice* (armenii, evreii, chinezii); *diaspore inactive* (americani din Europa occidentală și

¹³² ROȘCA, T., ROȘCA, N., *Op. Cit.*

¹³³ VERTOVEC S. Conceiving and researching transnationalism. In: *Ethnic and Racial Studies*, 1999, nr. 22(2), p. 448-456. ISSN: 0141-9870.

¹³⁴ SANDU, D. *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*. Iași: Ed. Polirom, 2010. 144 p. ISBN 978-973-46-1650-3.

¹³⁵ ROȘCA, T., ROȘCA, N., *Op. Cit.*

¹³⁶ ROȘCA, T. The feminine migration. Psychological aspects.. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Tîrgu Mureș, 20-21 mai, 2023, vol. 10, p. 176-184. ISBN 978-606-8624-18-1.

¹³⁷ ROLLER, M., *Op. Cit.*

¹³⁸ SHEFFER, G., *Op. Cit.*

Asia); *diaspore „fragede”* (polonezii, turcii, grecii); *diaspore în dezvoltare* (coreenii, românii din Europa); *diaspore fără azil* (care nu au propria țară ca kurzii, romii).

În cazul Republicii Moldova, procesul de formare și consolidare a diasporei este o problemă actuală, atât din punct de vedere științific, cât și politic, care necesită o atenție imediată¹³⁹.

Ceea ce ține de *diaspora moldovenească*, putem afirma, conform concepției lui Armstrong J.¹⁴⁰ (Anexa 2), că la moment diaspora moldovenească poate fi clasificată ca o *diasporă în curs de dezvoltare*. Cu referire la acest lucru, politologul moldovean Moșneaga V.¹⁴¹ notează că diaspora „începe să devină *un actor independent* în politica de migrație, cerând mai multă atenție și instituționalizare a rolului său în ceea ce privește viața țării și aducând o contribuție considerabilă în dezvoltarea acesteia, întrucât integrarea și angajamentul față de patrie nu se exclud reciproc. Dimpotrivă, potențialul pe care-l oferă diaspora, este vital pentru țara de origine, întrucât prin migrații au loc crearea unor mecanisme pentru transferul cunoștințelor, abilităților diasporei către actorii de dezvoltare locală, instituțiile științifice, de cercetare și educație, care contribuie nemijlocit la dezvoltarea socioculturală a Republicii Moldova”.

Reieșind din contextul cercetării, o preocupare aparte o reprezintă diaspora italiană. Italia este singura țară industrializată care a trecut prin migrația în masă începând cu sec. XIX până la sf. anilor 70, traversând statutul sărăciei endemice printr-un proces de integrare europeană¹⁴². În aceste condiții, Republica Italiană este caracterizată astăzi printr-o dispersie geografică extrem de amplă, aproape pe orice continent, menținând totuși un dualism constant: jumătate din diaspora italiană fiind revărsată în America, pe când cealaltă parte – în țările europene. Astfel, pe lângă interesul comun al cercetătorilor italieni ca Lucconi S.¹⁴³, Mascitelli B.¹⁴⁴, Devoto F. J.¹⁴⁵, Vegliante J. C.¹⁴⁶, Martellone

¹³⁹ MORARU, V., RUSNAC, G., DELEU, E. Itinerarul definirii unui concept: generații secunde de migrații. În: *Moldoscopie*, 2019, nr. 4(87), p. 65-75. ISSN 1812-2566.

¹⁴⁰ ARMSTRONG, J.A., *Op. Cit.*

¹⁴¹ MOȘNEAGA, V., RUSU, R. Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul. În: *Moldoscopie*, 2007, nr. 1, p. 91-103. ISSN 1812-2566.

¹⁴² GABACIA, D., *Op. Cit.*

¹⁴³ LUCCONI, S., VARRICCHIO, M. *Lontane da casa. Donne italiane e diaspora globale dall'inizio del Novecento a oggi*. Torino: Accademia University Press, 2015. EAN 978-88-99200-09-1.

¹⁴⁴ MASCITELLI, B., ARMILLEI, R. *Gli italiani in Australia. Memoria storica e nuovi modelli di mobilità*. Perugia: Perugia Stranieri University Press. 2018. 65 p. ISBN 978-88-99811-07-5.

¹⁴⁵ DEVOTO, F. J., *Op. Cit.*

¹⁴⁶ VEGLIANTE, J. C. Italiani in Francia: assimilazione e identità a seconda delle generazioni di immigrazione. In: TIRABASSI, M. (coord. ed.). *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli. 2005, p. 261-285. ISBN 88-7860-196-9.

A. M.¹⁴⁷, Gabacia D.¹⁴⁸, Franzina E.¹⁴⁹, Tirabassi M. cu privire la motivațiile care stau la baza aflării italienilor emigrați în diferite țări, dinamicile de integrare împreună cu intenția de a reveni în Italia, impactul migrației asupra familiei, autopercepția tinerilor italieni cu referire la identitatea din trecut și prezent, în circumstanțele societății postmoderne, precum și identitatea descendenților din diaspora italiană, se conturează și alte direcții de cercetare.

Un interes deosebit în acest sens îl prezintă fenomenul transnaționalismului ca structură culturală, factor al diasporei, care se ciocnește cu fenomenul naționalismului italian, reprezentat de atitudinile comportamentale antrenate pentru supraviețuirea tradițiilor familiale și artisanale prin păstrarea cu strictețe a unor practici legate de civilizația italiană: religie, plăceri cotidiene, conceptul familiei unite, bucate italienești, etc¹⁵⁰.

Tot în această conjunctură, un șir de investigații sunt concentrate și pe *centralitatea rețelelor de socializare implicate în procesul de migrație, văzute ca infrastructură esențială în generarea mecanismelor colective, care leagă cele mai mari structuri politice și economice de diasporă, garantând succesul integrării diasporei italiene, acestea neexcluzând interesul pentru identitatea etnică, care este recuperată într-un mod funcțional și circumstanțe diferite*¹⁵¹.

În prezent, conform Biroului Relații cu Diaspora din Republica Moldova, în Italia se înregistrează 51 de asociații de diasporă moldovenești (Anexa 3), ce cuprind un segment social foarte important, cel al copiilor și al adolescenților, delimitarea căruia este destul de complicată, întrucât echivocul acestuia derivă din caracterul secundar, impus social, dar care subliniază poziția lor particulară în societate. Fiind articulat de logica migrației, fenomenul adolescenților din diasporă, reprezintă un nod strategic al relațiilor interetnice de o importanță foarte mare, în domeniul politic, social și academic.

Revenind la „protagoniștii” cercetării noastre, menționăm faptul că până în prezent nu există încă o accepțiune univocă a unui termen care ar defini copiii sau adolescenții din diasporă. Astfel, se recurge la noțiunile de *imigranți, extracomunitari, străini, clandestini, copiii imigranților*, termeni

¹⁴⁷ MARTELLONE, A. M. La costruzione dell'identità italoamericana nell'emigrazione italiana negli Stati Uniti: localismi, regionalismi, appartenenza nazionale. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 221-241. ISBN 88-7860-196-9.

¹⁴⁸ GABACIA, D., *Op. Cit.*

¹⁴⁹ FRANZINA, E. Diasporă e colonie tra immaginazione e realtà: il caso italo-brasiliano. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 111-151. ISBN 88-7860-196-9.

¹⁵⁰ LICATA, D. *Rapporto italiani nel mondo 2018*. Sintesi, Perugia: Tau Editrice, 2018. 3 p. EAN 9788862447270.

¹⁵¹ MASCITELLI, B., ARMILLEI, R., *Op. Cit.*

care nu fac parte din același areal semantic, dar care sunt folosiți ca sinonime chiar și în unele documente oficiale. Termenul „imigrant”, folosit cu referire la simplul „migrant”, reflectă punctul de vedere al societății-gazdă, fiind un cuvânt extrem de etnocentric, în sensul abordării exclusive a părții finale a căii de migrație.

Sociologul algerian Sayad A.¹⁵² subliniază în acest sens faptul că „migrantul este un emigrant înainte de a fi imigrant și dacă considerăm doar un aspect al experienței de migrație, înseamnă că luăm în seamă calea de migrație pe jumătate”. Bineînțeles că în toate aceste definiții, reiese sentimentul de precaritate și suspendare, care caracterizează situația adolescenților imigranți, care sunt nevoiți să-și definească identitatea în spații transculturale, unde trebuie să medieze între contexte de referință diferite și uneori chiar contrastante, pe fundalul caracteristicilor psihologice legate de specificitatea vârstei lor. Cu referire la acest ultim aspect, legat de faza adolescenței, menționăm faptul că aceasta este o perioadă de individualizare activă și o etapă a experienței acute de afirmare de sine¹⁵³, unde pe lângă neformațiunile specifice adolescenței, ca autodeterminarea personală și socială, formarea concepției despre lume și necesitatea înțelegerii sensului vieții, instituirea conștiinței de sine, a imaginii constante și coerente ale Eu-lui¹⁵⁴ împreună cu sarcinile legate de dezvoltare, sunt asociate cu schimbările care implică sfera psihofizică și sfera sociorelațională. „Sarcinile legate de dezvoltare apar într-o anumită perioadă a vieții unui individ, unde rezolvarea bună a acestora contribuie la fericire și succes în înfruntarea problemelor ulterioare, în timp ce eșecul în fața acestora duce la nefericire, la dezaprobare din partea societății și la dificultatea de a face față altor sarcini biologice sau culturale, acestea fiind universale sau particulare, recurente sau non-recurente, specifice unor societăți”¹⁵⁵.

Așadar, principalele sarcini legate de dezvoltare, caracteristice adolescenței, sunt: a) dezvoltarea relațiilor sociale noi și mai mature cu colegii de ambele sexe; b) dobândirea unui rol social masculin sau feminin; c) acceptarea propriului corp și utilizarea acestuia în mod conștient; d) obținerea independenței emoționale față de părinți și alți adulți; e) realizarea securității derivate din independența economică; f) orientarea spre și pregătirea pentru o ocupație sau o profesie; g) pregătirea

¹⁵² SAYAD, A. *La doppia assenza. Dalle illusioni dell'emigrato alle sofferenze dell'immigrato*. Milano: Cortina Raffaello, 2002. 391 p. ISBN 9788870787597.

¹⁵³ КОНДРАТЬЕВ, М. Ю. Социальная психология развития в отрочестве и ранней юности. В: *Социальная психология развития*. Москва: Юрайт. 2016, с. 355. ISBN 978-5-534-12724-9.

¹⁵⁴ ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârștelor. Ciclurile vieții*. București: Ed. Didactica și Pedagogica, 1997. 234 p. ISBN 973-30-5798-3.

¹⁵⁵ BOSISIO, R. et. al. *Stranieri e italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 39 p. ISBN 9788879899475.

pentru căsătorie și viața de familie; h) dezvoltarea abilităților și cunoștințelor intelectuale necesare dobândirii competenței civice; i) dorința și dobândirea unui comportament responsabil din punct de vedere social; j) dobândirea unui sistem de valori și a unei conștiințe etice ca un ghid al comportamentului propriu¹⁵⁶. În acest context, Palmonari A.¹⁵⁷ păstrând intacte sarcinile identificate de Bosisio R.¹⁵⁸, introduce trei sarcini noi, legate de caracteristicile societății contemporane, acestea din urmă fiind: a) capacitatea de a se orienta în era globalizării, distanțându-se de atitudinile parohiale și fundamentaliste; b) dezvoltarea noilor forme de cetățenie activă, astfel încât să se poată deplasa cu agilitate în contexte din ce în ce mai multiculturale; c) abilitatea de a citi critic informațiile oferite zilnic de mass-media.

Sarcinile legate de fenomenul globalizării, fac mai complex și mai eterogen contextul în care adolescenții își întemeiază propriul concept de sine, urmând să se orienteze într-o societate în care există influențe care provin atât din contextul național, cât și internațional. În același timp, cea mai importantă și dificilă sarcină de dezvoltare, pentru care adolescența constituie perioada fundamentală, rămâne a fi *construirea identității*, fiind determinată de factorii esențiali în dezvoltarea personalității, definiți prin nevoile de dezvoltare umană care stau la baza unui proces dinamic între individ și societate¹⁵⁹: a) nevoia de relații sociale și de apartenență, prin care fiecare individ se simte parte constitutivă a unui anumit grup de persoane și se percepe ca fiind similar și pregătit să interacționeze cu acesta; b) nevoia atenției emoționale pozitive, de a fi acceptat indiferent de culoarea pielii, religie sau limba vorbită; c) nevoia de atașament, exprimată prin crearea legăturii cu persoanele de referință primară; d) nevoia de separare, văzută ca o oportunitate de creștere și nu de pierdere; e) nevoia de participare activă, care prevede posibilitatea de a influența lumea în care trăiești.

Problematica legată de construirea și definirea identității etnice, a reprezentat și reprezintă în continuare un subiect de interes major, atât la nivel național, cât și internațional.

Dacă vorbim despre Republica Moldova, la nivel național, preocupările pentru studiul dat este suscitată de contribuțiile importante ale cercetătorilor autohtoni, care au vizat: reprezentarea interetnică a grupurilor etnice din societățile mixte (Rusnac S.)¹⁶⁰; transformarea identității etnice la diferite grupuri etnice din Republica Moldova (moldoveni, ruși, bulgari, ucraineni, găgăuzi) în perioada de

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ PALMONARI, A. *Gli adolescenti*. Bologna: Il Mulino, 2001. 51 p. ISBN 8815083480.

¹⁵⁸ BOSISIO, R., *Op. Cit.*

¹⁵⁹ PORTERÀ, A. *Manuale di pedagogia interculturale*. Bari: Laterza, 2020. 125 p. ISBN 9788859300076.

¹⁶⁰ RUSNAC, S. Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte: tz. de doct. în psihologie. Chișinău, 1995, p. 233-237

tranziție societală (Caunenco I.)^{161 162}; structura identității etnice, în funcție de mediul etnic de contact și apartenența de grup: „majoritar” versus „minoritar” (Gașper L.)¹⁶³; procesul de transformare a identității etnice la studenții tineri (bulgari și găgăuzi), condiționată de atitudinea lor față de migrația pe motiv de muncă (Horozova L.)¹⁶⁴; reprezentarea socială ale tinerilor moldoveni cu privire la populația de etnie romă (Caunova N.)¹⁶⁵; problema identității etnice și a formării acesteia la copii și adolescenți vorbitori de limba rusă (Ivanova N.)¹⁶⁶; rolul socializării intense în explorarea identitară, până la internalizarea identității etnice în adolescență (Roșca T.)^{167 168}; specificul strategiilor de aculturație, intercalate cu alegerile identitare (Roșca T.)¹⁶⁹; problematicile legate de procesul integrării, interpușe cu strategiile de adaptare în contextul țării-gazde (Italia), cu impact pe identitatea etnică (Roșca T.)¹⁷⁰; dificultățile psihosociale legate de modalitățile de relaționare și de rolurile care „s-au născut” nemijlocit pe parcursul experienței de migrație (Roșca T.)^{171 172} aspectele legate de

¹⁶¹ CAUNENCO, I. Ethnic Identity and Cultural Value Orientations of Moldavian Youth in Transitional Society. In: *Societies and Political Orders in Transition*. Springer. Switzerland. 2018, p. 259-279. DOI 10.1007/978-3-319-72616-8-15.

¹⁶² КАУНЕНКО, И., КАУНОВА, Н., ИВАНОВА, Н. Идентичность в системе этнопсихологического и этнологоического знания в Республике Молдова. Chișinău: Elan Poligraf. 2015, 47 c. ISBN 978-9975-66-506-3.

¹⁶³ GAȘPER, L. Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți: tz. de doct. în psihologie. Chișinău, 2008.

¹⁶⁴ ХОРОЗОВА, Л. Методологические основы разработки программы развития поликультурной идентичности у подростков. În: *Materialele Conferinței științifico-practice a psihologilor: Profilaxia tulburărilor comportamentale la minori: inovații, provocării și tendințe în educația modernă*. Chișinău, 24-25 mai, 2013, p. 74-78. ISBN 978-9975-4454-8-1.

¹⁶⁵ КАУНОВА, Н. Этнопсихологическое исследование социальных представлений молодежи Молдовы о цыганах. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2010, c. 34-39. ISSN 1857-2049.

¹⁶⁶ ИВАНОВА, Н.В. Теоретические аспекты изучения этнокультурных символов В: *Проблемы теории и практики этнопсихологии и этнологии*. Chișinău: Pimex-Com. 2012, c. 94-114. ISBN 978-9975-4376-0-8.

¹⁶⁷ ROȘCA, T. Procesul formării identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector European*, 2018, nr. 2, p. 131-135. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

¹⁶⁸ ROȘCA, T. Particularitățile strategiilor de aculturație în etnopsihologia contemporană. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene*. Chișinău, 4 mai, 2018, p. 131-138. ISBN 978-9975-3185-7-0.

¹⁶⁹ ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Fațetele asimilării selective în cazul adolescenților imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor socioumane*, Ediția a 10-a. Chișinău, 2020, 5-6 decembrie. p. 155-163. ISBN 978-9975-3371-7-5.

¹⁷⁰ ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Particularități ale integrării psihosociale: focus pe condiția adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului*. Chișinău, 8-9 octombrie, 2020, vol. 1, p. 323-334. ISBN 978-9975-46-450-5.

¹⁷¹ ROȘCA, T., PANCZI, V. Urmările dificultăților psihosociale asupra incluziunii comunitare în cazul adolescentelor imigrante în Italia. În: *Vector european*, 2020, nr. 2, p. 184-189. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

¹⁷² ROȘCA, T., NEGREA, A. Expresia vulnerabilității în cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2021, nr. 2, p. 197-201. ISSN 2345-1106.

dificultățile școlare în parcursul de incluziune în țara ospitalieră (Roșca T.)^{173 174 175}; influența practicilor de „integrare” și „asimilare” cu un nivel ridicat de risc în contextul social al Italiei (Roșca T.)¹⁷⁶; relația adolescenților moldoveni imigranți în Italia, cu locul de trai și semnificația psihologică a acestuia (Roșca T.)^{177 178} rolul familiei în conturarea identității etnice (Roșca T.)^{179 180}; interfezența prejudecăților sociale în procesul de definire etnoidentitară (Roșca T.)¹⁸¹ ș.a.

Pe plan internațional, munca științifică privind construirea și dezvoltarea identității etnice se regăsește la următorii cercetători: Connor W.¹⁸², Jenkins R.¹⁸³, Jasper J.¹⁸⁴, Erikson E.¹⁸⁵, Hall S.¹⁸⁶, Calhoun C.¹⁸⁷, Brass P.¹⁸⁸, Brubaker R.¹⁸⁹, Barth F.¹⁹⁰, Weber M.¹⁹¹, Tajfel H.¹⁹², Bosisio R.¹⁹³,

¹⁷³ ROȘCA, T. Sinteza dificilă a integrării școlare și sociale în cazul tinerilor imigranți din diasporă. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. Chișinău, 27-28 februarie, 2021, vol. 5, p. 63-68. ISBN 978-9975-76-322-6.

¹⁷⁴ ROȘCA, T. Impactul influențelor sociale asupra motivației școlare în cazul adolescenților imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței: Educația: Factor primordial în dezvoltarea societății*. Chișinău, 9 octombrie, 2020, vol. 1, p. 268-274. ISBN 978-9975-48-178-6.

¹⁷⁵ ROȘCA, T. Aspects of academic motivation in Moldovan migrant adolescents in Italy. In: *Journal of Romanian literary studies*, 2023, nr. 34, p. 835-847. ISSN 2248-3004.

¹⁷⁶ ROȘCA, T. Normalitatea deviantă – model de integrare în cazul tinerilor imigranți moldoveni din diasporă. În: *Materialele Conferinței Științifice Naționale: Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie*. Chișinău, 16 aprilie, 2021, vol. 1, p. 197-205. ISBN 978-9975-46-545-8.

¹⁷⁷ ROȘCA, T. Locul și sentimentul de apartenență: experiența adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a 12-a*. Chișinău, 2-3 decembrie, 2021, vol. 1, p. 18-25. ISBN 978-9975-164-83-2.

¹⁷⁸ ROȘCA, T. Confluența sentimentului de apartenență la loc cu anturajul, ca indicatori esențiali ai identității. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 9-10 noiembrie, 2023, p. 67-78. ISBN 978-9975-62-688-0.

¹⁷⁹ ROȘCA, T. Familia imigrantă și rolul acesteia în procesul de integrare și consolidare a etnicității adolescenților. În: *Materialele Conferinței: Valorificarea patrimoniului etnocultural. Ediția 4*. Chișinău, 30 octombrie, 2019, p. 213-219. ISBN 978-9975-84-105-4.

¹⁸⁰ ROȘCA, T., TANASIEV, D. Itinerarul adolescenței între aspectele psihologice legate de reîntregirea familiei imigrante din Italia. În: *Vector european*, 2023, nr. 1, p. 128-134. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

¹⁸¹ ROȘCA, T. Interfezența percepției prejudecății sociale cu procesele de integrare la adolescenții imigranți moldoveni din diasporă în Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a XI-a*. Chișinău, 3-4 decembrie, 2020, p. 43-53. ISBN 978-9975-3471-4-3.

¹⁸² CONNOR, W. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press, 2018. 175 p. ISBN 9780691025636.

¹⁸³ JENKINS, R. *Social Identity*. Londra: Routledge, 2008. 161 p. ISBN 0-203-92741-9.

¹⁸⁴ JASPER, J.M., POLLETA, F. Collective Identity and Social Movements. In: *Annual Review of Sociology*, New York: Department of Sociology, Columbia University. 2001, nr. 27, p. 283-305. ISSN 03600572.

¹⁸⁵ ERIKSON, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968. 32 p. ISBN 0-393-31144-9.

¹⁸⁶ HALL, S., *Op. Cit.*

¹⁸⁷ CALHOUN, C. *Nationalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 54 p. ISBN 978-0-8166-3121-6.

¹⁸⁸ BRASS, P. *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New York: SAGE, 1991, 323 p. ISBN 0803996942.

¹⁸⁹ BRUBAKER, R. COOPER, F. Beyond „identity” In: *Theory and Society*, 2000, nr. 29, p. 1-47. DOI 10.1023/a:1007068714468.

¹⁹⁰ BARTH, F., *Op. Cit.*

¹⁹¹ WEBER, M., *Op. Cit.*

¹⁹² TAJFEL, H., *Op. Cit.*

¹⁹³ BOSISIO, R., *Op. Cit.*

Palmonari A.¹⁹⁴, Besozzi E.¹⁹⁵, Queirolo Palmas L.¹⁹⁶, Cabrera P.¹⁹⁷, Ancora A.¹⁹⁸, Ambrosini M.¹⁹⁹, ș.a. În opinia cercetătorilor Grinberg L. și Grinberg R.²⁰⁰, „*identificarea primară*” reprezintă nucleul cel mai arhaic al mecanismelor de identificare prin care se dezvoltă și se organizează sentimentul identității, ca intermediar în formarea primei categorii care permite contactul unui obiect extern cu subiectul, în așa mod, întâmplându-se întâlnirea cu mama. Astfel, în primele luni de viață, reflectarea vizuală și vocală al comportamentului pruncului față de mamă, determină apariția unui prim sentiment de *Sine relațional*, premisă pentru construirea identității²⁰¹, care începe atunci când copilul pentru prima dată o recunoaște pe mama sa și se simte recunoscut de ea²⁰². În acest context, Berger P.²⁰³, fiind influențat de Piaget J.²⁰⁴ și cointerestat de mecanismele formării identității, subliniază o diferențiere între socializarea primară și cea secundară cu privire la dobândirea rolurilor sociale. În cazul socializării primare, Berger P.²⁰⁵, accentuează necesitatea identificării copilului cu figurile de referință și inevitabilitatea dobândirii, împreună cu numele lor, a normelor și înțelesurilor preexistente, care s-ar produce prin mecanismul „celuilalt generalizat”, formarea căruia implică internalizarea realității obiective, dar în același timp și *afirmarea subiectivă a unui sentiment coerent și continuu de identitate*. În ceea ce privește socializarea secundară, autorul subliniază legătura dintre aceasta și achiziționarea rolurilor sociale, ținând cont de variabilitatea socioculturală. În acest sens, Berger P.²⁰⁶, afirmă că este mult *mai ușor să se renunțe la sensuri și roluri dobândite în timpul socializării secundare, decât la conținutul asimilat în timpul socializării primare*.

¹⁹⁴ PALMONARI, A. *Gli adolescenti*. Bologna: Il Mulino, 2001. 51 p. ISBN 8815083480.

¹⁹⁵ BESOZZI, E., COLOMBO, M., SANTAGATI, M. *Giovani stranieri, nuovi cittadini. Le strategie di una generazione ponte*. Milano: Franco Angeli, 2009. 147 p. ISBN 8856819872.

¹⁹⁶ QUEIROLO PALMAS, L. *Prove di seconde generazioni. Giovani di origine immigrata tra scuole e spazi urbani*. Milano: FrancoAngeli, 2009. 7 p. EAN 9788846475930.

¹⁹⁷ CABRERA PEREZ, L. *La integración cultural y social de inmigrantes latinoamericanos, Inquietudes y sugerencias para políticas de cambio*. Madrid: Universitas, 2008. 89 p. ISBN 9788479912314.

¹⁹⁸ ANCORA, A. *La consulenza transculturale della famiglia. I confini della cura*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 175 p. ISBN 8846425685.

¹⁹⁹ AMBROSINI, M., *Op. Cit.*

²⁰⁰ GRINBERG, L. GRINBERG R. *Psychoanalytic perspectives on migration and exile*. London: Yale University Press, 2004. 149 p. ISBN 0300102046.

²⁰¹ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²⁰² BROWN, R. *Prejudice: It's Social Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2011. 231 p. ISBN: 978-1-444-39129-9.

²⁰³ BERGER, P.L. *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 322 p. ISBN 0-19-516882-8.

²⁰⁴ PIAGET, J. *La nascita dell'intelligenza nel fanciullo*. Firenze: Giunti Editore, 1991. 367 p. ISBN 978-8809603943.

²⁰⁵ BERGER, P.L., *Op. Cit.*

²⁰⁶ *Ibidem*.

Din perspectiva psihologiei dezvoltării, Erikson E.²⁰⁷ accentuează atât caracterul interdisciplinar, cât și caracterul cultural-istoric al identității. Pentru Erikson E.²⁰⁸ există o echivalență între cultură și identitate, cultura fiind văzută ca un set de identități interdependente, legate împreună în cadrul unui grup. Prin urmare, fiecare individ prin faptele sale, acționează în funcție de identitatea culturală pe care o dobândește, o definește, o modifică și o redefiniște pe parcursul existenței sale. *Identitatea indică întâlnirea, interacțiunea dintre individ și cultura sa de referință, este un aparat simbolic, operațional, prin care individul este orientat spre acțiune, păstrând coerența sa psihică într-un context cultural caracterizat în timp și spațiu.* Principiul „epigeneticului”, din spatele teoriei sale, termen împrumutat din embriologie²⁰⁹, are drept scop de a detecta prezența unui plan de bază care evoluează, diferențiază și organizează ierarhic secvențele și etapele identității etnice. Astfel, aceasta se dezvoltă, trecând prin crize, în funcție de etapele predeterminate ale organismului uman în abordarea altor persoane și a deveni treptat conștient de prezența unor relații cu alții. Modelul lui Erikson E.²¹⁰, prin accentuarea dimensiunii psihosociale, cuprinde opt etape psihologice care se extind pe tot parcursul vieții, maturizarea și așteptările sociale contribuind la crearea celor opt crize, înțelese ca probleme, pe care persoana trebuie să le rezolve într-o anumită etapă de dezvoltare, dar prezente pe parcursul întregului ciclu de viață, având consecințe negative și pozitive. Totodată, Erikson E.²¹¹, argumentează faptul că principala temă a vieții, constă în căutarea identității, percepută ca o înțelegere dintre Sine și societate, care suferă transformări de la o etapă la alta, încât formele anterioare de identitate le influențează pe cele ulterioare.

Perioada adolescentină, în teoria eriksoniană corespunde etapei a cincea, definită „moratoriul psihosocial”, stadiul crizei identității, un concept prin care Erikson E.²¹², demonstrează tranziția delicată a vieții copilăriei la viața adultă, evoluția și rezultatul acesteia fiind influențată de dezvoltarea adolescentului până la această fază și depășirea crizelor anterioare. Dacă rezultatul este pozitiv, adolescentul iese din perioada de „moratoriu” și dobândește o identitate relativ stabilă, fiind capabil să mențină continuitatea și coerența, răspunzând cerințelor sociale prin dobândirea de roluri. Dacă rezultatul este nefavorabil, apare confuzia în realitatea personală și relațională al adolescentului, o

²⁰⁷ ERIKSON, E. H., *Op. Cit.*

²⁰⁸ *Ibidem.*

²⁰⁹ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²¹⁰ ERIKSON, E. H., *Op. Cit.*

²¹¹ *Ibidem.*

²¹² *Ibidem.*

difuzie a identității care implică incapacitatea de a prelua roluri definite, determinând aflarea adolescentului în perioada de „moratoriu“. Tot din perspectiva evoluționistă, în conformitate cu teoria lui Erikson E.²¹³, componenta etnică a identității trezește interes datorită schimbărilor evolutive simțite în interiorul individului prin care este elaborat conceptul despre sine însuși²¹⁴.

Un interes aparte îl prezintă mecanismele de dezvoltare a identității etnice, descrise de Phinney J.²¹⁵, care a structurat un model care cuprinde trei faze, repropunând etapele paradigmei lui Marcia J.²¹⁶ Conform acestui model, pornind de la o identitate etnică care nu a fost încă cercetată (*identitatea etnică neexaminată*), persoanele aparținând minorităților etnice, ar aprecia și ar elabora un sens clar al etnicității (*identitatea etnică dobândită*), trecând printr-o perioadă de explorare și căutare al sensului pe care etnicitatea o are pentru sine însăși (*căutarea identității etnice*). Modelul stărilor de identitate ale lui Marcia J.²¹⁷ se bazează pe o aprofundare a noțiunii de angajament și pe o lărgire a descrierii dihotomice *dintre angajarea și confuzia rolurilor* pe care Erikson E.²¹⁸ o combină cu procesul de formare al identității în adolescență. În acest caz se pune accent pe operarea conceptului *de explorare (criză)* a alternativelor de identificare (alegeri), pe care societatea o oferă noii generații și pe ideea angajamentului (*fidelitate*) în comparație cu alegerile făcute în diferite domenii ale vieții, care interferează cu definirea identității etnice.

Astfel, J. Marcia²¹⁹ definește patru stări diferite de identitate, care reprezintă rodul diferitor combinații ale variabilității comportamentale operaționalizate: statutul de *difuzie* (explorare și angajare absentă), *închidere* (angajare fără o explorare ulterioară), *moratoriu* (explorare în desfășurare, angajament absent sau vag) și *dobândire a identității* (angajare profundă). *Prima etapă* corespunde celei de *difuzie* și *încheiere a identității* în modelul dezvoltat de Marcia J.²²⁰

Conform modelului de dezvoltare al identității, pentru Phinney J.²²¹ această etapă este caracterizată de lipsa de interes pentru dimensiunea etnică a identității, adesea însoțită de preferințe pentru cultura țării-gazdă (*difuzie*). Totodată, acest lucru nu reprezintă singurul rezultat posibil al

²¹³ *Ibidem*.

²¹⁴ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²¹⁵ PHINNEY, J.S., *Op. Cit.*

²¹⁶ MARCIA, J.E. Ego identity status: relationship to change in self-esteem, „general maladjustment” and authoritarianism. In: *Journal of Personality*, 1967, nr. 35, p. 118–133. ISSN-L0220-3502.

²¹⁷ *Ibidem*.

²¹⁸ ERIKSON, E. H., *Op. Cit.*

²¹⁹ MARCIA, J.E., *Op. Cit.*

²²⁰ *Ibidem*.

²²¹ PHINNEY, J.S., *Op. Cit.*

primei etape de dezvoltare al identității etnice. Lipsa interesului pentru etnia proprie, ar putea să decurgă și dintr-o acceptare necritică a culturii și valorilor adulților care sunt semnificativi pentru adolescenți și cu care aceștia continuă să se identifice (*încheiere*). *Cea de-a doua etapă (cercetarea identității etnice)* se caracterizează printr-o o creștere a interesului pentru propria etnicitate. În această etapă, adolescenții încep, prin activități de diferit gen (lecturi, participări la evenimente culturale, vizite la muzee, cereri de informații etc.), să înțeleagă ce înseamnă să fii membru al unui grup etnic minoritar și ce importanță are acest grup pentru ei înșiși. Potrivit lui Phinney J. și Rosenthal D.²²², temele care devin obiectul explorării în această perioadă, se referă la diferențele culturale dintre grupul de apartenență și cel dominant, imagini și stereotipuri atribuite grupului în societate, precum și la experiențele de prejudecată și discriminare a membrilor propriului grup. Această fază, care corespunde „scufundării” în cultura proprie, este adesea activată de un eveniment extern care acționează ca un catalizator și consolidează conștientizarea propriei etnii²²³. Treapta aceasta tinde să înceapă cu vârsta adolescenței și este plauzibil să credem că, pe lângă factorii externi, chiar și *unele caracteristici individuale sau legate de sarcinile de dezvoltare, pot „forța conștientizarea propriei identități etnice”*, printre aceștia, fiind și necesitatea restructurării imaginii de sine, legată de noile abilități cognitive, sociale și emoționale dobândite²²⁴. În urma drumului evolutiv trasat de acest model, abia după rezolvarea conflictelor și contradicțiilor legate de statutul minoritar al grupului de apartenență în cadrul societății, *adolescenții dobândesc și internalizează identitatea etnică* care are ca rezultat o înțelegere și o apreciere profundă a etniei lor. Cu toate acestea, etapele descrise de Phinney J.²²⁵ și Marcia J.²²⁶, nu reprezintă etape universale și prestabilite în dezvoltarea identității etnice, întrucât acest proces poate dura chiar toată viața, fiind alimentat de experiențele de socializare comunitară și de dinamica dezvoltării individului.

Prin această optică, modelele evolutive sugerează că atitudinile și comportamentele față de grupul intern și grupul extern pot fi considerate expresii ale unei căi evolutive în care a fost implicată

²²² PHINNEY, J.S., ROSENTHAL, D.A. Ethnic identity in adolescence: Process, context, and outcome. In: ADAMS, G. R., GULLOTTA, T.P., MONTEMAYOR, R. (coord. ed.). *Advances in adolescent development*, New York: SAGE. 1992, p. 72-145. ISBN 0803946163.

²²³ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²²⁴ HELMS, J.E. *Black and White Racial Identity: Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 1993. 221 p. ISBN 0275946126.

²²⁵ PHINNEY, J.S., *Op. Cit.*

²²⁶ MARCIA, J.E., *Op. Cit.*

rezolvarea problemelor legate de dobândirea identității etnice²²⁷. Din această perspectivă, pozițiile etnocentrice manifestate față de grupurile etnoculturale diferite de cele proprii, pot fi considerate ca fiind funcționale în procesul de reelaborare a componentelor etnice ale identității²²⁸. Prin urmare, atitudinile negative față de grupul extern, care se regăsesc în primele faze ale adolescenței, ar putea fi interpretate ca simptome ale activării proceselor de formare / construire a identității, deoarece așa cum susține Freud S.²²⁹ în *Psihologia colectivă și analiza Eului*, „celălalt joacă întotdeauna în viața individului rolul unui model, al unui obiect, asociat sau adversar”²³⁰.

Redefinirea propriei specificități, în astfel de procese, ar implica și definirea limitelor dintre sine și celălalt, dintre „noi” și „ei”. Această legătură cu lumea exterioară în construirea identității a fost evidențiată la începutul secolului al XIX-lea de către filosoful german Hegel W.²³¹ care a argumentat: „Conștiința de sine există în relație cu sine și cu ceilalți, deoarece este numită de alte conștiințe”. Prin urmare, imaginea pe care o creează o persoană, după părerea filosofului german, este strâns legată de modul în care alții îl definesc, „exist în măsura în care mă văd pe mine în alții”.

În acest context, pentru Liebkind K.²³², procesul de identificare socială reprezintă rezultatul evaluării similitudinilor și diferențelor percepute atât între membrii categoriei de apartenență, cât și între celelalte grupuri luate în comparație. În acest fel, rezultatele proceselor de comparare pot fi urmărite prin trei indicatori: *depersonalizarea* (tendința de a se descrie pe sine, folosind atributele stereotipizate ale grupului de apartenență), *diferențierea și favorizarea negativă* (tendința de a evidenția diferențele față de alte persoane, care aparțin altor grupuri etnice) și *conștientizarea faptului că, originea etnică rămâne constantă, în ciuda schimbărilor percepute în timp și în diferite contexte relaționale*.

Totodată, migrația poate implica schimbări semnificative, legate nu doar de categoria etnică cu care se identifică individul, ci și de alte dimensiuni ale identității personale. Interacțiunea socială este modulată de apartenența etnoculturală nu doar prin caracteristicile stereotipurilor asociate propriului grup, ci și prin influența pe care apartenența dată o exercită asupra bogăției resurselor prin

²²⁷ PINTUS, A., *Op. Cit.*

²²⁸ MARCIA, J.E., FRIEDMAN M. Ego identity status in college women. In: *Journal of Personality*, 1970, nr. 38, p. 249–262. ISSN-L0220-3502.

²²⁹ FREUD, S. *Psihologia colectivă și analiza Eului*. București: Ed. Cartex 2000 S.R.L., 2016. 47 p. ISBN 9786068023830.

²³⁰ MOSCOVICI, S. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Ed. Polirom, 1998. 7 p. ISBN 973-683-071-3.

²³¹ HEGEL, G.W.F. *Fenomenologia dello spirito*. Roma: Armando Editore, 2000. 49 p. ISBN 9788869924842.

²³² LIEBKIND, K., *Op. Cit.*

care individul trebuie să interacționeze cu mediul²³³. În acest sens, conform teoriei lui Breakwell G.²³⁴ cu privire la procesele identitare, *identitatea este rezultatul interacțiunii dinamice dintre procesele și structurile intrapsihice (fizice și sociale) și procesele de influență a contextului social*. În acest fel, *identitatea este reglementată de relația activă dintre procesele psihologice de asimilare-acomodare-evaluare, procese care implică un rol activ în construirea propriei identități, monitorizând, reînnoind, înlocuind, eliminând sau amânând elementele de identitate*²³⁵. Prin asimilare, noile componente ale identității sunt absorbite în cadrul structurii preexistente, iar datorită acomodării, acestea sunt incorporate și restructurate prin procesele de evaluare, semnificație și valoare. În așa mod, solicitările externe care provin din contextul social, în care este imersat imigrantul, determină revizuirile și restructurarea conținutului identității²³⁶.

Luând în considerare componentele implicate în construirea identității sociale a lui Tajfel H., Ashmore R.²³⁷ identifică șapte componente care își aduc contribuția la definirea identității etnice: a) *autocategorisirea*, care prevede ca condiție esențială, apartenența la un grup, ca membru prototipic al acestuia; b) *evaluarea*: pozitivă sau negativă a grupului de apartenență, ce influențează conceptul stimei de sine; c) *atașarea și sentimentul de interdependență*, cu referire la sentimentul de apartenență la propriul grup. Dimensiunea dată prevede: implicarea afectivă sau angajamentul față de propriul grup, sentimentul de interconectare cu ceilalți și percepția unui destin comun, componenta în cauză fiind independentă de autocategorisire și evaluarea grupului; d) *identificarea etnică și conceptul de sine*, care include două dimensiuni: importanța explicită sau centrală atribuită identității etnice și importanța implicită sau ierarhică a identității sociale în structura Sinelui; e) *rădăcinile sociale și practicile culturale* - dimensiuni care întăresc senzația de identificare etnică și se referă la amploarea relațiilor și contactelor pe care indivizii le structurează în interiorul lor, în afara grupului, cât și gradul de implicare. Cele mai frecvente practici culturale folosite sunt: afilierea religioasă, vorbirea limbii de origine, activitatea politică în favoarea propriului grup, participarea la cluburi din teritoriu, preferarea serviciilor oferite de conaționali, atitudini comune față de aspectele propriei culturi

²³³ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²³⁴ JASPAL, R., BREAKWELL, G.M. *Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. 185 p. ISBN 1316617912.

²³⁵ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²³⁶ JASPAL, R., BREAKWELL, G.M., *Op. Cit.*

²³⁷ ASHMORE, R.D., DEAUX, K., MCLAUGHLIN-VOLPE, T. An organizing framework for collective identity: articulation and significance of multidimensionality. In: *Psychological Bulletin*, 2004. DOI 10.1037/0033-2909.130.1.80.

(muzică, mâncare, festivități, mass-media, gradul de cunoaștere a culturii și a istoriei propriului grup etnic; f) *strategii privind atitudinile interetnice*, care iau în vedere atitudinile indivizilor față de propriul lor grup și față de orientarea populației native cu referință la minoritățile etnice, urmărind schimbarea conduitei față de propria identitate etnică, care apare doar atunci când două grupuri de culturi diferite vin în contact; g) *conținutul și semnificația identității etnice*, dimensiune ce ține cont de atributele personale, convingerile despre istoria și poziția socială a grupului de apartenență (ideologia) și reprezentările narative pe care indivizii le construiesc despre ei înșiși și categoriile la care aparțin. Atributele personale sunt centrate pe atribuirea caracteristicilor pe care indivizii le consideră descriptive referitor la grupului lor (stereotipuri). Ideologia se referă la convingerile colective privind puterea, resursele, prestigiul grupului, legitimitatea atribuită sistemului de stratificare existent, pe când reprezentările narative pe care indivizii le construiesc sunt povestiri care includ gânduri, sentimente, imagini ale trecutului, prezentului și viitorului²³⁸.

Revenind la caracterul relațional și situațional al identității etnice, putem conchide faptul că, *conștiința etnică și manifestarea identității etnice proprii, sunt activate în mod special, în condițiile imigrației și pot varia în funcție de contextele sociale și teritoriale*²³⁹.

Pe lângă „statusurile” de „imigrant”, „străin” sau „copilul imigranților”, care sunt deosebit de critice în perioada adolescenței, există și alți factori implicați în procesul de formare și negociere a identității etnice²⁴⁰: a) la *nivel sociocultural* - orientarea culturală împreună cu gradul de apropiere sau distanțare culturală a societății-gazdă, alegerile politice, căile istorice și atitudinile față de imigrare (toleranță sau rasism)²⁴¹; b) la *nivel intergrupal* - poziția socială și valoarea atribuită grupului din care fac parte adolescenții, ca factor important pentru menținerea unei imagini pozitive de sine; c) la *nivel interpersonal* - relația pe care adolescentul o stabilește cu valorile și normele transmise prin procesele de socializare familială și școlară. *Confruntându-se cu două culturi, cea a familiei de origine și cea a societății-gazdă, o importanță deosebită o capătă atitudinile asumate de familie în apărarea tradițiilor etnoculturale*²⁴², cât și *disponibilitatea spre pluralitatea culturală*²⁴³.

²³⁸ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²³⁹ *Ibidem*.

²⁴⁰ *Ibidem*.

²⁴¹ MARCIA, J.E. et. al. *Ego Identity: A Handbook for Psychosocial Research*. New York: Springer-Verlag. 1993. 233 p. ISBN 9780387940335.

²⁴² PHINNEY, J.S., ROSENTHAL, D.A., *Op. Cit.*

²⁴³ FRUGGERI, L. *Diverse normalità. Psicologia sociale delle relazioni familiari*. Roma: Carocci, 2005. 187 p. ISBN 9788843035328.

Totodată, adolescenții din diasporă sunt nevoiți să facă față crizei identitare²⁴⁴ într-un context al migrației *negeneros* sau chiar ostil, neavând ajutorul unor referințe externe, care să-i sprijine în acest drum dificil, fiind dezavantajați în comparație cu colegii lor italieni prin faptul că sunt constrânși să-și dezvolte o identitate etnică solidă și originală, într-o stare de dublă fragilitate, care derivă din statutul de adolescent și cea legată de condiția străinului, corelată nemijlocit cu experiența de imigrant. Adolescenții, scufundați în noul context, realizează rapid că propriile coduri culturale sunt inadecvate pentru a înțelege societatea-gazdă, în unele cazuri chiar opuse sau atât de divergente față de cei prezenți în noua realitate socială, încât devin cauza unor neînțelegeri.

Acest sentiment inițial de dezorientare a fost definit de Ober K.²⁴⁵ drept „șoc cultural” (cu această expresie savantul se referă la starea de anxietate și frustrare cauzată de pierderea semnelor și simbolurilor legate de relațiile sociale familiare subiectului, ca urmare a schimbării mediului social).

O atenție deosebită în parcursul migrațional, o merită viziunile părinților asupra *propriei experiențe de migrație*, variabile care joacă un rol-cheie în procesele de aculturație.

Astfel, identificăm imigranți, care împărtășesc: a) *previziunea unei reveniri viitoare*, vizând imigranții, care se gândesc să rămână pentru un timp în străinătate pentru a pune deoparte banii de care vor avea nevoie pentru a cumpăra o casă sau pentru a-și deschide o activitate în țara de origine. Lăsarea patriei este văzută ca o „perspectivă realistă de a se întoarce acasă, ajutându-i să se confrunte cu vicisitudinile întâmpinate în noua țară, care în același timp le oferă încredere și speranță, diminuându-le durerea separării”²⁴⁶; b) *libertatea de alegere*, referindu-se la cei care în mod independent au luat decizia de a se angaja în călătoria migratorie, acest lucru ajutându-i să facă față dificultăților cu care se confruntă în țara-gazdă, care au fost prevăzute sau cel puțin luate în considerare, așa cum susține Gozzoli C.²⁴⁷: „gradul de libertate în alegerea migrației este factorul care conduce și ghidează sensul întregii căi de migrație, care implică o altă elaborare și abordare față de noua țară, diferită față de cei care nu planifică o plecare conștientă condusă de aspirațiile personale, printr-o analiză lucidă a situației lăsate în urmă”; c) *politicile contextului-gazdă*, care privesc imigranții, care acceptă modalitățile de primire implementate de guvernul statului ospitalier, acest

²⁴⁴ ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Specificitatea crizei identitare la adolescenții imigranți. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. Chișinău, 28-29 februarie, 2020, vol. 5, p. 134-142. ISBN 978-9975-76-302-8.

²⁴⁵ OBER, K. Cultural shock: Adjustment to New Cultural Environment. In: *Practical Anthropology*, 1960, 7. p. 177-182. DOI 10.117/009182966000700405.

²⁴⁶ JELLOUM, T. B. *Le pareti della solitudine*. Torino: Einaudi Editore, 2008. 53 p. ISBN 88-06-19692-8.

²⁴⁷ GOZZOLI, C., REGALIA, C. *Migrazioni e famiglie. Percorsi, legami e interventi psicosociali*. Bologna: Il Mulino, 2005. 11 p. ISBN8815101691.

lucru fiind important în procesul de integrare. Ca exemplu, în acest sens, facem referință la Suedia, care a investit numeroase resurse economice și umane în proiecte de primire și susținere a minorităților etnice. Datorită acestor intervenții, tinerii imigranți prezenți în țara scandinavă, se integrează mai ușor, acest lucru conducând de-a lungul timpului la scăderea ratelor abandonului școlar și a ratelor de delincvență (în prezent, printre cele mai scăzute din Europa). Deci, *apartenența națională în sine, nu determină comportamentul social, decât dacă devine un factor de discriminare sau stigmatizare*. Din acest punct de vedere, antropologul spaniol García Castaño F.²⁴⁸ susține că „diversitatea este o condiție, dar diferența - o construcție”.

O abordare interesantă, corelată cercetării în cauză, este cea a sociologului Ambrosini M.²⁴⁹, care susține ideea „socializării anticipative”, prin care migrantul, înainte de a face pasul emigrării, examinează toate alternativele posibile, colectează cât mai multe informații despre viitoarea destinație (povestiri ale prietenilor care au emigrat, știri din mass-media etc.) și încearcă să-și imagineze problemele sau avantajele care derivă din noua viață într-o altă țară. Aceste etape creează un fel de cunoaștere virtuală a locului în care doresc să meargă înainte de emigrare, o formă de pre-socializare, de „anticipare fantastică, în care individul își imaginează scenariul în care va trăi o viață nouă”. Totuși, se poate întâmpla ca, ideea pe care și-o formează migrantul față de țara unde emigrează, să fie deformată de reprezentări false, fiind construită pe baza diverselor surse de informare.

Mass-media, de exemplu, deseori prezintă imaginea unei societăți opulente, legând realitatea de un tablou al prosperității care este întărit de „viziunea celor care cheltuiesc pe statui din lemn, costul cărora se echivalează cu două luni de muncă al unui funcționar local *norocos* sau comportamentul concetățenilor imigranți în Europa, care au obiceiul de a se lăuda în timpul sărbătorilor cu daruri, cheltuind la dreapta și la stânga din economiile adunate în urma anilor de sacrificii dure, fără a face să se înțeleagă prețul sudorii”²⁵⁰.

Astfel, unii adolescenți ajung în Europa cu această imagine în mintea lor, dar în curând își dau seama că realitatea este foarte diferită de ceea ce își imaginaseră, că viața într-o țară străină este plină de obstacole și că atingerea bunăstării economice este o sarcină destul de dificilă.

²⁴⁸ GARCÍA CASTAÑO, F.J., RUBIO GÓMEZ, M., BOUACHRA, O. Población inmigrante y escuela en España: un balance de investigación. In: *Revista de Educación*, 2008, nr. 345, p. 23-60. ISSN 0034-8082.

²⁴⁹ AMBROSINI, M., *Op. Cit.*

²⁵⁰ AMBROSINI, M., MOLINA, S. *Seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia*. Torino: Fondazione Giovanni Agnelli, 2004. 1-22 p. ISBN 9788878601758.

Uimirea protagonistului din romanul *Neyla*, de Komla-Ebri K.²⁵¹, care se confruntă cu sărăcia în unele cartiere milaneze, este foarte elocventă aici: „Cine se aștepta vreodată, venind în Europa, să descopere nu numai zgârie-nori și zăpadă, dar boschetari și cartiere populare? Am fost uimit când am văzut oameni care dormeau în tunelul de metrou și un om *alb* care mi-a cerut milostenie de la mine, un *negru*”.

Condiția *străinului* a preocupat mai mulți sociologi și psihologi cu renume. Sociologul Sombart W.²⁵² la începutul secolului al XX-lea, a definit străinul ca fiind acea persoană pentru care „lumea este suspendată și ireală, având în vedere că lumea lăsată în urmă nu mai este activă, iar cea nouă încă nu există”. Personalitatea imigrantului, ca străin, potrivit sociologului german²⁵³ este caracterizată de trăsături puternice de caracter, având capacitatea de a observa societatea-gazdă din exterior și de a surprinde dinamica internă pe care localnicii nu o văd, fiindu-i neglijată dimensiunea legată de durerea și frustrarea cauzată de existența într-o țară străină.

O altă viziune interesantă, conjugată la condiția străinului asupra imigrantului, este oferită de sociologul Parks A.²⁵⁴, care definește străinul ca fiind un cosmopolit prin excelență: „el este împărțit între două lumi, cea veche pe care a abandonat-o și cea nouă, pe care tocmai a adoptat-o, fără să aparțină nici uneia dintre ele”. Din această definiție reiese imaginea unui om lipsit de legături teritoriale, care își limitează sau își ascunde deschiderea spre ceea ce este nou și necunoscut. În acest fel, libertatea extremă reprezintă o sursă a unei potențiale crize identitare, întrucât cosmopolitul nu se recunoaște nicăieri, simțindu-se străin atât în țara de origine, cât și în țara-gazdă. Această perspectivă este împărtășită și de sociologul Sayad A.²⁵⁵, care descrie străinul ca fiind „absent în mod dublu”, deoarece nu este acceptat ca membru legitim nici de comunitatea din care face parte și nici de comunitatea-gazdă, fiind considerat de ambele, cetățean de clasa a doua. Persistența acestei situații provoacă sentimentul de dezorientare, care conduce la o criză a identității.

În studiile despre starea străinului, sociologul austriac Schutz A.²⁵⁶ subliniază prezența posibilei crize identitare din *cauza lipsei punctelor de referință în noul context cultural*. Potrivit

²⁵¹ KOMLA-EBRI, K. *Neyla. Un incontro, due mondi*. Bergamo: Marna, 2002. 37 p. ISBN 979-12-80030-08-5.

²⁵² SOMBART, W., SIMMEL, G., OGBURN, W.F. *Effetti psico-sociali del rapporto fra tecnica e cultura*. Torino: L'Harmattan Italia, 2017. 63 p. ISBN 9788878923188.

²⁵³ *Ibidem*.

²⁵⁴ PARKS, A., DRAGO, M. *Il figlio di febbraio*. Milano: Bompiani, 2019. 13 p. ISBN 978-88-452-9935-3.

²⁵⁵ SAYAD, A., *Op. Cit.*

²⁵⁶ SCHUTZ, A. *Phenomenology of the Social World*. Illinois, Evanston: Northwestern University Press. 1967. 175 p. ISBN 9780810102279.

cercetătorului²⁵⁷, criza de natură cognitivă și ontologică, poate să afecteze negativ, pe termen lung, relațiile pe care imigranții le stabilesc cu societatea-gazdă. În acest fel, incapacitatea acestora de a gestiona limbajul celor nerostite, creează o neînțelegere a mesajelor lansate de societate și o situație de dezorientare care are ca rezultat o atitudine de „oscilare între detașare, ezitare, incertitudine, neîncredere și intimitate”²⁵⁸. Această atitudine alimentează în imaginea grupului majoritar ideea puternic etnocentrică că străinul este „nedrept și nerecunoscător”, pentru că nu recunoaște și nu înțelege oportunitățile care decurg din noul context, neconsiderând dificultățile pe care le întâmpină imigranțul, în așa mod creându-se un cerc vicios de ură și respingere.

Dificultățile întâmpinate de străin în societatea-gazdă, au fost examinate, dintr-un alt punct de vedere și de sociologul Simmel G.²⁵⁹. Potrivit cercetătorului german²⁶⁰, în imaginarul comun, ideea unui străin este strâns legată de cea a unui nomad „care călătorește permanent, tranzitând în contextul material și social al grupului”. În ciuda faptului că străinul „este cel care vine astăzi și cel care va rămâne mâine”, poziția lui în ochii comunității este determinată de faptul că „el nu îi aparține de la început”. Relațiile stabilite între străin și membrii noii comunități sunt subordonate percepției unei apropieri fictive. În acest sens, străinul face parte din grup, deoarece împărtășește trăsăturile generale, dar nu i se permite să le împărtășească pe cele specifice. Simmel subliniază că „atunci când străinul este conectat la membrii comunității prin relații generale și abstracte, oricare din aceste relații pot fi înlocuite de altele, deoarece specificitatea conexiunii lipsește, deci înstrăinarea devine caracterul relației dintre grup și imigrant”²⁶¹. Așadar, străinul rămâne întotdeauna un intrus pentru grupul majoritar, cineva care ia parte la viața comunității, dar de fapt nu participă la ea²⁶².

În rezultatul multiplelor aspecte, care țin direct sau indirect de construcția identității etnice, putem afirma că acest fenomen este unul destul de complex pentru adolescenții din diasporă, dezvoltându-se printr-un proces foarte delicat și deschis de autocăutare, care are ca obiectiv final „găsirea locului” în cadrul unei societăți. În acest fel, adolescenții din diasporă urmează a-și îndeplini acest obiectiv într-un context destul de contradictoriu, fiindcă, pe de-o parte, societatea-gazdă îi încurajează să se conformeze „stilului de viață” al localnicilor, iar pe de altă parte, comunitatea de

²⁵⁷ *Ibidem.*

²⁵⁸ PARKS, A., DRAGO, M., *Op. Cit.*

²⁵⁹ SOMBART, W., SIMMEL, G., OGBURN, W.F., *Op. Cit.*

²⁶⁰ *Ibidem.*

²⁶¹ *Ibidem.*

²⁶² ROȘCA, T. Reprezentarea socială a străinului. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*, Chișinău, 10-11 noiembrie, 2021, vol.1, p. 36-39. ISBN 978- 9975-152-48-8.

origine le cere să nu trădeze limba, tradițiile și preceptele culturii de origine. Găsirea unui echilibru între aceste două polarități, devine o sarcină grea, adolescenții riscând să fie încarcerați într-un dezechilibru perpetuu între două „lumi”, fără a mai aparține vreuneia dintre ele, după cum îi definește Molina S.²⁶³: „navetiști și disonanță între lumi diferite”. În consecință, identitatea adolescenților imigranți nu poate fi reprezentată exclusiv prin imaginea statică a arborelui compus dintr-un trunchi, ramuri și mai ales rădăcini (cele din urmă sunt importante pentru că reprezintă înrădăcinarea în cultura propriei țări și în valorile transmise de mediul social căruia îi aparțin), ci este asociată cu una mai dinamică: cea a roților, care simbolizează călătoria, mișcarea între multiple referințe culturale și diferite locații geografice. Acest concept este exprimat de către Favaro G.²⁶⁴ prin „metafora broaștei țestoase”: „casa pentru acești străini nu este un teritoriu, dar un „loc afectiv” în care se simt recunoscuți, apreciați și iubiți. Sunt ca țestoasele, ce nu au „bârlogul” situat într-un loc geografic anume și pe care pelerinajul continuu le face să-și poarte mereu „lucrurile” cu ele, pe umeri, pentru a le avea aproape, în locul în care hotărâsc să se așeze”. Imaginea care reiese din cele spuse este aceea a unei identități deschise, dinamice, dialogice, relaționale, compozite, interactive, capabile să intre în relații cu ceilalți și să se schimbe în urma confruntării, acest dinamism făcând-o un construct mobil, procedural, mixt și transcultural. Sociologul Bauman Z.²⁶⁵ o descrie drept „o identitate lichidă, care nu are o formă, ci o împrumută pe cea a „recipientului” în care se află, conturându-se din când în când pe ceva nou, fără să-și piardă totuși esența”. Din aceste considerente, adolescenții din diasporă (prima generație) sunt numiți generația „de sacrificiu”, care plătește foarte scump costurile psihologice ale imigrației și a unei „migrații forțate”²⁶⁶, cu mai puține beneficii decât în cazul generațiilor ulterioare²⁶⁷. Această fragilitate²⁶⁸ este alimentată de următoarele aspecte: a) *inexistența unor modele disponibile „de identificare”*, cu referință la familia adolescentului, care reprezintă adesea un model de identitate fragilă, prin faptul că tinde să-i transmită valori și tradiții diferite de cele prezente în contextul vieții de zi cu zi, aceste trăsături culturale fiind în unele cazuri denigrate sau criticate de localnici, care le consideră absurde, retrograde sau periculoase, astfel părinții adolescenților

²⁶³ AMBROSINI, M., MOLINA, S., *Op. Cit.*

²⁶⁴ FAVARO, G., NAPOLI, M. *Ragazze e ragazzi nella migrazione. Adolescenti stranieri: identità raccontati, progetti.* Milano: Guerini Studio, 2004. 91 p. EAN 9788883355646.

²⁶⁵ BAUMAN, Z. *Zygmunt Bauman and the Theory of Culture.* Ontario: McGill-Queen's University Press, 2022. ASIN B0B96GF8KZ.

²⁶⁶ ANGHEL, R.G., HORVATH, I. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești.* Iași: Ed. Polirom, 2009. 22 p. ISBN 978-973-46-1304-5.

²⁶⁷ AMBROSINI, M., MOLINA, S., *Op. Cit.*

²⁶⁸ *Ibidem.*

pierzându-și credibilitatea și autoritatea în ochii copiilor lor; b) *trăsăturile somatice, psihice și sociale*, care implicit sau explicit sunt *markeri* etnici, de care adolescenții trebuie să țină cont, întrucât sunt imprimați fără posibilitatea de a șterge numele de familie, particularitățile somatice, culoarea pielii, uneori chiar accentul etc.; c) *depășirea crizei adolescente fără susținere externă*, cu privire la faptul că adolescenții nu au posibilitatea de a se baza pe familie, grupul de semeni sau alți adulți de referință, care i-ar putea ajuta și sprijini în gestionarea diferitor apartenențe „etnice”; d) *necesitatea elaborării șocului cultural*, cauzat de inserarea într-un mediu nou, cu efecte negative asupra respectului de sine și a securității emoționale.

1.3. Influența proceselor de aculturație în determinarea alegerii identității etnice

Luând în considerare complexitatea procesului de formare a identității etnice la adolescenții din diasporă, o semnificație aparte o au procesele de aculturație, implicate în acest itinerar destul de dificil. Termenul „aculturație” a fost inițial folosit de antropologii Levi-Strauss C.²⁶⁹ și Liebkind K.²⁷⁰ pentru a descrie *procesul de schimbare bidirecțională, care are loc între două grupuri etnoculturale care intră în contact direct și prelungit*. Graves T.²⁷¹ propune în această conjunctură conceptul de *aculturație psihologică*, pentru a indica schimbările și percepțiile individului care face parte dintr-un grup implicat într-un proces de aculturație. Astfel, factorii colectivi, care iau naștere dintr-un proces de aculturație sunt diferiți și se referă atât la aspectele sau caracteristicile tipice societății de origine, cât și la cele tipice societății-gazdă. În acest sens, un rol important îl au caracteristicile etnografice (limba, religia, valorile), situația politică existentă în momentul emigrației (prezența conflictelor, războaielor civile sau represiunilor în curs), condițiile economice a țării de origine (sărăcia, distribuția inegală a resurselor) și factorii demografici (suprapopularea, creșterea populației), pe când, în cazul societății-gazdă, se pune accent pe politica și pe atitudinile care există față de imigrație și grupurile etnice, tipul de migrație și gradul de susținere socială pe care grupul de aculturație poate conta în contextul- gazdă. Prin urmare, în contextul migrației, este necesar să se ia în vedere următoarele puncte, referitoare la efectele diferitor combinații de factori colectivi și singulari asupra individului: modificarea comportamentului față de „învățămintele” culturii-gazdă (limbă, hrană, îmbrăcăminte,

²⁶⁹ LÉVI-STRAUSS, C. *Antropologia structurale*. Milano: Il Saggiatore, 2009. 403 p. ISBN 8856501066.

²⁷⁰ LIEBKIND, K. *Acculturation*. In: BROWN, R., GAERTNER, S. (coord. ed.). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford: Blackwell, 2001, p. 386-406. ISBN 0-631-21062-8.

²⁷¹ GRAVES, T. *Psychological Acculturation in a Tri-Ethnic Community*. In: *Southwestern Journal of Anthropology*, 1967, nr. 4, p. 337-350. ISSN 00384801.

norme sociale) și față de conflictele care rezultă din întâlnirea dintre două culturi diferite (incompatibilitate, dificultate intergrupală), schimbările de atitudine față de propria identitate etnică (*atitudini de aculturație*), dificultățile de *adaptare psihologică și socioculturală* (stresul aculturației) și consecințele *psihopatologice* (criză, depresie) cauzate de întâlnirea dintre culturile diferite.

Adaptarea în termeni de aculturație implică două componente: una *psihologică* și una *socioculturală*²⁷². *Adaptarea psihologică* se referă la bunăstarea personală, respectul de sine, nivelul de satisfacție al individului, fiind influențată de unele caracteristici individuale pe fundalul absenței sau prezenței sprijinului social. Astfel, o adaptare psihologică adecvată este tradusă prin experiențele pozitive, care derivă din capacitatea de a face față cerințelor noii culturi și prin priceperea de a stabili relații satisfăcătoare cu societatea-gazdă și invers, un nivel scăzut de adaptare psihologică este asociat cu indicele stresului legat de procesul de migrație, depresie și comportamente indezirabile²⁷³. *Adaptarea socioculturală* vizează interacțiunea individului cu comunitatea-gazdă, fiind influențată de unii factori culturali specifici: permanența îndelungată în contextul țării-gazdă, interacțiunea cu populația autohtonă, posibile asemănări culturale și capacitatea lingvistică, toate acestea determinând o adaptare socioculturală de succes, pe când dificultățile legate de această dimensiune a adaptării, sunt legate de o interacțiune și identificare insuficientă cu națiunea-gazdă, întreținute de mai multe inconsecvențe culturale²⁷⁴.

În contextul clasificării modelelor de aculturație, Arends-Toth J. și Van de Vijver F.²⁷⁵ propun o schemă articulată pe două dimensiuni. Prima se referă la modul în care minoritățile etnice se raportează la cultura lor de origine și la cultura țării-gazdă (dimensionalitate), iar cea de-a doua ia în considerare posibilele diferențe pe care procesele de aculturație le detectează în raport cu domeniile de experiență a indivizilor (medii de aculturație). În acest sens, autorii²⁷⁶ identifică trei modele teoretice principale: *liniar*, *bidimensional* și *bazat pe fuziune*, care sunt declinate în funcție de utilizarea lor, legată de diferite aspecte sau situații ale vieții cotidiene. Primul model, definit *modelul liniar*, plasează gama de atitudini posibile față de cultura-gazdă de-a lungul unui continuum de poziții,

²⁷² WARD, C., KENNEDY, A. The measurement of sociocultural adaptation. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 1999, nr. 24, p. 659-677. DOI 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.

²⁷³ SEARLE, W., WARD, C. The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 1990, p. 449-464. ISSN 01471767.

²⁷⁴ ARYA, P., BHUGRA, D. Ethnic density, cultural congruity and mental illness in migrants. In: *International Review of Psychiatry*, 2005, nr. 17, p. 133-137. DOI 10.1080/09540260500049984.

²⁷⁵ ARENDS-TÓTH, J., VAN DE VIJVER, F.J.R. Multiculturalism and acculturation: views of Dutch and Turkish-Dutch. In: *European Journal of Psychology of Education*, 2002, nr. 33, p. 249-266. ISBN 1099-0992.

²⁷⁶ *Ibidem*.

care merg de la *asimilare* la *separare*. Conform acestui model, menținerea propriei culturi de apartenență exclude posibilitatea adaptării și integrării minorităților etnice la cultura, obiceiurile și cutumele grupului majoritar²⁷⁷. Poziția intermediară dintre aceste două polarități o reprezintă biculturalismul, care este considerat doar o fază tranzitorie spre asimilare și integrare deplină în societatea-gazdă, considerată rezultatul final și inevitabil al procesului de aculturație. Prin modelul liniar, Gordon M. M.²⁷⁸ pune accent pe două moduri diferite de încorporare a culturii țării-gazdă, *asimilarea structurală*, care vizează un nivel ridicat de contact și participare la cultura gazdei și *asimilarea culturală*, ce se referă la un nivel scăzut de menținere a propriei culturi de origine. Potrivit lui Gordon M.²⁷⁹, se poate vorbi de un rezultat al integrării, doar atunci când există ambele forme de asimilare. Totodată, posibilitatea unei relații duble între grupul de origine și cel al culturii-gazdă este prevăzută de cel de-al doilea model teoretic, definit *modelul bidimensional*, fiind considerat predominant în studiile privind procesele de aculturație, unde atitudinile față de propriul grup etnic și față de cultura-gazdă nu sunt prefigurate ca fiind independente unele de altele. Prin urmare, în societățile multiculturale, pozițiile individuale cu referință la aculturație, pot fi rezultatul dublei nevoi de a-și păstra propriile tradiții culturale și de a menține relații bune cu alte culturi, inclusiv cu cea a țării-gazdă. *Modelele bazate pe fuziunea culturală*, presupun constituirea unei noi culturi, fiind rezultatul integrării și intersecției celor două culturi care intră în contact²⁸⁰. Împărtășind aceleași contexte economice, politice și geografice, culturile tind să se îmbine treptat până când, devin nedistins, formând o nouă cultură²⁸¹. În asemenea proces există două moduri prin care poate avea loc fuziunea culturală: noua cultură poate fi rezultatul combinării elementelor culturale specifice celor două culturi sau poate fi un „produs” complet nou, generat tocmai prin fuziunea celor două universuri al patrimoniului cultural²⁸². În primul caz, putem presupune un rezultat similar biculturalismului mixt, iar în cel de-al doilea caz, când două culturi se îmbină complet, dau naștere unei noi culturi, *diferită de cele două care au generat-o*²⁸³.

²⁷⁷ GORDON, M.M. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press USA, 1964. 198 p. ISBN 9780195008968.

²⁷⁸ *Ibidem*.

²⁷⁹ *Ibidem*.

²⁸⁰ HERMANS, H. J.M., KEMPEN, H.J.G. Moving cultures: The perilous problems of cultural dichotomies in a globalizing society. In: *American Psychologist*, 1998, nr. 53, p. 1111–1120. DOI 10.1037/0003-066X.53.10.1111.

²⁸¹ LA FROMBOISE, T., COLEMAN, H.L K., GERTON, J. Psychological Impact of Biculturalism: Evidence and Theory. In: *Psychological Bulletin*, 1993, nr. 114, p. 395-412. PMID 8272463; DOI 10.1037/0033-2909.114.3.395.

²⁸² *Ibidem*.

²⁸³ ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Identitatea etnică la adolescenții imigranți: continuitate vs discontinuitate. În: *EcoSoEn*, 2019, nr. 3-4, p. 214-220. ISSN 2587-344X.

Un rol semnificativ, concordat modelelor de integrare, îl au și alți factori: a) *contextul* – cu referință la posibilitatea de a intra în mod legal în Italia, recunoașterea creditelor educaționale, acumulate în patrie, modalitatea de a intra pe piața muncii, incidența prejudecăților și al discriminării, șansele de incluziune și de promovare socială a imigranților²⁸⁴. Acest concept este reiterat și mai incisiv de Kymlicka W.²⁸⁵: „parametrul-cheie pentru determinarea succesului integrării grupurilor de imigranți nu sunt diferențele dintre cultura țării de origine și cea a țării-gazdă, ci politicile de primire ale țării de destinație precum și politicile publice în ceea ce privește reglementarea și cetățenia”; b) *capitalul uman*, care pune accent pe nivelul educației formale, dobândite de către adolescenți în școală și competențele relaționale învățate pe parcursul vieții, consumabile pe piața din țara ospitalieră. Luarea în considerare al acestor elemente, face posibilă elaborarea și structurarea unor strategii utile pentru îmbunătățirea și facilitarea procesului de învățare al copiilor din diasporă și, creșterea posibilităților de a avea acces în viitor, la locuri de muncă prestigioase (mobilitate socială); c) *capitalul social al familiei*, cu privire la familie, cultura de origine a părinților, cercul de prieteni, contextul în care crește adolescentul, precum și la universul de valori, asimilat în decursul vieții, modelat sau remodelat pe parcursul dezvoltării personalității. În acest context o însemnătate fundamentală o au și calificările educaționale ale părinților, cărțile pe care le au acasă cât și tipul de consum cultural al familiei în general²⁸⁶. Prin urmare, obținerea sentimentului de „ființă integrată” pentru adolescenții din diasporă are loc printr-o călătorie lungă, caracterizată din diverse ocazii de „negociere” identitară, care fac referire la multiple coduri culturale, experimentate în cursul socializării etnice, acestea derulându-se atât printr-un dialog intern, cât și în cursul relaționării în diferite contexte ale vieții de zi cu zi²⁸⁷. Din acest motiv, nivelul de primire și acceptare al contextului din țara-gazdă este relevant prin faptul că identitatea etnică este consolidată în situația disonanței culturale, unde competiția are loc între hibridizarea și revendicarea etnică²⁸⁸. În ambele cazuri, adolescenții sunt nevoiți să-și redefiniească limitele etnice pentru a stabili și măsura distanța dintre ei și ceilalți, modul stabilirii granițelor, vorbindu-ne despre capacitatea lor de a defini drumul pe care trebuie să-l parcurgă, oscilând uneori între diferențele culturale, religioase, lingvistice și juridice.

²⁸⁴ AMBROSINI, M., *Op. Cit.*

²⁸⁵ KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press. 1996. 234 p. ISBN 9780198290919.

²⁸⁶ BOURDIEU, P. *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity, 2014. 169 p. ISBN 978-0-745-62539-3.

²⁸⁷ ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Identitatea etnică la adolescenții imigranți: continuitate vs discontinuitate. În: *EcoSoEn*, 2019, nr. 3-4, p. 214-220. ISSN 2587-344X.

²⁸⁸ BOSISIO, R. et. al., *Op. Cit.*

Cercetările realizate de Moro M.²⁸⁹ susțin ideea că, adolescenții nu aleg un grup cultural anume, ci sunt nevoiți să-și amestece apartenența, pentru a se simți „egali” și „diferiți” și din acest motiv, ei dezvoltă alegeri creative, „afilierea nu prevede a alege un grup cultural sau altul, ci de a țese legături dintre diferite culturi”. În acest fel, *metisajul* (hibridizarea), reprezintă inima creativității adolescenților, concept care implică munca de negociere și integrare între cele două culturi de referință²⁹⁰. Utilizând în acest fel dubla apartenență ca resursă, adolescenții din diasporă recurg la strategii identitare orientate atât spre valorificarea culturii de origine, cât și spre mobilitatea socială, acestea intercalându-se și confundându-se cu procesele de aculturație²⁹¹. În acest context sunt identificate: a) *tactici de vizibilitate*, prin care adolescenții vor să-și consolideze identitatea etnică, făcând din stigmatul social o sursă de mândrie, prin fenomene de exaltare a culturii de origine; b) *promovări sociale individualiste, tipice multiculturalismului de piață*, unde sunt inventate produse culturale, care-și găsesc loc pe piața centrelor urbane, improvizând interculturalitatea prin produse folclorice și participări pentru promovarea valorii diferenței; c) *strategii de incluziune la nivel local*, prin intermediul cărora, adolescenții sunt recunoscuți în spațiul public, ca purtători ai diversității pozitive, participând la dialoguri interculturale și interreligioase, în care sunt angajați la nivel local în scenarii de cetățenie activă, contribuind în acest mod la normalizarea prezenței străine în spațiul civic; d) *strategii de incluziune post națională*, prin identificarea cu propria cultură de origine și cu cea a culturii italiene într-o perspectivă mai largă, preferând să se simtă europeni, mediteraneeni sau „cetățeni ai lumii”. În acest fel, adolescenții tind să nu aparțină unui model specific al societății, ci să se contopească prin optica transformării sociale, în indivizi ce se simt parte a unei societăți civile globale. Totuși, în acord cu procesele de afiliere, adolescenții din diasporă se află adesea între două condiții opuse: de a fi prea „cultivați” de propria familie, care doar repropune valorile și cultura tradițională, sau în condiția ignorării propriilor origini, unde părinții au tendința să se îndepărteze de istoria lor pentru a se adapta mai bine la realitatea țării-gazdă. În primul caz, când adolescentul „este prea plin” de cultura de origine, acesta o poate respinge. Această manifestare de disconfort are o valoare pozitivă, în sensul că familia, în ciuda faptului că locuiește într-o nouă realitate culturală, își păstrează și este capabilă să-și transmită valorile transgenerațional. Totuși, acest mecanism devine o

²⁸⁹ MORO, M.R. *Genitori in esilio. Psicopatologia emigrazioni*. Milano: Cortina Raffaello, 2002. 107 p. EAN 9788870787672.

²⁹⁰ ROȘCA, T. Constituente specifice integrării în contextul parcursului identitar al adolescenților imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2020, nr. 2, p. 189-194. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²⁹¹ BOSISIO, R. et. al., *Op. Cit.*

problemă, atunci când familia de origine dorește ca adolescentul să fie „mai italian”, la care se adaugă și cererile opuse de adaptare și omologare a societății în care trăiește adolescentul. Al doilea scenariu posibil, o reprezintă situația în care adolescenții trăiesc într-un „vid identitar”, întrucât părinții nu le-au transmis nimic din istoria și originile lor, astfel se întrerupe procesul de afiliere, care creează baza lor identitară. În cazul în care adolescenții sunt mai fragili, vidul se poate manifesta într-o manieră transgresivă, fiind umplut cu acțiuni și comportamente delincvente, acestea devenind un apel de alarmă și o cerere implicită de ajutor, pe care aceștia o adresează mediului extern, atât familiei, cât și celorlalți interlocutori adulți, prezenți în contextele cele mai semnificative de viață, pentru a fi susținuți în calea lor dificilă de integrare psihică și socială²⁹².

Condițiile menționate sunt într-o interdependență nemijlocită cu istoria primei generații imigrante, viteza aculturației dintre părinți și copii având în vedere capacitatea lor de a sprijini integrarea normativă, barierele culturale și economice pe care le întâlnesc adolescenții în căutarea unei integrări satisfăcătoare, resursele familiale și comunitare, pe care aceștia se pot sprijini pentru a depăși astfel de bariere, precum și fenomenul bilingvismului dobândit, care caracterizează majoritatea adolescenților din diasporă, interpretat deseori ca un avantaj în alegerea strategiilor de integrare în țara-gazdă²⁹³. În această circumstanță, sociologii Portes A. și Rumbaut R.²⁹⁴ au dezvoltat 4 modalități de integrare a copiilor imigranți, corelate nivelului de bilingvism: a) *asimilarea*, care prevede însușirea completă a limbii și culturii țării-gazdă de către părinți și copii, fără a interacționa cu propria comunitate etnică de origine, având ca rezultat formarea copiilor monolingvi în țara ospitalieră (aici contează la ce vârstă au fost aduși copiii în țara-gazdă și cât de adaptați sunt părinții); b) *rezistența la aculturație*, referindu-se la cazul când nici părinții și nici copiii lor nu asimilează limba culturii țării-gazdă, rămânând inserați în comunitatea etnică de origine, iar aspectul dat conducând la o izolare socială a familiei, probabil cu obiectivul reîntoarcerii în țara de origine și la monolingvism în limba maternă; c) *aculturarea disonantă de tip I*, cu privire la părinții care se confruntă cu o rezistență culturală, în timp ce copiii lor au asimilat complet cultura țării-gazdă, provocând o ruptură în climatul familial, copiii rezultând a fi monolingvi în limba țării ospitaliere sau cu bilingvism limitat; d) *aculturarea disonantă de tip II*, cu privire la părinții care nu frecventează comunitatea etnică de

²⁹² ROȘCA, T. Constituente specifice integrării în contextul parcursului identitar al adolescenților imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2020, nr. 2, p. 189-194. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

²⁹³ RUMBAUT, R. G., PORTES A. *Ethnicities: Children of Immigrants in America*. Oakland: University of California Press. 2001. 258 p. ISBN 0520230124.

²⁹⁴ PORTES, A., RUMBAUT R.G. *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: University of California, 2001. 83 p. ISBN 978-0-520-22848-1.

apartenență și nu au asimilat nici limba și nici cultura țării ospitaliere (părinți marginali), pe când copiii lor au asimilat-o complet, acest fapt având ca consecință pierderea autorității părintești, inversarea rolurilor părinte-copil și conflicte intergeneraționale; e) *aculturarea selectivă*, ce vizează părinții și copiii care au asimilat limba și cultura țării-gazdă, menținându-și totodată poziția în comunitatea etnică de origine, acțiunile date ajutând la păstrarea autorității părintești, minimizarea conflictelor intergeneraționale și la realizarea bilingvismului fluent între aceste generații. Această modalitate rămâne a fi cea cea mai funcțională formă de integrare, care pune accent pe o creștere echilibrată între cele două universuri cultural-lingvistice, care se îmbogățesc armonios²⁹⁵.

Actualmente, realitatea multiethnică a Italiei „impune” acordarea atenției asupra diverselor *revendicări identitare*, care prin intermediul relațiilor interculturale, cuprinde identificări complexe în parcursul aculturației adolescenților din diasporă. În acest sens, adolescenții pot recurge la: *rezistență culturală, asimilare, marginalizare sau dubla identitate*. Prin urmare: a) *rezistența culturală* le „permite” adolescenților să se raporteze primordial la valorile culturale ale țării de origine, să prefere subgrupurile de compatrioți și să mențină în cadrul familiei aspectele tradiționale înrădăcinate în cultura de origine. Această modalitate strategică acționează asupra procesului de consolidare al identității originare, punând accent pe respectul de sine, o condiție necesară pentru dezvoltarea unei identități adecvate într-o societate multiethnică. Valorificarea culturii de origine este implementată ca un răspuns adecvat la nevoile identitare²⁹⁶, însă raportarea exclusivă la valorile apartenenței etnice, poate induce adolescenții din diasporă într-o stare de izolare culturală și psihologică. “Izolarea acționează ca un mecanism defensiv împotriva internalizării stereotipurilor negative, menținând conceptul de sine pozitiv, care poate fi devalorizat sau pierdut în comparație cu alte grupuri”²⁹⁷; b) *asimilarea* oferă adolescenților posibilitatea de a se conforma propunerilor identitare oferite de societatea-gazdă, negând cultura de origine, reprezentând procesul care ilustrează o formă excesivă de remodelare a patternului valoric și comportamental anterior²⁹⁸. În acest sens, abordarea *asimilării*

²⁹⁵ ROȘCA, T. Aspecte ale bilingvismului ca modalitate de integrare în cazul copiilor imigranți. În: *Materialele Conferinței: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 10-11 noiembrie, 2020, p. 101-104. ISBN 978-9975-152-53-2.

²⁹⁶ ПОЧЕБУТ, Л.Г. Взаимопонимание культур. Методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межкультурной толерантности. Учебное пособие. Санкт-Петербург: СПб, 2005, 281 с. ISBN 5-2888-03690-X.

²⁹⁷ TAJFEL, H., *Op. Cit.*

²⁹⁸ GAVRELIUC, A. *Psihologie interculturală. Repere teoretice și diagnose românești*. Iași: Ed. Polirom, 2011. 56 p. ISBN 978-973-46-1883-5.

segmentate, dezvoltată în Statele Unite de către cercetătorii Portes A. și Zhou M.²⁹⁹, susține că traseele de asimilare pot cunoaște rezultate diferite, în funcție de segmentul societății în care se încadrează a doua generație. Autorii³⁰⁰ fac distincție între cele trei forme ale asimilării segmentate: *asimilarea ascendentă*, *selectivă și descendentă* (mai exact, acestea reprezintă trei posibile traiectorii de incluziune). *Asimilarea ascendentă* este solicitată în majoritatea cazurilor, de către adolescenții familiilor cu un capital sociocultural înalt, determinându-i pe adolescenți să intre, fără dificultăți excesive, în clasa medie-înaltă a societății-gazdă. De obicei, aceștia sunt adolescenți bilingvi, cu un nivel înalt de educație și care pot avea acces la locuri de muncă foarte solicitate. Pentru ei, dubla apartenență etnică este o resursă suplimentară, bazată pe nevoile contextului cu care interacționează. *Asimilarea selectivă* se dezvoltă în cadrul enclavei etnice, unde adolescenții din diasporă se bazează pe capitalul social al grupului de apartenență și profită de oportunitățile de angajare puse la dispoziție de acesta (afaceri etnice), apartenența „etică” fiind profund simțită și reprezentând cheia pentru accesarea resurselor suplimentare (politici în favoarea și protecția comunității etnice, sprijin economic pentru concetățeni etc.). Traiectoria *asimilării descendente* însă, este aleasă de către adolescenții care sunt închiși în aceeași stare de sărăcie și degradare, în care au trăit părinții lor cu ani în urmă. Indicatorii acestui tip de asimilare sunt: calificări educaționale scăzute, graviditate la vârsta adolescentină, rate ridicate de criminalitate, episoade frecvente de încarcerare. În mod obișnuit, acest tip de asimilare îi fac pe adolescenți să acceseze locuri de muncă de profil jos, la fel ca și cele realizate de alți membri ai familiei lor; c) *marginalizarea* - ca opțiune pentru adolescenții care simt că nu aparțin unei culturi și sunt pasiv situați între acestea, trăind în condiții de marginalism³⁰¹. Alegerea non-apartenenței conduce la dezvoltarea dificilă al unui sentiment stabil de apartenență; d) *dubla identitate* este o alternativă formată din compararea continuă a celor două lumi culturale, fiind rezultatul unor strategii relaționale care s-au dovedit a fi adecvate în procesul de integrare, evitând aplatizarea sau marginalitatea. Această strategie este considerată *cea mai bună soluție, deoarece oferă adolescentului din diasporă un echilibru, o mai bună capacitate critică și un nivel adecvat de obiectivitate*. Așadar, prin înlănțuirea proceselor de aderare la societatea-gazdă și a strategiilor descrise anterior, Bosisio

²⁹⁹ ZHOU, M. Segmented assimilation: controversies, and recent research on the new second generation. In: *International Migration Review*, 1997, nr. 4(31), p. 975-1008. ISSN 01979183.

³⁰⁰ *Ibidem*.

³⁰¹ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

R.³⁰², Colombo E.³⁰³, Leonini L.³⁰⁴ și Rebughini P.³⁰⁵ identifică următoarele tipologii identitare: *cosmopolitismul, izolarea, revenirea la origini, mimetismul și biculturalismul*, utilizate cel mai frecvent de către adolescenții din diasporă. Caracteristicile inerente fiecărui profil, sunt următoarele: *grupul celor care aleg cosmopolitismul* reprezintă adolescenții care nu doresc să fie etichetați pe baza unei apartenențe etnice, considerându-se „cetățeni ai lumii”. Astfel, cei care se înscriu în acest model, se evidențiază prin atitudini de consum foarte asemănătoare cu cele ale colegilor italieni: iubesc tehnologia, filmele internaționale, muzica din toată lumea și se îmbracă amestecând haine și obiecte din diverse culturi. Planurile lor pentru viitor nu iau în considerare nici țara de origine, nici țara-gazdă, dar sunt proiectate spre o parte mitică, intenționând să călătorească dintr-o țară în alta, fără a prinde rădăcini. De obicei adolescenții din acest grup sunt de la o vârstă precoce în Italia, vorbesc corect limba italiană și folosesc limba maternă doar pentru a discuta cu părinții lor. Aceștia locuiesc într-un context familial pozitiv, părinții lor fiind bine integrați din punct de vedere economic și social în societatea italiană. Inés M. și Lafon M.³⁰⁶ în lucrarea *Tineri între culturi*, definesc cosmopolitismul ca fiind „modelul de apartenență multiplă”, susținând că cei care-l adoptă „și-au construit identitatea pornind de la multiplele apartenențe, astfel competențele dezvoltate sunt multiculturale”; *grupul celor care aleg izolarea*, constituie segmentul specific al adolescenților ajunși în Italia în perioada preadolescenței, care se confruntă deseori cu sentimentul de dezorientare, generat de percepția nerecunoașterii lor nici de țara de origine, nici de societatea-gazdă, fiind încleștați într-o stare de incertitudine. De regulă adolescenții izolați nu vor să se întoarcă în țara de baștină, deoarece au pierdut contactul cu vechii prieteni și rudele de acasă, dar în același timp nu sunt capabili să lege noi cunoștințe în țara-gazdă. Unul dintre cele mai mari impedimente pe care le întâmpină în timpul procesului de integrare, îl reprezintă abilitățile lingvistice reduse (vorbesc foarte puțin limba italiană, dar dețin o cunoaștere bună a limbii materne). Acest lucru îi împiedică să se împrietenească cu semenii italieni sau să participe activ la viața socială. Deseori trăiesc într-o stare de singurătate extremă, își petrec timpul liber la domiciliu, nu au prieteni și nu sunt implicați în nici o activitate de recreere

³⁰² BOSISIO, R. et. al., *Op. Cit.*

³⁰³ COLOMBO, E. Molto più che stranieri, molto più che italiani. Modi diversi di guardare ai destini dei figli di immigrati in un contesto di crescente immigrazione. In: *Mondi migranti*, 2005, nr. 1, p. 63-85. ISSN 1972-4888.

³⁰⁴ LEONINI, L. *Stranieri & italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 163 p. EAN 9788879899475.

³⁰⁵ COLOMBO, E., REBUGHINI P. *Children of Immigrants in a Globalized World: A Generational Experience (Migration, Diasporas and Citizenship)*. Londra: Palgrave Macmillan, 2012. 81 p. ISBN1349434701.

³⁰⁶ INÉS, M., LAFON, M. *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée de Brouwer, 2003. 123 p. ISBN 84-330-816-7.

extracurriculară. Acești factori, combinați cu criza adolescenței, creează un zid de izolare și dificultăți de relaționare cu colegii, părinții, precum și cu alți adulți. Închiderea către lumea exterioară se reflectă atât în atitudinea pasivă față de consum, cât și în cea față de orice tip de distracție. Deseori mediul social și cultural în care sunt imersați nu-i stimulează, părinții lor fiind antrenați în activități umile care le iau multe ore pe zi. Valtolina G.³⁰⁷ definește condiția celor care se izolează ca „marginalitate”, făcând distincția dintre: marginalitatea ca consecință a frustrării, „înțeleasă ca o soluție adoptată în urma dezamăgirii, pe care adolescenții au suferit-o în încercarea de a se integra în noua societate” și marginalitatea de tranziție, „înțeleasă ca o fază a schimbării către o nouă identitate”, aceasta fiind fidelă conceptului de „om marginal”, care nu reprezintă obligatoriu o condiție existențială negativă, ci un semn de neapartenență la cultura de origine și la cea a țării ospitaliere. Prin urmare, „sunt subiecți care trăiesc între două lumi, între două culturi și, din acest motiv, sunt în mod dublu străini, fapt care implică schimbări identitare negative (fragilitate, simț al non-apartenenței) și pozitive (obiectivitate, capacitate de observație)”³⁰⁸. Totuși, condiția marginalității devine patologică atunci când durează în timp, evoluând într-o dizabilitate totală de mediere între cele două lumi culturale de referință; *grupul adolescenților care au proiectul revenirii în țara de origine*, sunt cei care prezintă o atitudine de respingere față de cultura țării-gazdă. Această închidere îi determină să se identifice complet cu cultura originară și să consolideze toate elementele care fac parte din aceasta. Chiar dacă trăiesc în Italia, ei nu au nici o relație în afara școlii cu colegii italieni și se comportă ca și când nu ar fi părăsit țara de origine: comunică doar cu conaționalii lor, ascultă muzica tradițională, mănâncă doar bucate tipice țării de origine etc. Aceste atitudini sunt practicate mai ales de către adolescenții care aparțin unor grupuri etnice solidare și numerice, prezente pe un teritoriu. Spre deosebire de adolescenții care se izolează, aceștia au o viață socială plină de mișcare, au rezultate academice bune, sunt obiectul unor așteptări mari din partea părinților și sunt conștienți de faptul că traiul în Italia le permite să aspire la condiții de viață mai bune decât cele de acasă. Pentru viitor, intenționează să se întoarcă în țara de origine, perioada din Italia fiind percepută ca o etapă de tranziție, utilă pentru obținerea unor calificări educaționale înalte. Totuși, această „evaziune imaginară, extinsă în timp, îi determină pe adolescenți să nutrească o „atitudine de respingere” față de societatea-gazdă, acest lucru împiedicându-le puternic procesul de integrare socială”³⁰⁹; *grupul celor care aleg*

³⁰⁷ VALTOLINA, G.G. *Figli migranti. I minori romeni e le loro famiglie in Italia*. Milano: FrancoAngeli, 2013. 27 p. EAN 9788820407681.

³⁰⁸ *Ibidem*.

³⁰⁹ INÉS, M., LAFON, M. *Op. Cit.*

*mimetismul*³¹⁰ - cuprinde adolescenții prezenți în Italia de la o vârstă fragedă, care sunt atât de bine integrați în societatea italiană, încât se identifică complet cu ea. Această identificare îi determină să anuleze sau să ascundă orice urmă a culturii de origine: aceștia nu frecventează conașionalii lor, nu participă la festivitățile sau sărbătorile culturii de origine, vorbesc exclusiv în limba italiană, fac alegeri de consum (muzică, haine, *hobby-uri* etc.) foarte asemănătoare cu cele ale colegilor italieni. Se simt italieni și doresc să fie tratați atât de familie, cât și de societate ca atare. Majoritatea acestor adolescenți frecventează liceul, au părinți educați care sunt destul de integrați în contextul lucrativ. Mimetismul le permite să se simtă egali cu alții și, prin urmare, membri cu drepturi depline ai societății italiene; *grupul celor care aleg biculturalismul*, vizează adolescenții cu un nivel ridicat de competențe în ambele „culturi”, fiind capabili să gestioneze apartenența culturală duală, în funcție de contextul în care interacționează. Această abilitate de a trece de la un context la altul, ne permite să considerăm apartenența dublă drept o resursă și nu un dezavantaj. Adolescenții care adoptă această strategie de identitate, aparțin familiilor cu un capital sociocultural ridicat și locuiesc în contexte unde cultura de origine este apreciată și recunoscută.

Cu certitudine, aceste strategii se estompează reciproc, evoluează în timp și își schimbă forma în funcție de contextul de referință și de istoria individuală a adolescentului, aspectul variabilității în timp, făcând din fiecare parcurs de viață, o traiectorie deschisă, unică și irepetabilă.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

În Capitolul 1 au fost analizate contribuțiile teoretice cu referire la identitatea etnică în contextul migrației, problematicile etnoidentitare la adolescenții din diasporă, procesele de aculturație și strategiile de integrare, toate fiind corelate nemijlocit procesului de formare a identității etnice. În urma dimensiunilor explorate, au fost generate următoarele concluzii:

1. Identitatea etnică reprezintă subiectul multor cercetări din diferite arii științifice, care este corelată atât cu procesele privind globalizarea, creșterea exponențială a diversității culturale, cât și cu resursele necesare pentru a se adapta la o societate în schimbare. Aceasta constituie fundamentul esențial în vederea unei integrării de succes în societate, care comportă o autodeterminare pozitivă, influențând potențialul social al individului. Analiza teoretică a cercetărilor privind matricea identității etnice, ne-a condus la următoarele constatări: a) identitatea etnică reprezintă un construct, care se

³¹⁰ VALTOLINA, G.G., *Op. Cit.*

formează în cadrul unei culturi, în procesul interacțiunii interetnice. Conform psihosociologului Stefanenko T.,³¹¹ „identitatea etnică a unui individ, se formează în cadrul unei anumite culturi și în procesul de interacțiune interetnică, dar este relativ independentă de ambele. Este o categorie, care este construită în mod activ de către un individ, pe baza etniei ascriptive, prescrise social, dar nu este reducibilă la aceasta. Prin urmare, identitatea etnică reprezintă rezultatul unui proces cognitiv, *colorat emoțional*, de identificare/diferențiere, de autodeterminare a individului în spațiul social și în relație cu mai multe grupuri etnice”; b) identitatea etnică nu se bazează pe valori primordiale precum sângele, limba și teritoriul, ci este o construcție istorică, o „invenție”, care își schimbă forma și conținutul în funcție de evenimentele socio-politice la care este supusă; c) ca structură, conține *componenta cognitivă* (conștientizarea etnică și autoidentificarea etnică), *componenta afectivă* (atitudinea emoțională față de aceasta) și *componenta evaluativă*, care este responsabilă de conotația pozitivă sau negativă de a face parte dintr-un grup, raportând mândria apartenenței și evaluarea poziției intragrupale față de alte grupuri³¹²; d) familia joacă un rol primordial în formarea identității etnice, fiind vectorul care trasează direcția de dezvoltare a acesteia, reprezentând „leagănul interior” și contextul sociocultural unde își au „temelia” relațiile interetnice; e) într-o societate modernă, caracterizată de o puternică fragmentare etnică și culturală, identitatea etnică se manifestă ca o identitate, care interpretează realitatea pe baza diversității, în raport cu lumea din jur.

2. Diaspora, în baza literaturii de specialitate, *desemnează orice comunitate etnică aflată în afara frontierei țării de origine, fiind definită ca o congregație în internul unei comunități mai mari, ai cărei reprezentanți dețin origini și amintiri comune, sau împărtășesc același trecut istoric și cultural, fiind identificată cu comunitatea transnațională*³¹³ cu următoarele particularități de bază: unitatea originii comune, o autoidentificare etnică puternică³¹⁴, a trăi într-o zonă diferită din punct de vedere etnic, prezența unor instituții sociale care să răspundă nevoilor diasporei, păstrarea legăturii materiale și emoționale cu țara de origine, adaptându-se în același timp la oportunitățile țării-gazdă³¹⁵. Diaspora moldovenească poate fi clasificată ca fiind o *diasporă în curs de dezvoltare*.

³¹¹ СТЕФАНЕНКО, Т. Г., *Op. Cit.*, p. 394

³¹² ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

³¹³ BAUBÖCK, R., *Op. Cit.*

³¹⁴ ЛЕБЕДЕВА, Н. М., *Op. Cit.*

³¹⁵ COHEN, R. *Global Diasporas: An Introduction*. Seattle: University of Washington Press, 1997. 8 p. ISBN 9780203928943.

3. Intensificarea proceselor de migrație la nivel global a definit cu acuitate problema formării și transformării identității etnice a adolescenților imigranți. În acest sens, pentru a înțelege procesul de formare și transformare a identității etnice a acestora, devine necesară considerarea faptului că conștiința etnică și manifestarea propriei identități etnice, sunt activate în condițiile imigrației și pot varia *în funcție de contextele sociale și teritoriale*³¹⁶. În acest cadru, al confruntării dintre două culturi, capătă o pondere majoră motivele din „spatele” deciziei de a migra al părinților adolescenților, contextul sociocultural al țărilor ospitaliere, atitudinile pe care familia le adoptă în apărarea tradițiilor etnoculturale, deschiderea față de diversitatea culturală (atât din partea părinților, cât și din partea adolescenților), precum și interacțiunea grupurilor majoritare și minoritare.

4. Factorii, care joacă un rol esențial în integrarea adolescenților imigranți, într-un mediu cultural străin, sunt: *capitalul uman*, care pune accentul pe nivelul de educație formală primit de adolescenți la școală și pe competențele de relaționare dobândite de-a lungul vieții. Luând în considerare aceste elemente, pot fi elaborate și structurate strategii utile pentru a îmbunătăți și facilita învățarea copiilor din diasporă și pentru a le spori șansele de a avea acces la locuri de muncă de prestigiu în viitor (mobilitate socială); *capitalul social al familiei*, reprezentat prin: cultura de origine a părinților, cercul de prieteni, contextul în care crește adolescentul și setul de valori asimilate pe parcursul vieții, modelate sau reconstruite în timpul dezvoltării personalității și *dobândirea de către adolescenții din diasporă a sentimentului de „ființă integrată”*, construit în parcursul de migrație și caracterizat de diferite posibilități de „negociere” a identităților, care se referă la multiplele coduri culturale, experimentate în timpul socializării etnice, atât prin dialogul intern, cât și în timpul relațiilor dintre diferitele contexte ale vieții cotidiene.

5. Strategiile adolescenților imigranți, adoptate în procesul de aculturație, într-un mediu cultural străin sunt următoarele: *rezistența culturală*, care „permite” adolescenților să se orienteze în primul rând către valorile culturale ale țării de origine, să favorizeze subgrupuri de compatrioți și să păstreze în familie aspectele tradiționale înrădăcinate în cultura de origine. Această abordare strategică influențează procesul de consolidare a identității de origine, punând accentul pe stima de sine, o condiție prealabilă pentru dezvoltarea unei identități adecvate într-o societate multiethnică; *asimilarea*, care oferă adolescenților posibilitatea de a se conforma propunerilor identitare oferite de societatea gazdă, negând cultura de origine, reprezentând un proces care ilustrează o formă excesivă de

³¹⁶ ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

schimbare a valorilor și modelelor comportamentale anterioare; *marginalizarea*, unde adolescenții simt că nu aparțin nici unei culturi și se află pasiv între ele, trăind o viață izolată³¹⁷; *o identitate duală*, care constă într-o comparație continuă a două lumi culturale, rezultată în urma unor strategii relaționale care s-au dovedit a fi adecvate în procesul de integrare, evitând aplatizarea sau marginalizarea. Această strategie este considerată cea mai bună soluție, deoarece îi conferă adolescentului din diasporă un anumit echilibru, o mai bună capacitate critică și un nivel adecvat de obiectivitate.

Astfel, în urma analizei literaturii de specialitate, am emis următoarea **problemă de cercetare**, care, *se axează pe contradicția dintre nevoia socială de a investiga caracteristicile specifice privind identitatea etnică a adolescenților migranți și lipsa studiilor referitoare la acest fenomen în psihologia socială, pe fundalul dificultăților întâmpinate în explicarea dezvoltării și transformării identității etnice a adolescenților în procesul de adaptare la un context intercultural.*

Esența cercetării, constă în găsirea răspunsului la următoarele întrebări: Cum se schimbă identitatea etnică a adolescenților migranți în procesul lor de adaptare la spațiul intercultural? Care sunt valorile care îi caracterizează astăzi pe adolescenții moldoveni și care este impactul acestora asupra alegerilor lor identitare în diferite contexte socioculturale? Ținând cont de structura identității etnice, care sunt componentele identitare predominante? Care sunt factorii determinanți, care influențează procesul formării identității etnice la adolescenții moldoveni? Rezultate, care ar putea constitui baza intervențiilor practice cu adolescenții din diasporă, prin includerea acestora în diverse programe culturale și educaționale din Republica Moldova, în scopul dezvoltării unui atașament și atitudini pozitive față de Republica Moldova.

În contextul celor descrise, **scopul cercetării** s-a focalizat pe recunoașterea factorilor implicați în constituirea și menținerea identității etnice la adolescenți, care ar contura distinctivitatea trăsăturilor acesteia în contextul migrației, pe fundalul valorilor predominante, ca vector pentru alegerile identitare.

În acest sens, am elaborat arhitectura investigației, care a desemnat două etape: a) determinarea particularităților identității etnice prin factorii care contribuie la formarea și dezvoltarea acesteia la adolescenții moldoveni; b) realizarea *focus grupurilor*, pentru a surprinde caracteristicile contextului (de migrațiune) în care are loc acest proces.

³¹⁷ *Ibidem.*

2. INVESTIGAREA PARTICULARITĂȚILOR IDENTITĂȚII ETNICE LA ADOLESCENȚI

2.1. Designul metodologic și tehnicile utilizate în cercetarea particularităților identității etnice

Suportul metodologic al cercetării practice.

Demersul investigațional adoptat (*designul* cercetării), și-a propus delimitarea celor mai importanți indicatori care vizează procesul de dezvoltare și formare a identității etnice la adolescenții moldoveni. Astfel, constatările rezultate din investigația teoretică, ne-a permis formarea unei imagini clare despre factorii-cheie, implicați în itinerarul construcției identitare, reliefată în Figura 2.1, care constituie fundamentul pe care se sedimentează acest construct. În acest sens, în abordarea particularităților identității etnice, pe lângă abordările teoretice, conceptualizate în Capitolul 1, au fost utilizate și abordări experimentale, pentru a investiga dimensiunile axiologice, parametrii identității etnice, stereotipurile etnice care definesc reprezentantul grupului etnic al adolescenților din diasporă, structura etnoidentitară și factorii determinanți care participă în procesul construcției identității etnice, cu evidențierea numărului participanților în cercetare.

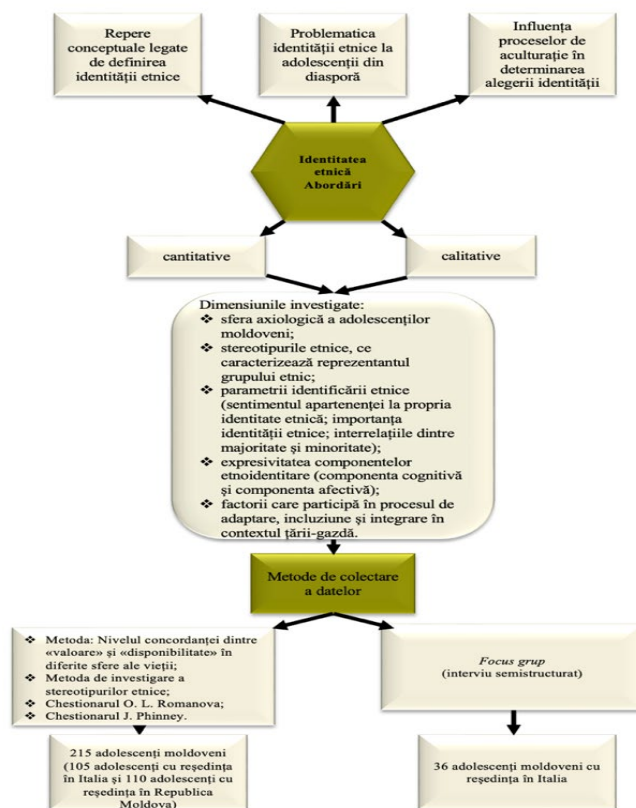

Fig. 2.1. Designul cercetării (elaborat de autoare)

Scopul cercetării. Investigația și-a propus studiul identității etnice la adolescenții moldoveni din mediul sociocultural italian și moldovenesc.

Etapele cercetării. Intervenția practică a cuprins 4 etape, implementate în perioada anilor 2018-2019:

1) etapa de planificare investigației: a) documentarea teoretică, prin consultarea literaturii de specialitate; b) delimitarea metodelor de culegere a datelor, precizarea pâlniei de recrutare a adolescenților participanți la cercetare;

2) etapa de colectare a datelor brute de la adolescenții moldoveni imigranți în Italia (105) și de la adolescenții moldoveni din Republica Moldova (110); validarea protocoalelor cu răspunsuri; realizarea bazei de date; desfășurarea focus grupurilor;

3) etapa de prelucrare cantitativă și calitativă a datelor colectate de la ambele grupe de adolescenți;

4) etapa de analiză și interpretare a rezultatelor, raportate la scopul și obiectivele intervenției practice, corelate cu contextul sociocultural din care provin adolescenții.

Obiectivele cercetării:

a) stabilirea unui plan/model integrativ al factorilor care influențează construcția identității etnice la adolescenți;

b) identificarea sferelor de viață cu conotație de valoare, care au impact în procesul de formare și dezvoltare a identității etnice la adolescenți;

c) determinarea nivelului referitor la parametrii de identificare etnică la adolescenți;

d) delimitarea componentelor predominante privind structura identității etnice la adolescenți;

e) identificarea stereotipurilor etnice cu referință la reprezentantul grupului etnic.

Ipotezele de lucru au fost:

1. Sfera valorică a adolescenților moldoveni reflectă o structură ierarhică, care încorporează atât valori comune, cât și valori diferite, locul ierarhic al valorilor fiind determinat de impactul contextului sociocultural și al statutului social (grupul minoritar).

2. Autostereotipurile adolescenților moldoveni imigranți în Italia, se diferențiază de autostereotipurile adolescenților moldoveni din Republica Moldova. Pentru primii acestea reprezintă o resursă importantă pentru adaptarea la mediul sociocultural al țării-gazdă.

3. Sentimentul apartenenței etnice este determinat de statutul (majoritar sau minoritar) și contextul sociocultural de trai.

4. Componenta afectivă a identității etnice la adolescenții moldoveni imigranți în Italia este mai pronunțată, comparativ cu cea a adolescenților moldoveni din Republica Moldova, cu privire la trăirea sentimentului de apartenență la propriul grup etnic și la nivelul de adaptare la cultura grupului majoritar.

5. La conturarea identității etnice a adolescenților moldoveni, o influență semnificativă o are apartenența de gen.

Modalitatea de constituire și descriere a eșantionului de cercetare

Ținând cont de factorii care participă în procesul construcției identității etnice, s-a ținut cont de câteva variabile-caracteristici ale adolescenților moldoveni: vârsta, reședința conform locului de trai, experiența migrației (în cazul adolescenților moldoveni din diasporă), experiența non-migrației (în cazul adolescenților moldoveni din Republica Moldova), statutul actual, genul, cetățenia Republicii Moldova. Investigația a implicat 215 de adolescenți: 105 adolescenți moldoveni imigranți cu reședința în Italia și 110 adolescenți moldoveni cu reședința în Republica Moldova.

Profilul adolescenților participanți la cercetare

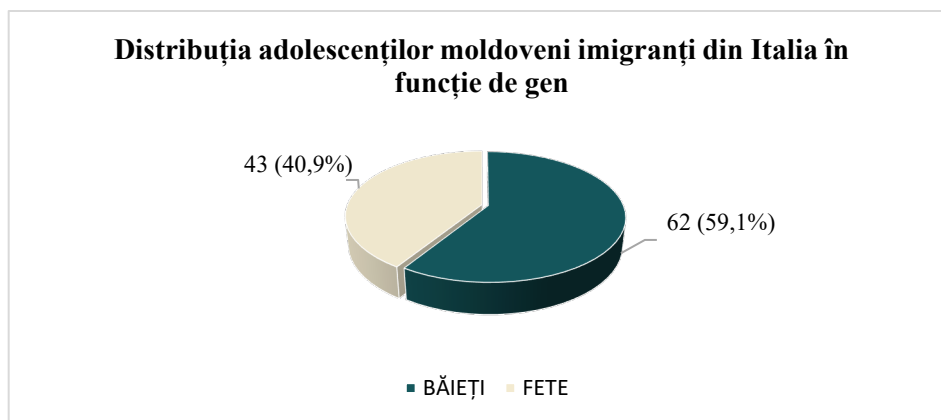

Fig. 2.2. Distribuția adolescenților moldoveni imigranți din Italia în funcție de gen

Grupul de cercetare a fost reprezentat de către 105 adolescenți moldoveni (62 băieți și 43 fete), titularii cetățeniei Republicii Moldova, care au reședința legală în Italia, locuind în regiunile Lombardia, Emilia-Romagna, Liguria și Veneto; cu statut de școlar, înscriși în 14 instituții de învățământ; cu vârsta medie de 16,2; timpul mediu al aflării pe teritoriul Republicii Italiene – 7,4 ani. Cercetarea a fost realizată în perioada lunilor decembrie 2018 – martie 2019.

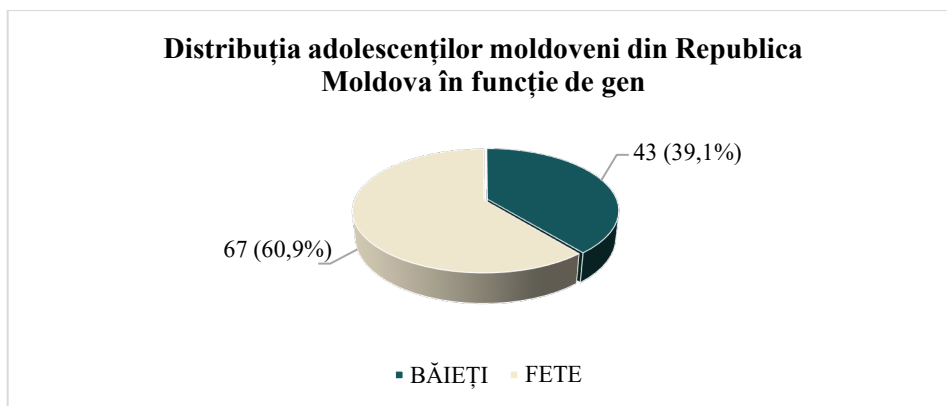

Fig. 2.3. Distribuția adolescenților moldoveni din Republica Moldova în funcție de gen

Grupul de cercetare a fost reprezentat de către 110 adolescenți moldoveni (43 băieți și 67 fete), titularii cetățeniei Republicii Moldova, care au reședința legală în Republica Moldova; cu statut de școlar, înscriși în 4 instituții de învățământ: 2 – din orașul Chișinău și 2 – din orașul Florești; cu vârsta medie de 15,8. Cercetarea a fost realizată în perioada lunii octombrie 2019.

Procedura utilizată pentru colectarea datelor. Premergător procedurii de colectare a datelor, au fost discutate condițiile de testare, unde părinții adolescenților minori, participanți la investigație și-au dat acordul în formă orală cu privire la administrarea instrumentelor de cercetare. În acest sens, au fost informați cu tema investigației științifice, participanții implicați în cercetare, Numele/Prenumele doctorandei, afilierea la instituția de învățământ Universitatea Liberă Internațională din Moldova. La fel, au fost prezentate etapele cercetării, angajamentul cu referire la asigurarea confidențialității răspunsurilor furnizate de către adolescenți la tehnicile administrate. Instrumentele de cercetare au fost administrate în afara programului școlar de către autoarea tezei de doctor, înregistrându-se două refuzuri din partea participanților în completarea fișelor de răspuns. Completarea acestora a necesitat 60 – 90 de minute.

Metode de colectare a datelor

Metoda Nivelul de corelație între „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere de viață, elaborată de Fantalova E. B.³¹⁸ Metoda conține 12 valori: *Un mod de viață activ; Sănătatea; Serviciu interesant; Frumusețea naturii și artei; Dragostea; Securitatea materială; Prezența unor prieteni buni; Încrederea în sine; Cunoașterea; Libertatea ca independență în acțiuni; O viață de familie fericită;*

³¹⁸ ФАНТАЛОВА, Е.Б. *Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта*. Москва: Бахрах-М, 2001, 128 с. ISBN 5-89570-016-0.

*Creația*³¹⁹. Valorile sunt reprezentate în 2 matrice, câte 2. Fiecărei cifre îi corespunde o valoare. Astfel, se solicită respondenților să aleagă doar o cifră din fiecare celulă, nefiind omisă nici o pereche. Matricea 1 reprezintă opțiunea alegerii celei mai importante valori, pe când Matricea 2 reprezintă alegerea celei mai accesibile valori în viitorul apropiat. Ca rezultat, alegerile subiecților sunt numărate, obținându-se un punctaj total pentru fiecare valoare în parte. În urma prelucrării rezultatelor, este posibil de obținut date privind nivelul atractivității pentru sferile de viață, care este determinat de succesiunea sferelor preferate ale adolescenților; semnificația sferelor de viață, considerate extrem de importante; importanța redusă a sferelor de viață, considerate nesemnificative; disponibilitatea ridicată a sferelor de viață, considerate sfere cu disponibilitate ridicată; disponibilitatea redusă a sferelor de viață, considerate sfere cu disponibilitate scăzută; prezența conflictelor interne; prezența sentimentului de vid interior.

Metoda de investigare a stereotipurilor etnice prin tehnica diferențialul semantic elaborată de Stefanenko T. G.³²⁰. Metoda este destinată pentru diagnosticarea stereotipurilor etnice și măsoară atitudinile afective față de reprezentantul propriului grup etnic. Procedura clasică constă în evaluarea calităților propuse (16 perechi bipolare) legate de diferite sfere ale activității umane, care conform cercetătoarei Stefanenko T. G.³²¹. Itemii sunt divizați în opt perechi de calități profesionale și opt perechi de calități personale. Astfel, se solicită respondenților să evalueze gradul de accentuare al calităților, utilizând o scară de șapte puncte, unde scorurile mari atestă gradul de expresivitate a calității opuse reprezentantului grupului etnic. Drept rezultat, sunt calculate valorile medii (M) pentru fiecare scară și grup de respondenți, fiind determinată măsura în care calitățile prezentate, caracterizează reprezentantul propriului grup etnic³²².

Chestionarul Romanova O. L.³²³ - conceput pentru măsurarea parametrilor de identificare etnică: sentimentul apartenenței la propria identitate etnică (întrebări: -5, -7, +8, +9, -11, -13, +21), importanța identității etnice (întrebări: +1, +3, +4, +6, +10, +12, -14) și evaluarea interrelațiilor dintre majoritatea și minoritatea etnică (întrebări: +2, +15, +16, -17, +18, -19, +20). Chestionarul reprezintă 21 de afirmații, care reflectă diferite puncte de vedere. Răspunsul la acestea constă în gradul de acord

³¹⁹ ДОСТАНОВА, М. Н. et. al. *Подросток на перекрестке эпох*. Москва: Генезис, 1997. ISBN 5-85297-004-2 .

³²⁰ СТЕФАНЕНКО, Т. Г., *Op. Cit.*

³²¹ *Ibidem.*

³²² ROȘCA, T. Stereotipul – marker al structurilor atitudinale. Investigație cross-culturală. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 5-a*. Chișinău, 2-3 decembrie., 2022, vol. 1, p. 141-148. ISBN 978-9975-3527-2-7.

³²³ РОМАНОВА, О.Л. *Развитие этнической идентичности у детей и подростков*: Автореф. дис. канд. психол. наук. Москва, 1994, 25 с.

sau de dezacord, după următoarea scală: 1 - absolut de acord; 2 – mai degrabă de acord decât nu; 0 – nu pot să răspund; -1 – mai degrabă nu sunt de acord decât de acord; -2 – nu sunt absolut de acord. La evaluare se ține cont de întrebările directe și indirecte. La fel, întrebările care au semnul „minus” în față, trebuie evaluate diferit, adică se modifică modul în care le oferim punctaj. Așadar, răspunsului: *absolut de acord*, i se vor atribui 5 puncte, dar în celălalt caz, respondentului i se va acorda 1 punct; răspunsului: *mai degrabă de acord decât nu*, i se vor atribui 4 puncte (în celălalt caz– 2 puncte); răspunsului: *nu pot să răspund* – 3 puncte; răspunsului: *mai degrabă nu sunt de acord decât de acord* – 2 puncte (în celălalt caz– 4 puncte) și răspunsului: *nu sunt absolut de acord* – 1 punct (în celălalt caz – 5 puncte). Drept rezultat, sunt calculate valorile medii (M) pentru fiecare scară și grup de respondenți, fiind determinată măsura în care parametrii prezențați, caracterizează evaluarea respondenților.

Chestionarul Phinney J.³²⁴ – conceput pentru a măsura gradul de expresivitate a componentelor etnoidentitare (*componenta cognitivă* și *componenta afectivă* a identității etnice). Conține 12 afirmații cu privire la diferite puncte de vedere, răspunsul constând în gradul de acord sau de dezacord, folosind următoarea scală: 4 – absolut de acord; 3 – mai mult de acord decât nu; 2 – mai degrabă nu sunt de acord decât da și 1 – sunt categoric împotriva. Astfel afirmațiile: 1, 2, 4, 8 și 10 indică exprimarea *componentei cognitive* a identității etnice, pe când afirmațiile: 3, 5, 6, 7, 9, 11 și 12 indică exprimarea *componentei afective*. Valoarea medie a punctajului cu referire la toate întrebările, reprezintă indicatorul de exprimare a identității etnice³²⁵.

2.2. Cadrul axiologic ca premisă a dezvoltării identității etnice la adolescenții moldoveni

În acest subcapitol vor fi prezentate rezultatele cercetării particularităților identității etnice la adolescenții moldoveni, din punct de vedere al semnificațiilor psihologice și al implicațiilor acestora asupra construcției etnoidentitare la vârsta adolescentină. Bazându-ne pe convingerea faptului că dimensiunea axiologică influențează alegerile identitare ale indivizilor, decizia de a acorda o atenție deosebită descoperirii valorilor adolescente, a fost dictată de caracteristicile specifice acestei vârste în ceea ce privește procesul de formare a valorilor, care reprezintă un moment crucial pentru

³²⁴ ТАТАРКО, А.Н., ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Методы этнической и кросскультурной психологии*. Москва: НИУ ВШЭ, 2011, 132 с. ISBN 978-5-7598-0867-1.

³²⁵ ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

fortificarea identității și a bagajului lor axiologic. Potrivit lui Havighurst³²⁶, una dintre sarcinile legate de dezvoltare, cu care se confruntă tinerii în perioada adolescenței, este tocmai aceea de „a dobândi un sistem de valori și o conștiință etică, ca ghid de comportament”. Prin urmare, în această fază particulară a vieții, prin procesul de socializare, aceștia își fac alegeri precise de orientare morală care, deși modificabile de-a lungul anilor, vor reprezenta totuși un nucleu puternic al bagajului lor de valori și a identității la vârsta adultă³²⁷. Importanța studierii valorilor în adolescență derivă, în acest sens, din considerația că acestea se consolidează tocmai în această perioadă a vieții și rămân fundamental stabile pe parcursul existenței³²⁸. Plecând de la această premisă și ținând cont de mediul sociocultural de viață al adolescenților, ca „peisaj” în care se sedimentează valorile, am presupus că *structurile axiologice ale adolescenților moldoveni, se caracterizează ierarhic, atât prin valori comune, cât și prin valori diferite, determinate de impactul contextului sociocultural și al statutului social (grupul minoritar)*. În acest scop am administrat Metoda Nivelul de corelație între „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere de viață pentru a obține o imagine de ansamblu a ierarhiei valorilor adolescenților din Republica Moldova, cât și a adolescenților moldoveni, imigranți din Italia.

În urma prelucrării rezultatelor, s-au conturat următoarele date:

Pe baza indicatorilor medii (atractivitate, valoare), a diferitor sfere de viață, s-a delimitat ierarhia valorilor juvenile adolescente:

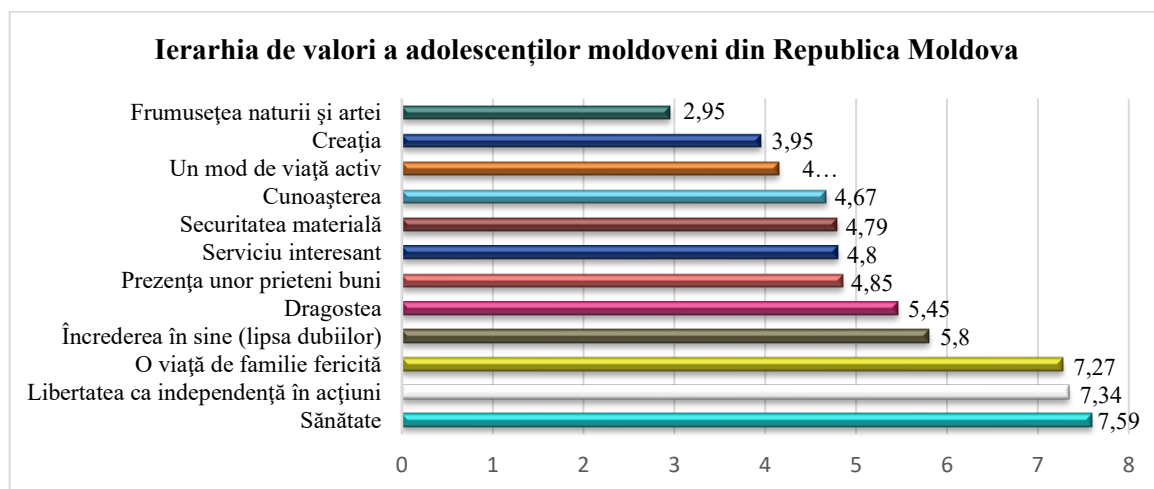

Fig. 2.4. Ierarhia de valori a adolescenților moldoveni din Republica Moldova

³²⁶ HAVIGHURST, R. J. *Developmental tasks and education*. New York: Davies Mc Kay, 1952. OCLC 943920.

³²⁷ PALMONARI, A. *Gli adolescenti*. Bologna: Il Mulino, 2001. 51 p. ISBN 8815083480.

³²⁸ BUBECK, M., BILSKY, W. Values structures at an early age. In: *Swiss Journal of Psychology*, nr. 63. 2004, p. 31- 41. ISSN 14210185.

Așadar, pentru adolescenții din Republica Moldova, în baza rezultatelor primite, cea mai mare medie au obținut-o sferile: „Sănătate”, „Libertatea ca independență în acțiuni” și „O viață de familie fericită”, pe când la „Creație” și „Frumusețea naturii și artei”, au fost obținute valori joase.

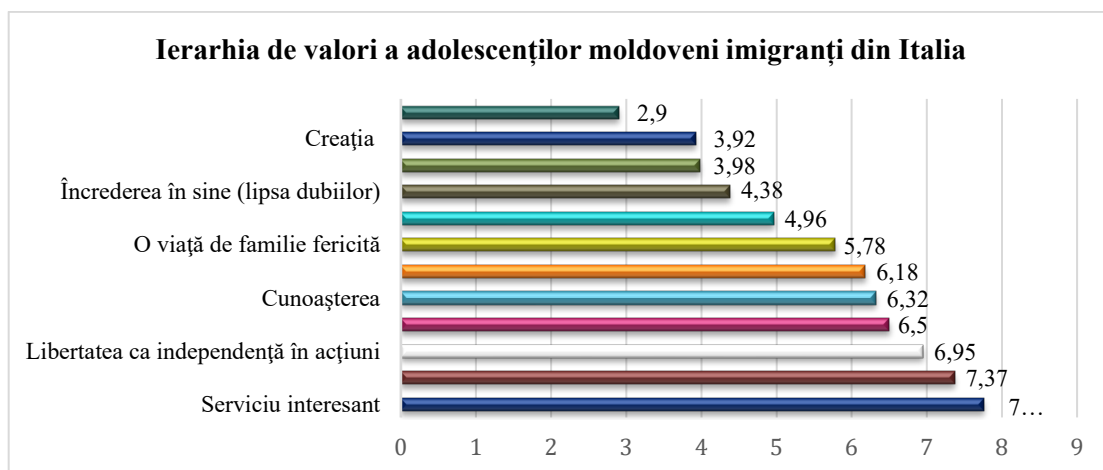

Fig. 2.5. Ierarhia de valori a adolescenților moldoveni imigranți din Italia

În ceea ce privește alegerile adolescenților moldoveni din Italia, în baza rezultatelor primite, cea mai mare valoare medie, o au sferile: „Serviciu interesant” și „Securitatea materială”, pe când valoarea cea mai joasă a obținut-o „Frumusețea naturii și artei”. În continuare pentru a ne forma o imagine mai complexă despre aprecierea sferelor de viață în contextul vârstei adolescente, am realizat un studiu comparativ pentru fiecare valoare în parte, folosind *Testul t-Student* pentru eșantioane independente. Astfel, în temeiul acestui scop, am realizat comparații între adolescenții participanți din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți participanți la studiu, din Italia; între adolescenții moldoveni din Italia în funcție de gen, între adolescenții din Republica Moldova în funcție de gen și între adolescenți în funcție de gen și locul de trai, rezultatele obținute fiind reflectate în tabelele ce urmează:

Tabelul 2.1. Comparații cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte)

Denumirea sferei	Media Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	4,15 +/- 2,05	3,98 +/- 1,80	0,625

Sănătate	7,59 +/- 1,85	4,96 +/- 1,94	10,158
Serviciu interesant	4,80 +/- 1,75	7,75 +/- 1,80	-12,209
Frumusețea naturii și artei	2,95 +/- 1,09	2,90 +/- 1,35	0,301
Dragostea	5,45 +/- 1,99	6,50 +/- 2,34	-3,501
Securitatea materială	4,79 +/- 2,09	7,37 +/- 1,82	-9,647
Prezența unor prieteni buni	4,85 +/- 2,02	6,18 +/- 1,89	-5,007
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	5,80 +/- 2,02	4,38 +/- 2,19	4,945
Cunoașterea	4,67 +/- 2,04	6,32 +/- 1,97	-6,025
Libertatea ca independență în acțiuni	7,34 +/- 1,69	6,95 +/- 2,07	1,486
O viață de familie fericită	7,27 +/- 1,76	5,78 +/- 1,96	5,891
Creația	3,95 +/- 1,42	3,92 +/- 1,93	0,093

Conform datelor obținute în urma comparațiilor (Tabelul 2.1), observăm existența diferențelor semnificative între adolescenții din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia referitor la aprecierea valorilor în cazul sferelor: „Sănătate” ($t=10,158$, $p < 0,001$), „O viață de familie fericită” ($t=5,891$, $p < 0,001$) și „Încrederea în sine (lipsa dubiilor)” ($t=4,945$, $p < 0,001$): rezultatele obținute de adolescenții din Republica Moldova sunt semnificativ mai mari din punct de vedere statistic decât cele obținute de adolescenții moldoveni din Italia. La fel, remarcăm diferențe semnificative și în cazul sferelor: „Serviciu interesant” ($t=-12,209$, $p < 0,001$), „Dragostea” ($t=-3,501$, $p \leq 0,001$), „Securitatea materială” ($t=-9,647$, $p < 0,001$), „Prezența unor prieteni buni” ($t=-5,007$, $p < 0,001$), „Cunoașterea” ($t=-6,025$, $p < 0,001$), în cazul acestor sfere adolescenții din Italia demonstrând valori mai mari decât adolescenții din Republica Moldova. În același context, nu au fost detectate diferențe semnificative din punct de vedere statistic în cazul aprecierii valorilor: „Un mod de viață activ” ($t=0,625$, $p=0,533$), „Frumusețea naturii și artei” ($t=0,301$, $p=0,764$), „Libertatea ca independență în acțiuni” ($t=1,486$, $p=0,139$), „Creația” ($t=0,093$, $p=0,926$), aceste valori fiind apreciate relativ egal de către adolescenți³²⁹.

Tabelul 2.2. Comparații cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte) pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia, în funcție de gen

Denumirea sferei	Media băieți +/- Abaterea standard	Media fete +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	4,34 +/- 2,04	3,47 +/- 1,22	2,737
Sănătate	5,40 +/- 2,23	4,33 +/- 1,19	3,206
Serviciu interesant	8,03 +/- 1,60	7,35 +/- 2,00	1,943

³²⁹ ROȘCA, T. Axiological ideals and preferences. Comparative cross-cultural study. In: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 34, p. 824-835. E -ISSN 2248-3004.

Frumusețea naturii și artei	2,58 +/- 1,11	3,35 +/- 1,54	-2,971
Dragostea	5,94 +/- 2,43	7,30 +/- 1,97	-3,174
Securitatea materială	7,27 +/- 1,79	7,51 +/- 1,87	-0,656
Prezența unor prieteni buni	5,58 +/- 1,81	7,05 +/- 1,68	-4,210
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	3,92 +/- 1,90	5,05 +/- 2,41	-2,563
Cunoașterea	5,66 +/- 1,76	7,28 +/- 1,88	-4,496
Libertatea ca independență în acțiuni	7,26 +/- 2,06	6,51 +/- 2,04	1,835
O viață de familie fericită	6,15 +/- 2,12	5,26 +/- 1,58	2,466
Creația	4,27 +/- 2,14	3,42 +/- 1,45	2,438

În urma analizei comparative (Tabelul 2.2) a rezultatelor privind aprecierea valorilor în cazul adolescenților moldoveni din Italia în funcție de gen, remarcăm faptul că băieții și fetele din Italia evaluează în același mod valorile: „*Serviciu interesant*” ($t=1,943$, $p=0,055$), „*Securitatea materială*” ($t=-0,656$, $p=0,514$), „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=1,835$, $p=0,069$), unde nu s-au constatat diferențe semnificative din punct de vedere statistic. Totodată, pentru fete, valorile precum: „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=-4,210$, $p<0,001$), „*Dragostea*” ($t=-3,174$, $p=0,002$), „*Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*” ($t=-2,563$, $p=0,012$) și „*Cunoașterea*” ($t=-4,496$, $p<0,001$), sunt mai semnificative din punct de vedere statistic, decât pentru băieți. La fel, constatăm faptul că băieții moldoveni, imigranți din Italia, apreciază mai mult „*Sănătatea*” ($t=3,206$, $p=0,002$), „*O viață de familie fericită*” ($t=2,466$, $p=0,015$), și „*Creația*” ($t=2,438$, $p=0,016$), comparativ cu fetele^{330 331}.

Tabelul 2.3. Comparații cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte) pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen

Denumirea sferei	Media băieți +/- Abaterea standard	Media fete +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	5,14 +/- 2,50	3,51 +/- 1,38	3,913
Sănătate	7,26 +/- 1,88	7,81 +/- 1,82	-1,528
Serviciu interesant	3,60 +/- 1,24	5,57 +/- 1,60	-6,842
Frumusețea naturii și artei	2,84 +/- 1,00	3,01 +/- 1,15	-0,833
Dragostea	5,91 +/- 1,96	5,16 +/- 1,97	1,930

³³⁰ КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценности старших школьников молдаван в Италии и Республике Молдова: кросс-культурный аспект. În: *EcoSoEn*, 2023, nr. 1, p. 65-73. ISSN 2587-344X.

³³¹ КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценностная сфера старших школьников и студенческой молодежи в транзитивном обществе. În: *Materialele Conferinței: Știință, educație, cultură*. Comrat, 13 februarie, 2023, p. 611-614. ISBN 978-9975-83-254-0; 978-9975-83-256-4.

Securitatea materială	4,33 +/- 1,89	5,09 +/- 2,17	-1,897
Prezența unor prieteni buni	6,05 +/- 1,81	4,07 +/- 1,75	5,683
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	5,21 +/- 1,85	6,18 +/- 2,05	-2,514
Cunoașterea	3,49 +/- 1,42	5,43 +/- 2,02	-5,915
Libertatea ca independență în acțiuni	7,72 +/- 1,50	7,09 +/- 1,76	1,938
O viață de familie fericită	7,86 +/- 1,30	6,90 +/- 1,91	3,152
Creația	3,98 +/- 1,60	3,93 +/- 1,31	0,184

Analizând diferențele în funcție de gen, privind aprecierea valorilor în cazul adolescenților participanți din Republica Moldova, observăm din Tabelul 2.3, că băieții și fetele evaluează în același mod importanța valorilor: „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=1,938$, $p=0,055$), „*Dragostea*” ($t=1,930$, $p=0,056$), și „*Sănătatea*” ($t=-1,528$, $p=0,129$), unde nu s-au constatat diferențe semnificative din punct de vedere statistic. În același context, valorilor precum: „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=-0,833$, $p=0,407$) și „*Creația*” ($t=0,184$, $p=0,854$) au mai puțină semnificație pentru aceștia. La fel, constatăm că poziția de mijloc este ocupată de valoarea „*Securitatea materială*” ($t=-1,897$, $p=0,061$), unde la fel, nu s-a constatat diferențe semnificative statistic. Totodată, pentru băieți, sunt mai semnificative valorile precum: „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=5,683$, $p<0,001$), „*O viață de familie fericită*” ($t=3,152$, $p=0,002$), „*Un mod de viață activ*” ($t=3,913$, $p<0,001$) și mai puțin semnificative, în comparație cu fetele, sunt: „*Serviciul interesant*” ($t=-6,842$, $p<0,001$) și „*Cunoașterea*” ($t=-5,915$, $p<0,001$), pe când pentru fete, în comparație cu băieții, valorile: „*Serviciul interesant*” ($t=-6,842$, $p<0,001$), „*Cunoașterea*” ($t=-5,915$, $p<0,001$), „*Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*” ($t=-2,514$, $p=0,013$) sunt mai semnificative, iar valoarea: „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=5,683$, $p<0,001$) este mai puțin importantă^{332 333}.

Tabelul 2.4. Comparații între fetele adolescente moldovence din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence imigrante din Italia cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte)

Denumirea sferei	Media fete Republica Moldova	Media fete Italia	Testul t-Student
------------------	------------------------------	-------------------	------------------

³³² КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценности старших школьников молдаван в Италии и Республике Молдова: кросс-культурный аспект. În: *EcoSoEn*, 2023, nr. 1, p. 65-73. ISSN 2587-344X.

³³³ КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценностная сфера старших школьников и студенческой молодежи в транзитивном обществе. În: *Materialele Conferinței: Știință, educație, cultură*. Comrat, 13 februarie, 2023, p. 611-614. ISBN 978-9975-83-254-0; 978-9975-83-256-4.

	+/- Abaterea standard	+/- Abaterea standard	
Un mod de viață activ	3,51 +/- 1,38	3,47 +/- 1,22	0,165
Sănătate	7,81 +/- 1,82	4,33 +/- 1,19	12,130
Serviciu interesant	5,57 +/- 1,60	7,35 +/- 2,00	-5,168
Frumusețea naturii și artei	3,01 +/- 1,15	3,35 +/- 1,54	-1,300
Dragostea	5,16 +/- 1,97	7,30 +/- 1,97	-5,547
Securitatea materială	5,09 +/- 2,17	7,51 +/- 1,87	-6,031
Prezența unor prieteni buni	4,07 +/- 1,75	7,05 +/- 1,68	-8,828
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	6,18 +/- 2,05	5,05 +/- 2,41	2,637
Cunoașterea	5,43 +/- 2,02	7,28 +/- 1,88	-4,796
Libertatea ca independență în acțiuni	7,09 +/- 1,76	6,51 +/- 2,04	1,576
O viață de familie fericită	6,90 +/- 1,91	5,26 +/- 1,58	4,699
Creația	3,93 +/- 1,31	3,42 +/- 1,45	1,901

Analiza comparativă a priorității valorilor în rândul fetelor moldovence imigrante din Italia și din Republica Moldova (Tabelul 2.4) a relevat faptul că ambele grupuri de fete, apreciază valorile „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=1,576$, $p=0,118$), „*Creația*” ($t=1,901$, $p=0,060$), „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=-1,300$, $p=0,197$), „*Un mod de viață activ*” ($t=0,165$, $p=0,870$), neconstatându-se diferențe din punct de vedere statistic. În același context, „*Creația*” ($t=1,901$, $p=0,060$) și „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=-1,300$, $p=0,197$) au o importanță diminuată în ambele cazuri. Totodată, pentru fetele moldovence din Italia, valorile mai semnificative în comparație cu fetele din Republica Moldova sunt: „*Serviciul interesant*” ($t=-5,168$, $p<0,001$), „*Dragostea*” ($t=-5,547$, $p<0,001$), „*Securitatea materială*” ($t=-6,031$, $p<0,001$), „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=-8,828$, $p<0,001$) și „*Cunoașterea*” ($t=-4,796$, $p<0,001$), pe când pentru fetele din Republica Moldova, valorile mai semnificative sunt: „*O viață de familie fericită*” ($t=4,699$, $p<0,001$) și „*Sănătatea*” ($t=12,130$, $p<0,001$).

Tabelul 2.5. Comparații între băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia cu referire la aprecierea valorilor (pentru fiecare sferă în parte)

Denumirea sferei	Media băieți Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieți Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	5,14 +/- 2,50	4,34 +/- 2,04	1,736

Sănătate	7,26 +/- 1,88	5,40 +/- 2,23	4,461
Serviciu interesant	3,60 +/- 1,24	8,03 +/- 1,60	-15,258
Frumusețea naturii și artei	2,84 +/- 1,00	2,58 +/- 1,11	1,213
Dragostea	5,91 +/- 1,96	5,94 +/- 2,43	-0,066
Securitatea materială	4,33 +/- 1,89	7,27 +/- 1,79	-8,109
Prezența unor prieteni buni	6,05 +/- 1,81	5,58 +/- 1,81	1,298
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	5,21 +/- 1,85	3,92 +/- 1,90	3,459
Cunoașterea	3,49 +/- 1,42	5,66 +/- 1,76	-6,705
Libertatea ca independență în acțiuni	7,72 +/- 1,50	7,26 +/- 2,06	1,333
O viață de familie fericită	7,86 +/- 1,30	6,15 +/- 2,12	5,131
Creația	3,98 +/- 1,60	4,27 +/- 2,14	-0,773

În cazul ambelor grupe de băieți participanți, se evidențiază importanța egală a valorilor: „*Un mod de viață activ*” ($t=1,736$, $p=0,087$), „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=1,298$, $p=0,197$), „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=1,333$, $p=0,186$) și „*Dragostea*” ($t=-0,066$, $p=0,947$), unde nu s-au remarcat diferențe semnificative din punct de vedere statistic. În același context, observăm că valorile precum: „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=1,213$, $p=0,228$) și „*Creația*” ($t=-0,773$, $p=0,441$) au o relevanță diminuată pentru ambele grupe. (Tabelul 2.5).

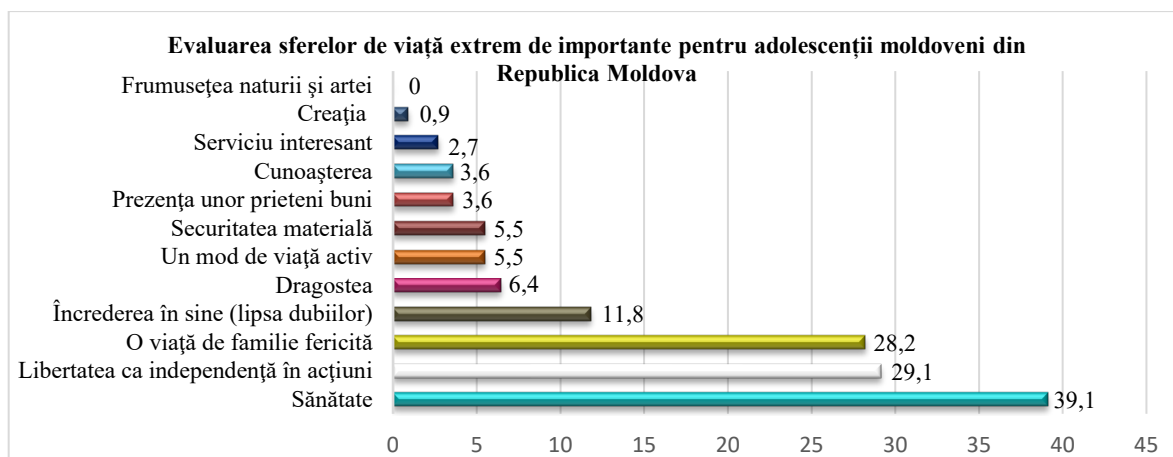

Fig. 2.6. Evaluarea sferelor de viață extrem de importante pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Astfel, Figura 2.6 scoate în evidență faptul că 39,1% din adolescenți au evaluat sfera „*Sănătate*”, ca fiind cea mai atractivă pentru ei. Pe locul 2 se plasează „*Libertatea ca independență în acțiuni*”, (29,1%) și 28,2% au ales „*O viață de familie fericită*”, locul 4 ocupându-l „*Încrederea în sine*”, (11,8%). Aceste valori ne vorbesc despre faptul că adolescenții din Republica Moldova

conștientizează importanța „Sănătății”, ca valoare prioritară care trebuie păstrată cu orice preț, aceasta contribuind la bunăstarea și echilibrul psihologic. Alegerea „Libertății ca independență în acțiuni” este firească acestei perioade, întrucât adolescenții caută aventuri și experiențe, ca o pregătire pentru autonomie. De aceea sunt mai orientați spre socializare în afara familiei și valorizează libertatea ca o eliberare de constrângeri sub toate formele. În legătură cu „Viața de familie fericită”, probabil adolescenții sunt afectați de fenomenul multiplelor familii dezmembrate, afectate de migrația din ultimii ani. De aceea, familia le livrează sentimentul de siguranță, confort psihologic, casă stabilă, care le permite să se emancipeze și să-și dezvolte personalitatea. Familia pentru adolescenți reprezintă oamenii dragi, care-i înțeleg și îi sprijină în alegerile lor. Pe când preferința pentru „Încrederea în sine”, situată pe locul 4, își are explicația în faptul că în această fază încrederea în sine este pusă la o mare încercare, în urma separării de perioada copilăriei prin renunțarea la unele lucruri cu valoare emoțională și căpătarea independenței, care devine o provocare, adolescenții nefiind pregătiți pentru a înfrunta viitorul și tot ce urmează înainte.

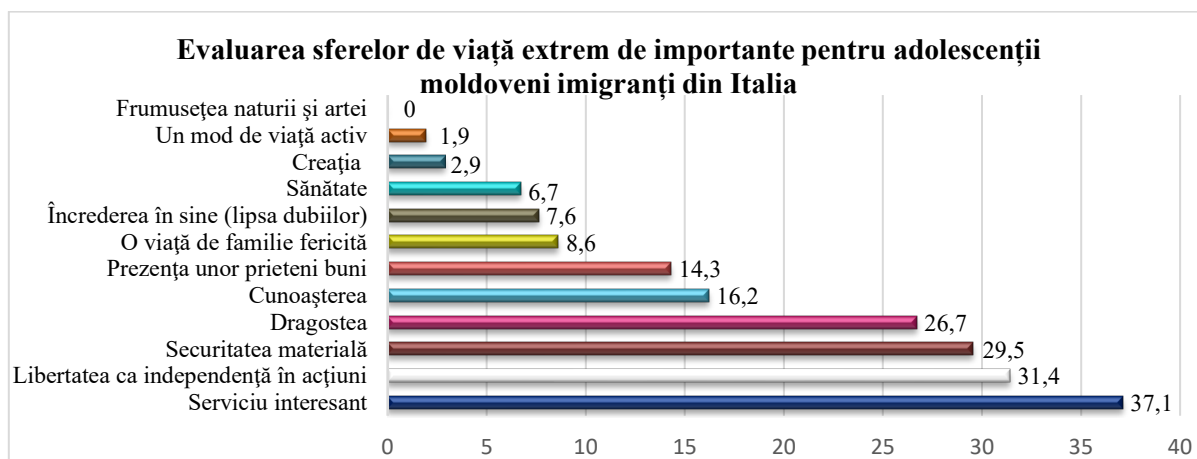

Fig. 2.7. Evaluarea sferelor de viață extrem de importante pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia

În urma rezultatelor obținute, Figura 2.7 ne indică faptul că 37,1% din adolescenții moldoveni imigranți din Italia, au optat pentru „Serviciu interesant”, ca valoare primordială, 31,4% - pentru „Libertatea ca independență în acțiuni”, 29,5% - pentru „Securitatea materială” și 26,7% din adolescenți, au ales „Dragostea”.

Alegerea „Serviciului interesant” ca valoare esențială ne sugerează că adolescenții din diasporă nu sunt satisfăcuți de serviciul pe care-l fac părinții lor în Italia, deseori fiind monoton, plictisitor și neatrăgător pentru ei, de aceea își doresc o muncă care să le aducă împlinire. Totodată,

comparativ cu semenii lor din Republica Moldova, adolescenții moldoveni din Italia, sunt socializați într-un mediu reputat de economia de piață. De aceea lupta pentru un “Serviciu interesant”, prezintă o valoare extrem de relevantă în mediul lor cultural.

Cu privire la „*Libertatea ca independență în acțiuni*”, această valoare își justifică poziția a 2-a prin dorința adolescenților de a avea libertatea alegerilor și a exprimării, pentru a fi percepuți ca adulți, cu propriile gânduri și păreri, care de fapt este o problemă tipică adolescentină, amplificându-se și mai mult în contextul migrației. Astfel, această sferă pentru ei ar semnifica puterea, care le-ar oferi senzația de a se simți autentici, nu din necesitatea de a face ceva neîngăduit de ceilalți, ci ca o metodă de afirmare a independenței³³⁴.

În plus, optarea pentru „*Securitatea materială*”, a adolescenților imigranți, ne vorbește cu siguranță despre dorința lor de a fi independenți din punct de vedere economic, aspirând la șansa de a avea un loc de muncă, care să le garanteze un venit stabil, întrucât unii dintre ei cresc în familii monoparentale, unde sursele sunt destul de modeste și neconstante. „*Dragostea*” de pe locul 4, este absolut naturală, deoarece la această vârstă, adolescenții își descoperă sexualitatea, începând să simtă atracție față de sexul opus, aceasta devenind un scop pe care neapărat doresc să-l atingă. Adolescenții își doresc să iubească și să fie iubiți, această experiență pregătindu-i de maturitate.

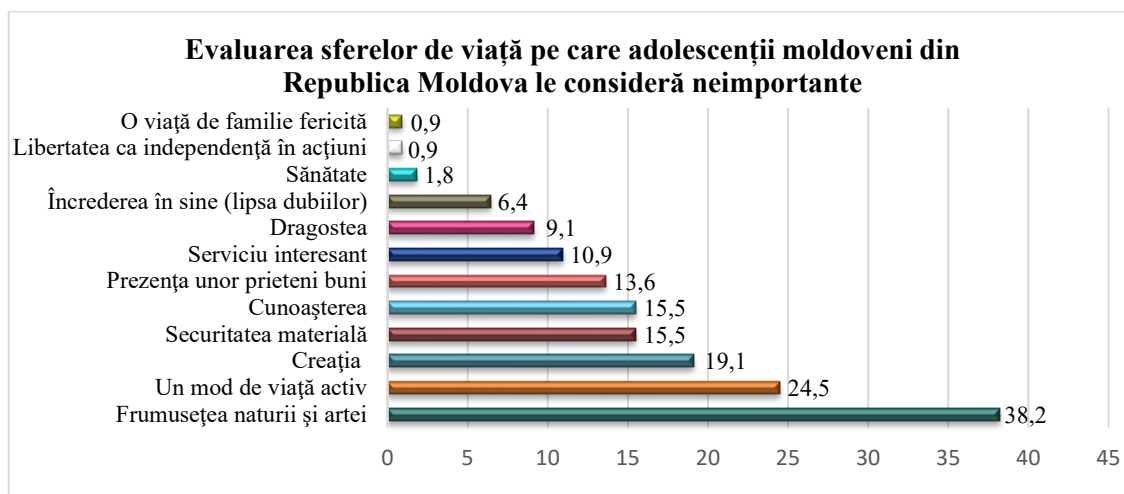

Fig. 2.8. Evaluarea sferelor de viață pe care adolescenții moldoveni din Republica Moldova le consideră neimportante

³³⁴ BALSAMO, F. *Famiglie di migranti. Trasformazione dei ruoli e mediazione culturale*. Roma: Carocci, 2003. 134 p. ISBN 8843027190.

Figura 2.8 relevă faptul că cel mai mare număr de adolescenți, (38,2%), au evaluat „*Frumusețea naturii și artei*”, ca sferă neimportantă pentru ei. Probabil această arie este asociată cu acele obiecte „secundare” din școală ca „Științele naturii” și „Arta plastică”, care nu necesită prea multă importanță. Totodată, o altă explicație ar fi că „Frumusețea naturii” în Republica Moldova este puțin apreciată, întrucât oamenii au puțină cultură ecologică dezvoltată și manifestă mai puțin interes pentru mediu în general. Cu privire însă la „Frumusețea artei”, spre regret, în Republica Moldova, esența educației artistice este destul de limitată, atât în spațiul urban cât și în cel rural, unde copiii cunosc puțin despre cultura artei, a cinematografului, a muzicii, etc. Totuși, această sferă capătă valoare odată cu maturitatea și dezvoltarea emoțională, trebuința estetică fiind una de ordin superior³³⁵.

Pe locul 2, ca sferă mai puțin importantă, adolescenții, (24,5%), au ales „*Un mod de viață activ*”, care pare a fi confundată cu efortul fizic pe care-l depun în ajutorul părinților, prin treburile casnice. Cel mai probabil, credem că unii adolescenți nu înțeleg esența acestui concept, căzând în capcana sedentarismului, care nu le face deloc bine. În același timp, adolescenții nu sunt expuși la multe modele care să le arate un mod de viață activ în spațiile în care trăiesc și nu au susținerea adecvată pentru acest lucru nici din partea părinților, care adesea nu le oferă un exemplu bun în acest sens. O soluție aici ar fi oportunitățile foarte bune pentru a participa în cadrul diferitor programe în cadrul organizațiilor neguvernamentale, cum ar fi de exemplu, voluntariatul.

Pe locul 3, se situează „*Creația*”, evaluată drept o sferă neatrăgătoare pentru adolescenți, (19,1%). Este posibil ca alegerea dată să fie justificată de neclaritatea deplină al acestui termen, fiindcă adolescenții contemporani tind să aibă progrese semnificative în domeniul inovațiilor, care este indisolubil legat de „Creație”. Doar că „Creația” este realizată pentru a se potrivi cu timpurile în care trăim. De aceea, nu putem interpreta această alegere ca lipsă de entuziasm sau pasiune pentru „Creație” și „*Cunoaștere*”, care se plasează pe locul 4, ca sferă cu însemnătate scăzută, pentru 15,5% din adolescenți. În caz contrar, acest fapt ar fi destul de alarmant, deoarece sec. XXI presupune un nivel ridicat de dinamism și creativitate, pentru un succes garantat în viață. În ceea ce privește „*Securitatea materială*”, pentru care au optat 15,5% din tineri, ca valoare nesemnificativă, estimăm această alegere ca pe o credință pe care adolescenții au preluat-o din mediul lor social, precum că beneficiile materiale sunt temporare și fragile, prin urmare bunăstarea lor nu poate fi măsurată în termeni materiali.

³³⁵ MASLOW, A.H. Motivație și personalitate. București: Ed. Trei, 2013. 38 p. ISBN 9789737079053.

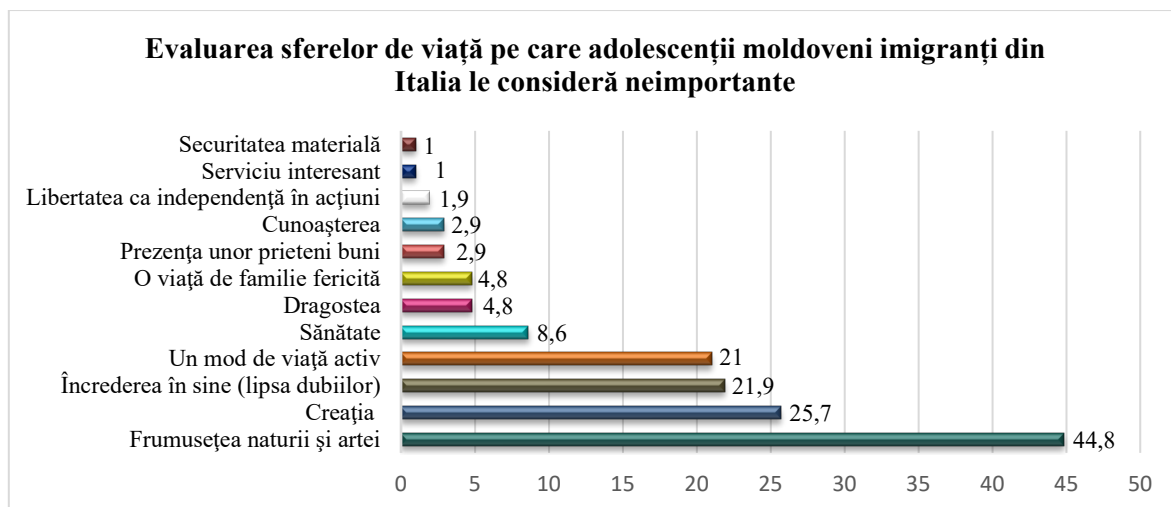

Fig. 2.9. Evaluarea sferelor de viață pe care adolescenții moldoveni imigranți din Italia le consideră neimportante

Figura 2.9 scoate în evidență faptul că și adolescenții imigranți din Italia, (44,8%), consideră „*Frumusețea naturii și artei*” ca fiind o sferă neatractivă pentru ei. Acest lucru se explică prin îndepărtarea fizică a adolescenților de natură, neprețuind ocaziile pentru a intra în contact direct cu ea. Tinerii din Italia, par a fi prizonierii altei lumi, pe care o iubesc prea mult. Probabil această alegere poate fi motivată și prin faptul că ei au ajuns în Italia dintr-o țară sudică, de aceea nu-i surprinde nici o diferență în acest sens. De asemenea, putem presupune că odată cu maturarea proceselor de adaptare și integrare, această valoare va căpăta o importanță mai mare. Ceea ce ține de „*Frumusețea artei*”, adolescenții o privesc ca ceva secundar, chiar dacă Italia este considerată leagănul civilizației și a artelor frumoase. De fapt „*Creația*” este evaluată de 25,7% din adolescenți ca fiind o sferă neimportantă, exact ca și în cazul adolescenților din Republica Moldova. Totuși, în baza acestui rezultat nu putem deduce faptul că adolescenții din diasporă nu au interes pentru „*Creație*”, mai ales în contextul migrației, unde „creativitatea reprezintă ingredientul fundamental pentru o adaptare și integrare sănătoasă și în care orice intenție de a crea, simbolizează un gest de responsabilitate și maturitate intelectuală”³³⁶. Pe locul 3, ca domeniu mai puțin semnificativ se plasează „*Încrederea în sine*”, evaluată de 21,9% dintre tineri. Probabil adolescenții vizați simulează faptul de a fi maturi, arătându-se siguri și independenți, dar în realitate au nevoie de susținere, apreciere și valorificare din partea adulților de referință cât și din partea grupului de semeni, prin care să-și confirme propria

³³⁶ COLOMBO, E., REBUGHINI P. *Children of Immigrants in a Globalized World: A Generational Experience (Migration, Diasporas and Citizenship)*. Londra: Palgrave Macmillan, 2012. 81 p. ISBN1349434701.

valoare. Totodată, privitor la „*Modul de viață activ*”, evaluat mai puțin atractiv de 21% dintre adolescenți, ne vorbește despre faptul că tinerii sunt încă în faza de acomodare și nu sunt încă bine integrați pentru o „viață activă” în Italia.

În continuare, ne-am propus să evaluăm sferele cu o disponibilitate ridicată și scăzută, cu referire la unele domenii de viață, rezultatele fiind ilustrate în Figurile 2.10; 2.11; 2.12; 2.13.

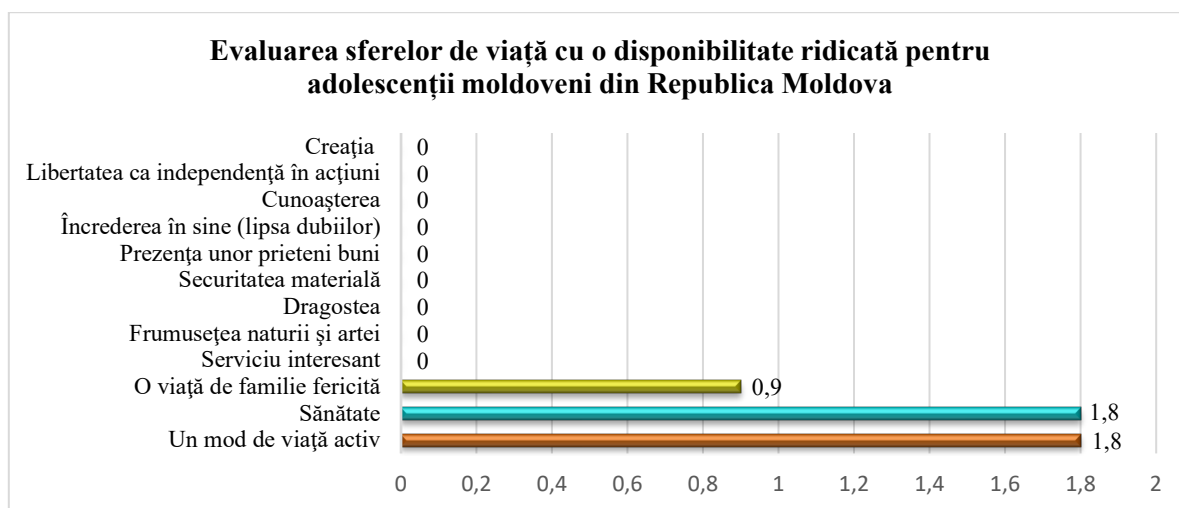

Fig. 2.10. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate ridicată pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Figura 2.10 evidențiază faptul că foarte puțini adolescenți din Republica Moldova, au ales ca valori cu o disponibilitate ridicată „*Un mod de viață activ*”, „*Sănătatea*”, și „*Viața de familie fericită*”, pe când celelalte sfere sunt considerate a fi totalmente indisponibile. Situația dată este destul de problematică și ne face să credem că adolescenții simt o stare de confuzie, care le limitează ierarhizarea valorilor accesibile.

Acest lucru poate fi interpretat ca un semnal de alarmă, care ne vorbește despre suferința și vulnerabilitatea adolescenților, într-un context al incertitudinii adulților de referință, care-și pun amprenta pe alegerile „tumultoase” ale perspectivelor ulterioare de viață. Toate acestea, pe fundalul transformărilor sociale masive, care le induce adolescenților mai degrabă sentimentul supraviețuirii, decât al satisfacerii necesităților specifice acestei vârste.

Astfel, în această conjunctură, putem presupune că *evaluarea sferelor de viață, cu caracter de valoare, este afectată de influențele sociale și culturale*, care într-o anumită măsură perturbă prin toate consecințele, sistemul axiologic individual al adolescenților, prin posibilitățile reduse de creștere și autodezvoltare.

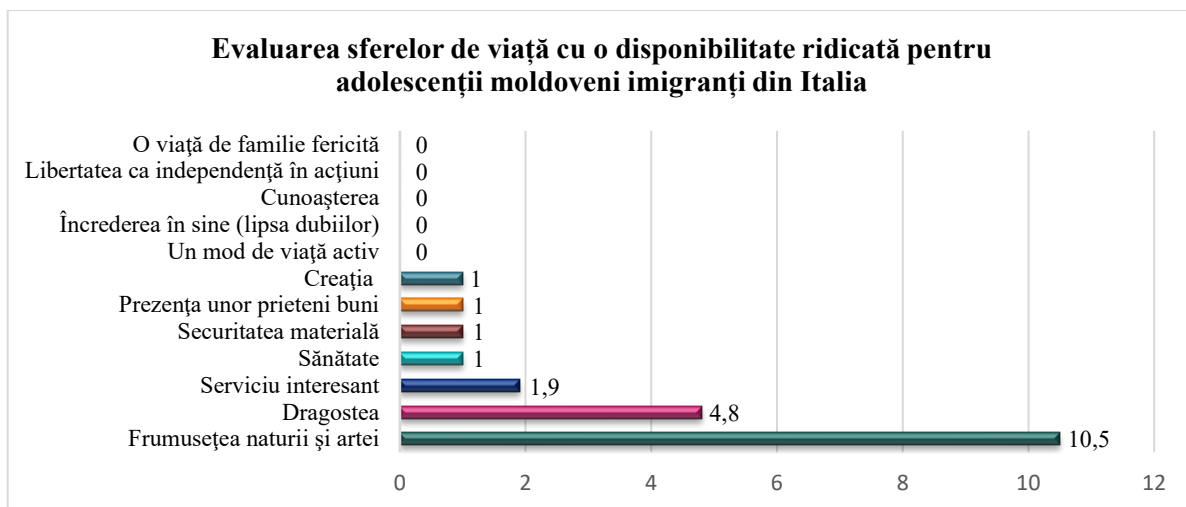

Fig. 2.11. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate ridicată pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia

În Figura 2.11, putem observa că pentru puținii adolescenții imigranți, (10,5%), pe primul loc ca sferă cu disponibilitate ridicată se plasează „*Frumusețea naturii și artei*”, pe locul 2 – „*Dragostea*”, „*Serviciul interesant*” - pe locul 3 și pe locul 4 – „*Sănătatea*”, „*Securitatea materială*”, „*Prezența unor prieteni buni*” și „*Creația*”. Celelalte sfere, ca: „*Un mod de viață activ*”, „*Încrederea în sine*”, „*Cunoașterea*”, „*Libertatea ca independență în acțiuni*” și „*O viață de familie fericită*”, sunt calificate ca fiind în totalitate indisponibile.

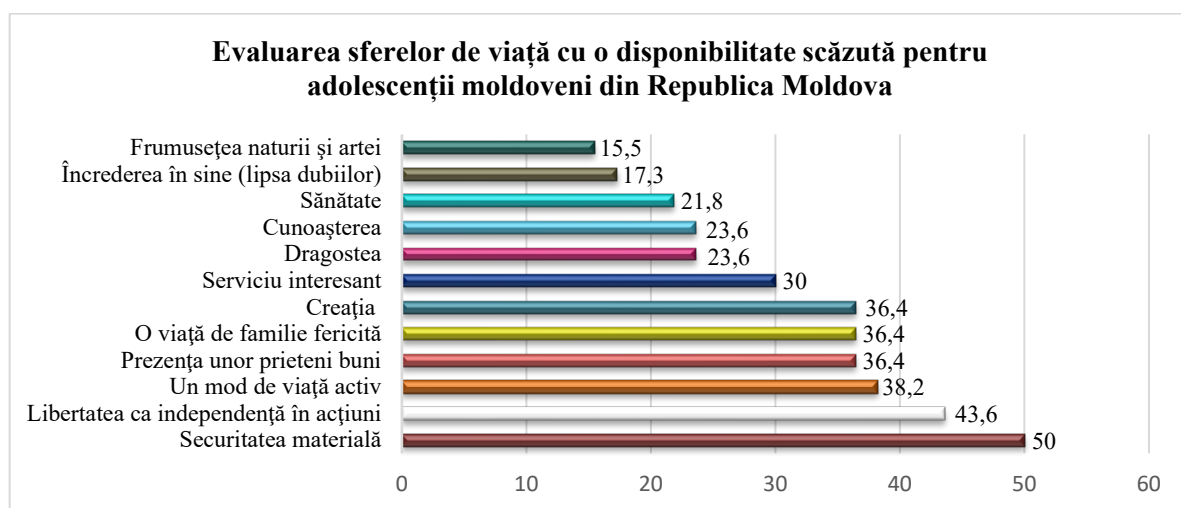

Fig. 2.12. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate scăzută pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Figura 2.12, scoate în evidență faptul că pentru adolescenții din Republica Moldova, sfera cu cea mai scăzută disponibilitate este reprezentată de „*Securitatea materială*”, fiind evaluată de 50% din adolescenți. Chiar dacă 15,5% dintre tineri consideră această sferă ca fiind mai puțin importantă (Figura 2.5), rezultatele primite, ne vorbesc de fapt despre însemnătatea acestei sfere pentru adolescenți, care este umbrită de dependența financiară de părinți, simțită într-o manieră stresantă, reieșind din faptul că sursele materiale reprezintă pentru tineri un mod de a-și etala personalitatea și de a impresiona prietenii. Totodată, putem bănuși că inaccesibilitatea acestei valori în reprezentarea sferei valorice la adolescenți, este nu altceva, decât reflectarea poziției adulților care au frică să nu rămână fără serviciu.

De asemenea, cu o disponibilitate scăzută este prezentată și „*Libertatea ca independență în acțiuni*”, pentru 43,6% din adolescenți, care simt presiunea diferitor sisteme, restricții și convingeri sociale ca pe niște componente invazive în viața lor, limitându-le astfel dorința de a experimenta diferite fațete ale personalității lor, modurile originale de a se îmbrăca, de a se coafa, de a comunica și de a se comporta în general, toate acestea făcându-i să simtă gustul amar a ceea ce este „nu este permis”.

O disponibilitate limitată, pentru 38,2% din adolescenți, o are și „*Un mod de viață activ*”, care după cum am menționat anterior, pare a fi suprimat de cerințele părinților de a fi ajutați sau substituiți la unele munci de către adolescenți, interpretând eronat „*Modul de viață activ*”, atât de necesar pentru dezvoltarea armonioasă a adolescentului, sfera dată fiind legată și de dimensiunea fizică, plăcerea de a experimenta propriile capacități și limite.

În același timp, adolescenții au evaluat ca fiind mai puțin disponibilă și „*Prezența unor prieteni buni*”, (36,4%), care probabil este mascată de dificultatea de a face o distincție între un prieten adevărat și unul fals.

Ca sferă indisponibilă se cataloghează și „*Viața de familie fericită*” pentru 36,4% dintre adolescenți, ceea ce ne face să credem că pentru ei acest standard este foarte bine delimitat și dificil de deținut, asociind familia cu stabilitate, liniște, lipsa riscurilor și protecție, care să le susțină și să le înțeleagă preocupările și interesele adolescenților și în sfera „*Creației*”, menționată ca valoare mai puțin importantă (Figura 2.9), dar totodată cu o disponibilitate scăzută, de 36,4% dintre adolescenți, ceea ce ne face să credem că probabil adolescenții nu sunt susținuți și apreciați în activitatea lor creativă.

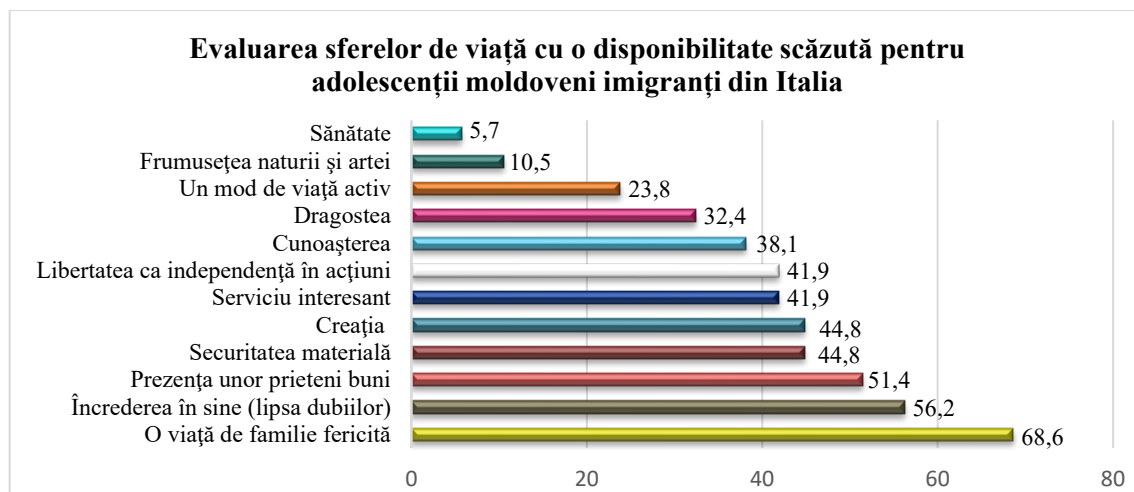

Fig. 2.13. Evaluarea sferelor de viață cu o disponibilitate scăzută pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia

Figura 2.13 relevă faptul că sfera cu cea mai redusă disponibilitate pentru adolescenții imigranți, (68,6%), este „*O viață de familie fericită*”, acest lucru explicându-se prin faptul că familia imigrantă trăiește uneori condiții precare, încât devine imposibilă realizarea reîntregirii complete a membrilor săi.

Astfel, chiar dacă situațiile de acest gen sunt tranzitorii, acestea cu siguranță influențează percepția „Familiei fericite”, adolescenții trăind aici mai degrabă sentimentul dezamăgirii, derivat din așteptările pe care le aveau anterior. Un alt factor care influențează asupra „*Vieții de familie fericită*”, constă în faptul că *familia copiilor imigranți, rămâne a fi deseori unica instituție de sprijin social*.

Acest fapt se reflectă și asupra „*Încrederii în sine*”, evaluată ca sferă cu disponibilitate scăzută de 56,2% din adolescenți, alegerea fiind generată de poziția de inferioritate, acceptată ca o formă de recunoaștere socială, în urma unor strategii de negociere al identității adolescenților³³⁷, de statutul părinților care este inferior față de cel al colegilor italieni, ori de relația mai puțin armonioasă pe care o au cu aceștia.

În acest sens, M. Moro susține că disponibilitatea scăzută a acestei sfere pentru tinerii imigranți, poate fi corelată cu doliul migrației, care reprezintă „*starea psihologică în urma pierderii simbolice a propriei imagini sociale, care alterează în consecință stabilitatea echilibrului identitar*”³³⁸.

³³⁷ ROȘCA, T. Memoria migrației: interviu în profunzime cu adolescenții imigranți din diaspora moldovenească din Italia. În: *Vector european*, 2021, nr. 1, p. 172-181. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

³³⁸ MORO, M.R. *Genitori in esilio. Psicopatologia emigrazioni*. Milano: Cortina Raffaello, 2002. 107 p. EAN 9788870787672.

În același fel, în mod surprinzător, dar adevărat, vedem că „*Prezența unor prieteni buni*”, este o sferă de viață mai puțin disponibilă, pentru 51,4% din adolescenți, unde explicarea acestei opțiuni, considerăm că vine din contextul migrației, unde tinerii tind să-și aleagă prietenii pe baza unor similitudini, dictate în primul rând de tendințele etnice, care sunt conectate la valorile familiei, școlii și opinia majorității țării-gazdă. De aceea, filtrarea prietenilor pentru adolescenți este destul de anevoioasă și deficitară.

Sfera privind „*Securitatea materială*” este percepută ca având o disponibilitate redusă de către 44,8% din adolescenți, care după părerea noastră este argumentată de munca instabilă a părinților multor adolescenți, fiind resimțită ca o incertitudine pentru viitor, provocându-le frică și nesiguranță.

Tot în această categorie, 44,8% dintre adolescenți au ales și „*Creația*”, ca sferă mai puțin disponibilă, catalogată și ca sferă neimportantă (Figura 2.10), această opțiune fiind susținută probabil și de dificultatea de acces către centrele de creație, care ar fi o oportunitate pentru ei de a-și dezvolta diferite abilități, îmbogățindu-le astfel parcursul lor de integrare în țara-gazdă. Totodată, frumosul creației nu poate fi transmis fără o experiență plină a acestei valori din partea adulților, care educă, fiind necesar în acest sens ca tema educației pentru creație să fie considerată baza oricărei acțiuni educaționale, întrucât cunoașterea frumosului artistic stimulează dezvoltarea cognitivă și exprimarea emoțională.

Pentru a avea o imagine a nivelului de adaptare al adolescenților și pentru a identifica posibilele tendințe adaptative nefavorabile în cazul discrepanțelor mari între importanța și disponibilitatea sferei de viață, ne-am propus să evaluăm discrepanța dintre dezirabilitatea și disponibilitatea subiectivă a sferelor de viață.

Datele cu privire la valorile medii dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru fiecare sferă de viață sunt reflectate în Figurile 2.15 și 2.16.

Așadar, valoarea negativă ne indică faptul că dezirabilitatea sferei este mai joasă decât disponibilitatea acesteia (adică sfera este disponibilă, dar în același timp, neimportantă pentru adolescenți).

Valoarea pozitivă însă, indică faptul că sfera cu cea mai înaltă valoare pentru adolescenți, este realizabilă doar în viitor, (adică această sferă este evaluată de către adolescenți ca fiind foarte importantă, dar la moment este indisponibilă).

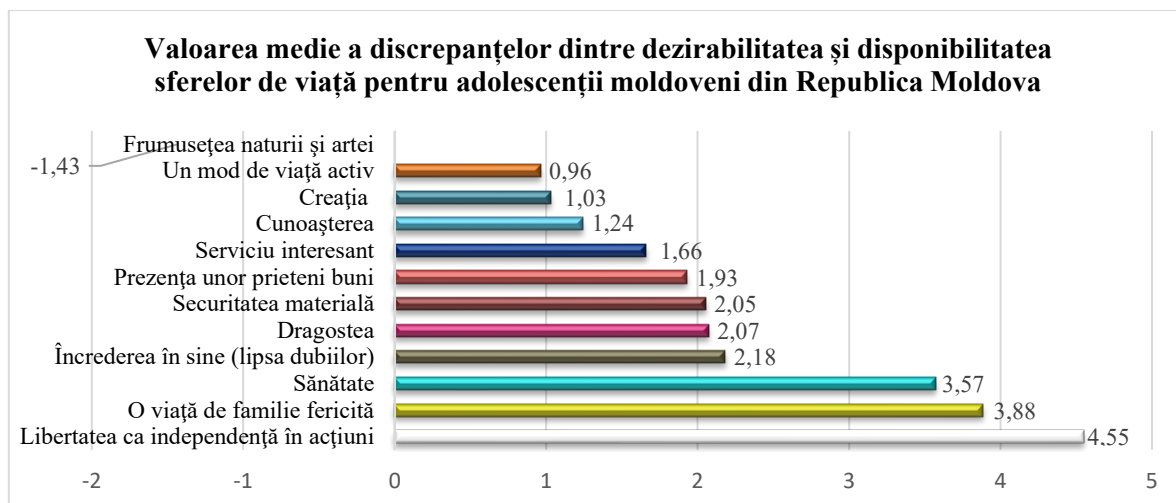

Fig. 2.14. Valoarea medie a discrepanțelor dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Figura 2.14 evidențiază faptul că „*Frumusețea naturii și artei*” este evaluată de către adolescenți ca fiind disponibilă, dar inutilă pentru ei. Pe când, „*Libertatea ca independență în acțiuni*”, „*O viață fericită de familie*”, „*Sănătatea*”, sunt evaluate ca sfere semnificative, dar indisponibile în prezent.

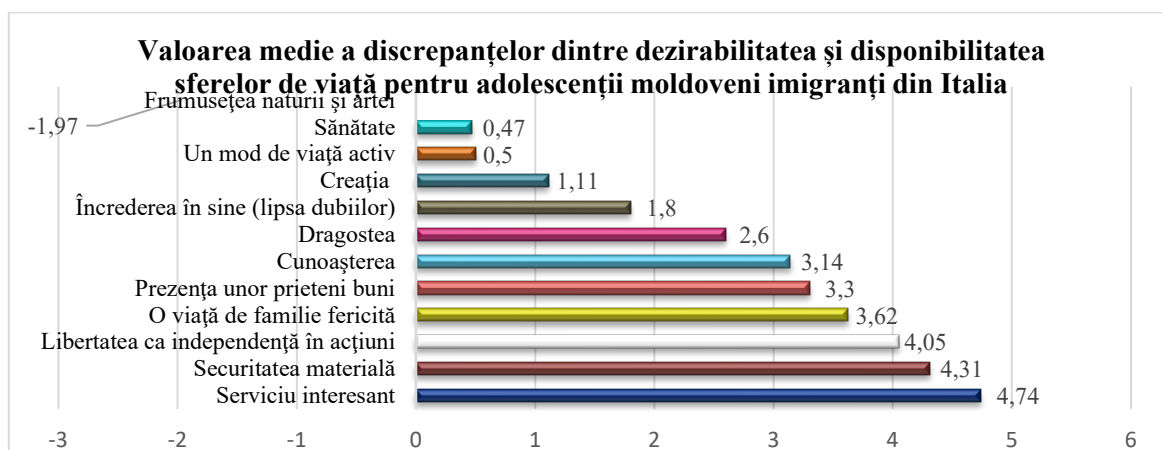

Fig. 2.15. Valoarea medie a discrepanțelor dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia

Figura 2.15 ne indică faptul că adolescenții imigranți au evaluat „*Frumusețea naturii și artei*” ca fiind o sferă disponibilă, dar fără nici un rost pentru ei. În același timp, „*Serviciul interesant*”,

„Securitatea materială” și „Libertatea ca independență în acțiuni”, au fost evaluate ca sfere importante, dar la moment indisponibile.

În acest context, ne-am propus să analizăm în ce măsură diferă discrepanțele între dezirabilitatea și disponibilitatea valorilor la adolescenții din Republica Moldova și la adolescenții moldoveni din Italia, atât în funcție de gen cât și de locul de trai, în acest scop administrând *Testul t-Student* pentru eșantioane independente.

Tabelul 2.6. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia

Denumirea sferei	Media Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	0,96 +/- 1,47	0,50 +/- 1,78	2,110
Sănătate	3,57 +/- 1,91	0,47 +/- 2,07	11,443
Serviciu interesant	1,66 +/- 1,60	4,74 +/- 2,01	-12,462
Frumusețea naturii și artei	-1,43 +/- 1,68	-1,97 +/- 2,33	1,957
Dragostea	2,07 +/- 1,79	2,60 +/- 2,86	-1,611
Securitatea materială	2,05 +/- 2,04	4,31 +/- 2,00	-8,184
Prezența unor prieteni buni	1,93 +/- 1,81	3,30 +/- 2,48	-4,637
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	2,18 +/- 1,77	1,80 +/- 2,52	1,278
Cunoașterea	1,24 +/- 1,77	3,14 +/- 2,43	-6,546
Libertatea ca independență în acțiuni	4,55 +/- 1,52	4,05 +/- 2,20	1,956
O viață de familie fericită	3,88 +/- 1,99	3,62 +/- 2,05	0,954
Creația	1,03 +/- 1,49	1,11 +/- 1,97	-0,364

În urma rezultatelor din comparațiile efectuate (Tabelul 2.6) în legătură cu discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață pentru adolescenți, observăm faptul că o sferă accesibilă, dar fără importanță, pentru *ambele grupe de adolescenți* este „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=1,957$, $p=0,052$). Cele mai semnificative sfere, care sunt greu de atins pentru adolescenții din Italia, sunt: „*Serviciul interesant*” ($t=-12,462$, $p<0,001$), „*Securitatea materială*” ($t=-8,184$, $p<0,001$) și „*Cunoașterea*” ($t=-6,546$, $p<0,001$), pe când pentru adolescenții din Republica Moldova este doar „*Sănătatea*” ($t=11,443$, $p<0,001$). La fel, *pentru ambele grupe de adolescenți, sferele care sunt la fel de semnificative, dar greu de obținut*, sunt: „*Dragostea*” ($t=-1,611$, $p=0,109$), „*Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*” ($t=1,278$, $p=0,203$), „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=1,956$, $p=0,052$), „*O*

viață de familie fericită” ($t=0,954$, $p=0,341$) și „Creația” ($t=-0,364$, $p=0,716$). Sfera în care ambele grupe de adolescenți simt prezența unei armonii este „Un mod de viață activ” ($t=2,110$, $p=0,036$). În cazul adolescenților din Italia, „Sănătatea” ($t=11,443$, $p<0,001$) este sfera unde aceștia au senzația că există un anumit echilibru³³⁹. Așadar, ambele grupe de adolescenți încă se confruntă cu dificultatea de a găsi un echilibru între ceea ce își doresc și ceea ce este disponibil la moment.

Tabelul 2.7. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia, în funcție de gen

Denumirea sferei	Media băieți +/- Abaterea standard	Media fete +/- Abaterea standard	Testul t- Student
Un mod de viață activ	0,68 +/- 2,09	0,23 +/- 1,19	1,384
Sănătate	0,79 +/- 2,42	0,00 +/- 1,31	2,158
Serviciu interesant	4,73 +/- 2,11	4,77 +/- 1,89	-0,104
Frumusețea naturii și artei	-2,37 +/- 2,36	-1,40 +/- 2,18	-2,150
Dragostea	2,45 +/- 2,68	2,81 +/- 3,12	-0,636
Securitatea materială	4,24 +/- 2,16	4,42 +/- 1,79	-0,442
Prezența unor prieteni buni	2,63 +/- 2,39	4,28 +/- 2,29	-3,537
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	1,23 +/- 2,21	2,63 +/- 2,73	-2,896
Cunoașterea	2,35 +/- 2,18	4,28 +/- 2,34	-4,312
Libertatea ca independență în acțiuni	4,05 +/- 2,18	4,05 +/- 2,27	0,004
O viață de familie fericită	4,16 +/- 2,15	2,84 +/- 1,63	3,410
Creația	1,48 +/- 2,07	0,58 +/- 1,71	2,355

Analizând discrepanțele privind dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață în funcție de gen, pentru adolescenții moldoveni din Italia (Tabelul 2.7), remarcăm faptul că băieții și fetele adolescente din Italia prezintă o discrepanță identică între atractivitatea sferei și dificultatea în a avea o realizare aici (adică este semnificativă, dar greu de realizat) privitor la: „Serviciu interesant” ($t=-0,104$, $p=0,917$), „Dragostea” ($t=-0,636$, $p=0,526$), „Securitatea materială” ($t=-0,442$, $p=0,659$) și „Libertatea ca independență în acțiuni” ($t=0,004$, $p=0,997$). Atât la băieți, cât și la fetele adolescente, „Sănătatea” ($t=2,158$, $p=0,033$) și „Un mod de viață activ” ($t=1,384$, $p=0,169$) sunt sferile care trezesc sentimentul echilibrului. În cazul fetelor, sfera care corespunde unei armonii este, de asemenea, „Creația” ($t=2,355$, $p=0,020$). Totodată, valoarea „Frumusețea naturii și artei” ($t=-2,150$,

³³⁹ ROȘCA, T. Axiological availability and desirability. Comparative study between moldovan immigrant adolescents in Italy and moldovan adolescents in the Republic of Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2024, nr. 9 (169), p. 289-299. ISSN 1857-2103; ISSN 2345-1025.

p=0,034) - atât pentru fete, cât și pentru băieți, este o sferă accesibilă, dar nu foarte atractivă. La fete, în raport cu băieții, este mai accentuată discrepanța dintre sfera greu accesibilă și disponibilitatea acesteia referitor la „Cunoaștere” (t=-4,312, p<0,001) și „Prezența unor prieteni buni” (t=-3,537, p<0,001).

Tabelul 2.8. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate, pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen

Denumirea sferei	Media băieți +/- Abaterea standard	Media fete +/- Abaterea standard	Testul t- Student
Un mod de viață activ	1,33 +/- 1,39	0,73 +/- 1,47	2,109
Sănătate	4,00 +/- 1,96	3,30 +/- 1,84	1,899
Serviciu interesant	0,81 +/- 1,30	2,21 +/- 1,54	-4,918
Frumusețea naturii și artei	-1,44 +/- 1,96	-1,42 +/- 1,50	-0,072
Dragostea	2,33 +/- 2,00	1,91 +/- 1,64	1,189
Securitatea materială	1,72 +/- 1,79	2,27 +/- 2,17	-1,380
Prezența unor prieteni buni	2,93 +/- 2,01	1,28 +/- 1,34	4,752
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	1,98 +/- 1,70	2,31 +/- 1,82	-0,972
Cunoașterea	0,84 +/- 1,45	1,49 +/- 1,92	-2,037
Libertatea ca independență în acțiuni	4,88 +/- 1,18	4,34 +/- 1,68	1,842
O viață de familie fericită	3,53 +/- 2,40	4,10 +/- 1,64	-1,363
Creația	0,79 +/- 1,63	1,18 +/- 1,38	-1,342

Conform rezultatelor primite din comparațiile privind discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață în funcție de gen, observăm din Tabelul 2.8 faptul că, băieții adolescenți din Republica Moldova percep discrepanțe semnificative în cazul sferelor: „Un mod de viață activ” (t=2,109, p=0,037) și „Prezența unor prieteni buni” (t=4,752, p<0,001), în timp ce fetele din Republica Moldova percep discrepanțe semnificativ mai mari doar în cazul sferei „Serviciu interesant” (t=-4,918, p<0,001). În același context, în cazul domeniilor: „Libertatea ca independență în acțiuni” (t=1,842, p=0,068), „O viață de familie fericită” (t=-1,363, p=0,178), „Încrederea în sine (lipsa dubiilor)” (t=-0,972, p=0,333), „Dragostea” (t=1,189, p=0,237), „Sănătatea” (t=1,899, p=0,060) și „Creația” (t=-1,342, p=0,182), băieții și fetele adolescente din Republica Moldova, prezintă aceeași diferență medie pronunțată între dorința de a atinge o realizare în sferele date și posibilitatea realizării acestora (adică valoarea este semnificativă, dar nu realizabilă) unde putem nota și diferențe semnificative din punct de vedere statistic. Pentru băieții din Republica Moldova, sferele

care sunt percepute că se află în armonie cu cele dorite și ceea ce este accesibil, sunt următoarele: „*Serviciu interesant*” ($t=-4,918$, $p<0,001$), „*Cunoașterea*” ($t=-2,037$, $p=0,044$) și „*Creația*” ($t=-1,342$, $p=0,182$), pe când pentru fetele din Republica Moldova, acestea sunt: „*Un mod de viață activ*” ($t=2,109$, $p=0,037$) și „*Creația*” ($t=-1,342$, $p=0,182$). Accesibilitatea valorii „*Frumusețea naturii și artei*” ($t=-0,072$, $p=0,942$), este redată în egală măsură la băieți și la fete, dar este percepută ca inutilă³⁴⁰.

Tabelul 2.9. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate pentru fetele adolescente moldovence din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence din Italia în funcție de gen și locul de trai

Denumirea sferei	Media fete Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media fete Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	0,73 +/- 1,47	0,23 +/- 1,19	1,863
Sănătate	3,30 +/- 1,84	0,00 +/- 1,31	10,963
Serviciu interesant	2,21 +/- 1,54	4,77 +/- 1,89	-7,769
Frumusețea naturii și artei	-1,42 +/- 1,50	-1,40 +/- 2,18	-0,059
Dragostea	1,91 +/- 1,64	2,81 +/- 3,12	-1,751
Securitatea materială	2,27 +/- 2,17	4,42 +/- 1,79	-5,650
Prezența unor prieteni buni	1,28 +/- 1,34	4,28 +/- 2,29	-7,766
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	2,31 +/- 1,82	2,63 +/- 2,73	-0,666
Cunoașterea	1,49 +/- 1,92	4,28 +/- 2,34	-6,811
Libertatea ca independență în acțiuni	4,34 +/- 1,68	4,05 +/- 2,27	0,739
O viață de familie fericită	4,10 +/- 1,64	2,84 +/- 1,63	3,957
Creația	1,18 +/- 1,38	0,58 +/- 1,71	1,926

Analiza comparativă a sferelor valorice la fetele adolescente imigrante din Italia și la fetele din Republica Moldova, relevă o similaritate în expresia importanței valorilor, dar și dificultăți în atingerea acestora, acestea fiind: „*Dragostea*” ($t=-1,751$, $p=0,085$), „*Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*” ($t=-0,666$, $p=0,508$) și „*Libertatea ca independență în acțiuni*” ($t=0,739$, $p=0,463$). Totodată, sferele: „*Un mod de viață activ*” ($t=1,863$, $p=0,065$) și „*Creația*” ($t=1,926$, $p=0,058$), indică prezența unui echilibru în ambele grupe. Interesant este faptul că în cazul fetelor adolescente imigrante din Italia, valoarea „*Sănătate*” ($t=10,963$, $p<0,001$), relevă existența unei armonii, adică este atât

³⁴⁰ *Ibidem*.

accesibilă, cât și semnificativă, spre deosebire de fetele din Republica Moldova, unde este considerată semnificativă, dar puțin accesibilă. În același timp, pentru fetele imigrante din Italia, valorile: „*Serviciu interesant*” ($t=-7,769$, $p<0,001$) și „*Cunoașterea*” ($t=-6,811$, $p<0,001$), deși fac parte din grupul valorilor semnificative și dificil de atins, discrepanța dintre acestea este mai mică decât în cazul fetelor adolescente din Republica Moldova.

Tabelul 2.10. Comparații privind discrepanțele dintre dezirabilitate și disponibilitate pentru băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și băieții adolescenți moldoveni din Italia în funcție de gen și locul de trai

Denumirea sferei	Media băieți Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieți Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Un mod de viață activ	1,33 +/- 1,39	0,68 +/- 2,09	1,909
Sănătate	4,00 +/- 1,96	0,79 +/- 2,42	7,485
Serviciu interesant	0,81 +/- 1,30	4,73 +/- 2,11	-11,767
Frumusețea naturii și artei	-1,44 +/- 1,96	-2,37 +/- 2,36	2,127
Dragostea	2,33 +/- 2,00	2,45 +/- 2,68	-0,262
Securitatea materială	1,72 +/- 1,79	4,24 +/- 2,16	-6,306
Prezența unor prieteni buni	2,93 +/- 2,01	2,63 +/- 2,39	0,677
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	1,98 +/- 1,70	1,23 +/- 2,21	1,874
Cunoașterea	0,84 +/- 1,45	2,35 +/- 2,18	-4,286
Libertatea ca independență în acțiuni	4,88 +/- 1,18	4,05 +/- 2,18	2,533
O viață de familie fericită	3,53 +/- 2,40	4,16 +/- 2,15	-1,370
Creația	0,79 +/- 1,63	1,48 +/- 2,07	-1,918

După rezultatele primite în cazul comparațiilor între discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață în funcție de gen și locul de trai, observăm din Tabelul 2.10 faptul că atât la băieții adolescenți din Italia, cât și la băieții din Republica Moldova, valorile: „*Prezența unor prieteni buni*” ($t=0,677$, $p=0,500$), „*Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*” ($t=1,874$, $p=0,064$), „*O viață de familie fericită*” ($t=-1,370$, $p=0,174$) și „*Dragostea*” ($t=-0,262$, $p=-0,794$), sunt evaluate în mod similar, adică ca fiind semnificative, dar dificil de atins. La fel, în ambele grupe de băieți, sfera care denotă armonie este „*Un mod de viață activ*” ($t=1,909$, $p=0,059$). Diferențe semnificative se observă în ceea ce privește valoarea „*Sănătatea*” ($t=7,485$, $p<0,001$), care este o valoare dificil de atins, dar cu o semnificație înaltă pentru băieții din Republica Moldova, în comparație cu băieții moldoveni

imigranți din Italia, unde aceasta relevă existența armoniei (este accesibilă). În același context, dacă sfera „*Cunoașterea*” ($t=-4,286$, $p<0,001$) arată prezența unei armonii în planul realizării acesteia pentru băieții din Republica Moldova, atunci pentru băieții adolescenți imigranți din Italia, aceasta este mai semnificativă, dar nu este accesibilă. Totodată, sfera „*Securitatea materială*” ($t=-6,306$, $p<0,001$) este semnificativă, dar dificil de atins pentru băieții adolescenți din Italia, în comparație cu băieții adolescenți din Republica Moldova (ceea ce se potrivește cu datele anterioare privind ierarhia valorică etc.)

În scopul clarificării conținutului dezadaptării, am constatat necesitatea analizei conflictelor interioare (după Fantalova E. B.)³⁴¹, care reprezintă tensiunea psihologică internă, legată de neputința de a avea ceea ce-și doresc adolescenții pentru viitor. În acest sens, evaluarea sferelor generatoare de neliniște și îngrijorare psihologică prezintă interes special. În Figura 2.17 sunt redată datele cu privire la numărul tinerilor care prezintă un conflict intern în legătură cu fiecare sferă de viață.

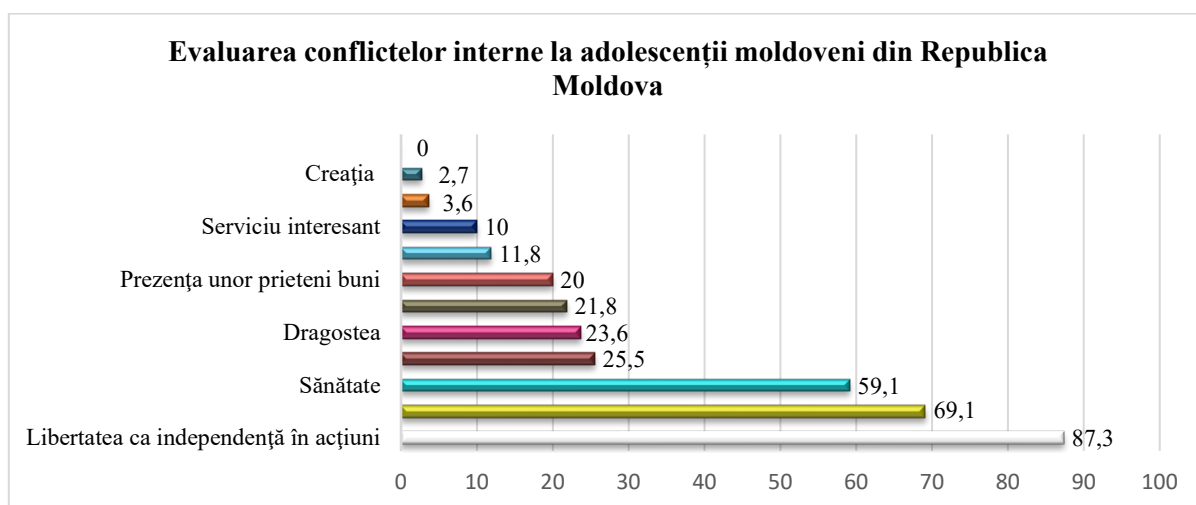

Fig. 2.16. Evaluarea conflictelor interne la adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Din Figura 2.16 este evident că numărul adolescenților cu conflict intern este destul de mare. Cele mai pronunțate conflicte interne sunt legate de sferele „*Libertatea ca independență în acțiuni*” - 87,3%, „*O viață de familie fericită*” - 69,1%, „*Sănătate*” - 59,1% și „*Securitatea materială*” - 25,5%. Acest lucru ne demonstrează că adolescenții, chiar dacă au evaluat sferele menționate ca fiind extrem

³⁴¹ ФАНТАЛОВА, Е.Б. *Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта*. Москва: Бахрах-М, 2001, 128 с. ISBN 5-89570-016-0.

de importante pentru ei (Figura 2.6), posibilitatea de a le deține este destul de problematică. Referitor la „*Libertatea ca independență în acțiuni*”, probabil adolescenții de azi, simt mai mult presiunea anturajului „de a se alinia ca toată lumea”, ceea ce cu siguranță îi deranjează, având nevoia caracteristică vârstei lor de a se autodefini și de a fi independenți. În același timp, ei își doresc o „*Viață de familie fericită*”, care să le ofere siguranță, unde să nu fie bulversați, ci valorificați. Sensul „*Familiei fericite*”, îl văd și în relațiile dintre membrii acesteia, care se ajută reciproc, se susțin, se iubesc și își vor binele necondiționat, acest lucru fiind pentru adolescenți inconceptibil și „greu de desenat”. În ceea ce privește „*Sănătatea*”, fiind evaluată tot ca sferă deosebit de importantă (Figura 2.6), pentru adolescenți, se reprezintă ca indisponibilă și ne uimește neîncrederea lor de a avea o „*Sănătate*” bună pe viitor. Acest fapt, ne vorbește despre faptul că adolescenții prețuiesc cu adevărat „*Sănătatea*” lor, dar nu sunt încrezuți că o pot păstra³⁴².

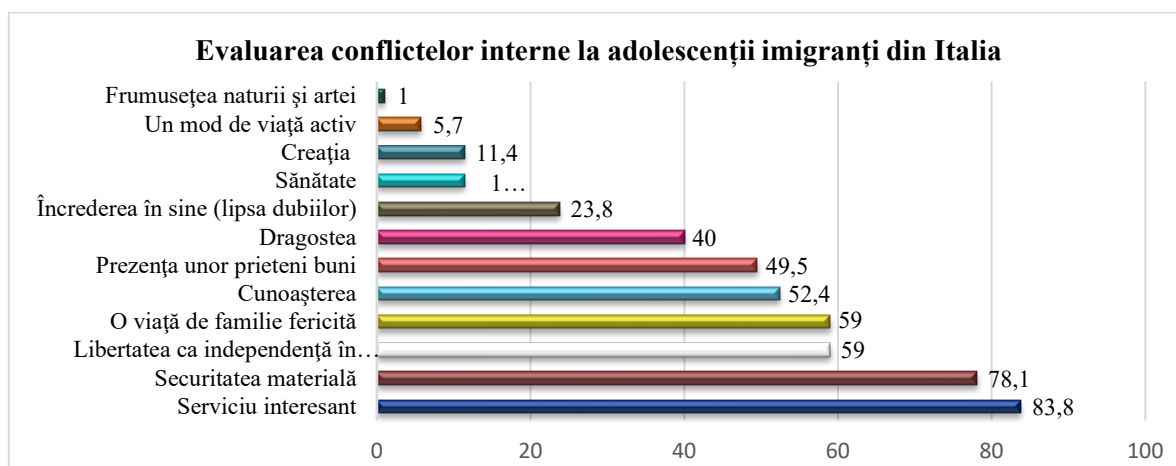

Fig. 2.17. Evaluarea conflictelor interne la adolescenții moldoveni imigranți din Italia

Figura 2.17 scoate în evidență faptul că adolescenții imigranți prezintă conflicte interne destul de pronunțate. Cele mai evidente sunt cu referire la „*Serviciul interesant*” - 83,8%, „*Securitatea materială*” - 78,1%, „*Libertatea ca independență în acțiuni*” - 59%, „*O viață de familie fericită*” - 59%, „*Cunoașterea*” - 52,4% și „*Prezența unor prieteni buni*” - 49,5%. În legătură cu „*Serviciul interesant*”, adolescenții sunt conștienți de faptul că imigranții nu au acces liber la piața muncii, de aceea sunt neîncrezători într-o muncă atrăgătoare, chiar dacă pentru ei este deosebit de important acest

³⁴² ROȘCA, T. Inner conflict and motivational disintegration in adolescents. Cross-cultural investigation. In: Annali d'Italia, 2024, nr. 51, p. 59-64; ISSN 3572-2436.

lucru (Figura 2.5). O explicație asemănătoare este și pentru „*Securitatea materială*”, prin faptul că categoriile de profesii rezervate imigranților sunt remunerate mai puțin și nu pot garanta o stabilitate financiară, ele fiind sezoniere sau cu termen strict determinat, acest lucru fiind perceput de adolescenți ca o formă de discriminare, provocându-le conflicte interne. În plus această sferă, fiind legată de serviciu, poate fi considerată și ca un fel de recunoaștere a implicării și al capacităților personale sau ca un mijloc necesar pentru a trăi în mod autonom. Ca valoare cu o disponibilitate redusă în viitorul tinerilor, se prezintă și „*Libertatea ca independență în acțiuni*”. Acest lucru poate interfera cu „condiția străinului”, resimțită dur de adolescenții din diasporă, cât și de libertatea și dreptul alegerii cetățeniei italiene care reprezintă o tastă dureroasă pentru unii dintre ei. Astfel, chiar dacă Italia este o țară democratică, cu principii solide legate de libertate, în cazul străinilor este destul de rezervată cu referință la accesul acestora în diferite domenii ale vieții publice, explicația dată având coincidență practică cu punctul de vedere al lui Ambrosini³⁴³, care susține că „libertatea pentru tinerii imigranți reprezintă un termen plurisemantic, ca valoare fiind legată de democrație, posibilitatea participării la deciziile colective și la oportunități egale, libertatea de a te realiza în societatea unde ai crescut și de a face ceea ce dorești să faci”. Adolescenții imigranți prezintă conflicte interne legate și de „*Viața de familie fericită*” care este văzută în culori sumbre ca perspectivă de viitor, aceștia având deja experiența reîntregirii familiei, care unora dintre ei le-a lăsat o amprentă dureroasă și le-a știrbit mult din imaginea „Familiei fericite” în Italia. La fel, în acest context, „*Cunoașterea*” este apreciată de către tinerii moldoveni ca fiind o sferă indisponibilă. Acest lucru, după cum am menționat anterior, este legat de accesul limitat la unele instituții de învățământ din cauza unor tactici birocratice, a resurselor financiare insuficiente pentru acoperirea taxelor pentru instruire, cât și de poziția defavorizată a imigrantului, toate acestea blocând posibilitatea „Cunoașterii” la nivelul treptei gimnaziale sau liceale³⁴⁴. Nu mai puțin problematică, se reprezintă și sfera legată de „*Prezența unor prieteni buni*”. Adolescenții imigranți au dificultatea de a avea încredere pe viitor în rețeaua de prieteni. Chiar dacă aceasta le oferă răspuns nevoii lor de protecție, autonomie și recunoaștere tipică adolescentină, în timp, poate favoriza diferite forme de segregare etnică, împiedicând astfel integrarea socială a acestora³⁴⁵.

³⁴³ AMBROSINI, M., *Op. Cit.*

³⁴⁴ ROȘCA, T. Memoria migrației: interviu în profunzime cu adolescenții imigranți din diaspora moldovenească din Italia. În: *Vector european*, 2021, nr. 1, p. 172-181. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

³⁴⁵ ROȘCA, T. Inner conflict and motivational disintegration in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2024, nr. 51, p. 59-64; ISSN 3572-2436.

În continuare ne-am propus să evaluăm sentimentul de vid interior (după Fantalova E. B.³⁴⁶) la adolescenți, care reprezintă lipsa de reflectare prin prisma conștiinței a importanței sociale a valorilor, totodată fără a condiționa comportamentul lor în prezent sau în viitorul apropiat.

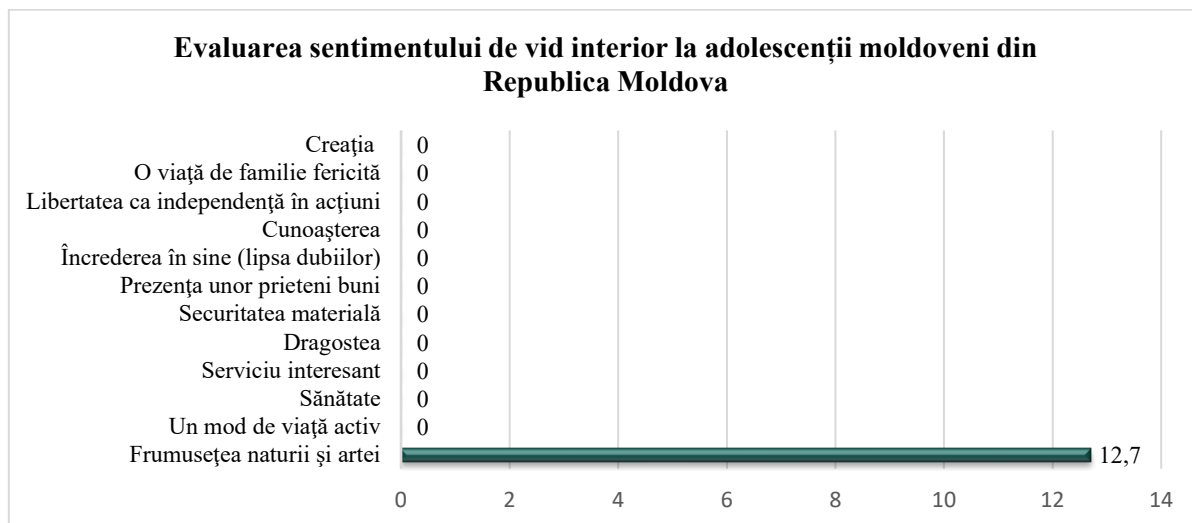

Fig. 2.18. Evaluarea sentimentului de vid interior la adolescenții moldoveni din Republica Moldova

Din Figura 2.18, este evident că sentimentul de vid interior este legat doar de „*Frumusețea naturii și artei*”. Acest lucru era previzibil, întrucât această sferă a fost evaluată anterior ca neatractivă și neimportantă pentru adolescenți (Figura 2.6).

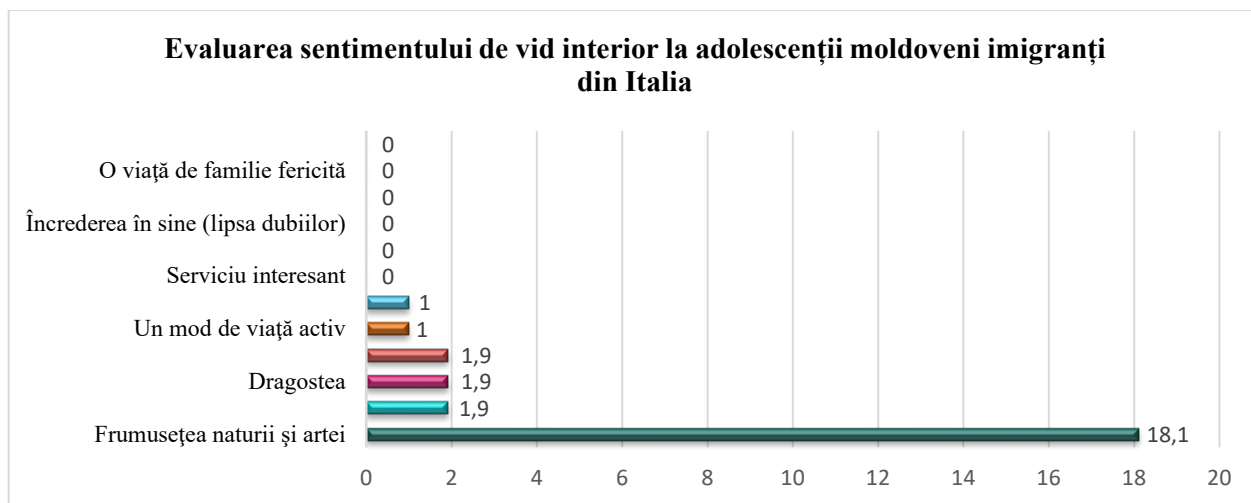

Fig. 2.19. Evaluarea sentimentului de vid interior la adolescenții moldoveni imigranți din Italia

³⁴⁶ ФАНТАЛОВА, Е.Б. *Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта*. Москва: Бахрах-М, 2001, 128 с. ISBN 5-89570-016-0.

Figura 2.19 relevă faptul că și adolescenții moldoveni imigranți din Italia, prezintă un sentiment de vid interior, legat de „*Frumusețea naturii și artei*”, acest rezultat fiind scontat, întrucât sfera dată are o importanță scăzută pentru adolescenți (Figura 2.7).

În acest context, este regretabil să remarcăm că această tendință rămâne totuși stabilă. Acestea reieșind și din investigarea sferei valorice la adolescenți, realizat în 2003, de către cercetătoarele I. Caunenco și L. Gașper³⁴⁷ după aceeași metodă (Metoda *Nivelul de corelație între „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere de viață*), unde la fel, valoarea în cauză era accesibilă, dar lipsită de interes.

2.3. Autostereotipurile etnice ale reprezentantului grupului de apartenență

Stereotipurile reprezintă un mecanism complex, prin care conotațiile sociale ale trăsăturilor personale și profesionale sunt transmise din generație în generație. Sunt acele filtre, care permit evidențierea caracteristicilor definitorii ale subiectului, în baza cărora putem schița imaginea reprezentantului grupului etnic.

Din punct de vedere lingvistic, etimologia cuvântului *stereotip*, derivă din greacă - *stereo* și înseamnă *rigid, ferm, fix, stabil*, iar *type* înseamnă *model*³⁴⁸.

În literatura de specialitate, stereotipul îmbracă două forme: a) forma de stereotip dinamic, care este un sistem relativ stabil de reacții și reflexe condiționate ale oamenilor la stimulii obișnuiți; b) forma de stereotip social, care reprezintă o imagine schematică, standardizată, semnificativă universal, o imagine emoțională, o idee stabilă despre un anumit fenomen sau obiect, prin care se exprimă atitudinea obișnuită a oamenilor față de alți oameni, formată sub influența condițiilor de existență și a experienței lor anterioare³⁴⁹. În acest sens, stereotipul social este considerat ca o formațiune complexă, în care există o unitate inseparabilă a celor trei componente ale sale: a) cognitivă (informațională); b) afectivă (evaluativă); c) socială (comportamentală)³⁵⁰.

³⁴⁷ CAUNENCO, I., GAȘPER, L. Valorile tinerilor ce țin de adaptarea lor în societate. Sănătatea și dezvoltarea tinerilor. Studiu de evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și practicilor tinerilor. UNICEF Moldova. ONG „Sănătate pentru tineri”. Chișinău: Ed:Trigraf Tipar, 2004, 32-36 p.

³⁴⁸ BRUNER, J. *La ricerca del significato*. Torino: Bollati Boringhieri, 1992, p. 39. ISBN10 883390685X.

³⁴⁹ LEYEN, J.P., YZERBYT, V., SCHADRON, G. *Stereotypes et social cognition*. Thousand Oaks: SAGE. 1994, 67 p. ISBN 0803985835.

³⁵⁰ MAZZARA, B. *Appartenenza e pregiudizio. Psicologia sociale delle relazioni interetniche*. Roma: Laterza, 1996, 124 p. ISBN 978-8843011520.

Latura cognitivă a stereotipului, face apel la acel „extras” sau „culegere” a caracteristicilor unui eveniment, fenomen sau persoană, care se încadrează în „bagajul” deja existent al experienței personale și sunt semnificative pentru dezvoltarea și funcționarea stabilă a individului. Prin urmare, stereotipurile sociale sunt caracterizate de lipsa de ambiguitate, care se traduce prin faptul că purtătorul unui stereotip, nu poate avea simultan două semnificații contradictorii ale aceleiași judecăți stereotipe și fidelitatea, care nu este altceva decât fixarea rigidă, concretețea și stabilitatea stereotipului, care se manifestă într-o varietate de situații și este stabilă pentru o lungă perioadă de timp. Latura afectivă a stereotipurilor, vizează caracteristica de a „colora” ceea ce este evaluat și este întotdeauna polarizată, lucru care depinde de cine evaluează o persoană și din ce punct de vedere o face. Din acest motiv, componenta afectivă este subiectivă și stabilește direcția pentru gândirea și activitățile oamenilor, definind latura comportamentală a stereotipurilor³⁵¹. În acest caz, emoțiile (cel mai des negative), mărturisesc cel mai clar expresia evaluativă explicită a stereotipurilor în mintea și comportamentul oamenilor³⁵².

Funcțiile cele mai importante ale stereotipurilor sunt: fundamentarea pe procesul de simplificare, simplificarea în funcție de modalitatea culturală stabilită și îndeplinirea funcției defensive cu scopul menținerii formelor de organizare socială³⁵³.

În aceeași ordine de idei, H. Tajfel³⁵⁴ subliniază că stereotipurile ca gândire preferențială, pot fi atât pozitive, cât și negative, provenite din procesele de selecție sau exagerări, ce pot avea sau nu corespondență cu realitatea: *percepția lumii este condiționată de valorile, atitudinile și obiectivele oamenilor și se bazează pe corelația dintre nivelul individual, dinamica socială și culturală, acestea la rândul lor fiind fundamentate pe sistemele axiologice.*

În acest context, logica cercetării se bazează pe principiul judecății de valoare, care ne-a permis să răspundem la întrebările: *Cine este reprezentantul grupului etnic astăzi? Care sunt trăsăturile distinctive ale acestuia? Mediul și contextul de trai, pot oare avea un impact asupra judecății de valoare?* Întrebări, la care am încercat să răspundem prin prisma reprezentărilor sociale ale adolescenților moldoveni, presupunând faptul că *autostereotipurile adolescenților moldoveni*

³⁵¹ ROȘCA, T. Stereotypes and prejudices. Implications and effects on the society. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Tîrgu Mureș, 20-21 mai, 2023, vol. 10, p. 185-193. ISBN 978-606-8624-18-1.

³⁵² BRUNER, J., *Op. Cit.*

³⁵³ *Ibidem.*

³⁵⁴ TAJFEL, H., FORGAS, I.P. Social categorisation: cognition, values and groups. In: *Social Cognition. Perspectives on everyday understanding*. London: Academic Press, 1981, p. 113-140. ISBN 0122635604.

imigranți din Italia, se diferențiază de autostereotipurile adolescenților moldoveni din Republica Moldova, pentru primii reprezentând o resursă importantă de adaptare la mediul sociocultural al țării-gazdă.

Prin urmare, scopul acestei investigații constă în surprinderea stereotipurilor etnice ale reprezentantului grupului de apartenență, în cazul adolescenților moldoveni.

În vederea studierii stereotipurilor etnice, am utilizat Metoda de investigare a stereotipurilor etnice prin tehnica *diferențialului semantic*, elaborată de T. G. Stefanenko³⁵⁵, fiind concepută pentru diagnosticarea stereotipurilor etnice și măsurarea atitudinilor afective față de reprezentantul propriului grup etnic³⁵⁶.

În urma analizei rezultatelor obținute, s-au evidențiat următoarele date:

Tabelul 2.11. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în baza viziunii adolescenților moldoveni imigranți din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media adolescenților din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media adolescenților moldoveni din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Nehotărâre - Determinare	4,76 +/- 1,93	5,48 +/- 1,41	-3,108
Organizare - Dezorganizare	3,45 +/- 1,89	5,98 +/- 1,13	-11,991
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	4,68 +/- 1,81	2,38 +/- 1,34	10,619
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	5,07 +/- 1,65	5,07 +/- 1,44	0,029
Hărnicie - Lenevie	2,60 +/- 1,48	4,22 +/- 1,94	-6,867
Flexibilitate - Rigiditate	5,43 +/- 1,37	2,59 +/- 1,51	14,396
Predispoziția de a conduce - Predispoziția de a se supune	4,74 +/- 1,71	5,84 +/- 1,08	-5,652
Pasivitate - Activism	3,00 +/- 1,68	3,70 +/- 1,78	-2,990

Reieșind din Tabelul 2.11, cu referire la *calitățile profesionale* pentru adolescenții moldoveni din Italia, moldoveanul prezintă pentru ei o imagine, care înglobează atât trăsături pozitive, cât și trăsături mai puțin pozitive. Astfel, ca imagine stereotipizată, moldoveanul posedă *spirit gospodăresc*, obținând valoarea medie (M=5,07), identică cu cea a adolescenților moldoveni din Republica

³⁵⁵ СТЕФАНЕНКО, Т. Г., *Op. Cit.*

³⁵⁶ ROȘCA, T. Stereotipul – marker al structurilor atitudinale. Investigație cross-culturală. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 5-a*. Chișinău, 2-3 decembrie., 2022, vol. 1, p. 141-148. ISBN 978-9975-3527-2-7.

Moldova, calitate care îl reprezintă în totalitate, aceasta întărindu-se și mai mult în contextul migrației, ca premisă pentru integrarea în piața muncii a țării-gazdă.

Având în vedere, *determinarea*, vedem că aceasta este o trăsătură accentuată la nivel mediu (M=5,48), faptul dat fiind confirmat atât de decizia părinților adolescenților, care au hotărât să emigreze, cât și de cea a multor conaționali de a alege calea spre o țară străină având obiective clare pentru depășirea condiției sociale trăite în Republica Moldova și motivație pentru un trai mai bun.

Ceea ce ține de *flexibilitate*, observăm că aceasta este prezentă cu o ușoară tendință spre *rigiditate* (M=2,59), lucru mai puțin vizibil, dar cu siguranță redat prin capacitățile fizice și cele mintale, care îi permit moldoveanului să înfrunte încercările și dificultățile vieții împreună cu capacitatea de a aprecia „acest parcurs”, care uneori este destul de complex și chiar complicat. *Flexibilitatea* de care dă dovadă moldoveanul, oricât de redusă nu ar fi, îl face mai deschis la noile conjuncturi imprevizibile, la oameni și circumstanțe diferite, adaptându-se la dinamica vieții, care se schimbă constant, mai ales pe fundalul migrației.

Așadar, *spiritul gospodăresc*, *determinarea* și *flexibilitatea* reprezintă în percepția adolescenților moldoveni, imigranți în Italia, pilonul pe care se sprijină *spiritul de inițiativă* al moldoveanului, care conform rezultatelor, este o calitate mai puțin evidențiată (M=2,38). În opinia noastră, această alegere depinde de modul în care adolescenții se autovalorizează în raport cu grupul etnic titular, adică băștinașii țării-gazdă. Totuși, această trăsătură a moldoveanului, indiferent de intensitate, îi oferă posibilitatea de a identifica oportunitățile disponibile pentru activitatea profesională, socială sau familială, prin acțiuni de planificare, gestionare, comunicare, evaluare și negociere a tuturor șanselor pe care le are, prin discernământul propriilor capacități de a stăpâni punctele forte și slabe, angajându-se chiar și în unele riscuri. În acest sens, anume *spiritul de inițiativă* al moldovenilor pare să demonstreze și capacitatea de a anticipa unele evenimentele, asumându-și responsabilitatea pentru consecințele acestora³⁵⁷.

În același mod, referindu-ne la diada „*pasivitate-activism*”, în baza valorii medii obținute (M=3,70), observăm dificultatea adolescenților din Italia de a alege între acestea, dând impresia unei pasivități sau al unui activism incert, latent al moldoveanului, care nu poate fi exprimat pe deplin,

³⁵⁷ КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Психологические особенности этнических стереотипов старших школьников молдаван: кросс-культурный аспект. În: Materialele Simpozionului internațional de etnologie: tradiții și procese etnice, ediția a IV-a, Chișinău, 30-31 martie, 2023, pp. 160-164. ISBN 978-9975-84-203-7.

probabil din cauza barierelor birocratice existente atât în Republica Moldova, cât și în Italia, la acestea adăugându-se și poziția socială defavorizată, pe care o au aceștia în țara ospitalieră.

La fel, moldoveanul în ochii adolescenților din Italia, are predispoziția de a fi *organizat* (M=5,98)³⁵⁸ și surprinzător, în aceeași conjunctură, este prezentat și ca având o tendință ușoară spre *hărnicie* (M=4,22), fapt ce ne face să înțelegem că adolescenții din diasporă, raportându-se la mediul multicultural al țării-gazdă, văd moldoveanul mai puțin calificat în a îndeplini unele meserii după anumite standarde, dar și mai puțin dispus să învețe să o facă, de unde ia naștere hărnicia șubredă percepută de adolescenți, sau poate fi și cazul moldoveanului care este mulțumit cu puținul pe care-l are sau pe care-l primește ca ajutor social și nu vrea să muncească.

Privitor la *predispoziția spre conducere*, notăm că moldoveanul este evaluat ca având o tendință medie de a conduce (M=5,84), ceea ce ar însemna că în opinia adolescenților din diasporă moldoveanul tinde să aibă un trai mai bun, să schimbe lucrurile, bineînțeles în limita admisibilă a contextului de migrație.

Cu referire la *calitățile profesionale* pentru adolescenții din Republica Moldova, moldoveanul prezintă o imagine destul de contrastantă.

În percepția stereotipizată a adolescenților din Republica Moldova, moldoveanul este „echipat” cu *spirit gospodăresc* (M=5,07), calitate evidențiată la nivel mediu, care probabil se datorează sintagmei „a fi gospodar”, ce reflectă o aparență decoroasă a moldoveanului, moștenită transgenerațional și valabilă pentru orice cetățean al Republicii Moldova, indiferent de statut, profesie sau funcție, traducându-se prin grija față de bunurile pe care le are, împreună cu chibzuința de care dă dovadă pentru a le aduna pe parcursul întregii vieți.

În cazul *determinării*, vedem că se înregistrează o tendință ușoară spre această calitate (M=4,76), fiind totuși un indicator al puterii de voință și al capacității de a fi conștient de ceea ce își dorește moldoveanul. Spre surprinderea noastră, moldoveanul pare ar fi orientat și spre *lenevie* (M=2,60). Aici credem că, adolescenții contemporani probabil apreciază hărnicia sub alte aspecte: de a fi în rând cu tendințele tehnologice, în pas cu moda etc.

Tot în același context, adolescenții, în baza valorii obținute (M=3,45), oscilează între perceperea moldoveanului ca *organizat* sau *dezorganizat*, dând impresia unui impas de a se pronunța

³⁵⁸ ROȘCA, T. Stereotipul – marker al structurilor atitudinale. Investigație cross-culturală. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 5-a*. Chișinău, 2-3 decembrie., 2022, vol. 1, p. 141-148. ISBN 978-9975-3527-2-7.

asupra acestor trăsături, iar acest fapt fiind alimentat, după părerea noastră, de dificultatea întocmirii unei axe a priorităților, după care să-și trăiască viața așa cum de fapt și-ar dori-o acesta. Adolescenții se raportează, în acest sens, la realitatea care ține de nerespectarea activității fizice sănătoase, a meselor importante pe parcursul zilei, amânarea lucrurilor de azi pe mâine, ori neglijența aspectului fizic după o vârstă oarecare, cu incapacitatea moldoveanului de a se odihni adecvat.

În același context, pe fundalul caracteristicilor menționate, moldoveanul se prezintă și cu *spirit de inițiativă*, care este puțin pronunțat ($M=4,68$). Acest aspect îl explicăm prin faptul că moldoveanul nu a fost învățat să se descurce pe cont propriu, astfel încât să nu depindă de nimeni, iar conduita dată este generată și de unele stereotipuri create de societate, în special bazate pe credințe populare de genul *dacă ești oaie fără cioban, te prăpădești* sau de lipsa încrederii în sine și al optimismului de a sesiza oportunitățile în viață. Toate acestea sunt în contrast cu *flexibilitatea* moldoveanului ($M=5,43$), care este cea mai accentuată trăsătură în raport cu altele, dar probabil fiind eronat interpretată de către adolescenți.

Astfel, în amalgamul acestor trăsături, observăm și o ușoară tendință a *predispoziției de a conduce* ($M=4,74$), care bineînțeles alimentează speranța că totuși această calitate este semnificativă.

În același context, moldoveanul este perceput și ca fiind *pasiv* ($M=3,00$), trăsătură justificată și de zicala populară *a-și lăsa mâinile în jos*, care își are rădăcina în tendința moldoveanului de a renunța în lupta pentru meritocrație, nerespectându-și drepturile lui și voind să pară întotdeauna „bun”, aspect specific, reflectat prin tendința de a atribui acest fapt responsabilității statului, în acest mod, resemnându-se deseori destul de ușor.

În scopul evidențierii diferențelor semnificative din punct de vedere statistic, între grupele participante la investigație, am aplicat *Testul t-Student*. Așadar, în urma comparării mediilor la variabilele cercetate, care exprimă calitățile profesionale, au fost determinate diferențe statistic semnificative în cazul majorității calităților profesionale, în afară de *spiritul gospodăresc* ($t=-6,867$, $p=0,977$), *calitate predominantă atribuită moldoveanului de către adolescenții ambelor grupe*.

Dacă, totuși, analizăm diferențele semnificative din punct de vedere statistic, pe care le-am sesizat cu referire la percepția stereotipizată a adolescenților la calitățile unde mediile înclină spre același pol, observăm că adolescenții moldoveni din Italia, în comparație cu cei din Republica Moldova, consideră moldoveanul fiind mult mai *determinat* ($t=-3,108$, $p=0,002$), mai *organizat* ($t=-11,991$, $p<0,001$) și mai *predispus pentru a conduce* ($t=-5,652$, $p<0,001$). Cu alte cuvinte, imaginea despre cum este moldoveanul, în percepția adolescenților moldoveni din Italia este mai pozitivă în

comparație cu cea a adolescenților din Republica Moldova. Bineînțeles, parțial, acest lucru poate fi justificat prin fenomenul idealizării reprezentantului propriului grup etnic, dar și includerea dezvoltării acestor calități pentru o adaptare cât mai eficientă la noile condiții ale țării-gazdă, pe fundalul migrației³⁵⁹.

Astfel, atunci când ne referim la calitățile profesionale, notăm faptul că adolescenții moldoveni, imigranți din Italia prezintă o imagine destul de pozitivă a reprezentantului grupului lor etnic, iar nota evaluării acestora fiind definită de *determinarea, organizarea, spiritul gospodăresc și predispoziția de a conduce* a moldoveanului. Cu toate acestea, notăm că *hărnicia* ($t=-6,867$, $p<0,001$), este și ea o calitate cu tendință pozitivă, chiar dacă este puțin evidențiată. În același timp, în percepția stereotipizată a adolescenților din Italia, moldoveanul este definit cu mai puțin *spirit de inițiativă* ($t=10,619$, $p<0,001$) și drept *rigid*, ($t= 14,396$, $p<0,001$), deși aceste trăsături sunt mai puțin redată, fiind totuși predominante asupra calității spiritului de inițiativă și al flexibilității.

Privitor la diada „pasivitate-activism” ($t=-2,990$, $p=0,003$), observăm că adolescenții au prezentat o anumită dificultate în determinarea intensității uneia dintre aceste trăsături, probabil din cauza poziției minoritare pe care o dețin în Italia, alimentată de nevoia unei adaptări psihologice la mediul cultural de viață diferit, comparându-se intrinsec cu grupul dominant (adolescenții italieni).

În ansamblu, așadar, observăm faptul că *imaginea stereotipizată a moldoveanului este destul de generoasă în calități pozitive, lucru care decorează, la fel de pozitiv, imaginea acestuia, ceea ce după părerea noastră reprezintă un fundament important pentru autoidentificare, într-un spațiu cultural străin, prin menținerea identității sociale și personale.*

În același timp, adolescenții moldoveni din Republica Moldova au o imagine *mai puțin pozitivă* despre reprezentantul tipic al grupului lor etnic, fiind destul de critici în acest aspect. Așadar, în viziunea acestora, cele mai evidențiate calități ale moldoveanului sunt: *flexibilitatea* ($t=14,396$, $p<0,001$), și *spiritul gospodăresc* ($t=0,029$, $p=0,977$). În același context, după părerea lor, moldoveanul este *determinat*, ($t=-3,108$, $p=0,002$), *cu spirit de inițiativă* ($t=10,619$, $p<0,001$) și *predispus de a conduce* ($t=-5,652$, $p <0,001$), calități cu un nivel scăzut, probabil din motivul necesității de a fi confirmate de mediul sociocultural în care trăiesc adolescenții zi de zi.

Comparațiile dintre autostereotipurile etnice generate de către adolescenții moldoveni din Italia și de către adolescenții din Republica Moldova, au relevat faptul că ambele grupe dețin o imagine pozitivă

³⁵⁹ *Ibidem.*

despre moldoveni. Cu toate acestea, autostereotipul în cazul adolescenților din Italia este mult mai clar cu referire la calitățile: *determinare, organizare, spiritul gospodăresc și predispoziția de a conduce*, care sunt calități mai evidente ($p < 0,001$) decât în cazul adolescenților din Republica Moldova. În același context, au fost identificate diferențe explicite între autostereotipurile adolescenților ambelor grupe în cazul diadei: *organizare-dezorganizare*, unde adolescenții din Republica Moldova, având dificultatea de a alege gradul de intensitate al trăsăturii: *organizare*. Înșă, cu referire la calitatea spiritului gospodăresc, vedem că ambele grupe s-au exprimat identic, ca fiind o calitate semnificativă pentru moldoveni, acest lucru făcându-ne să presupunem că spiritul gospodăresc reprezintă calitatea definitorie, de bază în imaginea reprezentantului grupului lor etnic.

Prin urmare, ambele grupe de adolescenți au o imagine pozitivă despre reprezentantul grupului de referință în ceea ce privește calitățile profesionale, dar aceasta este mai pronunțată în cazul adolescenților moldoveni din Italia.

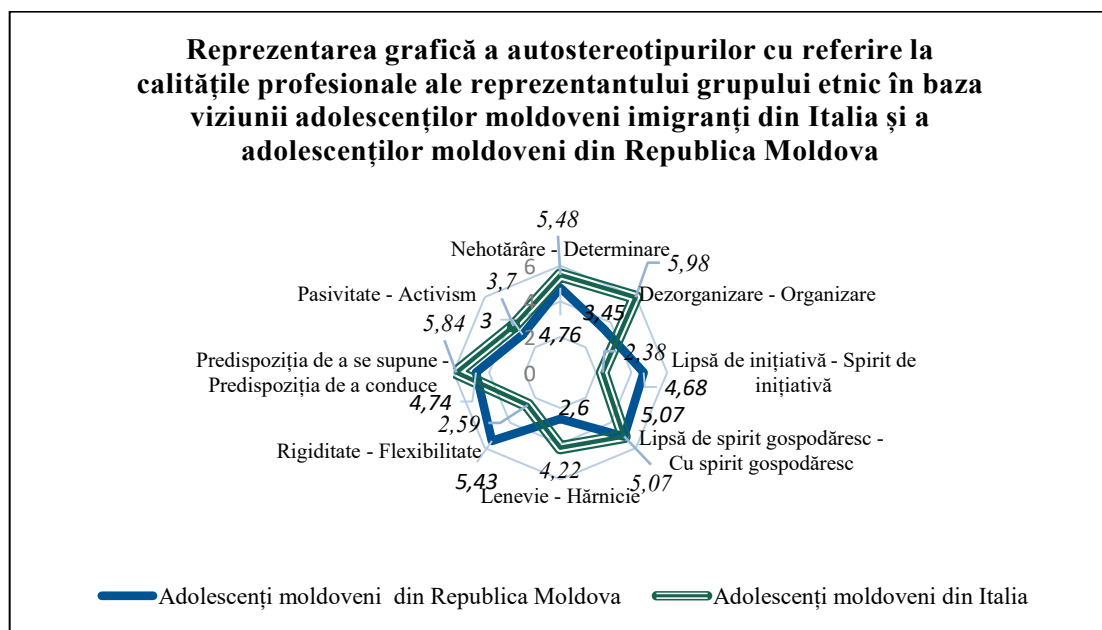

Fig. 2.20. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în baza viziunii adolescenților moldoveni imigranți din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova

Tabelul 2.12. Comparația calităților personale ale moldoveanului în baza viziunii adolescenților moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media adolescenților	Media adolescenților	Testul t-Student

	din Republica Moldova +/- Abaterea standard	moldoveni din Italia +/- Abaterea standard	
Deschidere - Retragere	2,88 +/- 1,66	4,76 +/- 1,75	-8,100
Agresivitate - Iubitor de pace	2,77 +/- 1,72	4,97 +/- 1,75	-9,310
Bunătate - Răutate	3,10 +/- 1,63	2,70 +/- 1,63	1,777
Onestitate - Falsitate	4,55 +/- 1,78	5,01 +/- 1,73	-1,900
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	1,72 +/- 0,91	4,11 +/- 1,9	-11,715
Viclenie - Sinceritate	3,55 +/- 1,82	2,81 +/- 1,55	3,200
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	4,58 +/- 1,77	4,60 +/- 1,74	-0,076
Receptivitate - Insensibilitate	2,42 +/- 1,36	4,76 +/- 1,72	-11,022

Tabelul 2.12, scoate în evidență următorul tablou stereotipizat al moldoveanului³⁶⁰:

Cu referire la calitățile personale, adolescenții din diasporă, văd moldoveanul ca având tendința de a fi *iubitor de pace* (M=4,97), calitate redată prin adaptarea la lumea care-l înconjoară, la oameni, la o cultură nouă, tradiții, fiind destul de tolerant și respectuos, cu caracter liniștit, chiar uneori neutral în situații de stres sau când este vorba de luarea unor decizii, prezentându-se în general ca un om pașnic, împreună cu abilitatea de a se autocontrola, fapt rezultat și din interviul semistrukturat, realizat în contextul cercetării.

Totuși, caracterul *pacifist* al moldoveanului, în baza rezultatelor primite, este contestat de tendința puțin evidențiată spre *răutate* a acestuia (M=2,70), fapt ce ne face să credem că această trăsătură, fiind latentă, ar divulga careva nemulțumiri, neîmpliniri personale, mai ales în contextul migrației.

În același timp, în cazul calităților personale, adolescenții moldoveni din Italia prezintă moldoveanul ca având o tendință medie spre *onestitate* (M=5,01), lucru ce ne dă de înțeles că este autentic și face recurs mai puțin la acele măști sociale, care după părerea noastră l-ar ajuta să se integreze și să se adapteze mai bine la noile realități sociale.

În continuare, moldoveanul este apreciat ca fiind *închis*, cu o ușoară predispoziție spre *deschidere* (M=4,76), lucru ce ne vorbește despre caracterul mai izolat, care derivă probabil din

³⁶⁰ *Ibidem.*

convingerea inferiorității, sentiment resimțit mai acut în contextul migrațional, unde lipsa prietenilor sau a vieții sociale „ca acasă” își manifestă efectele prin frica de neacceptare sau de a fi respins, ca mecanisme de apărare, adoptate pentru evitarea acestei suferințe. Totuși, toate aceste dificultăți, îl impulsionează pe acesta să fie mai deschis la noile conjuncturi și stil de viață, pentru a se adapta și integra mai ușor la ofertele și cerințele țării ospitaliere³⁶¹. În acest caz, caracterul solitar al moldoveanului își lasă amprenta și asupra *spiritului de ospitalitate*, care conform valorii obținute (M=4,11), nu reprezintă o calitate predominantă, spre surprinderea noastră (așa cum suntem obișnuiți să auzim despre moldoveni), ci doar la nivel de tendință, ceea ce ar însemna că adolescenții din diasporă nu văd această trăsătură legată doar de tradiționalul obicei de primire a musafirilor și servitul mesei, ci împreună cu acestea pun preț și pe împărtășirea aspectelor emoționale, senzitive, care sunt „străine” moldoveanului în ochii adolescenților imigranți, în special într-o societate din ce în ce mai bolnavă de individualism, unde este recunoscută mai puțin valoarea fundamentală a comunității, invadând și sfera relațiilor sociale³⁶². O altă trăsătură mai puțin onorabilă pentru moldovean și în contrast cu onestitatea, este nuanțată de tendința acestuia spre *viclenie* (M=2,81) care după părerea noastră este accesată pentru obținerea unor avantaje, reprezentând mai mult o „competență”, pe care moldoveanul „este constrâns” să o activeze, în caz contrar, riscând să piardă unele ocazii pe care i le oferă viața. Această deghizare, însă poate avea o conotație negativă atunci când sunt folosite mijloace de manipulare și de exploatare a celorlalți, inclusiv minciunile. Chiar dacă pare mai puțin valabilă zicala „scopul scuză mijloacele”, viclenia fiind prea departe de schemele corectitudinii, riscă să fie periculoasă aici. Pe lângă aceasta, moldoveanul este perceput ca fiind predispus spre *receptivitate* (M=4,76), trăsătură tradusă în viziunea noastră ca sensibil, săritor la nevoie, înțelegător. Acestea sunt confirmate și de tendința moldoveanului spre *deschidere*.

Ca și în cazul adolescenților din Republica Moldova, adolescenții din diasporă consideră moldoveanul înclinat spre *delicatețe și finețe* (M=4,60), reprezentare tipică, care corespunde și ideii despre moldoveni în general. Reprezentantul poporului nostru este văzut în acest fel și prin comparația constantă cu reprezentantul grupului majoritar. Cu referire la calitățile personale, pentru adolescenții din Republica Moldova, moldoveanul se prezintă cu o tendință puțin evidențiată spre *închidere* (M=2,88), tradusă în opinia noastră prin acea deschidere mentală moderată, atunci când

³⁶¹ КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Психологические особенности этнических стереотипов старших школьников молдаван: кросс-культурный аспект. În: Materialele Simpozionului internațional de etnologie: tradiții și procese etnice, ediția a IV-a, Chișinău, 30-31 martie, 2023, pp. 160-164. ISBN 978-9975-84-203-7.

³⁶² LEYEN, J.P., YZERBYT, V., SCHADRON, G., *Op. Cit.*

interacționează cu alți oameni, exprimată prin unele temeri de a fi el însuși, de a-și demonstra vulnerabilitățile, toate la un loc cu ezitarea de acceptare a ideilor și experiențelor noi, cu câteva limite, mai mult de ordin personal.

În aceeași ordine de idei, cu mare perplexitate, constatăm că adolescenții contemporani din Republica Moldova, nu mai consideră moldoveanul ca „plin” de *ospitalitate* (M=1,72), foarte primitiv, vesel și iubitor de petreceri, precum este ilustrat de D. Cantemir în *Descrierea Moldovei*: „*chipul cu care primesc oaspeți străini și drumeți, e vrednic de cea mai mare laudă*”³⁶³. În așa fel, ospitalitatea nu mai este percepută de ei ca fiind zidul culturii moldovenești, trăsătură, care probabil s-a atenuat în timp sau care ar putea fi interpretată într-o nouă viziune, mai modernă, necesitând în opinia noastră o aprofundare mai detaliată. La fel, din nou surprinzător pentru noi, a fost faptul de a vedea că moldoveanul este perceput și mai puțin *receptiv*, cu tendință spre *insensibilitate* (M=2,42), atitudine derivată probabil din egoismul social, care este tot mai mult alimentat de instinctul de supraviețuire, care se înscrie lângă bunătatea moldoveanului (M=3,10), având și ea un caracter destul de cameleonic, aproape de răutate, ceea ce ar însemna că moldoveanul este uneori inautentic și destul de calculat în acțiunile întreprinse, căutând probabil prin binele lui și careva interese sau beneficii.

Acest lucru, este întărit de *sinceritatea* (M=3,55) ambiguă, care conform datelor înregistrate, nu este certă (fiind vizibilă dificultatea adolescenților de a alege între aceasta și viclenie), dar care în continuare este completată totuși de tendința spre *onestitate* (M=4,55) (caracteristici cu un grad mare de similitudine), fapt ce ne face să credem că adolescenții din Republica Moldova percep moldoveanul în fond ca fiind o personalitate integră și coerentă. Respectiv, ca și în cazul adolescenților din Italia, reprezentantul grupului nostru este perceput ca fiind predispus spre *delicatețe și finețe* (M=4,58), doar că în cazul acestora această caracteristică este contrastantă cu tendința redusă spre *agresivitate* (M=2,77), care în viziunea noastră este determinată de viața moldoveanului între limitele speranței și al deznădejdiei, agravată actualmente de situația socială și politică din Republica Moldova.

Astfel, ca *stereotip etnic al reprezentantului grupului etnic, pentru adolescenții din Republica Moldova, moldoveanul este onest, delicat și ospitalier*, diferit de expectațiile noastre (în cazul acestei trăsături observăm cel mai mic indice al dispersiei $\sigma=0,91$), rezultat care necesită, după cum am menționat anterior, cercetări ulterioare, în scopul clarificării acestui aspect și a unui răspuns mai cert la întrebarea: *Spiritul de ospitalitate moderat al moldoveanului, este doar o reprezentare critică,*

³⁶³ CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: Ed. Știința, 2020. 180 p. ISBN 9789975851886.

specifică perioade de adolescență sau reprezintă o idee stabilă, bine formată despre reprezentantul grupului lor etnic? În același context, adolescenții din Republica Moldova consideră moldoveanul, chiar dacă la un nivel scăzut, ca fiind *agresiv*, mai puțin *receptiv* și *retras*, având și dificultatea de a alege între *viclenie* și *sinceritate*. Drept consecință, observăm că aceștia sunt destul de critici atât cu referință la caracteristicile personale ale reprezentantului grupului etnic, cât și cu privire la cele de profesionale, totuși cele din urmă fiind definite mai pozitiv.

Prin urmare, putem concluziona următoarele:

Autostereotipul calităților personale ale moldoveanului în cazul adolescenților moldoveni din Italia, este dominat de calități pozitive, dar este mai puțin clar în ceea ce privește imaginea sa în raport cu calitățile profesionale, unde calitatea cea mai evidențiată este *onestitatea*. Totodată, în percepția adolescenților din Italia, imaginea reprezentantului grupului lor etnic este înzestrată cu *deschidere*, *delicatețe*, *finețe*, *receptivitate* și *dragoste pentru liniște (iubitor de pace)*, deși sunt redată la un nivel scăzut. Totuși, în opinia noastră, aceste calități pot fi întărite de către adolescenții, actualmente imigranți în Italia, prin experiența directă, odată cu revenirea acestora în Republica Moldova, precum și prin extinderea contactelor și a experienței cu conaționali lor (reprezentanții propriului grup etnic). În acest context, este primordial *orientarea pozitivă a adolescenților cu referire la autostereotipul reprezentantului tipic al grupului lor etnic*.

Autostereotipul cu privire la calitățile personale ale adolescenților moldoveni din Republica Moldova poate fi caracterizat ca fiind *difuz*, *echivoc*, fapt care oarecum ne-a surprins, *din moment ce am presupus că în cazul adolescenților din Republica Moldova reprezentarea moldoveanului va fi mai clar definită și percepută mai pozitiv*.

Așadar, cele mai pronunțate calități personale, în percepția adolescenților, legate de imaginea moldoveanului sunt: *onestitatea*, *delicatețea* și *finețea*. În același context, adolescenții din Republica Moldova, percep moldoveanul ca fiind *agresiv*, *retras* și *insensibil*, deși aceste caracteristici au un nivel scăzut, fapt, care bineînțeles *se reflectă asupra procesului de formare al identității etnice*, mai ales când imaginea reprezentantului propriului grup etnic este contradictorie. La fel, *calitatea privind spiritul de ospitalitate este arătată la nivel mediu, ceea ce, din nou, nu corespunde ideilor tradiționale despre moldoveni, rezultat, care ne provoacă să înțelegem care factori sau procese determină formarea unei astfel de atitudini despre reprezentantul propriului grup etnic*. În același timp, dacă comparăm autostereotipurile legate de percepția moldoveanului în cazul *ambelor grupe de adolescenți*, observăm că imaginea reprezentantului grupului etnic, la adolescenții moldoveni din

Italia cu referire la calitățile personale, este mai pozitivă, chiar dacă nu este prezentată foarte clar, ca în cazul calităților profesionale.

Cu alte cuvinte, în percepția adolescenților din Italia, *imaginea moldoveanului este mai pozitivă, mai contradictorie și difuză – în cazul adolescenților din Republica Moldova.*

Totodată, *trăsăturile unde nu se atestă diferențe semnificative sunt: onestitate, delicatețe, finețe și răutate – calități expuse identic la ambele grupe de adolescenți, astfel încât ne permitem să constatăm faptul că onestitatea, delicatețea și finețea sunt calitățile definitorii ale reprezentantului grupului lor etnic. În același context, trăsătura privind răutatea deține un nivel scăzut, care necesită după părerea noastră ulterioare investigații, întrucât putem doar să presupunem că în spatele alegerii acestei caracteristici ar sta maximalismul adolescentin și dorința specifică de a ieși în evidență, chiar dacă trăsătura în cauză are o conotație mai puțin pozitivă.*

La fel, recunoaștem că am fost surprinși și nedumeriți de faptul că *imaginea moldoveanului cu referire la calitățile personale este slab redată și inconsecventă la ambele grupe, mai ales în cazul adolescenților moldoveni din Republica Moldova.*

Drept rezultat, comparația autostereotipurilor generate de către adolescenții din Italia și adolescenții din Republica Moldova, cu referire la calitățile profesionale și cele personale, a relevat faptul că în cazul adolescenților moldoveni imigranți în Italia, imaginea reprezentantului grupului lor etnic, atât cu privire la calitățile profesionale, cât și cele personale, este mai pozitivă decât în cazul adolescenților din Republica Moldova. Totuși, problema nu constă în nivelul de exprimare a anumitor calități ale reprezentantului tipic al grupului de referință, ci în orientarea acestora, și anume la nivel personal, în divizarea imaginii moldoveanului, atât pozitivă, cât și critică. În mod corespunzător, o astfel de „fracționare” a identității adolescenților moldoveni din Republica Moldova, ar putea indica faptul că procesele de identificare reflectă în sine inconsecvența și contradicția contextului sociocultural al societății actuale.

Adolescenții moldoveni din Italia au o imagine mai pozitivă despre reprezentantul grupului lor etnic, atât cu referire la calitățile personale, cât și la calitățile profesionale.

Totuși, cu privire la calitățile profesionale, autostereotipul este mai pronunțat și mai pozitiv, iar acest lucru în opinia noastră nu este surprinzător, întrucât aceste calități reprezintă punctul de sprijin în realizarea și autoafirmarea sinelui, într-un mediu sociocultural diferit.

Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în baza viziunii adolescenților moldoveni imigranți din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova

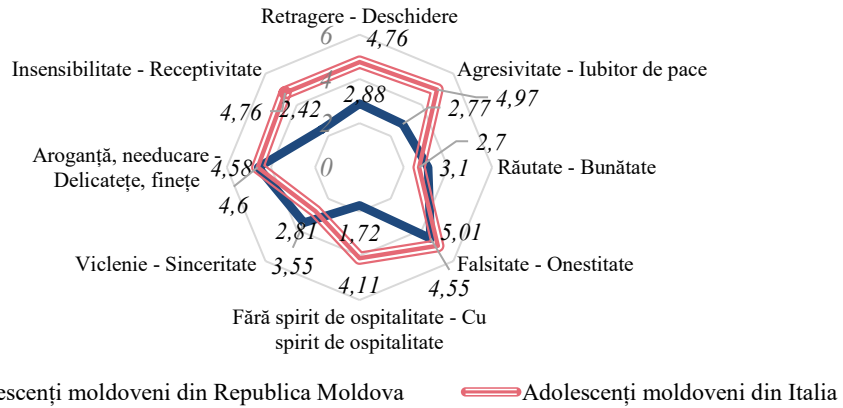

Fig. 2.21. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în baza viziunii adolescenților imigranți din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova

Rezultate în funcție de gen și locul de trai

Tabelul 2.13. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în viziunea băieților adolescenți moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media băieților, adolescenți din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieților, adolescenți moldoveni din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Nehotărâre - Determinare	4,70 +/- 1,95	5,31 +/- 1,29	-1,797
Organizare - Dezorganizare	3,53 +/- 1,99	5,97 +/- 1,10	-7,274
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	4,30 +/- 1,99	2,40 +/- 1,26	5,525
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	5,19 +/- 1,65	5,15 +/- 1,39	0,137
Hărnicie - Lenevie	2,44 +/- 1,28	3,79 +/- 1,93	-4,300
Flexibilitate - Rigiditate	5,56 +/- 1,35	2,58 +/- 1,57	10,091
Predispoziția de a conduce - Predispoziția de a se supune	4,72 +/- 1,80	5,76 +/- 1,16	-3,327
Pasivitate - Activism	3,02 +/- 1,67	3,92 +/- 1,77	-2,613

Conform percepției stereotipizate a băieților adolescenți din ambele grupe, cu referire la calitățile profesionale. Tabelul 2.13, scoate în evidență următorul profil al moldoveanului: în cazul băieților adolescenți moldoveni din diasporă, moldoveanul este perceput ca fiind *determinat* ($t=-1,797$, $p=0,077$) și având tendința spre *organizare* ($t=-7,274$, $p<0,001$), iar trăsătura cea mai evidențiată în raport cu celelalte este *spiritul gospodăresc* ($t=0,137$, $p=0,891$). De asemenea, autostereotipul privind reprezentantul grupului lor etnic, relevă tendința acestuia spre *inițiativă* ($t=5,525$, $p<0,001$), chiar dacă este redată de un nivel scăzut, precum și *predispoziția de a conduce* ($t=-3,327$, $p\leq 0,01$). În același context, conform percepției băieților adolescenți din Italia, moldoveanul este și ca fiind *rigid* ($t=10,091$, $p<0,001$). Aceștia demonstrează o dificultate vizibilă de a se expune și în cazul diadelor: *hărnicie-lenevie* ($t=-4,300$, $p<0,001$) și *pasivitate-activism* ($t=-2,613$, $p\leq 0,01$).

Referindu-ne la aceleași calități, în cazul băieților adolescenți din Republica Moldova, moldoveanul este perceput ca având *spirit gospodăresc* ($t=0,137$, $p=0,891$), fiind *flexibil* ($t=10,091$, $p<0,001$) – calitatea cea mai evidențiată, chiar dacă este la nivel mediu, precum și *determinat* ($t=-1,797$, $p=0,077$). În aceeași ordine de idei, reprezentantul grupului lor etnic demonstrează o *tendință spre inițiativă* ($t=5,525$, $p<0,001$) și *spre a conduce* ($t=-3,327$, $p\leq 0,001$), unde ambele trăsături sunt redade de un nivel scăzut. Spre surprinderea noastră, aici este prezentă și o tendință ușoară spre *lenevie* ($t=-4,300$, $p<0,001$). La fel, în cazul băieților adolescenți din Republica Moldova, observăm dificultatea de a se exprima între *pasivitate* și *activism* ($t=-2,613$, $p\leq 0,01$).

În concluzie, după datele raportate în Tabelul 2.13, menționăm că stereotipul etnic al reprezentantului grupului de referință, în cazul băieților adolescenți moldoveni din Italia, cuprinde calitățile: *organizare*, *determinare* și *spiritul de inițiativă*, acestea fiind mai accentuate, comparativ cu autostereotipul generat de băieții adolescenți din Republica Moldova. La fel, observăm lipsa diferențelor semnificative din punct de vedere statistic, în ceea ce privește calitățile: *determinare* și *spiritul gospodăresc ale moldoveanului*, astfel, acestea constituind trăsăturile fundamentale ale reprezentantului grupului lor etnic. În cazul băieților adolescenți din Republica Moldova, cea mai pronunțată calitate în stereotipul etnic o reprezintă *flexibilitatea*, care în percepția băieților adolescenți din Italia, este în contrast cu rigiditatea moldoveanului, motivul rezultând, în opinia noastră, din compararea constantă cu grupul majoritar (italieni), ce ar da naștere percepției moldoveanului ca fiind mai puțin *flexibil* și mai puțin antreprenorial. În același context, băieții adolescenți din Republica Moldova, la fel ca și băieții adolescenți moldoveni din Italia, demonstrează și o evidentă dificultate în a se exprima cu referință la diada: *pasivitate-activism*.

Prin urmare, în percepția băieților adolescenți moldoveni din Italia și a băieților adolescenți din Republica Moldova, imaginea reprezentantului grupului lor etnic este caracterizată de: spiritul gospodăresc și determinare. Totuși, în cazul băieților adolescenți din Italia, imaginea privind calitățile profesionale ale moldoveanului este mai pozitivă și mai evidențiată, pe când în cazul băieților adolescenți din Republica Moldova, moldoveanul se prezintă ca fiind mult mai flexibil și mai antreprenorial.

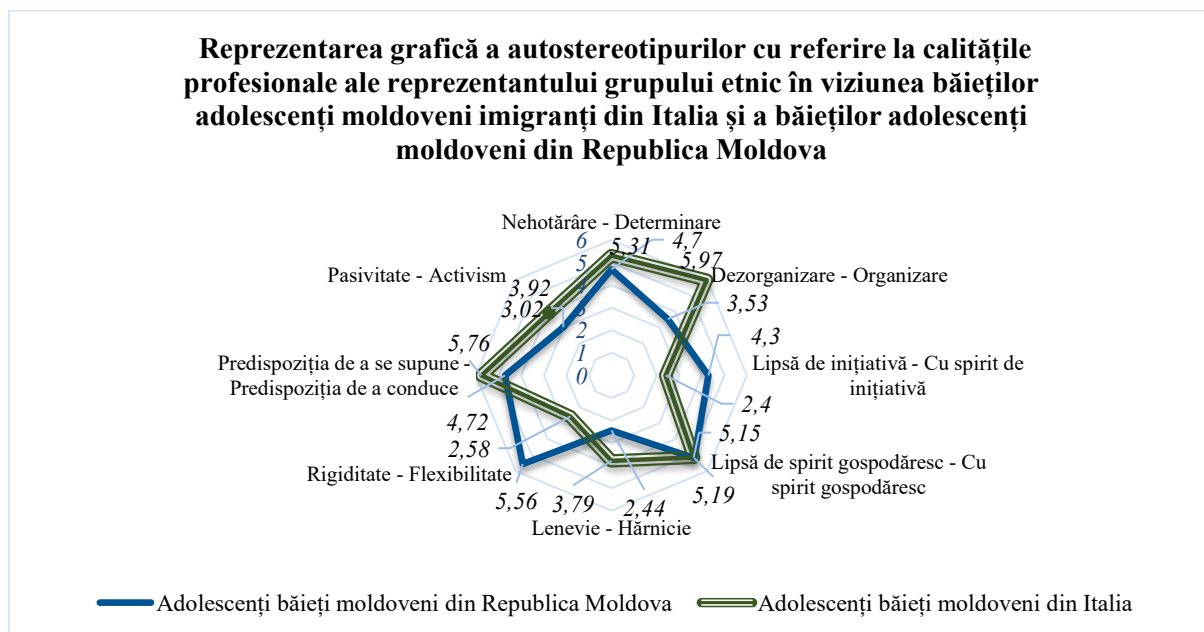

Fig. 2.22. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea băieților adolescenți imigranți din Italia și a băieților adolescenți moldoveni din Republica Moldova

Tabelul 2.14. Comparația calităților personale ale moldoveanului în viziunea băieților adolescenți moldoveni din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media băieților, adolescenți din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieților, adolescenți din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Deschidere - Retragere	2,70 +/- 1,64	4,95 +/- 1,81	-6,526
Agresivitate - Iubitor de pace	2,58 +/- 1,50	5,06 +/- 1,72	-7,669
Bunătațe - Răutate	3,14 +/- 1,70	2,82 +/- 1,56	0,986
Onestitate - Falsitate	4,65 +/-	5,08 +/- 1,66	-1,285

Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	1,70 +/- 0,91	4,03 +/- 1,93	-8,298
Viclenie - Sinceritate	3,28 +/- 1,75	2,94 +/- 1,64	1,028
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	4,58 +/- 1,83	4,19 +/- 1,76	1,092
Receptivitate – Insensibilitate	2,47 +/- 1,39	4,71 +/- 1,77	-6,967

Cu privire la percepția calităților personale ale moldoveanului, în Tabelul 2.14 se evidențiază următoarele lucruri: în cazul băieților adolescenți din Italia, calitățile cele mai evidențiate privind stereotipul etnic al moldoveanului sunt: *liniștea* (iubitor de pace) ($t=-7,669$, $p<0,001$), *onestitatea* ($t=-1,285$, $p=0,202$) și *deschiderea* ($t=-6,526$, $p<0,001$). În același context, imaginea reprezentantului grupului lor etnic întrunește și calitățile ca: *spirit de ospitalitate* ($t=-8,298$, $p<0,001$), *delicatețe, finețe* ($t=1,092$, $p=0,278$) și *receptivitate* ($t=-6,967$, $p<0,001$), chiar dacă denotă prezența la un nivel scăzut. În același timp, contradictoriu acestora, moldoveanul este definit ca fiind *viclean* ($t=1,028$, $p=0,307$) și *rău* ($t=0,986$, $p=0,326$). După părerea noastră, viclenia are o conotație pozitivă în viața lor reală. Totodată, *este surprinzător faptul că aceeași calitate este evaluată aproape în aceeași măsură și de băieții adolescenți din Republica Moldova. Drept rezultat, generalizând percepția băieților adolescenți moldoveni din Italia, concluzionăm că imaginea reprezentantului grupului lor etnic cu referire la calitățile personale, este una destul de satisfăcătoare.*

În ceea ce privește aceleași calități, în cazul băieților adolescenți din Republica Moldova, trăsăturile cele mai pronunțate ale moldoveanului sunt: *onestitate* ($t=-1,285$, $p=0,202$), *delicatețe și finețe* ($t=1,092$, $p=0,278$). Totuși, imaginea reprezentantului grupului lor etnic este definită în ansamblu de caracteristicile: *retragere* ($t=-6,526$, $p<0,001$), *agresivitate* ($t=-7,669$, $p<0,001$), *insensibilitate* ($t=-6,967$, $p<0,001$) și lipsa *spiritului de ospitalitate* ($t=-8,298$, $p<0,001$), care deși sunt puțin nuanțate, cu regret putem afirma în baza acestor rezultate direcția spre stereotipizare a adolescenților. Din acest motiv, imaginea moldoveanului cu privire la calitățile personale în rândul băieților adolescenți din Republica Moldova, poate fi catalogată drept una „controversată”.

Dacă comparăm imaginea reprezentantului grupului etnic la ambele grupe, băieții adolescenți moldoveni din Italia și băieții adolescenți din Republica Moldova, observăm că în cazul băieților adolescenți moldoveni din Italia, aceasta este mai pozitivă. În același context, calitățile: *onestitate, delicatețe, finețe, viclenie și răutate*, în percepția ambelor grupe, sunt evaluate în mod egal. *Onestitatea* fiind cea mai evidențiată trăsătură aici, este catalogată ca fiind *definitorie* pentru

moldovean. Totodată, reieșind din condițiile social-economice actuale, trăsătura *viclenie*, așa precum am menționat ulterior, poate avea conotații pozitive.

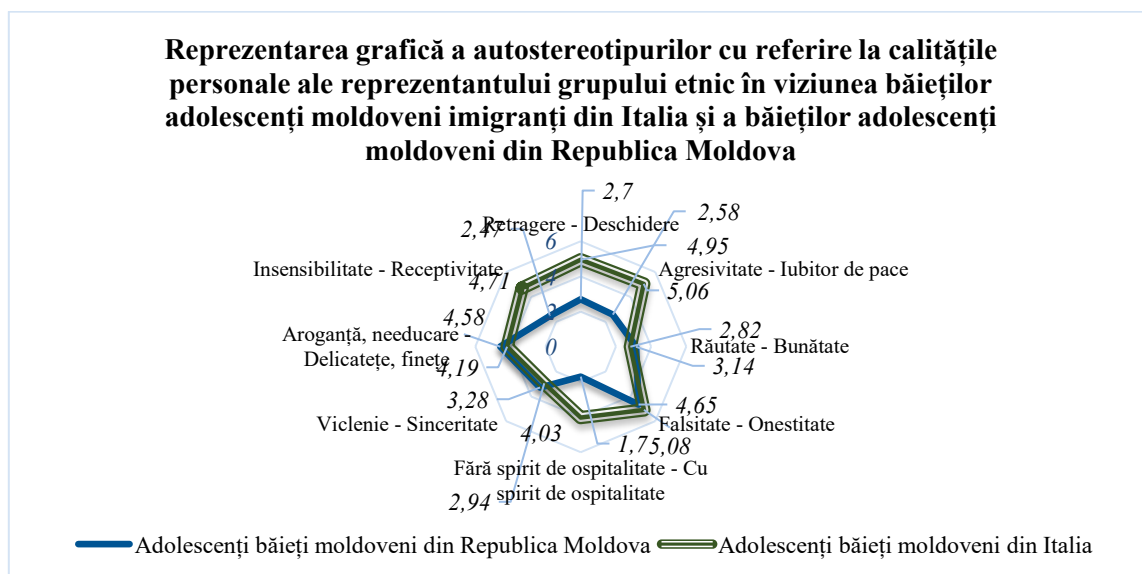

Fig. 2.23. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea băieților adolescenți imigranți din Italia și a băieților adolescenți moldoveni din Republica Moldova

Tabelul 2.15. Comparația calităților profesionale ale moldoveanului în viziunea fetelor adolescente moldovence din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media fetelor adolescente din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media fetelor, adolescente moldovence din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Nehotărâre - Determinare	4,81 +/- 1,93	5,72 +/- 1,55	-2,746
Organizare - Dezorganizare	3,39 +/- 1,84	6,00 +/- 1,18	-9,080
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	4,93 +/- 1,65	2,35 +/- 1,46	8,333
Lipsă de spirit gospodăresc Cu spirit gospodăresc	5,00 +/- 1,66	4,95 +/- 1,51	0,148
Hărnicie - Lenevie	2,70 +/- 1,60	4,84 +/- 1,79	-6,537
Flexibilitate - Rigiditate	5,34 +/- 1,39	2,60 +/- 1,45	9,925
Predispoziția de a conduce - Predispoziția de a se supune	4,75 +/- 1,67	5,95 +/- 0,98	-4,777
Pasivitate - Activism	2,99 +/- 1,70	3,40 +/- 1,76	-1,217

Tabelul 2.15, scoate în evidență: în percepția fetelor adolescente moldovence din Italia, cele mai pronunțate calități profesionale ale reprezentantului grupului lor etnic sunt: *organizarea* ($t=-9,080$, $p<0,001$), *predispoziția de a conduce* ($t=-4,777$, $p<0,001$) și *determinarea* ($t=-2,746$, $p=0,007$). La fel, observăm, chiar dacă puțin nuanțată, tendința spre trăsăturile: *hărnicie* ($t=-6,537$, $p<0,001$) și *spirit gospodăresc* ($t=0,148$, $p=0,882$). Mai exact, pentru fetele adolescente moldovence din Italia, moldoveanul în planul calităților profesionale este: *organizat*, *predispus de a conduce*, *determinat*, *harnic* și înzestrat cu *spirit gospodăresc*. Astfel, din cele menționate, este evident faptul că imaginea reprezentantului grupului lor etnic este preponderent „desenată” cu calități pozitive. În același timp, însă, fetele percep reprezentantul grupului lor etnic și cu *lipsă de inițiativă* ($t=8,333$, $p<0,001$), ceea ce este în contrast cu trăsăturile privind *determinarea* ($t=-2,746$, $p=0,007$) și *rigiditatea* ($t=9,925$, $p<0,001$), care sunt puțin redade. În același mod, observăm și dificultatea adolescentelor de a alege în cazul diadei: *pasivitate-activism* ($t=-1,217$, $p=0,226$). Totuși, în ansamblu, autostereotipul calităților profesionale ale reprezentantului grupului lor etnic, se prezintă a fi destul de pozitiv.

În cazul fetelor adolescente moldovence din Republica Moldova, cele mai evidențiate *calități profesionale* ale reprezentantului grupului lor etnic sunt: *spiritul gospodăresc* ($t=0,148$, $p=0,882$) și *flexibilitatea* ($t=9,925$, $p<0,001$). Totodată, din rezultatele obținute, observăm că nu au fost sesizate diferențe semnificative din punct de vedere statistic cu privire la trăsătura *spiritului gospodăresc la ambele grupe de adolescenți, iar acest lucru fiind tradus, bineînțeles, prin calitatea definitorie a moldoveanului, atât în percepția fetelor moldovence din Italia, cât și a celor din Republica Moldova*. La fel, observăm și o tendință ușoară de a include în imaginea moldoveanului trăsăturile: *spiritul de inițiativă* ($t=8,333$, $p<0,001$), *predispoziția de a conduce* ($t=-4,777$, $p<0,001$) și *determinarea* ($t=-2,746$, $p=0,007$), care, din nou, au fost apreciate cu o valoare scăzută. În același context, remarcăm și dificultatea fetelor de a alege între calitatea *organizare și dezorganizare* ($t=-9,080$, $p<0,001$). Astfel, per ansamblu, în percepția fetelor adolescente din Republica Moldova, predomină o imagine pozitivă a reprezentantului grupului lor etnic, deși nu este atât de clară, precum ne-am fi dorit-o la această vârstă (având în vedere că la vârsta adolescentină este deja formată o imagine limpidă a reprezentantului grupului etnic).

Analiza comparativă a autostereotipurilor *calităților profesionale* ale reprezentantului etnic în cazul fetelor adolescente moldovence din Italia și al fetelor adolescente din Republica Moldova, ne permite să concluzionăm următoarele: a) întrucât *spiritul gospodăresc* este apreciat în mod identic în cazul ambelor grupe, putem presupune că *această calitate reprezintă o trăsătură definitorie, de bază*

a moldoveanului; b) în ambele grupe de adolescente a fost remarcată dificultatea alegerii între *pasivitate și activism*, unde nu au existat diferențe semnificative din punct de vedere statistic; c) diferența ce ține de imaginea reprezentantului grupului etnic cu referire la calitățile profesionale este sesizabilă în cazul celorlalte perechi de calități. Astfel, potrivit respondenților de gen feminin din Italia, moldoveanul este prezentat prin: *determinare, organizare, hărnicie și predispoziția de a conduce*, pe când în cazul celor din Republica Moldova, acestea au indicat că moldoveanul întrunește doar *flexibilitatea și spiritul de inițiativă*.

Prin urmare, diferențele dintre alegerile adolescentelor pot fi explicate în funcție de locul de trai, contextele diferite și diversele statusuri asumate.

Așadar, fetele adolescente din Republica Moldova, făcând parte din grupul majoritar, se evaluează ca fiind mai flexibile și mai antreprenoriale (acest lucru depinde de grupul majoritar și de poziția lui în societate), pe când pentru o integrare eficientă ca grup minoritar (grup de imigranți), fetele adolescente din Italia ar fi și potrivit să fie mai deschise, mai determinate, mai organizate, mai harnice și mai predispuse de a conduce.

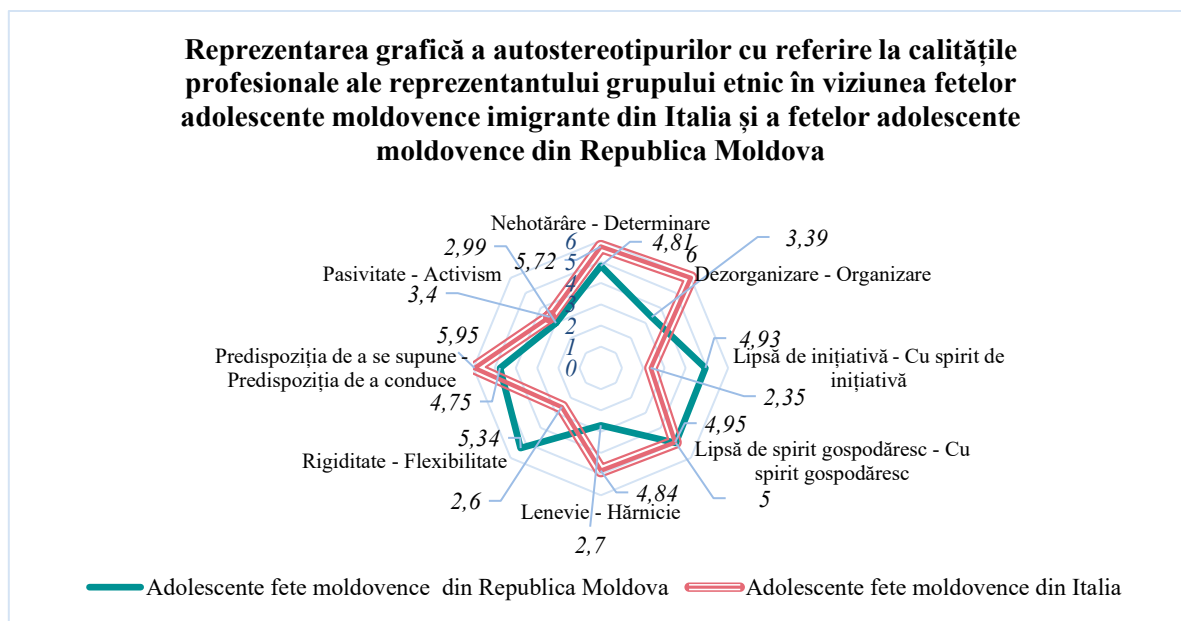

Fig. 2.24. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile profesionale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea fetelor adolescente moldovence imigrante din Italia și a fetelor adolescente moldovence din Republica Moldova

Tabelul 2.16. Comparația calităților *personale* ale moldoveanului în viziunea fetelor adolescente moldovence din Italia și a celor din Republica Moldova

Calități	Media fetelor adolescente din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media fetelor, adolescente moldovence din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Deschidere - Retragere	3,00 +/- 1,67	4,49 +/- 1,64	-4,595
Agresivitate - Iubitor de pace	2,90 +/- 1,84	4,84 +/- 1,80	-5,442
Bunătate - Răutate	3,07 +/- 1,60	2,53 +/- 1,72	1,676
Onestitate - Falsitate	4,49 +/- 1,83	4,91 +/- 1,84	-1,158
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	1,73 +/- 0,91	4,23 +/- 1,88	-8,148
Viclenie - Sinceritate	3,72 +/- 1,85	2,63 +/- 1,42	3,485
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	4,58 +/- 1,75	5,19 +/- 1,53	-1,852
Receptivitate - Insensibilitate	2,39 +/- 1,36	4,84 +/- 1,68	-8,412

Analizând rezultatele comparației calităților personale ale reprezentantului grupului etnic Tabelul 2.16., se conturează următorul scenariu:

În percepția fetelor adolescente moldovence din Italia, *calitățile personale* cele mai evidențiate ale moldoveanului sunt: *deschiderea* ($t=-4,595$, $p<0,001$), *liniștea* (iubitor de pace) ($t=-5,442$, $p<0,001$), *onestitatea* ($t=-1,158$, $p=0,249$), *spiritul ospitalier* ($t=-8,148$, $p<0,001$), *delicatețea, finețea* ($t=-1,852$, $p=0,067$) și *receptivitatea* ($t=-8,412$, $p<0,001$). Așadar, în baza acestor calități, deși manifestate moderat, cu excepția *delicateții, fineții* (având nivel mediu), se rezumă autostereotipul pozitiv al reprezentantului grupului etnic. În același timp, în percepția fetelor din Italia sunt evidențiate și trăsăturile: *viclenie* ($t=3,485$, $p\leq 0,001$) și *răutate* ($t=1,676$, $p=0,097$) - având un nivel scăzut, dar care merită o deosebită atenție și considerare atunci când este vorba despre adolescenții imigranți. Astfel, imaginea pozitivă, dar puțin exteriorizată a moldoveanului, poate fi explicată prin faptul șederii adolescenților într-un spațiu cultural străin și deficitul de practici etice reale (care ar trebui implementate în familie și în cercul de rude, cel puțin în momentele de revenire în țara natală). În cazul adolescentelor din Republica Moldova, imaginea reprezentantului grupului lor etnic, cu referire la *calitățile personale*, întrunește: *onestitate* ($t=-1,158$, $p=0,249$) și *delicatețe, finețe* ($t=-1,852$, $p=0,067$), acestea fiind cele mai accentuate. Totodată, spre surprinderea noastră, fetele din Republica Moldova percep moldoveanul ca fiind *insensibil* ($t=-8,412$, $p<0,001$) și *lipsit de spiritul ospitalității*

($t=-8,148, p<0,001$). Alegerea trăsăturilor date, în opinia noastră, nu este altceva decât o proiecție a realității lor la mediul apropiat. Din acest motiv, ne permitem să conchidem că imaginea reprezentantului lor etnic cu privire la calitățile personale, este destul de „împrăștiată” și confuză.

Analiza comparativă a imaginii moldoveanului, din punct de vedere a calităților personale, în cazul adolescentelor moldovence din Italia și a celor din Republica Moldova, scoate în evidență trăsăturile comune ale reprezentantului grupului lor etnic, și anume: *răutate, onestitate și delicatețe, finețe*, care sunt redată aproape în mod identic de ambele grupe de fete. Totuși, dacă în percepția fetelor adolescente din Republica Moldova, moldoveanul nu deține *spiritul ospitalității*, atunci în cazul fetelor din Italia, moldoveanul este înzestrat cu această calitate. Analogic, observăm același lucru și în cazul perechilor: *receptivitate-insensibilitate*, unde pentru adolescentele moldovence din Italia, moldoveanul este *receptiv și sensibil*, însă pentru fetele adolescente din Republica Moldova – moldoveanul este doar *insensibil*, deși în ambele cazuri trăsăturile au un nivel scăzut (la nivel de tendință). În același context, probabil reieșind din situația socio-economică actuală a societății în care trăim, trăsătura vicleniei pare să nu aibă conotații negative pentru ambele grupe de adolescente. Așadar, *imaginea reprezentantului grupului lor etnic în cazul adolescentelor moldovence din Italia este mai pozitivă, comparativ cu imaginea adolescentelor din Republica Moldova.*

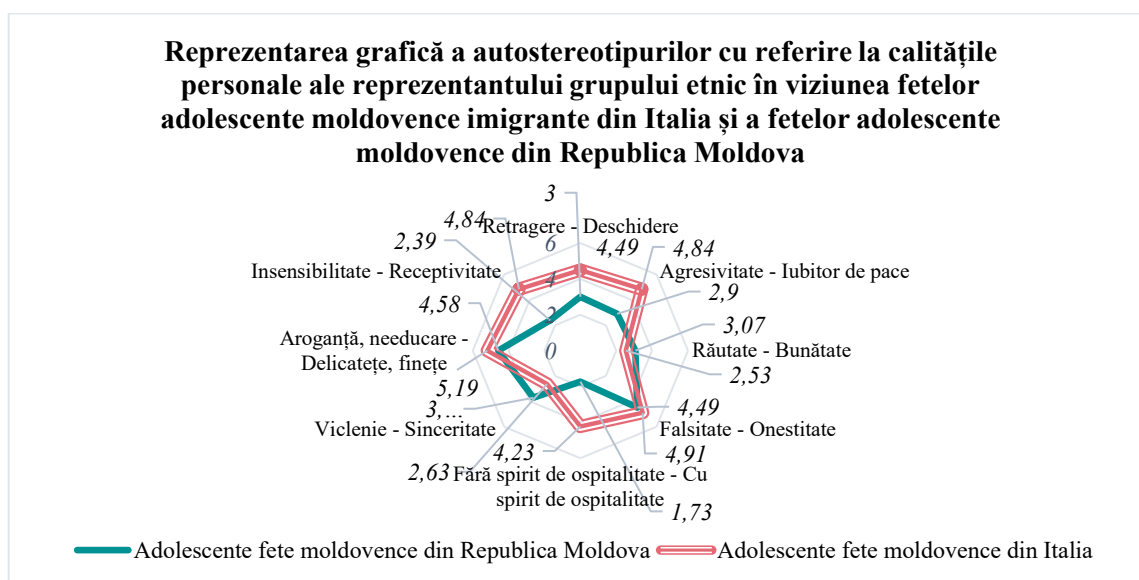

Fig. 2.25. Reprezentarea grafică a autostereotipurilor cu referire la calitățile personale ale reprezentantului grupului etnic în viziunea fetelor adolescente moldovence imigrante din Italia și a fetelor adolescente moldovence din Republica Moldova

2.4. Factorii determinanți privind sentimentul de apartenență la propria identitate etnică

Identificarea factorilor esențiali, care determină sentimentul apartenenței, conturează „tabloul” atributelor etnice, care se conjugă cu statutul de moment al adolescenților. Termenul *apartenență* este utilizat pentru a indica apartenența unui individ la orice comunitate, care poate fi definită pe baza unui criteriu social, cultural, juridic sau teritorial. Poate fi un grup, o asociație, o comunitate, o categorie socio-profesională sau o clasă socială. În acest sens, etimologic, termenul de *apartenență* indică o condiție de incluziune a unui individ într-o societate sau recunoașterea acestuia ca membru al acesteia³⁶⁴. Prin urmare, *sentimentul de apartenență, reprezintă expresia unei nevoi fundamentale pentru fiecare individ, de a se simți pe deplin membru al comunității, o nevoie de a se simți recunoscut, de a vedea că i se atribuie un rol căruia îi sunt asociate așteptările. În acest sens, conformitatea cu percepțiile, valorile, principiile, modelele de comportament, normele și obligațiile care decurg din instituțiile unei comunități, dar și respectarea anumitor tradiții, obiceiuri și modalități relaționale concrete, este o condiție esențială pentru recunoașterea apartenenței*³⁶⁵. Așadar, reieșind din conținutul complex al acestui termen, avem în vedere evidențierea loialității adolescenților moldoveni față de comunitatea lor, tradusă prin sentimentul apartenenței, atitudine cu care se exprimă încrederea și atașamentul necondiționat față de comunitate și instituțiile acesteia, fie că această încredere și atașament sunt susținute și motivate de o experiență conștientă a realității, fie că se bazează doar pe o reprezentare a acesteia. Loialitatea poate fi tradusă aici printr-un conținut identitar interiorizat, ca urmare a unei identificări „naturale” cu comunitatea de apartenență, indusă de procesele de socializare sau de faptul că cineva are o experiență deja sedimentată a acestei apartenențe din copilărie, sau poate fi un conținut identitar care iese la iveală și se manifestă la un anumit moment în traseului biografic individual, ca urmare a alegerilor făcute, activităților întreprinse, dezvoltării intelectuale, relațiilor începute (sau întrerupte), vicisitudinilor care aparțin sferei personale sau evenimentelor care se produc în contextul social și de mediu unde adolescenții sunt inserați în prezent.

Scopul acestui demers, constă, astfel, în surprinderea sentimentului de apartenență la propria identitate etnică, pentru a vedea importanța apartenenței etnice și a evalua interrelațiile dintre majoritate și minoritate, ca parametri ai identității etnice, în cazul ambelor grupe de adolescenți

³⁶⁴ HOBBSAWN, E., RANGER, T. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. ISBN 9780521246453.

³⁶⁵ ROȘCA, T. Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2023, nr. 48, p. 63-69; ISSN 3572-2436.

moldoveni, admițând în mod prealabil faptul că **sentimentul apartenenței etnice este determinat de statutul (majoritar sau minoritar) și contextul sociocultural de trai**. În temeiul acestui scop, am utilizat Chestionarul Romanova O. L.³⁶⁶, care este conceput pentru măsurarea parametrilor privind identificarea etnică.

Așadar, în urma prelucrării rezultatelor, au ieșit în lumină următoarele date:

Tabelul 2.17. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia

	Media adolescenților din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media adolescenților moldoveni din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică	25,40 +/- 4,86	17,90 +/- 6,85	9,210
Importanța apartenenței etnice	25,59 +/- 4,75	18,15 +/- 6,93	9,139
Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică	27,25 +/- 5,76	16,01 +/- 7,51	12,282

În urma comparării datelor cu privire la parametri de exprimare a sentimentului de identificare etnică, observăm existența diferențelor semnificative din punct de vedere statistic pentru toate scalele: *Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică* ($t=9,210$, $p<0,001$), *Importanța apartenenței etnice* ($t=9,139$, $p<0,001$) și *Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică* ($t=12,282$, $p<0,001$). Totodată, în toate cazurile, adolescenții din Republica Moldova au obținut rezultate semnificative mai accentuate (mai mari) în raport cu adolescenții moldoveni imigranți din Italia, acest lucru putând fi argumentat după părerea noastră de conștientizarea faptului că fac parte dintr-o comunitate stabilă, care reprezintă o referință importantă în parcursul identificării etnice, influențându-le percepția asociată la cultură, etnie, religie, obiceiuri și tradiții, care bineînțeles conduce la instaurarea sentimentului profund de mândrie națională și la sensul de incluziune și percepție a propriei valori personale în contextul în care locuiesc zi de zi, simțindu-se membri deplin ai comunității moldovenești³⁶⁷. În ceea ce privește,

³⁶⁶ POMAHOBA, O.JI., *Op. Cit.*

³⁶⁷ ROȘCA, T. Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2023, nr. 48, p. 63-69; ISSN 3572-2436.

însă, adolescenții moldoveni imigranți din Italia, presupunem faptul că rezultatele pe care le-au obținut la parametrii privind sentimentul de identificare etnică sunt argumentate de contextul în care locuiesc în prezent, aceeași poziție minoritară pe care o dețin în țara-gazdă, împreună cu ideea de a fi suspendați între două lumi, care le alimentează starea de neacceptare și „inadecvare” la ambele contexte, întrucât „nu s-a produs acea adeziune integrală și totală la propria lume, cultură și societate”, care să le dezvolte legătura sentimentală și psihologică cu Republica Moldova, cu valoarea identitară, care reprezintă o referință exclusivă pentru un popor³⁶⁸.

În continuare, în scopul obținerii unei imagini mai complexe cu referire la parametrii de exprimare a identificării etnice, am realizat comparații între toți adolescenții moldoveni din Republica Moldova și toți adolescenții moldoveni din Italia în funcție de gen și locul de trai, rezultatele obținute fiind reflectate în tabelele următoare.

Tabelul 2.18. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între fetele adolescente moldovence imigrante din Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai

	Media fetelor adolescente din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media fetelor adolescente din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică	25,64 +/- 4,94	16,81 +/- 7,70	6,685
Importanța apartenenței etnice	26,04 +/- 4,40	17,35 +/- 7,54	6,850
Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică	27,78 +/- 5,40	14,79 +/- 6,63	11,241

După compararea datelor obținute, cu privire la parametrii de exprimare a sentimentului de identificare etnică, atestăm diferențe semnificative între cele două grupe de subiecți la toate scalele: *Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică* ($t=6,685$, $p<0,001$), *Importanța apartenenței etnice* ($t=6,850$, $p<0,001$) și *Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică* ($t=11,241$,

³⁶⁸ ROȘCA, T. Cugetări psihologice asupra semnificației locului de origine și al apartenenței ca referințe identitare de valoare. În: *Vector european*, 2021, nr. 2, p. 191-196. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

p<0,001). Totuși, în toate cazurile, din punct de vedere statistic, fetele adolescente din Republica Moldova au obținut rezultate semnificativ mai mari decât fetele adolescente moldovence din Italia³⁶⁹.

Tabelul 2.19. Comparația parametrilor privind identificarea etnică între băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai

	Media băieților adolescenți din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieților adolescenți din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică	25,02 +/- 4,76	18,66 +/- 6,15	5,964
Importanța apartenenței etnice	24,88 +/- 5,24	18,71 +/- 6,47	5,186
Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică	26,44 +/- 6,25	16,85 +/- 8,00	6,881

În urma analizei datelor primite, la fel ca și în cazul fetelor adolescente, constatăm diferențe semnificative între cele două grupe de adolescenți la toate scalele: *Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică* (t=5,964, p<0,001), *Importanța apartenenței etnice* (t=5,186, p<0,001), *Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică* (t=6,881, p<0,001). În același fel, în toate cazurile, din punct de vedere statistic, băieții adolescenți din Republica Moldova au obținut rezultate semnificativ mai mari decât băieții adolescenți moldoveni din Italia³⁷⁰.

2.5. Structura identității etnice

Odată cu extinderea fenomenelor legate de globalizare și multiculturalitate, etnicitatea riscă să se poziționeze indirect pe un plan secund, rezultatul fiind amenințarea, ignorarea sau negarea completă a identității etnice. Această contradicție, ne-a determinat să examinăm structura identității etnice a adolescenților moldoveni, pornind de la faptul că conținutul identității etnice poate fi relevat prin

³⁶⁹ ROȘCA, T. Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2023, nr. 48, p. 63-69; ISSN 3572-2436.

³⁷⁰ *Ibidem*.

identificarea componentelor sale structurale, cognitivă și afectivă, fără a ignora bineînțeles procesul de căutare și dezvoltare al identității etnice, care coincide în același timp cu formarea identității personale, în conjunctura mediului multicultural³⁷¹. În acest sens, am admis în mod anticipat că *componenta afectivă a identității etnice la adolescenții moldoveni imigranți din Italia este mai pronunțată, comparativ cu cea a adolescenților moldoveni din Republica Moldova în ceea ce privește trăirea sentimentului de apartenență la propriul grup etnic și nivelul de adaptare la cultura grupului majoritar, împreună cu faptul că la conturarea identității etnice al adolescenților moldoveni, o influență semnificativă o are apartenența de gen.*

În vederea măsurării componentelor identitare predominante ale identității etnice, a fost administrat Chestionarul Phinney J., care măsoară gradul de expresivitate a componentelor etnoidentitare, obținându-se următoarele rezultate:

Tabelul 2.20. Comparația componentelor identității etnice între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia

	Media adolescenților din Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media adolescenților din Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Componenta cognitivă	2,95 +/- 0,75	2,58 +/- 0,77	3,618
Componenta afectivă	2,71 +/- 0,62	2,97 +/- 0,73	-2,879
Indicator general de exprimare a identității etnice	2,81 +/- 0,61	2,81 +/- 0,66	0,005

În scopul sesizării diferențelor semnificative din punct de vedere statistic, între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia, am utilizat *Testul t-Student* pentru eșantioane independente. Drept rezultat, din analiza statistică, observăm că nu există diferențe semnificative între cele două grupe de subiecți cu referire la *Indicatorul general de exprimare a identității etnice*: $t=0,005$, $p=0,996$. În același context însă, se evidențiază, diferențe semnificative între cele două componente ale identității etnice: *Componenta cognitivă* ($t=3,618$,

³⁷¹ ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

$p < 0,001$) și *Componenta afectivă* ($t = -2,879$, $p < 0,01$). Așadar, adolescenții moldoveni din Republica Moldova, au nivelul *componentei cognitive* semnificativ mai pronunțat decât adolescenții moldoveni imigranți din Italia. În schimb, în cazul *Componentei afective*, a fost sesizată situația inversă, adolescenții moldoveni imigranți din Italia, sunt cei cu un nivel al componentei afective mai pronunțat. Acest lucru este justificat după părerea noastră, prin faptul că adolescenții moldoveni din Republica Moldova, fiind într-un mediu monocultural, petrec mai mult timp cu conașionalii lor, decât adolescenții moldoveni din Italia, faptul dat influențându-le atât conduita privitor la datinile și consuetudinea tipică a moldovenilor, cât și sentimentul de apartenență la locul unde s-au născut, crescând și simțindu-se cu adevărat parte a societății moldovenești, toate acestea având un impact considerabil asupra demnității lor naționale. Prin urmare, în baza rezultatelor primite, în cazul adolescenților moldoveni din Italia, unde se atestă *Componenta afectivă* mai pronunțată decât la adolescenții din Republica Moldova (acest lucru prezentând un interes deosebit pentru noi), fenomenul dat, poate fi explicabil prin poziția minoritară pe care o dețin în Italia, care reprezintă un obstacol în fața sentimentului „de a te simți ca la tine acasă”, acest lucru, probabil alimentându-le și mai mult atitudinea „de dor”, de nostalgie față de locul unde s-au născut și originea lor. Totodată, condiția adolescentului imigrant poate activa și mai mult procesul de căutare al sensului de apartenență etnică, prin explorarea originilor natale, a legăturilor intergeneraționale, care în final se soldează cu creșterea sentimentului de mândrie, de a fi parte a unei națiuni, al unui popor, dezvoltând astfel și o atitudine favorabilă față de etnicitatea lor³⁷².

În continuare, în temeiul obținerii unei imagini mai complexe referitor la aprecierea componentelor identității etnice, am realizat comparații între adolescenții moldoveni din Italia și cei din Republica Moldova în funcție de gen și locul de trai, datele obținute fiind reflectate în tabelele ce urmează.

Tabelul 2.21. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți moldoveni din Italia și fetele adolescente moldovence din Italia, în funcție de gen și locul de trai

	Media băieților adolescenți din Italia +/- Abaterea standard	Media fetelor adolescente din Italia +/- Abaterea standard	Testul t - Student
Componenta cognitivă	2,56 +/- 0,80	2,60 +/- 0,73	-0,274

³⁷² *Ibidem.*

Componenta afectivă	2,80 +/- 0,75	3,22 +/- 0,65	-2,996
Indicator general de exprimare a identității etnice	2,70 +/- 0,68	2,96 +/- 0,61	-2,027

Din compararea datelor cu referință la exprimarea identității etnice, observăm diferențe semnificative între fetele adolescente moldovence și băieții adolescenți moldoveni din Italia la *Indicatorul general de exprimare a identității etnice* ($t=-2,027$, $p<0,05$) și la *Componenta afectivă* a acesteia ($t=-2,996$, $p<0,01$), unde în ambele cazuri, fetele adolescente moldovence demonstrând rezultate semnificativ mai mari decât băieții adolescenți. Totodată, în cazul *Componentei cognitive* ($t=-0,274$, $p=0,785$), nu se atestă diferențe semnificative din punct de vedere statistic³⁷³.

Tabelul 2.22. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai

	Media băieți +/- Abaterea standard	Media fete +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Componenta cognitivă	2,92 +/- 0,75	2,97 +/- 0,76	-0,333
Componenta afectivă	2,67 +/- 0,60	2,73 +/- 0,64	-0,477
Indicator general de exprimare a identității etnice	2,78 +/- 0,60	2,83 +/- 0,62	-0,452

În baza datelor primite, observăm că nu există diferențe semnificative între fetele adolescente și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova la pentru *Indicatorul general de exprimare a identității etnice* ($t=-0,452$, $p=0,652$) și nici la cele două componente ale identității etnice: *cognitivă* și *afectivă*³⁷⁴.

Tabelul 2.23. Comparația componentelor identității etnice între fetele adolescente din Italia și fetele adolescente din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai

	Media fete Republica Moldova	Media fete Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student

³⁷³ *Ibidem.*

³⁷⁴ *Ibidem.*

	+/- Abaterea standard		
Componenta cognitivă	2,97 +/- 0,76	2,60 +/- 0,73	2,533
Componenta afectivă	2,73 +/- 0,64	3,22 +/- 0,65	-3,926
Indicator general de exprimare a identității etnice	2,83 +/- 0,62	2,96 +/- 0,61	-1,103

În urma comparării datelor obținute de fetele adolescente moldovence, stabilite în Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova, nu se evidențiază diferențe semnificative între cele două grupe pentru *Indicatorul general de exprimare a identității etnice*: $t=-1,103$, $p=0,272$. Atestăm, însă, faptul că fetele adolescente moldovence din Republica Moldova au obținut rezultatele semnificativ mai mari decât fetele adolescente moldovence din Italia la *Componenta cognitivă*: $t=2,533$, $p<0,05$, în timp ce fetele adolescente moldovence din Italia demonstrează scoruri semnificativ mai mari la *Componenta afectivă*: $t=-3,926$, $p<0,001$ ³⁷⁵.

Tabelul 2.24. Comparația componentelor identității etnice între băieții adolescenți din Italia și băieții adolescenți din Republica Moldova, în funcție de gen și locul de trai

	Media băieți Republica Moldova +/- Abaterea standard	Media băieți Italia +/- Abaterea standard	Testul t-Student
Componenta cognitivă	2,92 +/- 0,75	2,56 +/- 0,80	2,341
Componenta afectivă	2,67 +/- 0,60	2,80 +/- 0,75	-0,996
Indicator general de exprimare a identității etnice	2,78 +/- 0,60	2,70 +/- 0,68	0,581

În urma analizei rezultatelor obținute, constatăm faptul că nu există diferențe semnificative între cele două grupuri de adolescenți pentru *Indicatorul general de exprimare a identității etnice*: $t=0,581$, $p=0,562$, același lucru fiind sesizat și în cazul *Componentei afective*: $t=-0,996$, $p=0,322$. Remarcăm însă date semnificative din punct de vedere statistic pentru *Componenta cognitivă*: $t=2,341$, $p<0,05$, băieții adolescenți din Republica Moldova obținând valori semnificativ mai mari, în raport cu băieții adolescenți din Italia³⁷⁶.

³⁷⁵ *Ibidem.*

³⁷⁶ *Ibidem.*

2.6. Concluzii la Capitolul 2

1. Investigarea sferei valorice la adolescenți, prin evidențierea unor domenii de viață cu care interacționează în cotidianul lor și care își pune amprenta pe alegerile identitare, s-a soldat cu o imagine foarte clară asupra valorilor, care le ghidează comportamentul și atitudinile în contexte diferite de viață. Atât pentru adolescenții moldoveni imigranți din Italia, cât și pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, *Libertatea ca independență în acțiuni* rămâne a fi sfera favorită. Totodată, dacă pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, sferele prioritare sunt *Sănătatea și Viața de familie fericită*, atunci pentru adolescenții moldoveni din diasporă, *Serviciul interesant* și *Securitatea materială* se poziționează pe primul loc. Ceea ce ține de disponibilitatea înaltă a sferelor valorice, percepută de către adolescenți, am constatat faptul că adolescenții moldoveni imigranți din Italia percep *Frumusețea naturii și a artei*, *Dragostea și Serviciul interesant*, ca sfere cu o disponibilitate relevantă, pe când adolescenții moldoveni din Republica Moldova, aleg în acest sens: *Un mod de viață activ*, *Sănătatea* și *O viață de familie fericită*. În ceea ce privește sferele cu o disponibilitate redusă, pentru adolescenții moldoveni din diasporă, sfera percepută cu accesibilitate limitată este *O viață de familie fericită*, în timp ce pentru semenii lor din Republica Moldova, aceasta este *Securitatea materială*. Evaluarea discrepanței dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață, ne-a evidențiat faptul că sfera accesibilă, dar neimportantă pentru ambele grupe o reprezintă *Frumusețea naturii și a artei*. Cele mai semnificative sfere, dar greu de realizat pentru ambele grupe sunt: *Dragostea*, *Încrederea în sine (lipsa dubiilor)*, *Libertatea ca independență în acțiuni*, *O viață de familie fericită* și *Creația*. Sfera care denotă prezența unei armonii în ambele grupe este *Un mod de viață activ* (atât relevantă, cât și accesibilă). În cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia, sferele importante, dar dificil de realizat sunt: *Serviciul interesant*, *Securitatea materială* și *Cunoașterea*, pe când pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova – *Sănătatea*. Așa cum am menționat anterior, *se pare că lipsește armonizarea între ceea ce își doresc și ceea ce este disponibil*. Cu referire la tensiunea psihologică corelată unor sfere de viață, s-a nuanțat faptul că adolescenții moldoveni imigranți din Italia, prezintă mai multe zone de conflict intern, comparativ cu adolescenții moldoveni din Republica Moldova. În cazul ambelor grupe, sferele care au o importanță semnificativă, sunt cele care generează neliniște și îngrijorare psihologică. Pentru adolescenții din diasporă, acestea includ: *Serviciul interesant*, *Securitatea materială*, *Libertatea ca independență în acțiuni*, *O viață de familie fericită*, *Cunoașterea* și *Prezența unor prieteni buni*. Pentru adolescenții moldoveni din Republica Moldova, acestea țin de: *Libertatea ca independență în acțiuni*, *O viață de*

familie fericită, Sănătatea și Securitatea materială. Cu privire la sentimentul de vid interior, legat de domeniile de viață, *Frumusețea naturii și a artei*, s-a conturat ca valoare cu o importanță foarte scăzută pentru ambele grupe de adolescenți. La fel, diferențele de gen legate de caracteristicile identității etnice și de sfera valorilor în rândul adolescenților moldoveni din diasporă și din Republica Moldova, fac posibilă înțelegerea și prezicerea influenței acestora asupra proceselor de etnoidentificare, marcând direcții importante de intervenție în activitatea practică a unui psiholog, atât în consilierea multiculturală cât și creșterea competenței culturale.

2. Evaluarea imaginii reprezentantului tipic al grupului etnic la adolescenții moldoveni imigranți din Italia și la adolescenții moldoveni din Republica Moldova, ne dezvăluie atât calitățile comune, cât și cele distinctive: a) adolescenții moldoveni imigranți din Italia prezintă o imagine pozitivă a reprezentantului grupului lor etnic, cu privire la *calitățile profesionale*. Așadar, autostereotipul privind calitățile profesionale, redă calitățile: determinare, organizare, spiritul gospodăresc și predispoziția de a conduce. Cu toate acestea, adolescenții fiind destul de critici, au arătat și unele trăsături mai puțin pozitive: lipsa spiritului de inițiativă și rigiditate, care deși au un nivel scăzut, fac parte din imaginea de ansamblu a moldoveanului. În cazul adolescenților moldoveni din Republica Moldova, imaginea reprezentantului grupului etnic este la fel de pozitivă, doar că din punct de vedere al exprimării calităților, acestea sunt inferioare semenilor lor din Italia. Așadar, în percepția acestora, imaginea reprezentantului grupului lor etnic este dominată de calitățile: flexibilitate și spiritul de inițiativă. Prin urmare, privitor la stereotipul *calităților profesionale* ale reprezentantului grupului lor etnic, adolescenții moldoveni prezintă atât similitudini, cât și diferențieri. În cazul ambelor grupe este evidențiată calitatea spiritului gospodăresc a moldoveanului, caracteristică care reflectă caracterul agricol al Republicii Moldova. Totuși, *referindu-ne la adolescenții moldoveni din Italia, spiritul gospodăresc reflectă acea resursă de integrare într-un mediu cultural străin, prin menținerea imaginii sociale, care reprezintă un punct de sprijin fundamental pe parcursul integrării lor în țara-gazdă*; b) autostereotipul ce ține de *calitățile personale* în cazul adolescenților moldoveni din Italia, este *dominat de trăsături pozitive, dar este mai puțin clar, comparativ cu autostereotipul cu privire la calitățile profesionale*. În același timp, pe lângă calitatea *onestitate*, care are o prevalență mai mare, imaginea reprezentantului grupului lor etnic, este „stăpânită” și de *deschidere, liniște (iubitor de pace), delicatețe, finețe și receptivitate*. În același context, *autostereotipul cu privire la calitățile personale, generat de adolescenții din Republica Moldova, poate fi caracterizat confuz și contradictoriu*, întrucât adolescenții au evidențiat trăsăturile pozitive ca *onestitate, delicatețe, finețe,*

„îmbinate” cu trăsăturile mai puțin pozitive ca agresivitate, retragere și insensibilitate. Analiza comparativă a autostereotipurilor cu privire *calitățile personale* ale reprezentantului grupului etnic, la adolescenții moldoveni din Italia și la adolescenții din Republica Moldova, scot în evidență faptul că autostereotipul în cazul adolescenților din Italia este mai pozitiv și mai puțin controversat în comparație cu adolescenții din Republica Moldova, unde este confuz și contradictoriu. Astfel, calitățile pentru care nu există diferențe sunt: onestitate, delicatețe, finețe și răutate – calități apreciate în aceeași măsură la ambele grupe. La fel, observăm că onestitatea, delicatețea și finețea reprezintă trăsăturile de bază referitor la stereotipul reprezentantului grupului etnic. *Adolescenții moldoveni din Italia prezintă o imagine pozitivă a reprezentantului grupului lor etnic, atât cu privire la calitățile personale, cât și la cele profesionale. Totuși, în cazul calităților profesionale, autostereotipul este mai pronunțat și mai pozitiv, acest lucru nefiind surprinzător, întrucât calitățile menționate anterior, reprezintă o temelie puternică pe parcursul incluziunii și integrării adolescenților în țara-gazdă.*

3. Pregnanța parametrilor cu referință la exprimarea sentimentului de identificare etnică, s-a conturat diferit în cazul adolescenților moldoveni din Republica Moldova și cel al adolescenților moldoveni imigranți din Italia. Din punct de vedere statistic, adolescenții din Republica Moldova au obținut rezultate semnificative mai mari la toate scalele: *Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică, Importanța apartenenței etnice, Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică*, în raport cu adolescenții moldoveni imigranți din Italia. Rezultatele comparațiilor dintre adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni imigranți din Italia cu referire la parametrii de exprimare a sentimentului de identificare etnică au scos în evidență următoarele: a) în funcție de gen și locul de trai, fetele adolescente moldovence din Republica Moldova demonstrează rezultate semnificative, din punct de vedere statistic, la toți parametrii de identificare etnică, comparativ cu fetele adolescente moldovence imigrante din Italia; b) aceeași situație s-a evidențiat și în cazul băieților adolescenți, unde băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova au obținut rezultate semnificative mai mari din punct de vedere statistic, la toate scalele, în raport cu adolescenții moldoveni imigranți din Italia.

4. Gradul de expresivitate a componentelor etnoidentitare predominante, privind componenta cognitivă și afectivă, s-a reliefat diferit în cazul adolescenților din Republica Moldova și cel al adolescenților moldoveni din Italia. Astfel, în cazul adolescenților din Republica Moldova *Componenta cognitivă* a identității etnice este mai pronunțată, pe când în cazul adolescenților moldoveni din Italia este mai accentuată *Componenta afectivă*. Rezultatele comparațiilor dintre

adolescenții din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia, cu referință la componentele etnoidentitare au scos în evidență următoarele aspecte: a) în funcție de gen, (în cazul adolescenților moldoveni din Italia), fetele adolescente moldovence din Italia își exprimă identitatea etnică preponderent prin *Componenta afectivă*, demonstrând rezultate semnificative mai mari și la *Indicatorul general de exprimare a identității etnice*; b) în funcție de gen și locul de trai, fetele adolescente din Republica Moldova demonstrează rezultate mai pronunțate la *Componenta cognitivă*, pe când în cazul fetelor adolescente moldovence din Italia, sunt evidențiate scoruri semnificativ mai mari în cazul *Componentei afective* a identității etnice. În cazul băieților adolescenți, nu există diferențe semnificative din punct de vedere statistic pentru *Componenta afectivă* și *Indicatorul general de exprimare a identității*. Însă, cu referire la *Componenta cognitivă*, băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova demonstrează valori semnificative mai mari din punct de vedere statistic, în raport cu băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia³⁷⁷. Acest lucru este explicabil prin faptul că, deși băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova locuiesc într-un spațiu relativ multicultural, aceștia trăiesc totuși într-un mediu sociocultural nativ și firesc celui de origine. În ceea ce privește băieții adolescenți moldoveni imigranți din Italia, vedem că aceștia împărtășesc un context cultural divers, unde cultura italiană este dominantă și unde aparțin unui grup de minoranță etnică, statut la care trebuie să se adapteze. Prin urmare, constatăm prezența diferențelor cu referință la componentele identității etnice și de gen, la ambele grupe de adolescenți, date care merită a fi luate în considerare la elaborarea programelor de intervenție pentru adolescenții din diasporă.

În acest context, conform rezultatelor obținute, am considerat a fi esențial, așa precum am menționat anterior, să explorăm factorii implicați în procesul de adaptare, incluziune și integrare, cu impact nemijlocit asupra dimensiunii etnoidentitare.

³⁷⁷ *Ibidem.*

3. IMPLICAȚIILE FACTORILOR PSIHOSOCIALI ÎN FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA IDENTITĂȚII ETNICE LA ADOLESCENȚII MOLDOVENI DIN DIASPORĂ

3.1. Metodologia de investigare a dinamicilor contextuale cu impact asupra dimensiunii etnoidentitare

Descendenții imigranților și traseele pe care le urmează în societățile-gazdă, reprezintă un adevărat „teren” de testare a politicilor de migrație, prin care pot fi evaluate rezultatele globale ale proceselor de incluziune. A doua generație este configurată ca fiind un actor principal atât în schimbările legate de fluxurile de migrație, cât și în dinamica incluziunii și excluziunii, care are loc în țările în care aceștia trăiesc, reprezentând martorul tranziției de la o migrație temporară la una demografică, stabilă și înrădăcinată peste granițele țării de origine³⁷⁸. Astfel, modalitățile prin care copiii imigrației își pun în aplicare traseele și traiectoriile pe care le întreprind, sunt o provocare pentru coeziunea socială a societăților de sosire, care se găsesc în situația de a se confrunta cu o populație cu nevoi și caracteristici care diferă, cel puțin în parte, atât de grupurile autohtone, cât și de cele ale altor tipuri de imigranți. Creșterea în număr a celei de-a doua generații produce nu doar o dezvoltare a interacțiunilor și a schimburilor, uneori marcate de conflicte între populațiile imigrante și societatea gazdă, dar și un punct de cotitură în relațiile interetnice, obligând conștientizarea unei transformări ireversibile în geografia umană și socială a țărilor în care are loc³⁷⁹.

Dacă extindem această reflecție, observăm adesea că, în contextul de migrație, problema descendenților imigranți a fost și încă este legată de probleme sociale, care are în mod invariabil repercusiuni și în științele sociale care încearcă să-l perceapă pe imigrant, să-l definească, să-i înțeleagă gândirea sau să vorbească despre el în mod constant în cadrul unei probleme sociale.

Acest cuplaj între un grup social și o serie de probleme sociale, este indiciul că problema de cercetare se conformează și se află în continuitate directă cu percepția socială a imigrației și a imigrantului. Aceste circumstanțe pot fi agravate de tentația, adesea eronată, de a analiza traseele celei de-al doilea generații cu aceleași instrumente și categorii folosite pentru a investiga condițiile de viață ale părinților lor. Cu toate acestea, condiția descendenților imigranților este calitativ diferită de cea a generației anterioare. În acest sens, „copiii imigranților se află în situația dificilă de a sta cu un picior

³⁷⁸ MANCINI, T., *Op. Cit.*

³⁷⁹ ANDOLFI, M. *Famiglie immigrate e psicoterapia transculturale*. Milano: Franco Angeli, 2004. 23 p. EAN 9788846456397.

în două lumi separate”³⁸⁰. În timp ce părinții lor le cer să urmeze cultura și tradițiile țării de origine, aceștia încearcă cu disperare să aparțină unei singure lumi pe care o cunosc, într-o societate care insistă să îi considere străini, pentru că nu s-au născut acolo, spunându-le uneori: „întoarce-te de unde ai venit”. Prin urmare, *copiii de origine imigrantă, prezintă trăsături specifice, care îi disting atât de condițiile părinților, cât și de cele ale populației majoritare*. Cu toate acestea, a crește în contextul țării-gazdă, nu este suficient pentru a considera că experiența celei de-a doua generații este pe deplin comparabilă cu cea a populației majoritare. În acest sens, faptul de a proveni dintr-o familie de imigranți, poate influența condițiile în care copilul crește și, nu doar pentru că are părinți care au socializat în altă parte. Așadar, momentele sociale sunt adesea condiționate de vârsta la care au loc diverse evenimente de viață și vârsta la care dobândesc „titlurile” formale și informale, care le dau acces la diverse drepturi. Referindu-ne la experiența migrației, acestea sunt probleme de lungă durată: inegalitățile educaționale, diferențele dintre nivelurile de școlarizare atinse, integrarea pe piața forței de muncă, dificultăți în a se desprinde de un destin care pare, în multe cazuri, predeterminat de origine, de istoria familiei, de culoarea pielii, de locul de reședință și de locul nașterii.

În acest context, utilizarea unor abordări analitice specifice, pentru a reflecta asupra parcursului de adaptare, incluziune și integrare a celei de-a doua generații trebuie să fie diferite de cele utilizate pentru alte grupuri de imigranți. În timp ce unele dificultăți întâmpinate de părinții imigranți și copiii lor se suprapun parțial (de exemplu discriminarea), în multe alte domenii, experiențele lor diferă în mod semnificativ.

Prin urmare, reflecțiile asupra parcursului de adaptare, incluziune și integrare a celei de-a doua generații ne-au determinat să investigăm factorii concludenți care participă la acest proces, cu accent pe adolescenții moldoveni imigranți în Italia. Analiza calitativă a datelor obținute, s-a dovedit a fi foarte semnificativă, completând și oferindu-i cercetării noastre un caracter multifacțat.

Scopul cercetării: identificarea factorilor psihosociali, care determină procesul de adaptare și integrare la noul context sociocultural, cu impact pe formarea și dezvoltarea identității etnice la adolescenții din diasporă.

Obiectivele cercetării:

a) întocmirea unui model al elementelor care interferează cu parcursul de adaptare, incluziune și integrare la adolescenții din diasporă în contextul țării-gazdă;

³⁸⁰ AMBROSINI, M., ABBATECOLA, E. *Migrazioni e società. Una rassegna di studi internazionali*. Milano: Franco Angeli. 2009. p. 45. ISBN 8856809540.

b) determinarea mecanismelor psihosociale, care influențează formarea și menținerea identității etnice;

c) identificarea funcțiilor pe care le deține limba în contextul migrației, ca *marker* esențial în păstrarea identității etnice;

d) stabilirea impactului rețelelor de socializare asupra menținerii identității etnice și al legăturilor cu cercul apropiat din țara de origine;

Ipotezele de lucru:

1. Familia adolescentului imigrant reprezintă instanța fundamentală de anticipare a succesului în formarea și menținerea identității etnice a adolescenților moldoveni imigranți în Italia.

2. Preferințele relaționale cu semenii adolescenților din diasporă sunt dictate de particularitățile psihologice personale și experiența interculturală.

3. Limba constituie un marker de bază al identității etnice și în același timp indiciul conservării acesteia. Bilingvismul la adolescenții moldoveni imigranți din Italia este determinat de atitudinile, motivațiile și competențele lingvistice ale părinților lor cu referire la limba țării-gază.

4. Rețelele etnice virtuale sprijină procesul de adaptare, incluziune și integrare în țara-gază, oferind oportunitatea de a menține și dezvolta legăturile familiale (cu cercul apropiat).

Participanții la cercetare. În cadrul cercetării au fost implicați 18 băieți adolescenți moldoveni și 18 fete adolescente moldovence din diasporă, cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani (vârsta medie de 15,2 ani), înscriși în 8 instituții de învățământ din regiunile Emilia-Romagna și Lombardia, având timpul mediu de trai pe teritoriul Italiei – 6,4 ani.

Metode de colectare a datelor

Focus grupul a fost conceptualizat sub forma unui interviu, bazat pe un chestionar semistrukturat, care a fost focalizat pe factorii care influențează dezvoltarea și construcția identității etnice la adolescenții moldoveni imigranți din Italia, într-un mod amplu și profund, prin analiza dinamicilor relaționale și ale celor care s-au creat în timp, de-al lungul parcursului de migrațiune. Acesta conține 6 întrebări de bază, corelate cu date: anagrafice (Nume/Prenume, gen, vârstă, naționalitate, naționalitatea părinților, denumirea localității de origine din Republica Moldova, perioada de ședere în Italia, localitatea de reședință din Italia, statut, clasă, denumirea instituției de învățământ unde își fac studiile în Italia, orașul în care studiaz), de familie, ale comunității, ale limbii, ale grupului de semenii, ale școlii, ale identității etnice și culturii, precum și ale identității etnice și spațiului virtual. Întrebările semistrukturate sunt concepute pentru a lăsa libertatea de exprimare a

gândurilor, în modalitatea pe care și-o doresc adolescenții (prin exemple practice, episoade din viață, informații etc.) în scopul obținerii fațetelor opiniilor și al judecăților. Conversația a fost condusă de gazdă (moderatorul cercetării), care a ținut cont de faptul ca comunicarea să fie multidirecțională (participanții au comunicat unii cu alții), prin stimularea adolescenților mai tăcuți și „temperarea” celor mai „vorbăreți”. În contextul acestei metode, s-a luat în considerare faptul ca toate întrebările să fie parcurse integral. În cadrul *focus-grupurilor*, moderatorul a fost susținut de către doi asistenți, care s-au ocupat de partea logistică (primire, înregistrarea participanților, înregistrarea discuției), care mai apoi a fost transcrisă, explorată, sintetizată, fiind clasificate și analizate datele calitativ.

Procedura utilizată pentru colectarea datelor. Implementarea focus-grupurilor și a interviurilor s-a derulat în patru **etape**: (a) etapa de pregătire, dedicată activării rețelei de contacte, utile pentru interceptare, folosind tehnica „avalanșa” sau „bulgărele de zăpadă”, cu sprijinul conașionalilor stabiliți pe peninsulă, din regiunile Lombardia și Emilia-Romagna, care ne-a pus la dispoziție rețeaua de cunoștințe din aceste teritorii, identificând lista adolescenților care urmau să participe la investigație; (b) etapa de implementare, în care au fost realizate întâlnirile și interviurile finalizate cu culegerea experiențelor și reflecțiilor adolescenților din diasporă; (c) etapa de transcriere și analiză a *focus grupurilor* și a interviurilor; (d) etapa de comparare a impresiilor, rezultate din *focus grupuri* și interviuri.

Pentru a favoriza disponibilitatea de a lua parte la *focus grupuri* și interviuri, în momentul primului contact cu adolescenții și părinții acestora, au fost explicate motivul cercetării și finalitățile acesteia, unde părinții adolescenților participanți și-au exprimat consimțământul oral cu privire la participarea adolescenților minori la investigație. Întâlnirile și interviurile au fost înregistrate, pentru a facilita o analiză fidelă a datelor obținute.

În acest context, rolul cercetătorilor a fost fundamental pentru succesul *focus-grupurilor* și al interviurilor, care au condus și facilitat comunicarea, prin crearea unui climat informal, în care participanții s-au simțit în largul lor. Astfel, adolescenții moldoveni din diasporă au răspuns pozitiv la solicitări și au participat activ și sincer la discuții. Gazdele au contribuit, de asemenea, la faptul ca participanții să-și construiască o viziune comună asupra problemelor abordate, respectând în același timp diferitele opinii, experiențe și sensibilități.

În total au avut loc 3 întâlniri de *focus grup*, realizate pe baza interviului semistructurat.

Fiecare focus grup a fost concentrat într-o singură zi, cu durata de 4 ore (de la ora 14:00 până la 18:00), luându-se în considerare dificultățile consecvente, întâlnite în agregarea grupurilor de

adolescenți, necesare atingerii obiectivului din punct de vedere al componenței și numărului total de participanți.

Fiecare participant a fost încurajat să răspundă la întrebări în mod corespunzător situațiilor și dificultăților specifice cu care se întâlnesc în contextul migrației, pornind de la experiența personală, cunoștințele și ideile lor cu privire la câteva domenii de studiu. Fiecare dimensiune a fost construită în jurul unor întrebări directive, pentru a explora aspectele specifice corelate acesteia.

Cele 7 domenii investigate, au fost: familia, ca factor determinant de bază în conturarea identității etnice; comunitatea ca relație și resursă; limba ca marker etnic; grupul de semeni ca element primordial în definirea identității; școala ca traiectorie de adaptare și integrare în contextul țării-gazdă; identitatea etnică și cultura; identitatea etnică și spațiul virtual (Figura 3.1).

Gazdele întâlnirilor au gestionat liber fluxul comunicativ, în baza sensibilității și experienței personale, respectând focalizarea investigației.

Focus grupurile au fost desfășurate în perioada lunilor: februarie - martie 2019.

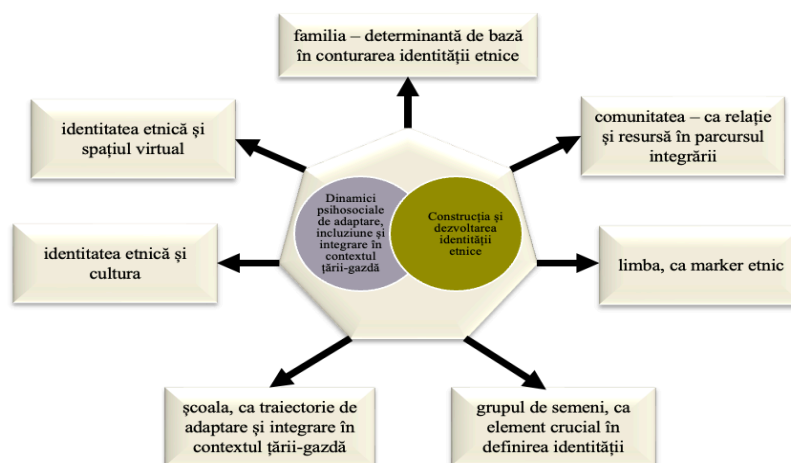

Fig. 3.1. Factorii psihosociali implicați în construcția și dezvoltarea identității etnice (elaborat de autoare)

3.2. Caracteristicile factorilor implicați în procesul de adaptare, incluziune și integrare în țara-gazdă

În baza răspunsurilor oferite de către adolescenții moldoveni imigranți în Italia, s-au conturat următoarele date:

1. Familia - factor determinant important în conturarea identității etnice

Atunci când vorbim despre adolescenții moldoveni, imigranți din Italia, ne referim la substratul adolescenților care mediază între două universuri culturale diferite, între două dimensiuni cu sens

diferit și tocmai din acest motiv, între două moduri de înțelegere a integrării³⁸¹. Dacă școala joacă un rol central în definirea traiectoriei de integrare și mobilitate socială a adolescenților, atunci este la fel de adevărat că anume în familie, aceștia primesc acele stimulente și utensile pentru împlinirea lor personală în contextul țării ospitaliere. Conform cercetătorului Goffman³⁸², familia imigrantă trăiește între „instanțele societății-gază și cele ale societății de origine, între două sau mai multe limbi, între diferite locuri și diferite sisteme de valori, care fără îndoială o îmbogățesc, o fac mai rigidă sau mai confuză”. *Așadar, familia reprezintă obiectul și subiectul transformărilor legate de migrație, terenul adaptărilor și schimbărilor continue, care antrenează atât componentele individuale, cât și cele relaționale ale migranților, fiind responsabilă pentru menținerea identității etnice, prin transmiterea limbii de origine și a credințelor legate de țara de origine*³⁸³. Fenomenele cele mai imprevizibile au loc în perioada adolescenței, unde relația dialectică între părinți și copii se complică, la nivel de transmitere a valorilor și normelor sociale, unde controlul și sprijinul pentru autonomie sunt bulversate de o vârstă, care poartă în sine semnele schimbării³⁸⁴. Familia imigrantă experimentează tensiunile legate de creșterea copiilor în alt mod, deoarece migrația modelează relațiile și redefiniște logica internă privind aspectul intern dintre generații. În acest sens, Ambrosini M.³⁸⁵ susține că odată cu aderarea la un teritoriu străin, viața de familie a migranților suferă transformări care produc noi forme de viață cotidiană, într-o „interacțiune dinamică dintre dimensiunile structurale, culturale și alegerile subiective”, unde se conturează „o elaborare culturală creativă”.

Cu toate acestea, nu există nicio îndoială că, pe fundalul neînțelegerilor și incertitudinilor, familia este punctul central de structurare a relației adolescentului cu lumea exterioară și cu lumea adulților și că perspectiva unei integrări sociale "reale" a adolescenților imigranți se proiectează pe baza caracteristicilor pe care familia le asumă în contextul de migrație. „*Famiile de migranți sunt teatre culturale multiforme, unde originile și stilurile educaționale se amestecă, creând structuri relaționale unice de mare complexitate. Combinațiile de motivație și timpul de sosire determină*

³⁸¹ ROȘCA, T. Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective*, Chișinău, 21 octombrie, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF).

³⁸² GOFFMAN, E. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, Prentice Hall. New Jersey: Englewood Cliffs, 1970. 66 p. ISBN 0-671-62244-7.

³⁸³ ZHOU, M., *Op. Cit.*

³⁸⁴ ROȘCA, T. Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective*, Chișinău, 21 octombrie, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF).

³⁸⁵ AMBROSINI, M. Integrazione e multiculturalismo: una falsa alternativa. In: *Mondi Migranti. Rivista di studi e ricerche sulle migrazioni internazionali*, 2007, nr. 5. p. 67-89. ISSN 1972-4888.

aparitia laboratoarelor de familie, cu conotații complexe și forme care contestă definițiile uzuale ale familiei în științele sociale, care se caracterizează printr-o profundă mutabilitate a componentelor sale în timp”³⁸⁶.

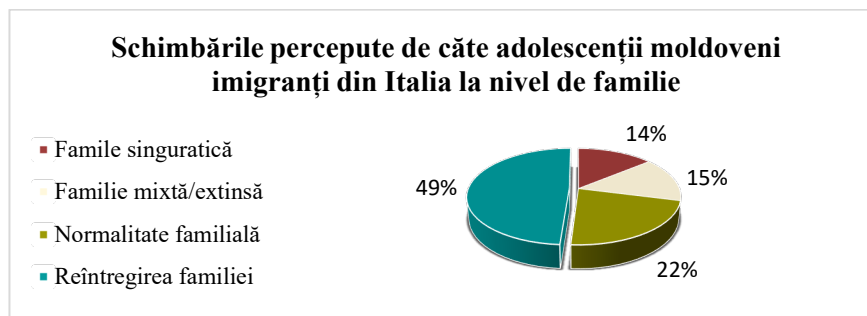

Fig. 3.2. Schimbările percepute de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia la nivel de familie

Figura 3.2 evidențiază în acest sens schimbările percepute de către adolescenți la nivel de familie, legate de contextul de migrație. Așadar, 49% dintre adolescenți trăiesc reunirea cu familia, probabil prin prisma procesului de reintregire familială, 22% - susțin că în Italia, au regăsit acea normalitate familială după care au tânjit atunci când părinții erau plecați, 15% - trăiesc experiența familiei mixte/extinse și 14% - experiența familiei singuratice, care în opinia noastră, beneficiază mai puțin de o rețea socială activă. (66% dintre adolescenți percep schimbările familiale în mod pozitiv).

Privitor la familie, s-au conturat următoarele dimensiuni:

a) *parcursul de migrație al familiei*

Din relatările adolescenților, cert este faptul că puține familii de moldoveni ajung în Italia dintr-o dată, în cele mai frecvente cazuri, migrarea familiei fiind un proces în mai multe etape, reprezentat de momentul inițial al separării, în urma plecării primului migrant cu probabilitatea de a obține un loc de muncă³⁸⁷. Primul migrant este cel ce determină perspectivele de inserare a familiei și care pregătește terenul pentru reintregirea acesteia, devenind purtătorul unei speranțe de emancipare, pe care se bazează familia extinsă, în vederea unor perspective mai bune³⁸⁸ dar și cel care părăsește familia, contribuind la redefinirea relațiilor din cadrul acesteia și la distanța spațială și emoțională

³⁸⁶ BALSAMO, F., *Op. Cit.*

³⁸⁷ ROȘCA, T. Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective*, Chișinău, 21 octombrie, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF).

³⁸⁸ AMBROSINI, M., ABBATECOLA, E., *Op. Cit.*, p. 49.

între el și copiii lui. Astfel, rolul de premergător are o importanță centrală în încercarea de a clarifica dinamica și consecințele asupra comportamentului copiilor, care de obicei se trezesc în vârtoarea schimbărilor bruște, ei neavând nici o putere aici. Familiile adolescenților intervievați sunt aproape întotdeauna familii reunite, în care unul dintre părinți, a fost primul care a migrat, urmat de soț/soție și copii. Aceasta reprezintă un mod foarte comun de migrare, „un stil de migrație”, tipic anilor 90³⁸⁹. Cu toate acestea, declarațiile adolescenților intervievați, scot în relief modele de întreținere familială cu rol exclusiv feminin, mame singuratice care caută pe un pământ străin o răscumpărare sau o șansă pentru o viață nouă³⁹⁰ de multe ori după căsătorii falimentate sau despărțiri neconsensuale. Mulți dintre adolescenți vorbesc despre experiențe de separare de mame, plecate în Italia pentru a deveni de ajutor oamenilor în vârstă sau să lucreze în slujba altor femei italiene. Prin urmare, feminizarea fluxului de migrație răspunde nevoii de asumare a întregii responsabilități pentru întreținerea copiilor, preluând în totalitate „frâul familiei”³⁹¹. Din acest motiv, nu sunt rare cazurile unde femeile moldovence au migrat singure, separându-se definitiv de soții lor, la scurt timp după ce au ajuns în Italia sau din cele care au plecat pentru a pune capăt unei căsătorii nedorite, folosind distanța ca mijloc de ruptură definitivă:

„Locuiesc doar cu mama mea aici, ... sunt despărțiți de când ea a venit în Italia” (L., 15 ani).

„Locuiesc cu mama de 3 ani. Am stat fără ea 8..., doar cu bunicii. Nu am putut veni mai înainte pentru că tata nu-mi dădea semnătura, pentru a se răzbuna pe mama, deoarece s-au despărțit când eram mică. Până la urmă am ajuns ca clandestină” (D., 18 ani).

„Sunt aici cu mama, pentru că lui tata nu-i păsa de noi, acolo nu aveam bani pe ce trăi. Am stat un an cu mătușa, dar apoi mama ne-a adus ilegal aici” (D., 17 ani).

„Tatăl meu locuiește în Moldova, dar s-au despărțit înainte ca mama să vină aici. La început, am stat un pic la el, dar lucrurile mergeau prost, așa că mama m-a luat cu ea aici, chiar dacă a fost destul de complicat” (T., 17 ani).

“Mama l-a părăsit pe tata pentru că nu era un soț bun. Apoi el a venit aici și făcea probleme..., după care s-a întors în Moldova, pentru că aici băutura e scumpă. Acum mama e cu alt bărbat care stă cu noi și ne împăcăm foarte bine” (S., 17 ani).

³⁸⁹ COLOMBO, A., SCIORTINO, G. *Stranieri in Italia. Trent'anni dopo*. Bologna: Il Mulino, 2008. 78 p. EAN 9788815121677.

³⁹⁰ ROȘCA, T. Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective*, Chișinău, 21 octombrie, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF).

³⁹¹ FAVARO, G., NAPOLI, M., *Op. Cit.*, p. 91.

În alte familii-excepție, timpul migrației ambilor părinți coincide, copiii fiind lăsați în grija bunicii sau a rudelor, pentru ca mai apoi să fie reuniți cu familia, după ce cuplul a creat condiții de stabilitate pentru ei:

„Mama și tata au venit împreună. Eu și fratele am stat la bunicii materni, care sunt ca niște părinți pentru noi și care aici îmi lipsesc cel mai mult. Deci noi am stat cu ei până când mama cu tata au găsit de lucru, o casă unde să stea și altele. Apoi după un an și câteva luni ne-au adus și pe noi aici” (G., 16 ani).

„Ai mei au venit aici când aveam 6 ani. Am stat cu bunica pentru că eram la școală și nu au vrut să mă aducă la jumătatea anului. În rest, nu-mi amintesc prea multe, dar știu că nu am fost despărțiți pentru puțin timp” (A., 18 ani).

„Părinții mei m-au lăsat cu bunicii mei din sat și au venit mai întâi să vadă dacă găsesc de lucru, dacă le merge. Și după o vreme, l-au luat pe fratele meu și-apoi pe mine” (I., 16 ani).

Din cele relatate de către adolescenți, remarcăm faptul că înainte de reîntregirea familiei, aceștia sunt crescuți și educați în familiile rudelor (de obicei în familia bunicii), iar separarea de părinți (de obicei de mama) poate fi destul de lungă (câțiva ani), comportând dificultăți ulterioare de socializare, odată ajunși și stabiliți în țara-gază.

b) familii în migrație

De obicei, în familiile moldovenilor imigranți în Italia, rolurile tradiționale ale tatălui și ale mamei se păstrează (tatăl este responsabil pentru bunăstarea materială, pe când mama este responsabilă pentru educație, menaj și mai puțin pentru averea materială). Totuși, nu sunt rare cazurile când are loc o schimbare a rolurilor, unde mama rămâne a fi singurul susținător al familiei sau unde ambii părinți muncesc mult, acest lucru conducând la o înțelegere eronată a vieții unui adolescent.

„Eu țin lucrurile pentru mine, nu vorbesc cu ei. Mă împac cu amândoi, dar nu le vorbesc. Și-apoi dacă tata mi-a permis să fac ceva, atunci de ce trebuie s-o conving și pe mama? Decât să le explic atâtea „de ce-uri”, mai bine îmi caut de treaba mea și ei de-a lor” (V., 16 ani).

„Nu sunt legat de niciunul dintre ei. Prefer să vorbesc cu prietenii mei decât cu dâșii. Și-apoi dacă-mi cer voie de la unul, ei amândoi trebuie să decidă. Nu înțeleg unde-i logica?!” (C., 18 ani).

Aceasta este o atitudine care răspunde unei închideri substanțiale a familiilor moldovenești, în care există încă o puternică rigiditate în definirea rolurilor. Prin urmare, lipsa dialogului intergenerațional, reprezintă un răspuns la indiferența părinților, care la rândul ei, este rodul stilurilor

parentale³⁹², învățate în comunitatea moldovenească, fără a le conecta la contextul țării-gazdă. Diferit însă este cazul familiilor aflate în conflict. Interviu scoate în evidență o conflictualitate de fundal, cu plângeri comune ale adolescenților, care se referă frecvent la anumite tensiuni din familie, legate de un autoritarism excesiv al părinților, lipsa angajamentului academic, probleme legate de experiența reîntregirii familiale sau de separarea părinților într-o perioadă delicată pentru ei. În unele cazuri, adolescenții au relatat faptul că unele mame s-au transformat în autorități coercitive, adoptând forme de control asupra acestora atât de marcate încât să le facă viața obositoare și sufocantă³⁹³. Potrivit adolescenților, aceste mame manifestă atitudini negative, cu tendința de a limita viața socială a adolescenților, fiind și incapabile să stabilească un dialog constructiv cu ei:

„Mă împac rău cu mama. Cu tata făceam tot ce voiam. Dar cu ea mă lupt. Într-o zi m-a plesnit peste față și eu am numit-o cățea. Îmi spune mereu că dacă vreau bani, să cer de la tata, că ea s-a săturat” (L., 17 ani).

„Relația cu tata e bună. Pe când mama nu mă ascultă deloc. Ea doar mă judecă, îmi răspunde întotdeauna cu rău, este împotriva mea mereu, nu mă susține nici la școală” (F., 16 ani).

„Mă simt bine doar cu tata, pentru că semănăm. Cu mama însă nu mă împac. Ea întotdeauna îmi comandă ce să fac, decide totul doar ea. Noi suntem ca niște boi pe care ne duce de curmei, pentru că ei îi place așa și e deprinsă să fie așa” (A., 16 ani).

Din declarațiile adolescenților imigranți, rezultă faptul că unii părinți își îndeplinesc funcția de sprijin pentru adolescenți, pe când alții – nu. Totodată, remarcăm dificultățile specifice de relaționare cu adolescenții, având în vedere faptul că părinții sunt referințe esențiale în adaptarea lor la un mediu cultural străin și menținerea identității lor etnice.

2. Comunitatea ca relație și resursă

a) adolescentul și comunitatea de diasporă

Comunitățile etnice sunt realități în sine, care există datorită migranților și traversează viața lor, generând mai mulți membri. Acestea pot stimula un sentiment de recunoaștere cu cultura de origine, pot fi noduri strategice fundamentale în ceea ce privește rețelele etnice, pot oferi sprijin pentru integrarea în muncă și pot fi aliați în realizarea economică³⁹⁴. Rețelele comunitare apar ca „legături

³⁹² GERACI, S., MAZZETTI, M. Immigrazione e salute mentale: violenza, psicotraumatologia, politiche per la salute e tutela assistenziale. In: *Tortura e migrazioni*, 2019, nr. 2, p. 90-101. ISSN 2611-0040.

³⁹³ ROȘCA, T. Relații de familie și dialog intergenerațional. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 10-11 noiembrie, 2022, p. 50-53. ISBN 978-9975-152-48-8.

³⁹⁴ ZANFRINI, L. *Sociologia della convivenza interetnica*. Roma-Bari: Laterza, 2004. 91 p. ISBN 9788842074014.

interpersonale complexe din punct de vedere al prieteniei și al locului de origine” cu funcția de mediere între „condițiile sociale și economice, determinate la nivel macro, micro și intermediar³⁹⁵.

Cu toate acestea, *această viziune pozitivă asupra rețelelor comunitare nu exclude problemele critice. Chiar dacă este adevărat că comunitățile sunt rețelele de siguranță în tranziția de la contextul de plecare până la cel de sosire și integrare în țara-gazdă, este la fel de adevărat că în interiorul acestora există și acele mecanisme, capabile să producă marginalizare și dificultăți în momentul în care sunt create nișele etnice și viața imigrantului este comprimată exclusiv în jurul conaționalilor.*

În acest sens, mai ales în cazul adolescenților imigranți, închiderea în grupuri omogene pe bază de limbă sau proveniență, presupune trăsături problematice care creează bariere serioase pentru inserarea lor în societatea-gazdă.

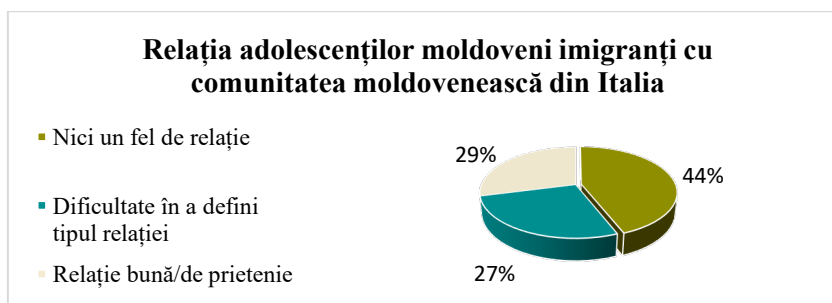

Fig. 3.3. Relația adolescenților moldoveni imigranți cu comunitatea moldovenească din Italia

Făcând referire la relația adolescenților cu comunitatea moldovenilor în Italia, am obținut răspunsuri posace, vagi, care nu ne-au permis să înțelegem în profunzime această dimensiune. Totuși, în baza răspunsurilor oferite, am schițat o mini imagine, care reflectă coloristica relațională a adolescenților cu comunitatea moldovenească.

Așadar, 44% dintre adolescenți susțin că nu au nici un fel de relație cu comunitatea moldovenilor din localitățile lor, 27% - au dificultate a defini tipul relației, invocând faptul că „*aici fiecare se descurcă pe cont propriu, cum poate; nu există prietenii ca la Moldova; „plăcerile” sunt pe bani etc.* și 29% - sunt în relații de prietenie.

În același context, pe lângă relațiile de prietenie, comunitățile se fac auzite în viața adolescenților prin relația pe care o au cu familiile acestora. Astfel, în contextul migrației, există

³⁹⁵ AMBROSINI, M. Integrazione e multiculturalismo: una falsa alternativa. In: *Mondi Migranti. Rivista di studi e ricerche sulle migrazioni internazionali*, 2007, nr. 5. p. 67-89. ISSN 1972-4888.

grupuri de moldoveni, care sunt mai orientați spre participarea la activități cu oameni din propriul oraș și încearcă să-și tragă și copiii în acest tip de relații, cel puțin atâta timp cât trăiesc sub propriul acoperiș. În acest sens, există familii de moldoveni, care au o viață socială legată aproape exclusiv de grupul lor de referință: frecventarea bisericii ortodoxe³⁹⁶, împărtășirea festivităților³⁹⁷, socializarea copiilor începând cu o vârstă precoce, frecventarea conaționalilor, atât adulți, cât și tineri.

„Mergem la biserică, unde merg și alți moldoveni duminică. Mama întotdeauna gătește ceva și după slujbă ne adunăm împreună cu cei care vor și stăm la masă. În așa mod ne cunoaștem mai bine. Eu de exemplu mă întâlnesc cu prietenii mei și în timpul săptămânii. Ieșim la plimbări, la magazin, la o vorbă” (V., 16 ani).

Cu toate acestea, familiile nu sunt structurate doar în jurul unor rețele comunitare reale proprii: în multe cazuri relațiile cu conaționalii sunt rezultatul legăturilor de rudenie sau al unor uniuni involuntare între cunoscuți. Este cazul tipic al comunităților moldovenești, unde există rețele familiale: unchi, bunici, veri, care locuiesc în apropiere. Și chiar dacă nu sunt în același oraș, originea comună este suficientă pentru a justifica crearea unor prietenii de durată între adulți și, în consecință, între copiii acestora:

„Aici suntem aproape toată familia. Nu departe locuiește unchiul meu, adică fratele mamei, împreună cu bunica mea. Deci, în fiecare duminică mâncăm împreună, ca la Moldova. Mama uneori se duce la cumpărături cu mătușa, cu verișoarele mele, dar eu joc cu unchiul șah, depinde...” (P., 17 ani).

„Am un unchi cu care vorbesc, el este tânăr și locuiește și el aici. Când am o problemă, el mă înțelege și chiar pot avea încredere în el. Ne vedem în fiecare săptămână, sărbătorim zilele de naștere, onomasticile” (S., 17 ani).

După cum observăm din declarațiile adolescenților moldoveni, legăturile familiale și legăturile etnice sociale, reprezintă un factor important în formarea și susținerea identității lor etnice și a culturii tradiționale. Se pare că dezvoltarea diasporei moldovenești poate deveni o bază importantă pentru dezvoltarea motivației de a păstra cultura lor tradițională.

³⁹⁶ ROȘCA, T. Aspecte psihologice ale religiei: între aderarea la valorile sacralului și secularizare. Cazul adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene*. Chișinău, 3-4 decembrie. 2021, vol. 1, p. 65-71. ISBN 978-9975-3527-2-7.

³⁹⁷ ROȘCA, T. Redefinirea bucătăriei tradiționale etnice ca instrument al identității, în cazul moldovenilor imigranți din Italia. În: *Materialele Simpozionului: Tradiții și procese etnice. Ediția a 2-a*. Chișinău, 30 martie, 2021, p. 256-260. ISBN 978-9975-3337-8-8.

b) reprezentarea socială a țării-gază

În legătură cu modul în care Italia este reprezentată în prezent de către adolescenții moldoveni, aceștia au precizat următoarele: Italia este țara unde pot sta cu părinții lor, locul unde pot avea o viață decentă, țara care i-a primit, locul unde poți să îi ai alături pe oamenii dragi, țara care le-a oferit respect și recunoaștere, casă (61%). Majoritatea adolescenților au făcut apel la partea emoțională, afectivă, care probabil le lipsea în Republica Moldova, fiind lăsați în grija altor oameni.

În general, în baza rezultatelor obținute, putem afirma că în cazul adolescenților moldoveni din diasporă, Italia are o imagine pozitivă pentru ei, acest tip de reprezentare fiind un principiu fundamental în alegerea strategiilor de integrare într-un spațiu cultural străin.

3. Limba – marker etnic

Dacă excludem dovezile unor trăsături somatice, limba reprezintă acel „marker etnic” și unul dintre indiciile cele mai vizibile ale apartenenței sau a descendenței unui anumit grup etnic, capabilă să producă limitări reale asupra adolescenților în procesul lor de integrare/asimilare în societatea italiană³⁹⁸.

Dimensiunea lingvistică este exprimată ca factor determinant la toate nivelurile de integrare a noilor generații: la nivel micro, condiționând posibilitățile adolescenților de a învăța rapid limba italiană, pe baza capacității lor de a minimiza utilizarea limbii materne; la nivel intermediar, acționând ca un element de evaluare concretă a inserării lor în școală și probabilitatea de a deveni parte dintr-un cerc de prieteni autohtoni; iar la nivel macro, definind gradul de acceptabilitate socială.

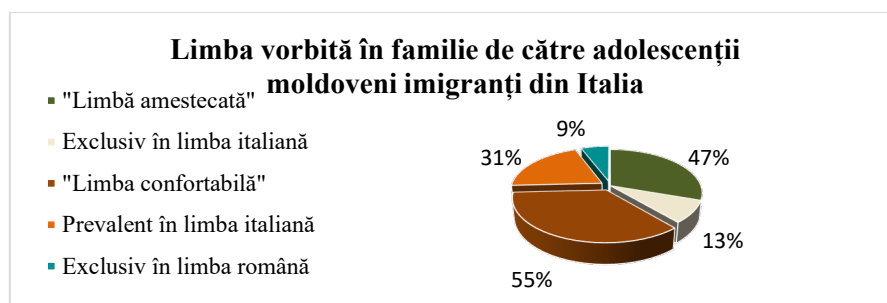

Fig. 3.4. Limba vorbită în familie de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia

³⁹⁸ VALTOLINA, G., MARAZZI, A. *Appartenenze multiple. L'esperienza dell'immigrazione nelle nuove generazioni*. Milano: Franco Angeli, 2006. ISBN 8846473167.

În baza răspunsurilor oferite de către adolescenți, rezultă faptul că limba „amestecată” (româna cu italiana) este vorbită în familie în cazul a 47% dintre respondenți, pe când prevalent în limba italiană - de către 31% dintre adolescenți; exclusiv în limba italiană – 13% și exclusiv în limba română – 9%. Totuși, limba mai „*confortabilă*”, rezultă a fi *limba italiană* (55% dintre adolescenți susțin că se simt mult mai bine când vorbesc în limba țării-gazdă). Acasă mulți adolescenți vorbesc limba părinților, în timp ce la școală au tendința să vorbească în limba italiană, în conformitate cu cererile profesorilor, care încearcă să descurajeze utilizarea limbii materne, mai ales în prezența altor compatrioți din aceeași clasă. Dacă acasă limba maternă ajută la păstrarea vie a memoriei originilor comune dintre părinți și copii, în mediile instituționale se poate transforma în ceva periculos, întrucât adolescenții o pot folosi pentru a contesta autoritățile școlare sau pentru a evita să fie înțeleși de alții, după cum reiese din pasajele din interviu:

„ Vorbesc româna cu prietenii mei moldoveni sau români sau când mă enervez pe profesori. Așa pot spune despre ei ce vreau, că ei nu înțeleg” (B., 17 ani).

Dubla competență lingvistică îndeplinește funcția de a comunica emoțional sau social cu ceilalți actori sociali, mediind continuu între cele două orizonturi culturale.

„Vorbesc italiană doar la școală. Pe când întotdeauna cu prietenii, acasă, vorbesc româna” (J., 16 ani).

„Acasă vorbesc în română, cu excepția fratelui meu care vorbește italiană. Mama nu știe și nu înțelege totul în italiană, dar tata chiar mai puțin și decât mama. Pe când la școală vorbesc doar în italiană” (M., 16 ani).

„Cu ai mei – doar în română...și cu prietenii vorbesc în română, pe când în italiană - doar cu profa la școală și cu cei care nu înțeleg efectiv româna. Pe când părinții mei chiar dacă vorbesc bine italiana, acasă insistă să vorbim în limba noastră, ca să nu o uităm, pentru că suntem moldoveni” (S., 16 ani).

„Știu româna, o vorbesc cu tatăl meu pentru că lui îi place să vorbească limba natală pentru că asta ne amintește că suntem de altă origine. El ar dori chiar să vorbim mai mult limba română pentru că astfel învățăm să ne iubim cealaltă țară” (E., 20 de ani).

Acest fenomen în general este tipic familiilor imigrante, doar că unele se disting prin intensitatea motivației: majoritatea părinților încearcă să dezvolte ambele competențe lingvistice chiar și acasă, în timp ce altele tind să le ceară în mod explicit copiilor lor să-și amintească că nu sunt italieni.

„Vorbesc întotdeauna italiană chiar și acasă. Mama îmi vorbește în română și îmi spune deseori că numele meu nu este Giorgio, ci Gheorhe. Dar în rest, cu prietenii vorbesc româna și uneori chiar rusa, pentru că este mai distractiv” (G., 18 ani).

„De obicei vorbesc româna. Tata insistă mereu să vorbesc românește, pentru că sunt din Moldova, chiar dacă-i spun că trăiesc în Italia. Eu nu știu să vorbesc bine româna, așa că vorbesc puțin română și mai mult italiană. Cu prietenii însă, vorbesc doar în italiană” (A., 17 ani).

În unele familii, tendința pentru limba maternă este în schimb o consecință directă a incapacității comunicative a părinților, de obicei a taților care, nereușind să vorbească limba italiană, ajung să separe clar limba cea de casă și cea din mediul extern. Acest lucru se întâmplă în familiile unde tatăl a sosit mai recent în Italia și au o participare redusă la viața socială, pe motivul absenței muncii și a rețelelor locale de cunoștințe:

„Acasă vorbesc în română, dar afară vorbesc italiană cu prietenii italieni. Pe când tata vorbește doar rusa și româna și atât” (O., 15 ani).

„Tata nu știe italiană, așa că vorbim mereu în română cu el, pentru că nu înțelege deloc limba de aici... Pe când cu mama vorbim și-n italiană, chiar dacă și ea nu o înțelege la perfecție. Afară vorbesc italiană cu prietenii mei, atât moldoveni cât și cu cei străini” (N., 17 ani).

Dubla competență totuși nu este întotdeauna dezvoltată: nu întotdeauna adolescenții moldoveni sunt capabili să cultive ambele limbi, astfel încât să poată comunica cu ușurință în fiecare context. O socializare în italiană, legată de tipul de relații stabilite de-a lungul copilăriei și adolescenței atât în plan individual, cât și familial, produce o adaptare aproape monolingvă, mai ales pentru cei care aleg grupuri prietenoase autohtone sau mixte, pentru cei care au venit în Italia la o vârstă precoce sau pentru cei care nu au rețele etnice apropiate familiei, unde limba maternă este aproape necunoscută. Astfel, o bună parte dintre adolescenți mărturisesc că nu știu să o vorbească, chiar dacă îi înțeleg sensul și nu au capacitatea de a articula argumentări, încât uneori se simt batjocoriți de compatrioții lor despre asta:

„Vorbesc prost în română, pentru că chiar și atunci când sunt supărat și vreau să vorbesc cu ai mei - ei râd de mine. Reușesc să spun glume, dar nu o vorbesc pentru că am o pronunție ciudată” (I., 18 ani).

„Acasă vorbesc româna, însă nu atât de bine. De înțeles, înțeleg totul, dar nu știu să vorbesc. Am crescut aici și am vorbit mereu italiana. Iar atunci când încerc să vorbesc mai literar, e clar că nu o știu bine. Și-apoi nu prea mulți alde mine cunosc româna ca la carte” (C., 16 ani).

„Nu știu să vorbesc româna..., dar înțeleg ce se spune... Bine, nu pot vorbi ca cei din Moldova sau România, chiar dacă părinții mei au încercat să mă învețe. Și nu e așa de ușor când te simți singur uneori și ești mic de tot...și când toata lumea vorbește italiană” (S., 19 ani).

„Limba e amestecată chiar și acasă, fac o propoziție jumătate în română și jumătate cum îmi vine, dar mai mult în italiană. În română pot vorbi, scrie, chiar dacă și nu perfect. Dar cu fratele meu vorbesc doar în italiană, pentru că el este micuț și nu înțelege nimic în română. Româna pentru mine este a doua limbă. Nu pot răspunde în română, mai ales când mă aflu printre alți oameni și știu că ei nu înțeleg această limbă” (B., 16 ani).

„Vorbesc foarte puțin româna. Părinții mei îmi vorbesc în română, dar eu le răspund în italiană. De asemenea, când sunt cu prietenii, pur și simplu nu pot să vorbesc în limba noastră. Doar când merg în Moldova, vorbesc în română, dar și atunci îmi vine greu” (V., 16 ani).

„Dacă sunt oameni care vorbesc în română, eu mă mut, mă dau la o parte, pentru că mă deranjează, arată rău de tot lucrul acesta, mai ales când ceilalți se uită ciudat. Sunt în Italia și trebuie să mă înțeleagă toți când vorbesc. Așa-i corect” (S., 16 ani).

„Eu doar acasă cu părinții mei vorbesc, pentru că îmi este mai ușor să mă exprim. Afară vorbesc în italiană și în clasă, la fel. Nu prea îmi place să vorbesc în română când sunt și italieni, pentru că atunci oamenii gândesc prost despre tine, ei cred că vorbești la spatele lor, deoarece nu înțeleg. De aceea e mai bine să vorbesc în italiană” (I., 16 ani).

„Când sunt italieni, nu vorbesc nici un cuvânt în română, pentru că nu vreau să creadă că îi jignesc sau spun lucruri rele despre ei. Vorbesc româna cu frații și părinții mei. Și nu cred că este vreo problemă că vorbesc mai mult în italiană, odată ce locuiesc doar aici” (S., 16 ani).

Așadar, limba reprezintă un element esențial în înțelegerea dinamicilor familiale și sociale, greu de înțeles la prima vedere. De fapt, este vorba mai degrabă de o utilizare instrumentală a limbii, de un recurs la diferite coduri lingvistice în raport cu anumite contexte, care depinde strict de gradul de învățare a ambelor limbi. În acest context, remarcăm faptul că *din punct de vedere lingvistic, adolescenții moldoveni din diasporă se caracterizează prin aceleași trăsături ca și alți adolescenți imigranți: comunicarea la școală, cu colegii italieni - în limba italiană, iar în familie, cu rudele, cu prietenii moldoveni – în limba română, deși, observăm o tranziție treptată la limba italiană în familie. Astfel, comunicarea bilingvă în familie, depinde în mare măsură de competența părinților în limba italiană și de motivația acestora în dezvoltarea bilingvismului la copii. Prin această dinamică, se evidențiază caracteristicile lingvistice, tipice celei de-a doua generație de migrați.*

La fel, limba poate fi o formă de protest al adolescenților:

„Când sunt cu moldoveni, vorbesc întotdeauna în română, acasă - în română... Mama îmi spune să vorbesc în italiană, dar noi vorbim în română... Și este corect așa, pentru că nu sunt italian și limba mea e româna. Și nu mă interesează dacă-mi zic alții că trebuie să vorbesc în italiană. Și-apoi încă ceva: dacă altcineva vorbește în engleză, toți îl laudă, dar dacă noi vorbim în română – se uită chiorăș la noi. Și asta pentru că sunt rasiști aici, că-i deranjează străinii, mai ales când vorbesc limba lor” (E., 17 ani).

„Aici vorbesc mereu româna. Doar la școală vorbesc italiana, pentru că am prieteni italieni. Dar mai des sunt cu moldoveni alde mine și vorbim în limba noastră. Eu mă simt moldovean și nu italian. Și-apoi am un verișor care de micuț a vorbit doar în italiană, dar tot moldovean a rămas” (M., 16 ani).

„Dacă ești din Moldova, ar trebui să vorbești măcar cu părinții în limba română. Sunt deja cei care s-au născut aici și vor să fie mari italieni. Dacă ești din moldoveni, trebuie să vorbești româna” (M., 18 ani).

Așadar, cunoașterea și comunicarea în limba nativă, este unul dintre markerii de bază în formarea și păstrarea identității etnice a adolescenților moldoveni din diasporă. În multe aspecte, nivelul de competență în două limbi, nativă și italiană, este determinat de atitudinile părinților și de sistemul de învățământ.

În acest sens, relațiile cu profesorii și colegii de clasă, reprezintă un factor motivațional în stăpânirea intensivă a limbii italiene. La fel, cunoașterea deficitară a limbii italiene în cazul unor părinți, impulsionează comunicarea preponderent în limba română, ceea ce conduce la dezvoltarea bilingvismului la adolescenți. În același timp, limba poate constitui și un marker al particularității și caracterului distinctiv al identității lor.

4. Grupul de semeni – element crucial în definirea identității

Pe lângă familie și școală, grupul de semeni reprezintă un element esențial în definirea identității personale în perioada de tranziție de la copilărie la maturitate.

Prin acesta adolescentul are posibilitatea de a se afla în afara mediului familial sigur, atât într-un proces de autonomizare și diversificare, cât și să experimenteze o socializare de tip egal, capabilă să împlinescă o multiplicitate de funcții, care se desfășoară pe mai multe niveluri.

La nivel individual, prietenii oferă contextul propice pentru creșterea și dezvoltarea de sine și a identității personale, prin forme de implicare emoțională și împărtășire a unor sensuri; la nivel

relațional - încurajează extinderea intereselor individuale, îmbogățirea cunoștințelor prin ansamblul așteptărilor proprii și ale altora, în acest fel formându-și propriile opinii; la nivel social - asigură protecția împotriva temerilor legate de schimbările care au loc în această perioadă, permițând realizarea unui sentiment de securitate și încredere, de o importanță fundamentală, compensând astfel nevoia de recunoaștere, sprijin și validare³⁹⁹.

Din punctul de vedere al adolescenților imigranți, alegerea grupurilor cu conotație etnică sau fără, poate depinde de opinia larg răspândită asupra originilor individuale.

Procedând astfel, compoziția grupului poate acționa ca o barieră defensivă împotriva lumii exterioare, care dă naștere unor identități înghețate, sau poate reflecta dorința de a se distanța de o imagine negativă, când, dimpotrivă, o face să se obiectiveze în prietenii complet indigene.

Din perspectiva societății, grupurile mixte și multiculturale au mai multe șanse de a fi acceptate pozitiv, deoarece arată realizarea incluziunii râvnite, în timp ce grupurile care arată „la fel” au mai multe șanse de a suferi prejudecățile majorității, care interpretează asemănarea ca pe o dorință de auto-excludere⁴⁰⁰.

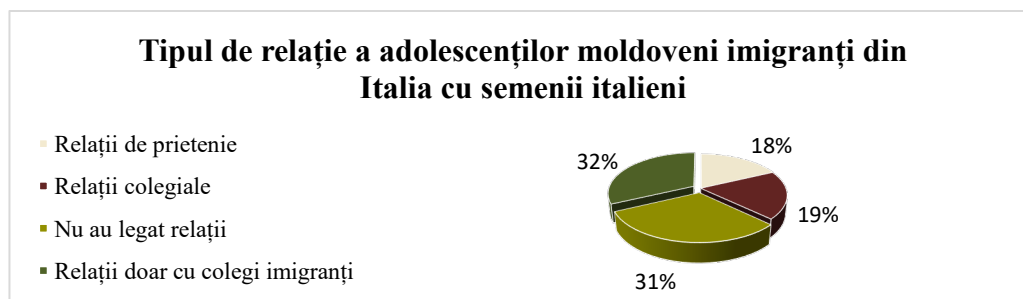

Fig. 3.5. Tipul de relație a adolescenților moldoveni imigranți din Italia cu semenii italieni

Astfel, în baza rezultatelor obținute, 18% dintre adolescenți declară că au legat relații de prietenie cu colegi italieni, 19% - susțin că au legat doar relații colegiale la școală, 31% - nu au reușit să se împrietenească cu semenii lor italieni și 32% - au legat prietenii doar cu colegi străini, cu statut de imigrant, ca și ei.

³⁹⁹ ROȘCA, T. Problematice psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2022, nr. 2, p. 128-134; ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

⁴⁰⁰ PALMONARI, A. *Psicologia dell'adolescenza*. Bologna: Il Mulino, 1993. 105 p. ISBN 9788815040947.

În cazul adolescenților imigranți, funcția rețelelor de prietenie are dimensiuni multiple, răspunzând atât nevoii de protecție, autonomie și recunoaștere, tipică adolescenței, cât și necesității de integrare în societatea-gazdă sau viceversa - creând medii favorabile unor forme de segregare etnică. Această realizare a procesului de inserare, reprezintă rodul nu numai al predispozițiilor individuale, ci și al influențelor și condiționărilor câmpului social, care intervin puternic în determinarea, mai mult sau mai puțin evidentă, a componenței grupurilor de prieteni, mai ales atunci când acestea sunt clar cunoscute din punct de vedere etnic⁴⁰¹.

În baza celor analizate, observăm faptul că adolescenții moldoveni imigranți din Italia, leagă relații de prietenie cu colegii de aceeași etnie sau cultură similară sau cu adolescenți străini, imigranți ca ei.

„Prietenele mele sunt cele de când eram micuță. Cu ele am fost împreună la școala primară. Și chiar dacă ele locuiesc în Sassuolo și ne vedem foarte puțin, ne auzim în fiecare zi la telefon și vorbim despre lucrurile noastre, despre iubiți, despre prietenii de la școală... ne spunem totul” (T., 16 ani).

„Prietena mea e la Gragnanino. Ea este cea mai bună pentru mine, pentru că ne înțelegem din priviri. E specială chiar și am mai multă încredere în ea decât în sora mea, care s-a născut aici. Pe când la școală, nu am prietene tare apropiate, decât o româncă cu care mă împac, dar mai mult la nivel colegial” (S., 17 ani).

Sunt însă și adolescenți care, datorită deschiderii lor, comunică și interacționează cu reprezentanți ai diferitelor grupuri culturale.

„Ies cu toată lumea. Am mulți prieteni... Am și un prieten italian, cu care sunt aproape întotdeauna. Dar și cu alții. Eu de îndată ce am venit, m-am împrietenit foarte repede, pentru că sunt afectuos și blând și simpatic chiar. Totuși cel mai bun prieten este unul din România, cu care ne distrăm foarte mult împreună și e foarte drăguț cu mine” (O., 16 ani).

„Eu nu ies doar cu un grup. Ies și cu unul și cu altul. Nu am probleme. Am și prieteni și prietene. Până când nu am nici unul foarte apropiat, dar nu mă gândesc mult la acest lucru” (A., 17 ani).

„Eu când vin la Piacenza, mă întâlnesc cu prietenii – prieteni. La Aggazzano am alți prieteni, cu care joc doar fotbal. Mă împac cu toți, dar când vorbești cu unul de-al nostru, parcă te înțelege altfel, fără să-i explici multe lucruri, fără să te strâmbi, fără să-ți faci griji dacă te acceptă sau nu” (F., 15 ani).

⁴⁰¹ ROȘCA, T. Problematici psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2022, nr. 2, p. 128-134; ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

„Primul an a fost urât, pentru că nu puteam vorbi. Apoi mi-am făcut un prieten român în clasa mea și el mă ajuta dacă aveam nevoie. Și așa am rămas prieteni și în afara școlii” (I., 16 ani).

„Am mai mulți prieteni moldoveni. Cu de-ai noștri gândim la fel. Este mai ușor cumva când nu ești chiar singur, ca la început” (P., 17 ani).

„Am prieteni destui. Dar cei mai buni prieteni îmi sunt: Olesea, Monica, care e româncă și Valentina din Ucraina. Avem aceeași cultură și reușim să vorbim între noi, să ne înțelegem. Nu știu cum să vă explic..., dar ne înțelegem foarte bine, pentru că gândim la fel despre multe lucruri” (T., 18 ani).

„Prietenii mei sunt toți din Moldova. Nu știu cum ne-am găsit, dar împreună facem o gașcă solidă și ne simțim absolut liber aici. Ne înțelegem din zbor, mai ales când facem glume de-ale noastre. De obicei vorbim despre mâncare, care ne lipsește aici..., mai ales borșul pe care-l făceau bunicile noastre, „pampuștele” ...e frumos!” (O., 17 ani).

Prin urmare, comunicarea adolescenților cu semenii de aceeași cultură, este prioritară, acest lucru permițându-le să fie pe „aceeași undă”, dar reprezentând și un sprijin de încredere în procesul de enculturație.

5. Școala, ca traiectorie de adaptare și integrare

a) practicile relaționale adoptate de către adolescenții moldoveni la școală

Pe parcursul cercetării, am avut avantajul de a analiza nivelul de interacțiune a adolescenților în mediul școlar, pentru a sonda dinamicele relaționale în spațiul academic, unde am remarcat din confesiunile mai multor profesori faptul că, în construirea grupurilor de prieteni există tendința de a alege prietenii care au o conotație etnică explicită, deși cu motivații și grade diferite. Astfel, în școala vizată (Școala medie „Dante Alighieri”, orașul Piacenza), prevalența preferințelor de ordin etnic este foarte accentuată în alegerile prietenilor în rândul adolescenților moldoveni, ceea ce pare a fi justificată de nevoia de afiliere cu persoane care să fie oarecum mai similare cu ei, cu care să împărtășească aceeași limbă, mai ales în cazul adolescenților care au sosit de curând în Italia și care, prin urmare, nu sunt încă pregătiți din punct de vedere lingvistic sau ca răspuns la sarcinile de organizare școlară⁴⁰²:

„În clasă am observat că există diviziuni, în funcție de locul de unde provin. Băieții moldoveni se așează în rândurile din spate, sunt foarte confuzi și vorbesc adesea în l. rusă între ei. În băncile

⁴⁰² Ibidem.

centrale și în rândul din dreapta poți vedea mici grupuri de fete românce și moldovence” (A. B., Profesor de l. italiană).

„În această școală se pare că adolescenții folosesc limba ca un adevărat marcator de granițe personale. Ei tind să vorbească limba lor în grupuri mici, mai ales în pauze. Am realizat că există într-adevăr o împărțire etnică a spațiilor. În unele cazuri, de fapt, noi, profesorii le cerem să se mute dintr-o bancă în alta, mai ales în cazul băieților moldoveni, care adesea tind să ne batjocoreze în limba lor (l. rusă)” (R. S., Profesor de religie).

„Astăzi, m-am așezat lângă cele două fete moldovence pe care le-am văzut întotdeauna foarte izolate de clasă. Am încercat să discut puțin cu ele și să înțeleg dacă nu vorbeau din timiditate sau dacă au probleme lingvistice. Dar am văzut că una dintre ele este aici de 12 ani și vorbește perfect italiană, pe când cealaltă este aici de un an și are multe dificultăți de a se încadra în clasă, mai ales din cauza limbii. Fetele stau mereu împreună, pentru că în acest fel, cea mai pricepută din punct de vedere lingvistic, îi poate da o mână de ajutor și sprijin celeilalte” (G. A., Profesor de l. italiană).

În același context, observăm **b) dificultățile legate de incluziunea adolescenților moldoveni în spațiul școlar-educational.**

În acest sens, adolescenții relatează schimbări corelate parcursului școlar, dintre care: înmatricularea cu întârziere în școli: întârziere de 1 an – 45%, mai mult de 2 ani – 15%, înmatriculați conform vârstei – 35%. În aceeași conjunctură, unii adolescenți moldoveni s-au confruntat pentru prima dată cu fenomenul *repetențiilor* – 17% și cu experiențe de discriminare – 43%.

Datele raportate sunt confirmate și în alte rezultate obținute pe durata cercetării:^{403 404 405 406}

⁴⁰³ ROȘCA, T. Sinteza dificilă a integrării școlare și sociale în cazul tinerilor imigranți din diasporă. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. Chișinău, 27-28 februarie, 2021, vol. 5, p. 63-68. ISBN 978-9975-76-322-6.

⁴⁰⁴ ROȘCA, T. Impactul influențelor sociale asupra motivației școlare în cazul adolescenților imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței: Educația: Factor primordial în dezvoltarea societății*. Chișinău, 9 octombrie, 2020, vol. 1, p. 268-274. ISBN 978-9975-48-178-6.

⁴⁰⁵ ROȘCA, T. Aspects of academic motivation in Moldovan migrant adolescents in Italy. In: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 34, p. 835-847. ISSN 2248-3004.

⁴⁰⁶ ROȘCA, T. Particularități ale relației incluzive dintre școală și familie. Cazul familiei moldovenești imigrante din Italia. În: *Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice*. Chișinău, 26-27 februarie, 2022, vol. 5, p. 259-266. ISBN 978-9975-76-382-0.

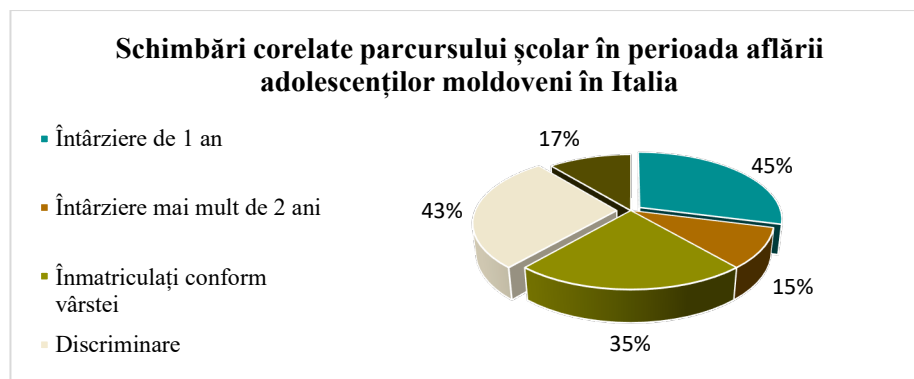

Fig. 3.6. Schimbări corelate parcursului școlar în perioada aflării adolescenților moldoveni în Italia

Așadar, din observațiile profesorilor, adolescenții imigranți, inclusiv moldoveni, preferă să comunice cu colegii de aceeași etnie sau din spațiul est-european (ucraineni, români etc.).

De asemenea, profesorii remarcă susținerea reciprocă între adolescenții moldoveni cu privire la problemele legate de limbă, utilizând-o ca *marker al graniței dintre ei și cei din jur*, întrucât, în timpul aculturației, componenta etnoidentitară suferă modificări, preluând elemente ale culturii țării-gazdă, generând în rezultat o nouă identitate⁴⁰⁷.

6. Identitatea etnică și cultura

a) atitudinea de conservare a culturii și a identității etnice

Analizând declarațiile adolescenților moldoveni cu privire la relațiile cu semenii, am remarcat dorința acestora de a-și păstra apartenența etnică la același grup ca și părinții lor⁴⁰⁸. În acest sens, se pare că apartenența la propriul grup etnic este percepută nu doar ca un punct de sprijin, ci și un element al conștientizării sinelui într-un mediu cultural străin, bazat pe unicitate („Sunt diferit”).

„Pentru mine, chiar dacă ai crescut aici, nu ești italian. Vei fi întotdeauna moldovean. Și da! Nu suntem toți egali. Tu trebuie să fii acel cine ești și gata” (E., 16 ani).

„După părerea mea, îți pierzi originile dacă ieși mereu cu prieteni ne-moldoveni. Înainte ieșeam și eu, dar acum părinții nu mă lasă, pentru că am să devin ca cei de-aici” (M., 16 ani).

„Pe mine mă dezgustă cei care vor să fie italieni, dar sunt moldoveni. Asta, ce? Ți-i rușine să fii moldovean? Să fii ca părinții tăi? Ești un ratat dacă faci asta... Ai mei întotdeauna mă încurajează

⁴⁰⁷ BERRY, J.W. Immigration, acculturation, and adaptation. In: *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46(1), p. 5–34. DOI 10.1080/026999497378467.

⁴⁰⁸ ROȘCA, T. Problematice psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2022, nr. 2, p. 128-134; ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

să ies cu moldoveni, pentru că așa nu uit de unde vin și cine sunt...Și au dreptate. Pentru că eu trăiesc aici, dar nu sunt de aici” (I., 17 ani).

Din această confesiune, observăm apărarea statutului cultural, precum și faptul că unii adolescenți imigranți parcurg calea incluziunii în cultura majorității mai dificil (această cale nu este întotdeauna de succes și nu este lipsită de conflicte).

„Cu moldoveni. Când am venit aici, mi-am schimbat viața și mi-am făcut noi prieteni, dar mi-am căutat prieteni moldoveni, pentru că cei din țara ta sunt cei mai buni” (A., 15 ani).

„Prieteni moldoveni... Dar până la urmă, tot cu moldoveni stau mai mult, că tot e mai bine între noi” (N., 17 ani).

„Ce să zic... Am prieteni de când eram micuță... și sunt toți moldoveni. Am și prieteni italieni, dar doar la școală și atât. În rest, mă întâlnesc cu cei ca mine, cu cei ca noi” (S., 16 ani).

„Am mulți prieteni. Și toți –moldoveni. Eu sunt mereu cu ei. Și mă deranjează, dacă vreți să știți, acei care „se fărâcă” și vor prieteni doar italieni... și „se strâmbă” ca italienii, și îs ca dânșii. Ești moldovean – fii moldovean și gata” (D., 18 ani).

„Eu mă împac cu prietenii mei moldoveni. Ne înțelegem bine și ne simțim la fel de bine împreună. Italienilor nu le plac străinii. Dar până la urmă, noi suntem mai buni decât ei. Pentru că noi avem valori, respectăm părinții noștri, prietenii..., pe când ei se gândesc doar la conturile din bancă” (M., 17 ani).

„Prieteni mei sunt moldoveni... Italienii mă deranjează cumva..., prea des nu-și văd de treaba lor. Se uită cu dispreț la noi, ne vorbesc pe la spate, ne judecă..., chiar dacă nu știu nimic despre noi, despre viața noastră aici. Dar eu sunt mândru de țara mea. Și chiar nu vreau să fiu italian. Da, eu locuiesc aici, dar sunt moldovean” (S., 16 ani).

Totodată, declarațiile adolescenților moldoveni, scot în evidență percepția lor asupra altor grupuri etnice și/sau regionale din țara-gazdă (sicilieni, tunisieni, napoletani) și apropierea de acestea, în cadrul categoriei „Ei și Noi suntem alții”. Categoria „Ei” se referă la adolescenții italieni nativi, „nordici”, pe când categoria „Noi” - face referire la moldoveni, români, ucraineni, sicilieni, tunisieni, napoletani.

„Am prieteni de la Napoli, din Calabria. Am și prieteni moldoveni. Dar de la Piacenza – nu am și nici nu mi-aș dori vreodată. Mie îmi este bine doar cu cei străini ca mine” (E., 18 ani).

„Am prieteni apropiați, dar și cunoscuți... Și o duc bine atât cu moldovenii, românii, dar și cu sicilienii, tunisienii, napoletanii. Doar cu cei de aici nu mă înțeleg. Sunt tare fraieri, cu nasul pe sus și ciudați” (A., 18 ani).

„Aproape toți de la sud sau români, ucraineni. Pentru că cei de-aici sunt toți mândri, dar e alegerea lor. Chiar și când jucăm fotbal, doar ei urlă că suntem cei de-acolo de c...at..., că le este frică de noi, că suntem proști etc. Sunt tare rasiști aici. Dar cei de la sud sunt destul de simpatici” (E., 15 ani).

Astfel, utilizarea etnicității ca strategie defensivă în construirea unei noi identități sociale, într-o țară străină nu elimină dependența constantă de grupul de referință⁴⁰⁹.

Prin urmare, cunoașterea deficitară a limbii țării-gază și particularitățile comunicării în cultura acesteia, pot conduce la situații de conflict, ori dorința de a se distanța, ceea ce favorizează o percepție distorsionată a colegilor italieni, această atitudine suprapunându-se în opinia noastră cu maximalismul adolescentin, care mizează pe un devotament deplin, așa cum remarcă unii profesori:

„Adolescenții italieni în clasă sunt cu toții grupați într-o parte. Această formă de izolare o observ și în pauze, când se împart în grupuri mici, pentru a ieși la o cafea. Nu stau niciodată alături de tovarășii lor străini și aproape că îi ignoră. Deci, faptul de a fi colegi de clasă este doar o coincidență dictată de școală. Și pot să zic că și în afara școlii, rareori văd grupuri mixte, referindu-mă la prezența italienilor” (M. Z., Profesor de religie).

„Astăzi, în timpul pauzei, un băiat moldovean mi-a spus că urăște oamenii din Italia. Iubita lui este originară de aici și prietenii ei nu agreează relația lor. Și l-am întrebat deci, care ar putea fi motivul unei astfel de atitudini nemotivate și el a răspuns: „italienii sunt toți rasiști, toți ne urăsc, se împacă doar între ei. Ei nu suportă străinii..., sunt proști, care se cred cine știe cine, pentru că au bani... Dar noi moldovenii suntem mai buni și știți de ce? Pentru că avem suflet, pe când ei au doar bani și nimic mai mult” (A. B., Profesor de religie).

„Eu mă împac cu prietenii mei moldoveni. Ne înțelegem bine și ne simțim la fel de bine împreună. Italienilor nu le plac străinii. Dar până la urmă, noi suntem mai buni decât ei. Pentru că noi avem valori, respectăm părinții noștri, prietenii..., pe când ei se gândesc doar la conturile din bancă” (M., 17 ani).

⁴⁰⁹ AMBROSINI, M., BUCCARELLI, F. *Ai confini della cittadinanza. Processi migratori e percorsi di integrazione in Toscana*. Milano: Franco Angeli, 2009. 123 p. ISBN 8856809710.

„Prietenii mei sunt moldoveni... Italianii mă deranjează cumva..., prea des nu-și văd de treaba lor. Se uită cu dispreț la noi, ne vorbesc pe la spate, ne judecă..., chiar dacă nu știu nimic despre noi, despre viața noastră aici. Dar eu sunt mândru de țara mea. Și chiar nu vreau să fiu italian. Da, eu locuiesc aici, dar sunt moldovean” (S., 16 ani).

Din declarațiile de mai sus ale adolescenților imigranți moldoveni, reiese faptul, că incompetența interculturală reciprocă, atât a acestora, cât și a semenilor lor italieni, ori pregătirea insuficientă a profesorilor de a aborda copiii imigranți, are repercusiuni nefavorabile, care poate conduce până la segregarea școlară.

b) revenirea la origini

În același context, numărul mare de adolescenți care au ajuns în Italia la o vârstă mai mare, este explicat de procentul mare a eșantionului, care continuă să mențină, în ciuda distanței, relații cu țara de origine: 62% dintre adolescenții moldoveni imigranți în Italia, se întorc frecvent în țara de origine, de obicei în perioada de vară sau de Crăciun, timp de aproximativ o lună (aceste reveniri la țara natală sunt facilitate și de proximitatea geografică), pe când 32% - revin odată în 2-3 ani sau când se întâmplă ceva în familie: nuntă, înmormântare etc. În majoritatea cazurilor, adolescenții revin la bunici – 54%; la mătuși/unchi, prieteni ai părinților – 27% și 15% - la nimeni, pur și simplu acasă.

În același mod, gama sentimentală a adolescenților din diasporă, odată reveniți acasă, este destul de variată:

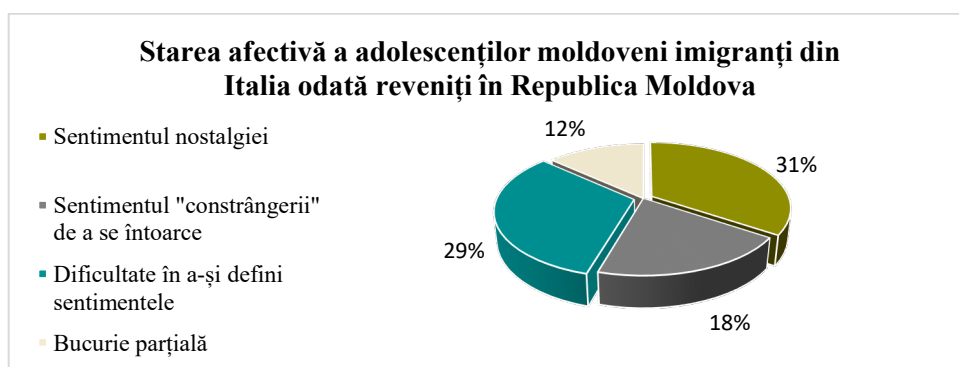

Fig. 3.7. Starea afectivă a adolescenților moldoveni imigranți din Italia odată reveniți în Republica Moldova

Din Figura 3.7, observăm faptul că 31% dintre adolescenți susțin că de fiecare dată ce revin în Republica Moldova, trăiesc sentimentul nostalgiei, al amintirilor triste, al timpurilor sărăciei, al neajunsurilor; 18% au sentimentul constrângerii de a se întoarce (la presiunea părinților), 29% - nu

simt nimic sau au dificultatea de a-și defini emoțiile ori sentimentele și 12% simt bucurie sau bucurie pe jumătate. Așadar, din datele raportate, observăm un tablou relațional de tip „mozaic” privind țara de origine.

c) autoidentificarea - autodeterminarea etnoidentitară

Definirea identității în contextul migrației este unul dintre obiectivele majore ale acestei cercetări.

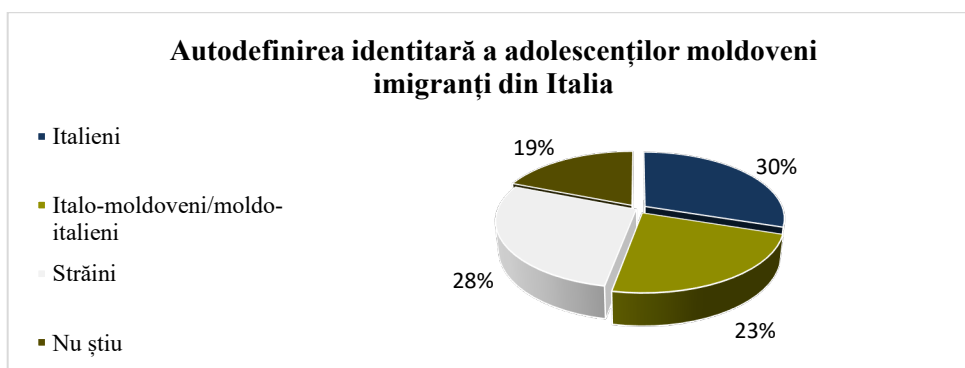

Fig. 3.8. Autodefinirea identitară a adolescenților moldoveni imigranți din Italia

Așadar, în baza răspunsurilor oferite de către adolescenți, 30% se definesc ca fiind italieni, 23% - se declară moldoveni sau italieni cu cratimă (italo-moldoveni sau moldo-italieni), 28% se văd ca străini și 19% dintre ei nu știu, aceștia din urmă având dificultatea în a se determina din punct de vedere identitar. Totuși, este interesant cum se schimbă procentele răspunsurilor individuale, atunci când adolescenții gândesc sau cred cum sunt definiți de către colegii lor de școală italieni. În acest sens, definirea în baza criteriului apartenenței etnice se situează pe primul loc: 56% dintre adolescenți cred că sunt definiți ca moldoveni, 8% - ca italieni și 36% - ca cetățeni de undeva.

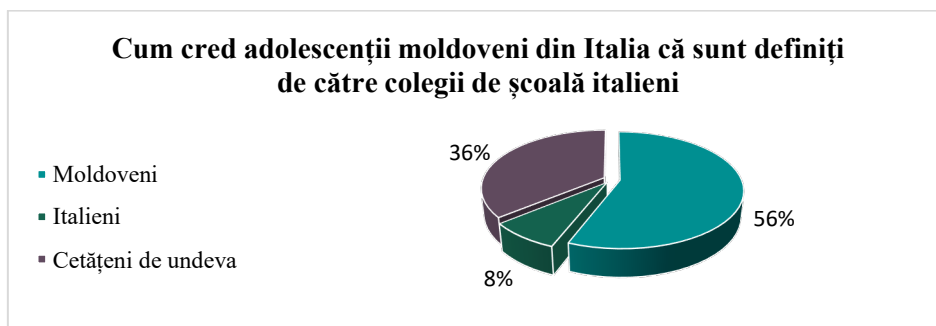

Fig. 3.9. Cum cred adolescenții moldoveni din Italia că sunt definiți de către colegii de școală italieni

Tindem să menționăm că, procentajul mare al adolescenților care se definesc ca italieni sau drept *italieni ori moldoveni prin cratimă* este corelat probabil cu vârsta de sosire în Italia (sosirea la vârsta preșcolară) și invers, procentajul adolescenților care se autodefinesc ca străini este legat de faptul că aceștia au sosit în Italia la o vârstă mai mare.

Așadar, asistăm la un proces de adaptare destul de „colorat” al adolescenților moldoveni în spațiul cultural italian, unde se proliferază următoarele tipurile de identități: identitate monoetnică (moldoveni), identitate bietnică (moldo-italieni/italo-moldoveni), marginali (ca cetățeni de undeva) și italieni.

7. Identitatea etnică și spațiul virtual

În condițiile migrației, astăzi, internetul oferă mari oportunități de a te conecta la comunitatea etnică, facilitând atât actualizarea cu evenimentele care se petrec în țara de origine, cât și favorizarea consumului de cultură etnică⁴¹⁰.

În cazul adolescenților moldoveni imigranți în Italia, rețelele joacă un rol foarte important în menținerea identității etnice, prin consolidarea legăturilor afective cu cei dragi, rămași în Republica Moldova, precum și în integrarea acestora în contextul cultural al țării-gazdă.

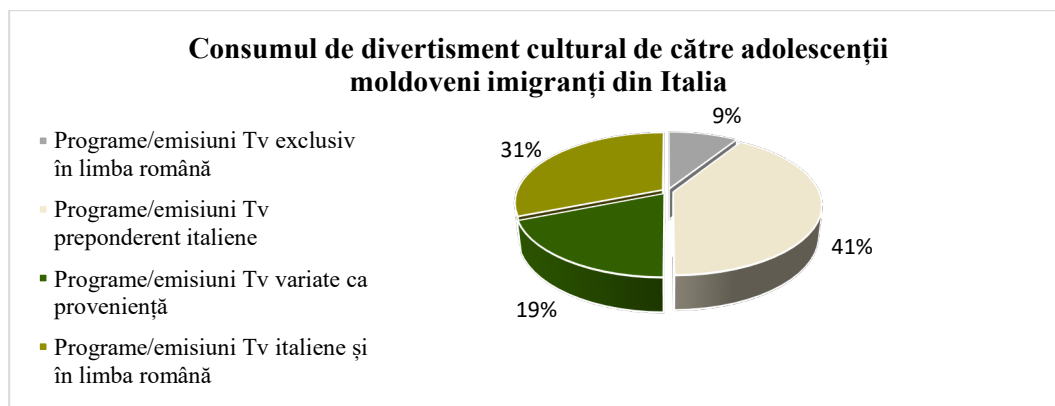

Fig. 3.10. Consumul de divertisment cultural de către adolescenții moldoveni imigranți din Italia

În baza răspunsurilor oferite de către adolescenți, constatăm faptul că un număr foarte mic din tot eșantionul – 9%, vizionează programe și emisiuni TV exclusiv în limba română, 41% - programe

⁴¹⁰ ROȘCA, T., ROȘCA, N. Comunitatea între online și offline. Noi interpretări și considerații psihologice. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Promovarea valorilor socio-economice în contextul integrării europene. Ediția a 6-a*. Chișinău, 1-2 decembrie., 2023, vol. 1, p. 232-241. ISBN 978-9975-3611-1-8 (PDF).

TV preponderent în limba italiană (italiene), 19% - emisiuni și programe în limba engleză, l. rusă, l. română (variate ca și proveniență) și 31% - programe TV italiene și în limba română.

„Acasă ne uităm la televizor doar canale în limba română. Tata și mama vor să știe tot ce se întâmplă la noi. Și-apoi tatei nu-i place televiziunea italiană. Zice că nu e prea bine pentru noi să urmărim toate prostologiile italienilor. El ne repetă zilnic că trebuie să ne amintim mereu că suntem moldoveni și că așa nu o să uităm limba noastră” (R., 15 ani).

„Noi – numai televiziune românească, moldovenească și doar lucruri din cultura noastră și nimic de italian. Părinților mei nu le place televiziunea de aici” (A., 16 ani).

„Televiziune moldovenească... ne uităm mereu filme, chiar dacă sunt turcești, la știri... La ai mei le place mai mult așa, pentru că sunt emisiuni din țara noastră și noi în așa fel știm ce se întâmplă acolo” (O., 16 ani).

Prin urmare, remarcăm faptul că părinții sunt principalii ambasadori ai menținerii obiceiului de a viziona programele din țara de origine, chiar dacă și într-un mod autoritar.

a) televiziunea ca resursă a competenței lingvistice

Televiziunea joacă un rol de facilitator lingvistic, mai ales în cazurile adolescenților care au sosit recent în Italia, care exploatează canalele de televiziune pentru a învăța mai bine limba într-un timp relativ mai scurt:

„Mă uit la televizor, pentru că mă ajută să învăț limba... Chiar înainte de a veni aici, urmăream televiziunea italiană, ca să pot învăța ceva..., doar că la început nu înțelegeam nimic. Apoi încet am început să înțeleg. În realitate, nu mă interesează programele, emisiunile sau altceva, ci le urmăresc pentru că așa învăț cuvinte noi” (A., 16 ani).

„Televiziunea m-a învățat limba italiană... Când am ajuns, am petrecut vara singură acasă și în trei luni am învățat multe cuvinte. În așa fel, când am mers la școală, a fost mai ușor cu profesorii și prietenii pentru că înțelegeam suficient” (O., de 17 ani).

Astfel, învățând limba țării-gază din programele de televiziune italiană, adolescenții moldoveni se familiarizează și cu cultura Italiei, împreună cu particularitățile specifice ale comunicării, tipice italienilor.

b) legătura cu cei dragi prin platformele digitale

Conform răspunsurilor obținute, 49% dintre adolescenții investigați țin legătura cu cei dragi și cu prietenii în mod regulat, prin: Skype, Facebook, telefon. Totodată, 18% dintre adolescenți susțin

că iau contactul cu rudele sau prietenii, dar o fac *foarte rar, din când în când* sau *rar de tot* și 33% - *deloc*.

„Stau mult la computer, în fiecare zi... Mama nu este de acord, dar nu-mi pasă... Eu fac totul pe internet: vorbesc cu prietenii, mă uit la videoclipuri pe Youtube, Facebook..., uneori vorbesc cu verișoarele din Moldova pe Skype ca să nu plătim și așa ne vedem prin camera web” (A., 17 ani).

3.3. Concluzii la Capitolul 3

Pe lângă factorii care contribuie la identificarea particularităților specifice de formare a identității etnice a adolescenților moldoveni, o relevanță deosebită o au și condițiile care le alimentează procesul de adaptare și integrare în contextul țării gazdă.

1. Caracteristicile psihologice ale familiei adolescentului imigrant sunt un factor de predicție a formării și menținerii cu succes a identității etnice a adolescenților din diasporă. Adolescenții imigranți moldoveni din Italia, în cea mai mare parte, sunt crescuți și atașați de rudele apropiate, înainte de a se muta cu traiul la părinții lor în Italia (cel mai des de bunici). Prin urmare, dinamicele parentale și sociale din perioada de reîntregire a familiei în Italia, reprezintă un punct decisiv pentru bunăstarea psihologică a adolescenților, unde criza adolescentină se suprapune cu criza „reîntregirii familiale”. În familiile imigranților moldoveni din Italia, rolurile tradiționale ale tatălui și ale mamei sunt păstrate (tatăl este responsabil de bunăstarea materială, pe când mama - de creșterea, întreținerea gospodăriei și mai puțin de averea materială). Cu toate acestea, pentru un număr semnificativ de familii de imigranți moldoveni, mama rămâne a fi singurul susținător al familiei.

2. Legăturile familiale și legăturile sociale etnice pe care le întrețin adolescenții moldoveni din Italia, sunt un factor important în formarea și susținerea identității etnice.

3. Din punct de vedere lingvistic, adolescenții moldoveni din Italia, se caracterizează prin aceleași trăsături ca și alți adolescenți din diasporă (imigranți în alte țări). De obicei, comunicarea la școală și cu colegii italieni, are loc în limba italiană, pe când în familie, cu rudele, ori cu prietenii moldoveni - în limba română. Comunicarea în două limbi în familie, depinde în mare măsură de competența părinților în limba italiană și de motivația acestora în dezvoltarea bilingvismului la copii. Uneori, limbajul poate fi o formă de protest al adolescenților, care le subliniază unicitatea și menținerea granițelor culturale. Cunoașterea și comunicarea în limba maternă (în limba română), reprezintă unul dintre markerii fundamentali în formarea și păstrarea identității etnice a adolescenților

moldoveni. În cazul adolescenților moldoveni imigranți în Italia, comunicarea cu colegii de aceeași cultură este un aspect caracteristic, deoarece aceștia aparțin aceluiași câmp cultural semantic și reprezintă un sprijin în procesul de enculturație.

4. Cu privire la preferințele în relațiile cu semenii, din cele relatate de către adolescenții moldoveni imigranți în Italia, reiese că aceștia se străduiesc să-și păstreze apartenența etnică la propriul grup. În acest sens, apartenența la propriul grup etnic, nu este doar un punct de sprijin, ci și o conștientizare de sine într-un mediu cultural străin, atât pe baza unicității („Sunt diferit”), cât și a statutului social. Cu toate acestea, cunoașterea deficitară a limbii țării-gazdă și al particularităților de comunicare, specifice italienilor, îi pot conduce pe unii adolescenți moldoveni la situații conflictuale, sau la dorința de a se distanța, având o percepție distorsionată despre semenii italieni, unde se suprapune și maximalismul adolescentin.

5. În condițiile migrației, internetul oferă o serie de oportunități pentru a satisface nevoia de a face parte din comunitatea etnică. Astfel, internetul își aduce aportul nu doar în autodeterminarea etnică, ci și în menținerea identității etnice a adolescenților imigranți moldoveni, contribuind masiv și la integrarea acestora în cultura țării-gazdă (în cultura italiană). La fel, *rețelele etnice digitale, întăresc legăturile de familie și oferă adolescenților oportunitatea de a se adapta la un mediu cultural străin, fără a pierde legăturile culturale, familiale sau identitatea etnică.*

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În conformitate cu tema tezei, ipoteza de bază, scopul și obiectivele investigației, au fost obținute următoarele **rezultate științifice**:

1. Conceptul de *identitate etnică* a fost conturat prin prisma abordărilor psihologice, sociologice și antropologice. *Identitatea etnică* reprezintă un construct, care se formează în cadrul unei culturi, în procesul interacțiunii interetnice. Ea este edificată activ în baza unei identități ascriptibile, dar nu este reductibilă la aceasta⁴¹¹. Prin urmare, *identitatea etnică* nu se bazează pe valori primordiale precum sângele, limba și teritoriu, ci este o construcție istorică, o „invenție”, care își schimbă forma și conținutul în funcție de evenimentele socio-politice la care este supusă. Ca structură, aceasta conține *componenta cognitivă* (conștientizarea etnică și autoidentificarea etnică), *componenta afectivă* (atitudinea emoțională față de aceasta) și *componenta evaluativă* (responsabilă de conotația pozitivă sau negativă de a face parte dintr-un grup, raportând mândria apartenenței și evaluarea poziției intragrupale față de alte grupuri). În plus, identitatea etnică este corelată cu conceptul de *diasporă*, care este descrisă „ca orice grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine, fiind definită ca colectivitate în interiorul unei societăți mai mari, unde reprezentanții au origini și amintiri comune sau împărtășesc același trecut istoric și cultural, cu unul sau mai multe elemente emblematice, ca rezumat al poporului lor, fiind identificată cu comunitatea transnațională⁴¹² și care are următoarele particularități de bază: unitatea originii comune, o autoidentificare etnică puternică, traiul într-o zonă diferită etnic, prezența unor instituții sociale care răspund nevoilor diasporei, păstrarea legăturii materiale și emoționale cu țara de origine, adaptându-se în același timp la oportunitățile țării-gazdă. *Diaspora moldovenească este considerată o diasporă în curs de dezvoltare*. În acest context, conștiința etnică și manifestarea propriei identități etnice sunt activate de procesul migrației, unde pot varia în funcție de contextul social și teritorial. Factorii care au un rol esențial în integrarea adolescentului imigrant în contextul țării-gazdă sunt: capitalul uman, capitalul social al familiei și sentimentul „ființei integrate”, care se formează în dialogul negocierii dintre diferite identități.

2. Studiul sferei valorice la adolescenți, prin recunoașterea unor domenii de viață, cu care aceștia sunt în contact și care își pun amprenta pe alegerile lor identitare, a generat un tablou explicit asupra valorilor adolescente. Astfel, „*Libertate ca independență în acțiuni*”, reprezintă sfera

⁴¹¹ СТЕФАНЕНКО, Т. Г., *Op. Cit.*

⁴¹² BAUBÖCK, R., *Op. Cit.*

privilegiată la adolescenții din Republica Moldova și din Italia. Pentru adolescenții din Republica Moldova, sferile prioritare sunt „Sănătatea” și „Viața de familie fericită”, iar în cazul adolescenților moldoveni din Italia, acestea sunt: „Serviciul interesant” și „Securitatea materială”. Sferile de viață ca „Creația”, „Frumusețea naturii și artei” și „Un mod de viață activ”, pare să prezinte puțin interes pentru adolescenții ambelor grupe. Pentru foarte puțini adolescenți, sferile vieții cuprind valori cu un grad ridicat de disponibilitate. În ceea ce privește adolescenții din Republica Moldova, sfera care indică cel mai scăzut grad de disponibilitate este „Securitatea materială”, în timp ce pentru adolescenții din Italia este vorba de „O viață de familie fericită”. În continuare, ambele grupe de adolescenți au evaluat „Frumusețea naturii și artei” ca fiind importantă pentru ei, dar și ireală. Ceea ce ține de „Libertatea ca independență în acțiuni”, aceasta denotă prezența unui echilibru între dezirabilitate și disponibilitate pentru ambele grupe de adolescenți. În plus, notăm faptul că sferile de viață, care au o importanță ridicată pentru adolescenți, sunt generatoare și de conflicte interne. Sfera de viață care redă sentimentul de vid interior la toți adolescenții, este „Frumusețea naturii și artei”. Diferențele de gen legate de caracteristicile identității etnice și sfera valorilor în rândul adolescenților moldoveni din diasporă și din Republica Moldova, fac posibilă înțelegerea și prezicerea influenței acestora asupra proceselor de etnoidentificare, marcând direcții importante de intervenție în activitatea practică a unui psiholog, atât în consilierea multiculturală cât și creșterea competenței culturale.

3. Evaluând imaginea pe care o are reprezentantul tipic al grupului etnic la adolescenții moldoveni imigranți în Italia și la adolescenții moldoveni din Republica Moldova, putem observa atât calități comune, cât și calități distinctive. Așadar, în percepția adolescenților moldoveni din Italia și a adolescenților moldoveni din Republica Moldova, reprezentantul grupului lor etnic se evidențiază printr-o trăsătură profesională comună – *spiritul gospodăresc*, ca o calitate esențială, indiferent de statut, gen sau locul de trai. În același sens, (fără a ține cont de aceleași criterii: statut, gen, loc de trai), evaluarea calităților personale scoate în evidență următoarele calități ale moldoveanului: *delicatețe, finețe, onestitate*, dar și *răutatea*, deși sunt puțin redate. Prin urmare, în baza acestor rezultate, se pare că calitățile menționate, sunt de bază în percepția adolescenților ambelor grupe. Reieșind din acestea, totuși, apare necesitatea realizării unor investigații ulterioare asupra altor grupe de adolescenți emigrați în alte țări.

4. Rezultatele obținute în urma măsurării *sentimentului de apartenență* la propriul grup etnic, au arătat faptul că adolescenții moldoveni din Republica Moldova denotă un sentiment mai pronunțat de *apartenență la grupul lor etnic*, o *importanță mai accentuată a identității etnice* și o *dorință medie*

de dominație. În același context, la adolescenții moldoveni imigranți în Italia, scorurile mai mici au fost obținute de parametrii privind *Sentimentul de apartenență la propria identitate etnică*, *Importanța apartenenței etnice* și *Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică*, care pot fi explicate prin statutul lor minoritar, de imigrant și contextul sociocultural străin (adaptare la o altă cultură dominantă (italiană)). Referitor la *structura identității etnice*, conform rezultatelor primite, vedem că la adolescenți, gradul de expresivitate privind componentele etnoidentitare predominante (componenta cognitivă și afectivă) este diferit. Astfel, în cazul adolescenților moldoveni din Republica Moldova *Componenta cognitivă* a identității etnice este mai pronunțată, pe când în cazul adolescenților moldoveni imigranți în Italia este mai accentuată *Componenta afectivă* ⁴¹³.

5. Rezultatele obținute în urma derulării focus grupurilor, au scos în evidență factorii care participă în procesul de adaptare și integrare la contextul sociocultural al Republicii Italiene, cu impact asupra identității etnice. O pondere relevantă în acest sens o are familia, ca factor de predicție a stării de bine psihologice a adolescenților din diasporă, împreună cu legăturile sociale etnice pe care le păstrează adolescenții cu oamenii dragi, rămași în țara de origine (Republica Moldova). În același context, limba este unul dintre markerii de bază în formarea și păstrarea identității etnice, constituind un sprijin important în procesul de enculturație. Cu privire la relațiile cu semenii, adolescenții din diasporă se străduiesc să-și mențină apartenența etnică la grup. Mai mult decât atât, rețelele de socializare sunt extrem de importante, care își aduc contribuția facilitând păstrarea legăturilor familiale și identitatea etnică.

Sinteza datelor științifice obținute, nuanțate în investigație, ne permite să constatăm confirmarea ipotezei de cercetare: *identitatea etnică a adolescenților moldoveni imigranți din Italia este diferită de cea a adolescenților moldoveni din Republica Moldova, cu referire la gradul și conținutul componentelor etnoidentitare (cognitivă, afectivă, axiologică), determinate de contextul sociocultural de trai*.

Soluționarea problemei științifice importante vizează dimensiunea valorizării identității etnice la adolescenții imigranți, în scopul anticipării dificultăților de negociere a componentelor etnice, prin crearea premiselor de interacțiune eficientă, cristalizată în relațiile cu politicile de integrare a țării-gazdă. Acest lucru a fost realizat atât prin evaluarea ariei axiologice, a structurii identității etnice

⁴¹³ ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.

și a sentimentului de apartenență la propriul grup, cât și prin determinarea imaginii sociale a reprezentantului grupului de origine, alături de profilul de adaptare și integrare a adolescenților moldoveni imigranți în Italia, cercetat în profunzime. Toate acestea, au contribuit la elaborarea unui cadru cuprinzător cu privire la parcursul dezvoltării și formării identității etnice într-un context etnocultural diferit de cel al Republicii Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute. Cadrul științific pe care l-am fundamentat privitor la problematica diasporei cunoaște o extindere a dimensiunilor identitare etnice, ceea ce este un semn de noutate pentru noi. Astfel, în Republica Moldova, în premieră, a fost realizat un studiu teoretico-experimental cu referire la natura complexă a identității etnice a adolescenților moldoveni (generația a doua) într-un context intercultural, din perspectiva psihologiei sociale. În acest sens, în urma investigației, au fost identificate diferențe și similitudini cu referire la identitatea lor etnică. A fost demonstrată influența decisivă a familiei, instituțiilor de învățământ și al rețelilor de socializare asupra procesului de integrare (ca fiind cel mai optim), unde identitatea etnică reprezintă baza auto-identificării lor. Drept consecință, demersurile întreprinse au condus la delimitări și clarificări referențiale, care au permis determinarea multitudinii de factori și a influenței acestora asupra construcției etnoidentitare la adolescenții moldoveni, cât și delimitarea foarte clară a particularităților identității etnice.

Semnificația teoretică a cercetării este conturată în cadrul interferenței pe care o au științele antropologice, sociologice și psihosociologice în abordarea identității etnice la adolescenții imigranți prin următoarele aspecte: înțelegerea dilemelor legate de conceptele corelate identității etnice; geneza complexă a identității etnice în contextul migrației și contradicțiile pe care le presupune acest proces; precum și evidențierea rolului identității etnice ca resursă pentru adaptarea și integrarea adolescenților în mediul intercultural.

Valoarea aplicativă a cercetării rezultă din valorificarea cunoștințelor despre identitatea etnică în contextul diasporei, prin aplicarea lor în proiectarea de programe de instruire și dezvoltare pentru copii și adolescenți în instituții multinaționale; elaborarea proiectelor de educație multiculturală; utilizarea potențialelor rezultate în prognozarea proceselor adaptaționale la adolescenții imigranți, precum și dezvoltarea strategiilor de intervenție pentru specialiștii din diasporă, destinate copiilor imigranți, în scopul sensibilizării atitudinale cu referire la țara natală.

Aprobarea și implementarea rezultatelor științifice ale cercetării date s-a efectuat prin diseminarea acestora, atât la nivel teoretic, cât și practic, în cadrul tematicilor disciplinei *Psihologia*

grupurilor sociale mari și Etnopsihologie, parte a planului de învățământ al Facultății Științe Sociale și ale Educației, Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

O parte dintre rezultatele teoretice și practice au fost prezentate și discutate în cadrul manifestărilor științifice naționale și internaționale, dintre care cele mai importante sunt:

Conferința cu participare Internațională: „Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene”, USEM, 2018; Conferința Științifică: „Valorificarea patrimoniului etnocultural în educația tinerei generații și a societății civile”, Ediția a IV-a, AȘM, 2019; Conferința Științifică cu participare Internațională: „Preocupări contemporane ale științelor socioumane”. Ediția a X-a, ULIM, 2019; Conferința Științifică cu participare Internațională: „Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului”, UPSC, 2020; Conferința Științifică cu participare Internațională: „Educația: Factor primordial în dezvoltarea societății”, IȘE, 2020; Conferința Științifică Națională: „Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie”, UPSC: „Ion Creangă”, 2021; Conferința Științifică cu participare Internațională: „Preocupări contemporane ale Științelor socioumane”. Ediția a XII-a, ULIM, 2022; Conferința Științifică cu participare Internațională: „Preocupări contemporane ale Științelor socioumane”. Ediția a XIII-a, ULIM, 2023; Simpozionul Internațional de Etnologie: „Tradiții și procese etnice”. Ediția a IV-a, AȘM, 2023.

Concluziile investigațiilor teoretice și rezultatele cercetărilor practice, au fost prezentate în 45 de lucrări științifice: comunicări la Conferințe Naționale și Internaționale (27); articole în reviste științifice (20).

Cu toate acestea, cercetarea noastră are unele **limitări** în ceea ce privește rezultatele obținute.

În acest context, menționăm caracterul reprezentativ al grupului de cercetare, care ar putea fi mai larg, în cadrul unui eșantion mai mare, care ar cuprinde și participanți din alte generații de moldoveni, care s-au autorealizat și care au urcat pe scara socială, în vederea identificării mecanismelor care au stat la baza ascensiunii lor sociale, care ar genera și ilustra și alte perspective de formare sau de dezvoltare a identității etnice în cazul migrației. O altă limită o reprezintă cunoașterea insuficientă a experienței sociale a adolescenților din diasporă, pe care au avut-o în țara de origine (dacă au fost pregătiți psihologic pentru a se muta cu traiul în altă țară; dacă au cunoscut țara de plecare anterior procesului de emigrare (de ex. în vacanță); cum au justificat părinții decizia de a-i lua cu ei; care au fost motivele care i-au determinat pe părinți să aleagă calea migrației și dacă acestea s-au schimbat de-a lungul timpului; care era atitudinea părinților față de migranți înainte de a pleca într-o țară străină și modul în care aceasta a fost transformată ulterior de experiența de imigrant.

Pe baza rezultatelor cercetării din cadrul tezei de doctorat, propunem următoarele **recomandări practice:**

1. Utilizarea rezultatelor înregistrate în elaborarea/organizarea unor activități de formare cu caracter de dezvoltare personală, legate de dimensiunea valorificării identității etnice în rândul adolescenților din diasporă, în vederea atingerii obiectivelor personale. Activitățile, sub formă de ateliere de lucru, pot fi derulate în centre multinaționale, unde se va pune accent pe socializare și comunicare. În cadrul acestora, se poate crea un spațiu de sprijin psihologic în procesul de adaptare și integrare, prin reformularea experienței de migrație și împărtășirea dorințelor sau dificultăților zilnice (focalizate pe creșterea emoțională, capacitatea de a decide, de a crea, de a învăța în situații diferite de viață, în mod autentic și autonom);

2. Explorarea problemelor care decurg din concluziile cercetării în vederea creării unor programe de formare continuă interculturală pentru mediatorii interculturali, cadrele didactice din învățământul preuniversitar/universitar, în domeniul educației multiculturale, cu scopul de a îmbogăți și dezvolta abilitățile de relaționare socială, a preveni intoleranța etnică, a încuraja dialogul interetnic, a recunoaște diversitatea ca unicitate, a crește contactul între culturi, precum și a reinterpretă diferența prin practici de susținere etc..;

3. Aplicarea datelor din investigație în crearea de platforme sociale informative, pentru a pregăti o societate democratică, caracterizată de un nou tip de civilizație, modernă, predispusă și deschisă la diversitate culturală, întrucât cunoașterea culturii altor popoare, reprezintă o resursă importantă de sensibilizare pentru a vedea frumosul acestei lumi, ca o resursă de reziliență și integrare socială ușoară.

Direcțiile viitoare de cercetare. Identitatea etnică a adolescenților din diasporă, prezintă un conglomerat de problematici, care necesită un spațiu de investigare vast, multidimensional și abordări științifice mai aprofundate. Luând în considerare limitele cercetării, în ceea ce privește caracterul reprezentativ al grupului de cercetare, studiile ulterioare vor fi orientate spre un eșantion mai mare, care va cuprinde imigranții moldoveni din Italia din prima, a doua și a treia generație. Astfel, ne propunem să investigăm comparativ modul în care diverși factori (mediul de proveniență, vârsta, statutul și timpul de ședere) pot influența componentele identității etnice, prin identificarea acelor mecanisme adoptate pentru a depăși condiția socială dezavantajată. O altă direcție de cercetare ar fi studiul cu privire la reprezentarea socială a Italiei *versus* reprezentarea socială a Republicii Moldova și posibilele efecte ale migrației asupra acesteia, cu repercusiuni asupra identității etnice la copiii din

diasporă. Tot în aceeași ordine de idei, subiectul unei viitoare cercetări, l-ar constitui un studiu comparativ între adolescenții moldoveni imigranți în Italia și adolescenții nativi italieni, cu referință la stereotipurile etnice, structura identității etnice, sentimentul apartenenței și conștiinței etnice, unde preconizăm să identificăm influența capitalului cultural, social și economic asupra variabilelor menționate. La fel, din curiozitate științifică, am realiza o cercetare cu referire la particularitățile identității etnice la adolescenții din familii multiculturale (cu un părinte moldovean), pentru a surprinde și alte fațete ale identității etnice. În aceeași conjunctură, ar urma și alte studii referitoare la: influența rețelelor de socializare ale diasporei (comunitățile *online*) asupra proceselor de adaptare, incluziune și integrare a adolescenților imigranți, cu impact asupra procesului de dezvoltare/formare a identității etnice; disonanța aculturației între părinți și copii, care poate genera diferite dinamici în cadrul familiei; perspectivele de viitor ale părinților, prin identificarea intențiilor acestora (legăturile familiale și culturale, satisfacția personală, implicarea în dezvoltarea țării natale etc.), precum și strategiile de dialog între diasporă și populația rămasă în Republica Moldova ca element vital pentru menținerea legăturilor și colaborării în beneficiul comunității (pentru a diminua tensiunile generate de percepția diferită a unor realități din țară, divergențele politice, inechitățile percepute în legătură cu anumite privilegii etc.).

BIBLIOGRAFIE

1. ABOUD, F.E. *Children and prejudice*. Oxford: Blackwell, 1988. 43 p. ISBN 0631148414.
2. AIME, M. *Contro il razzismo. Quattro ragionamenti*. Torino: Einaudi Editore, 2016. 117 p. ISBN 9788858422489.
3. AMBROSINI, M. Integrazione e multiculturalismo: una falsa alternativa. In: *Mondi Migranti. Rivista di studi e ricerche sulle migrazioni internazionali*, 2007, nr. 5. p. 67-89. ISSN 1972-4888.
4. AMBROSINI, M. *Sociologia delle migrazioni*. Bologna: Il Mulino, 2011. 176-180 p. ISBN 9788823817500.
5. AMBROSINI, M. *Un'altra globalizzazione*. Bologna: Il Mulino, 2008. ISBN 978-88-15-12406-7.
6. AMBROSINI, M., ABBATECOLA, E. *Migrazioni e società. Una rassegna di studi internazionali*. Milano: Franco Angeli. 2009. p. 45. ISBN 8856809540.
7. AMBROSINI, M., BUCCARELLI, F. *Ai confini della cittadinanza. Processi migratori e percorsi di integrazione in Toscana*. Milano: Franco Angeli, 2009. 123 p. ISBN 8856809710.
8. AMBROSINI, M., MOLINA, S. *Seconde generazioni. Un'introduzione al futuro dell'immigrazione in Italia*. Torino: Fondazione Giovanni Agnelli, 2004. 1-22 p. ISBN 9788878601758.
9. ANCIEN, D., BOYLE, M., KITCHIN, R. *The scottish diaspora and diaspora strategy: insights and lessons from Ireland*. New York: Crowne Publishers, 2009. 67 p. ISBN 0755974740.
10. ANCORA, A. *La consulenza transculturale della famiglia. I confini della cura*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 175 p. ISBN 8846425685.
11. ANDALL J. *Italiani o stranieri? La seconda generazione in Italia*. In: SCIORTINO, G., COLOMBO, A. (coord. ed.). *Un'immigrazione normale*. Bologna: Il Mulino, 2003. 281-307 p. ISBN 978-8815095459.
12. ANDOLFI M., FORGHIERI MANICARDI, P. *Adolescenti tra scuola e famiglia. Verso un apprendimento condiviso*. Milano: Raffaello Cortina, 2002. 128 p. ISBN 978-8870787603.
13. ANDOLFI, M. *Famiglie immigrate e psicoterapia transculturale*. Milano: Franco Angeli, 2004. 23 p. EAN 9788846456397.

14. ANGHEL, R.G., HORVATH, I. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*. Iași: Ed. Polirom, 2009. 22 p. ISBN 978-973-46-1304-5.
15. APPADURAI, A. *Modernità in polvere*. Roma: Meltemi Editore, 2001. 126 p. ISBN 8883530608.
16. ARENDS-TÓTH, J., VAN DE VIJVER, F.J.R. Multiculturalism and acculturation: views of Dutch and Turkish–Dutch. In: *European Journal of Psychology of Education*, 2002, nr. 33, p. 249-266. ISBN 1099-0992.
17. ARMSTRONG, J.A. Mobilized and Proletarian Diasporas. In: *The American Political Science Review*, 1976, nr. 2(70), p. 393-408. DOI 10.2307/1959646.
18. ARYA, P., BHUGRA, D. Ethnic density, cultural congruity and mental illness in migrants. In: *International Review of Psychiatry*, 2005, nr. 17, p. 133-137. DOI 10.1080/09540260500049984.
19. ASHMORE, R.D., DEAUX, K., MCLAUGHLIN-VOLPE, T. An organizing framework for collective identity: articulation and significance of multidimensionality. In: *Psychological Bulletin*, 2004. DOI 10.1037/0033-2909.130.1.80.
20. ASKEGAARD, S., ARNOULD, A. Postassimilationist Ethnic Consumer Research: Qualifications and Extensions. In: *Journal of Consumer Research*, 2005, 32(1), p. 160-170. ISSN 00935301.
21. ASSMANN, J. Communicative and Cultural Memory. In: *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter. 2008, 111 p. ISBN 9783110207262.
22. BALIBAR, E., WALLERSTEIN I. *Razza. Nazione. Classe: le identità ambigue*. Roma: Edizioni Associate, 1991. 78 p. EAN 9788893131391.
23. BALSAMO, F. *Famiglie di migranti. Trasformazione dei ruoli e mediazione culturale*. Roma: Carocci, 2003. 134 p. ISBN 8843027190.
24. BARBAGLI, M., COLOMBO, A., SCIORTINO, G. *I sommersi e i sanati. Le regolarizzazioni degli immigrati in Italia*. Bologna: Il Mulino, 2004. 78 p. EAN 9788815102430.
25. BARRÉ, R. et. al. *Diasporas scientifiques*. Marseille: IRD Édition, 2003. 34 p. ISBN 9782709917704.
26. BARRETT, M., FLOOD, C., EADE, J. *Nationalism, Ethnicity, Citizenship: multidisciplinary perspectives*. Cambridge: Scholars Publishing, 2011, 78. p. ISBN 10 1-4438-2841-6.

27. BARTH, F. *Ethnic Groups and Boundaries. The social Organization of Culture Difference*. Illinois: Waveland Press, 1998. 11 p. ISBN 1478607955.
28. BAUBÖCK, R. *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010. 300 p. ISBN 9789089642387.
29. BAUMAN, Z. *Zygmunt Bauman and the Theory of Culture*. Ontario: McGill-Queen's University Press, 2022. ASIN B0B96GF8KZ.
30. BERGER, P.L. *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 322 p. ISBN 0-19-516882-8.
31. BERRY J. W. Acculturation strategies and adaptation. In: LANSFORD J. E., DEATER-DECKARD, K., BORNSTEIN, M. H. (coord. ed.). *Duke series in child development and public policy. Immigrant families in contemporary society*. New York: Guilford Press, 2007, p.69–82. ISBN 159385403X.
32. BERRY, J.W. Immigration, acculturation, and adaptation. In: *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46(1), p. 5–34. DOI 10.1080/026999497378467.
33. BERRY, J.W., KALIN, R. Multicultural and ethnic attitudes in Canada: An overview of the 1991 National Survey. In: *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 1995, nr. 27, p. 301–320. DOI 10.1037/0008-400X.27.3.301.
34. BERRY, J.W., SABATIER, C. Acculturation, discrimination, and adaptation among second generation immigrant youth in Montreal and Paris. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 2010, nr. 34, p. 191–207. ISSN 01471767.
35. BERTI, F. *In cerca d'identità. Essere giovani in provincia di Siena all'inizio del terzo millennio*. Milano: FrancoAngeli, 2006. 138 p. ISBN 9788846479921.
36. BESOZZI, E. *Società, cultura, educazione. Teorie, contesti e processi*. Roma: Carocci, 2017. 46 p. ISBN 9788843086856.
37. BESOZZI, E., COLOMBO, M., SANTAGATI, M. *Giovani stranieri, nuovi cittadini. Le strategie di una generazione ponte*. Milano: Franco Angeli, 2009. 147 p. ISBN 8856819872.
38. BHADHA, B. R. East meets West: Ethnic identity, acculturation, and conflict in Asian Indian families. In: *Journal of Family Psychology*, 2002, nr. 16, p. 338-350. DOI 10.1037//0893-3200.16.3.338.

39. BIERBRAUER, G., PEDERSEN, P. Culture and migration. In: SEMIN, G.R., FIEDLER, K. (coord. ed.). *Applied social psychology*, London: SAGE. 1996, p. 399–422. ISBN 9781849207133.
40. BOCCAGNI, P., POLLINI, G. *L'integrazione nello studio delle migrazioni. Teorie, indicatori, ricerche*. Milano: Franco Angeli, 2012. 154 p. EAN 9788820404666.
41. BODRUG, I., DAMANCIUC, G. Diaspora Poloneză din Republica Moldova: Revenire la valorile culturale și spirituale. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2007. nr. 3, p. 113-115. ISSN 1857-2022.
42. BONIFAZI, C. *L'immigrazione straniera in Italia*. Bologna: Il Mulino, 1998. 34 p. ISSN 1121-7820.
43. BOSISIO, R. et. al. *Stranieri e italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 39 p. ISBN 9788879899475.
44. BOURDIEU, P. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Harvard: Harvard University Press, Harvard, 1979. ISBN 0-674-21277-0.
45. BOURDIEU, P. *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity, 2014. 169 p. ISBN 978-0-745-62539-3.
46. BOURHIS, R.Y. et. al. Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach. In: *International Journal of Psychology*, 1997, nr. 32, p. 86-369. DOI 10.1080/002075997400629.
47. BRASS, P. *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*. New York: SAGE, 1991, 323 p. ISBN 0803996942.
48. BROWN, R. *Prejudice: It's Social Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2011. 231 p. ISBN: 978-1-444-39129-9.
49. BRUBAKER, R. COOPER, F. Beyond „identity” In: *Theory and Society*, 2000, nr. 29, p. 1-47. DOI 10.1023/a:1007068714468.
50. BRUNER, J. *La ricerca del significato*. Torino: Bollati Boringhieri, 1992, p. 39. ISBN10 883390685X.
51. BUBECK, M., BILSKY, W. Values structures at an early age. In: *Swiss Journal of Psychology*, nr. 63. 2004, p. 31-41. ISSN 14210185.
52. BUZZI, C., CAVALLI, A., DE LILLO, A. *Rapporto giovani. Sesta indagine sulla condizione giovanile in Italia*. Bologna: Il Mulino, 2006. 66 p. ISBN 9788815118950.

53. CABRERA PEREZ, L. *La integración cultural y social de inmigrantes latinoamericanos, Inquietudes y sugerencias para políticas de cambio*. Madrid: Universitas, 2008. 89 p. ISBN 9788479912314.
54. CALHOUN, C. *Nationalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 54 p. ISBN 978-0-8166-3121-6.
55. CANTEMIR, D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: Ed. Știința, 2020. 180 p. ISBN 9789975851886.
56. CASACCHIA, O. et. al. *Studiare insieme, crescere insieme? Un'indagine sulle seconde generazioni in dieci regioni italiane, Fondazione Ismu*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 12 p. ISBN 8846492498.
57. CASIADI, O., PORCESCU, S., VARZARI, V. Mobilizarea diasporei științifice a Republicii Moldova – contribuții pentru dezvoltarea țării de origine. În: *Moldoscopie*, 2010, nr. 2, p. 16-26. ISSN 1812-2566.
58. CASTLES, S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization. In: *International Migration Review*, 2002, nr. 4(36), p. 1143. ISSN 01979183.
59. CAUNENCO, I. Ethnic Identity and Cultural Value Orientations of Moldavian Youth in Transitional Society. In: *Societies and Political Orders in Transition*. Springer. Switzerland. 2018, p. 259-279. DOI 10.1007/978-3-319-72616-8-15.
60. CAUNENCO, I., GAȘPER, L. Valorile tinerilor ce țin de adaptarea lor în societate. Sănătatea și dezvoltarea tinerilor. Studiu de evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și practicilor tinerilor. UNICEF Moldova. ONG „Sănătate pentru tineri”. Chișinău: Ed.:Trigraf Tipar, 2004, 32-36 p.
61. CERNENCU, M., MAEWSKI, W. Studiu despre Diaspora poloneză din Republica Moldova. În: *Confluente Bibliologice*, 2006, nr. 4, p. 59-60. ISSN-1857-0232.
62. CESAREO, V. *Società multietniche e multiculturalismi*. Milano: Vita e pensiero, 2002. 37 p. ISBN 9788834306543.
63. CHEIANU-ANDREI, D. Diaspora moldovenească în Federația Rusă și Italia: aspecte ale formării și integrării. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2013, nr. 1, p. 104-117. ISSN 1857-2294.
64. CIPOLLINI, R. *Stranieri: percezione dello straniero e pregiudizio etnico*. Milano: FrancoAngeli, 2002. 82 p. ISBN 8846439732.

65. CLIFFORD, J. Diasporas. In: *Cultural Anthropology*, 1994. nr. 3(9), p. 302-338. DOI /10.1525/1994.9.3.02a00040.
66. COHEN, R. Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers. In: *International Affairs*, 1992. nr. 72 (3). p. 507–520. ISSN 0020-5850.
67. COHEN, R. *Global Diasporas: An Introduction*. Seattle: University of Washington Press, 1997. 8 p. ISBN 9780203928943.
68. COLOMBO, A., SCIORTINO, G. *Stranieri in Italia. Trent'anni dopo*. Bologna: Il Mulino, 2008. 78 p. EAN 9788815121677.
69. COLOMBO, E. Molto più che stranieri, molto più che italiani. Modi diversi di guardare ai destini dei figli di immigrati in un contesto di crescente immigrazione. In: *Mondi migranti*, 2005, nr. 1, p. 63-85. ISSN 1972-4888.
70. COLOMBO, E., DOMANESCHI, L., MARCHETTI, C. *Una nuova generazione di italiani. L'idea di cittadinanza tra i giovani figli di immigrati*. Milano: FrancoAngeli, 2009. 56 p. ISBN 9788856807165.
71. COLOMBO, E., REBUGHINI P. *Children of Immigrants in a Globalized World: A Generational Experience (Migration, Diasporas and Citizenship)*. Londra: Palgrave Macmillan, 2012. 81 p. ISBN1349434701.
72. CONNOR, W. *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton: Princeton University Press, 2018. 175 p. ISBN 9780691025636.
73. D'ANNA, L. Glocalizzazione. Il senso delle parole. In: *Impresa&Stato*. 2013, p. 12-17. ISBN 8861598633.
74. DAL LAGO, A. *Non-persone: l'esclusione dei migranti in una società globale*. Milano: Feltrinelli, 2005. 24 p. EAN 9788807817861.
75. DAVID, D. *Psihologia poporului român. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală*. Iași: Ed. Polirom, 2015. 28 p. ISBN 9734655825; 9789734655823.
76. DAVIS, O., NAKAYAMA, T.K., MARTIN, J.N. Current and Future Directions in Ethnicity and Methodology. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 2000, nr. 24, p. 39-525. DOI 10.1016/S0147-1767(00)00026-2.
77. DE RUDDER, V., POIRET, C., VOUREC'H, F. *L'inegalité raciste. L'universalité républicaine à l'épreuve*. Paris: Puf, 2000. 6 p. ISBN 2130508863.

78. DELEU, E. Generații secunde de migrație: cazul Republicii Moldova. În: *Migrația: probleme și oportunități*. Chișinău, 2017. 344 p. ISBN 978-9975-53-776-6.
79. DELEU, E. Premise privind abordarea migrației cetățenilor moldoveni din Italia din perspectiva generațiilor secunde. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2015, nr. 3, p. 154-160. ISSN 1957-2294.
80. DEMETRIO, D., FAVARO, G. *Bambini stranieri a scuola. Accoglienza e didattica interculturale nella scuola dell'infanzia e nella scuola elementare*. Firenze: La Nuova Italia, 2004. 91 p. ISBN 88-221-1817-0.
81. DEVOTO, F.J. Le migrazioni italiane in Argentina: il problema dell'identità, delle generazioni e del contesto. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 319-359. ISBN 88-7860-196-9.
82. *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2016. ISBN 978-606-704-161-3.
83. DI BONITO, R., GIAMMINELLI, R. *Le terme dei campi flegrei. Topografia storica*. Napoli: Jandi Sapi, 1992, 172 p. ISBN 978-8871420127.
84. DI NICOLA, P. *Amichevolmente parlando. La costruzione di relazioni sociali in una società di legami deboli*. Milano: FrancoAngeli, 2002. 120 p. ISBN 8846434854.
85. DUBET, F. *Sociologie de l'expérience*. Paris: Edition du Seuil, 1994. 226 p. EAN 9782020228695.
86. ELIAS, N. *Essays I: On the Sociology of Knowledge and the Sciences*. Dublin: University College Dublin Press, 2009. 149 p. ISBN 9781906359010.
87. ELLEMERS, N. SPEARS, R. DOOSJE, B. Self and Social Identity. In: *Annual Review of Psychology*, 2002, nr. 53, p. 86-161. ISBN 0824302532.
88. ENACHI, A. Diaspora în procesul de europenizare a Republicii Moldova și contribuția la dezvoltarea țării de origine. În: MORARU, V. (Coord.) *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 184-192. ISBN 978-9975-57-218-7.
89. ENACHI, A., YEPREMYAN, T. Diaspora's role in integration paths: the cases of Armenia and Moldova. În: *Moldoscopie*, 2015, nr. 3(70), p. 79-97. ISSN 1812-2566/ISSNe 2587-4063.
90. ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968. 32 p. ISBN 0-393-31144-9.

91. ESSED, P. *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. London: SAGE: 1991. 42 p. ISBN 978-0-8039-4256-1.
92. FABIETTI, U. *L'identità etnica. Storia e critica di un concetto equivoco*. Roma: Carocci, 2013. 129 p. ISBN 8843067893.
93. FABIETTI, U., MATERA, V. *Memorie e identità. Simboli e strategie del ricordo*. Sesto San Giovanni: Meltemi, 1999. 40 p. ISBN 9788883538308.
94. FAVARO, G., LUATTI, L. *Il tempo dell'integrazione*. Milano: FrancoAngeli, 2008. 127 p. ISBN 9788846497680.
95. FAVARO, G., NAPOLI, M. *Ragazze e ragazzi nella migrazione. Adolescenti stranieri: identità racconti, progetti*. Milano: Guerini Studio, 2004. 91 p. EAN 9788883355646.
96. FERRERO, M., PEROCCO, F. *Razzismo al lavoro. Il sistema della discriminazione sul lavoro, la cornice giuridica e gli strumenti di tutela*. Milano: FrancoAngeli, 2011. 75 p. ISBN 9788856838893.
97. FRANZINA, E. Diaspore e colonie tra immaginazione e realtà: il caso italo-brasiliano. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 111-151. ISBN 88-7860-196-9.
98. FREUD, S. *Psihologia colectivă și analiza Eului*. București: Ed. Cartex 2000 S.R.L., 2016. 47 p. ISBN 9786068023830.
99. FRUGGERI, L. *Diverse normalità. Psicologia sociale delle relazioni familiari*. Roma: Carocci, 2005. 187 p. ISBN 9788843035328.
100. GABACIA, D. *Emigrati. Le diaspore degli italiani dal Medioevo a oggi*. Torino: Einaudi Editore, 2003. 19 p. ISBN 9788806163846.
101. GARCÍA CASTAÑO, F.J., RUBIO GÓMEZ, M., BOUACHRA, O. Población inmigrante y escuela en España: un balance de investigación. In: *Revista de Educación*, 2008, nr. 345, p. 23-60. ISSN 0034-8082.
102. GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți*: tz. de doct. în psihologie. Chișinău, 2008.
103. GAVRELIUC, A. *Psihologie interculturală. Repere teoretice și diagnoze românești*. Iași: Ed. Polirom, 2011. 56 p. ISBN 978-973-46-1883-5.
104. GEERTZ, C. *Interpretazione di culture*. Bologna: Il Mulino, 1987. 341 p. ISBN 8815012788.

105. GEORGIU, M. *Diaspora, identity and the media: diasporic transnationalism and mediated spatialities*. New York: Hampton Press, 2006. 90 p. ISBN 978-88-15-06693-0.
106. GERACI, S., MAZZETTI, M. Immigrazione e salute mentale: violenza, psicotraumatologia, politiche per la salute e tutela assistenziale. In: *Tortura e migrazioni*, 2019, nr. 2, p. 90-101. ISSN 2611-0040.
107. GILROY, P. *Dopo l'impero. Melanconia o cultura conviviale?* Roma: Meltemi, 2006. 21 p. ISBN 8883534778.
108. GILROY, P. *The Black Atlantic Modernity and Double-Consciousness*. London: Verso Books, 1993. 7 p. ISBN 0674076060.
109. GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. Glocalization, Globalization and Migration: The Case of Scottish Football Supporters in North America. In: *SAGE Studies in International Sociology*, 2006, nr. 21, p. 171-198. ISSN 0268-5809; EISSN 1461-7242.
110. GLAZER, N., MOYNIHAN, D.P. *Ethnicity: Theory and Experience*. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 30 p. ISBN 9780674268562.
111. GOFFMAN, E. *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York: Doubleday, 1968. 83 p. ISBN 0385000162.
112. GOFFMAN, E. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, Prentice Hall. New Jersey: Englewood Cliffs, 1970. 66 p. ISBN 0-671-62244-7.
113. GOFFMAN, E. *Stigma. Identità negata*. Bari: Laterza, 1970. 56 p. ISBN A000074413.
114. GOFFMAN, E. *The Presentation of Self in Everyday Life, Anchor*. New York: Garden City, 1969. 9 p. ASIN 0385094027.
115. GORDON, M.M. *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. New York: Oxford University Press USA, 1964. 198 p. ISBN 9780195008968.
116. GORST-UNSWORTH, C. Psychological sequelae of torture and organised violence suffered by refugees from Iraq. Traum - related factors compared to social factors in exile. In: *British Journal of Psychiatry*, 1998, nr. 172, p. 321-339. PMID 9534840.
117. GOZZOLI, C., REGALIA, C. *Migrazioni e famiglie. Percorsi, legami e interventi psicosociali*. Bologna: Il Mulino, 2005. 11 p. ISBN8815101691.
118. GRAVES, T. Psychological Acculturation in a Tri-Ethnic Community. In: *Southwestern Journal of Anthropology*, 1967, nr. 4, p. 337-350. ISSN 00384801.

119. GRINBERG, L. GRINBERG R. *Psychoanalytic perspectives on migration and exile*. London: Yale University Press, 2004. 149 p. ISBN 0300102046.
120. HALBWACHS, M. *On collective memory. Heritage of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. 100 p. ISBN 0226115968.
121. HALL, S. *Cultural Identity and Diaspora: Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, 1990. 56 p. OCLC 793925281.
122. HARRÈ, R. *The Singular Self. An Introduction to the Psychology of Personhood*. New York: SAGE, 1997. 197 p. ISBN 1446238768.
123. HAVIGHURST, R. J. *Developmental tasks and education*. New York: Davies Mc Kay, 1952. OCLC 943920.
124. HEGEL, G.W.F. *Fenomenologia dello spirito*. Roma: Armando Editore, 2000. 49 p. ISBN 9788869924842.
125. HELMS, J.E. *Black and White Racial Identity: Theory, Research, and Practice*. Westport: Praeger, 1993. 221 p. ISBN 0275946126.
126. HERMANS, H. J.M., KEMPEN, H.J.G. Moving cultures: The perilous problems of cultural dichotomies in a globalizing society. In: *American Psychologist*, 1998, nr. 53, p. 1111–1120. DOI 10.1037/0003-066X.53.10.1111.
127. HOBBSAWN, E. Identity Politics and the Left. In: *New Left Review*, 1996, nr. 1/217, p. 38-45. ISSN 0028-6060.
128. HOBBSAWN, E., RANGER, T. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. ISBN 9780521246453.
129. HUTNIK, N. *Ethnic Minority Identity: A Social Psychological Perspective*. Wotton-under-Edge: Clarendon Press, 1992. 181 p. ISBN 0198521936.
130. IAȚCO, M. O analiză asupra varietății de abordare a termenului „diaspora”. În: *Materiale Conferinței: „Teoria și practica administrării publice”*, Chișinău, 2018, p. 201-204. ISBN 978-9975-3019-6-1.
131. INÉS, M., LAFON, M. *Jóvenes entre culturas. La construcción de la identidad en contextos multiculturales*. Bilbao: Desclée de Brouwer, 2003. 123 p. ISBN 84-330-816-7.
132. ISAACS, H. R. Basic group identity: the idols of the tribe. In: GLAZER, N., MOYNIHAN, D. P. (coord. ed.). *Ethnicity: Theory and Experience*, 1975, p. 29-52.

133. JASPAL, R., BREAKWELL, G.M. *Identity Process Theory: Identity, Social Action and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press. 2016. 185 p. ISBN 1316617912.
134. JASPER, J.M., POLLETA, F. Collective Identity and Social Movements. In: *Annual Review of Sociology*, New York: Department of Sociology, Columbia University. 2001, nr. 27, p. 283-305. ISSN 03600572.
135. JELLOUM, T. B. *Le pareti della solitudine*. Torino: Einaudi Editore, 2008. 53 p. ISBN 88-06-19692-8.
136. JENKINS, R. *Social Identity*. Londra: Routledge, 2008. 161 p. ISBN 0-203-92741-9.
137. KAPLAN, W. *Belonging: The Meaning and Future of Canadian Citizenship*. Montréal: McGill-Queen's University Press. 1993. 356 p. ISBN 0-7735-0985-2.
138. KENNY, K. *Diaspora: a very short introduction*. New York: Oxford University Press. 2013. 22 p. ISBN 978-0-19-985858-3.
139. KING, A.D. *Culture, Globalization and the World-System: Contemporary Conditions for the Representation of Identity*. Minneapolis: University Of Minnesota Press. 1997. 121 p. ISBN 978-0-8166-2953-4.
140. KOMLA-EBRI, K. *Neyla. Un incontro, due mondi*. Bergamo: Marna, 2002. 37 p. ISBN 979-12-80030-08-5.
141. KYMLICKA, W. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Clarendon Press. 1996. 234 p. ISBN 9780198290919.
142. LA FROMBOISE, T., COLEMAN, H.L K., GERTON, J. Psychological Impact of Biculturalism: Evidence and Theory. In: *Psychological Bulletin*, 1993, nr. 114, p. 395-412. PMID 8272463; DOI 10.1037/0033-2909.114.3.395.
143. LEONINI, L. REBUGHINI, P. *Legami di nuova generazione. Relazioni familiari e pratiche di consumo tra i giovani discendenti di migranti*. Bologna: il Mulino, 2010. 32 p. ISBN 978-88-15-13747.
144. LEONINI, L. *Stranieri & italiani. Una ricerca tra gli adolescenti figli di immigrati nelle scuole superiori*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 163 p. EAN 9788879899475.
145. LÉVI-STRAUSS, C. *Antropologia strutturale*. Milano: Il Saggiatore, 2009. 403 p. ISBN 8856501066.
146. LEWIN, K. *Resolving Social Conflicts and Field Theory in Social Science*. Granville: American Psychological Association. 2010. 354 p. ASIN B004G5Z25I.

147. LEYEN, J.P., YZERBYT, V., SCHADRON, G. *Stereotypes et social cognition*. Thousand Oaks: SAGE. 1994, 67 p. ISBN 0803985835.
148. LICATA, D. *Rapporto italiani nel mondo 2018*. Sintesi, Perugia: Tau Editrice, 2018. 3 p. EAN 9788862447270.
149. LIEBKIND, K. Acculturation. In: BROWN, R., GAERTNER, S. (coord. ed.). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford: Blackwell, 2001, p. 386-406. ISBN 0-631-21062-8.
150. LIEBKIND, K. Ethnic identity - Challenging the boundaries of social psychology. In: BREAKWELL, G. M. (coord. ed.). *The social psychology of identity and the self-concept*. London: Surrey University, 1992, p. 147-186. ISBN 0121286851.
151. LIPPMAN, W. *Public opinion*. New York: Pelikan Books. 1946. 33 p. ISBN 1-56000-999-3.
152. LUCCONI, S., VARRICCHIO, M. *Lontane da casa. Donne italiane e diaspora globale dall'inizio del Novecento a oggi*. Torino: Accademia University Press, 2015. EAN 978-88-99200-09-1.
153. MANCINI, T. *Psicologia dell'identità etnica. Sé e appartenenze culturali*. Roma: Carocci, 2006. 180 p. ISBN 9788843049462.
154. MANCINI, T., SECCHIAROLI, G. Processi di integrazione e costruzione dell'identità nei preadolescenti immigrati. In: *Processi di sviluppo nel ciclo di vita. Saggi in onore di Marta Montanini Manfredi*. Milano: Unicopli. 2003, p. 132-139. ISBN 8840009000.
155. MANTOVANI, G. *Intercultura. È possibile evitare le guerre culturali?* Bologna: il Mulino, 2004. 141 p. EAN 9788815097392.
156. MARCIA, J.E. Ego identity status: relationship to change in self-esteem, „general maladjustment” and authoritarianism. In: *Journal of Personality*, 1967, nr. 35, p. 118–133. ISSN-L0220-3502.
157. MARCIA, J.E. et. al. *Ego Identity: A Handbook for Psychosocial Research*. New York: Springer-Verlag. 1993. 233 p. ISBN 9780387940335.
158. MARCIA, J.E., FRIEDMAN M. Ego identity status in college women. In: *Journal of Personality*, 1970, nr. 38, p. 249–262. ISSN-L0220-3502.
159. MARTELLONE, A. M. La costruzione dell'identità italoamericana nell'emigrazione italiana negli Stati Uniti: localismi, regionalismi, appartenenza nazionale. In: *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli, 2005, p. 221-241. ISBN 88-7860-196-9.

160. MASCITELLI, B., ARMILLEI, R. *Gli italiani in Australia. Memoria storica e nuovi modelli di mobilità*. Perugia: Perugia Stranieri University Press. 2018. 65 p. ISBN 978-88-99811-07-5.
161. MASLOW, A.H. *Motivație și personalitate*. București: Ed. Trei, 2013. 38 p. ISBN 9789737079053.
162. MAZZARA, B. *Appartenenza e pregiudizio. Psicologia sociale delle relazioni interetniche*. Roma: Laterza, 1996, 124 p. ISBN 978-8843011520.
163. MELOSSI, D. *Stato, controllo sociale, devianza. Teorie criminologiche e società tra Europa e Stati Uniti*. Milano: Mondadori, 2005. 248 p. EAN 9788842493822.
164. MEYER, J-P. *Asociology of Diaspora knowledge networks*. In: *The migration development nexus*. London: Palgrave macmillan London, 2011, nr. 26, p. 159-181. ISBN: 978-0-230-22857-3.
165. MORARU, V. *Migrația în contextul globalizării*. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2018, nr.1, p. 20-30. ISSN 1957-2294.
166. MORARU, V., CHEIANU-ANDREI, D., DELEU, E. *Copiii migranților moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare*. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2017, p. 62-74. ISSN 1957-2294.
167. MORARU, V., RUSNAC, G., DELEU, E. *Itinerarul definirii unui concept: generații secunde de migranți*. În: *Moldoscopie*, 2019, nr. 4(87), p. 65-75. ISSN 1812-2566.
168. MORO, M.R. *Genitori in esilio. Psicopatologia emigrazioni*. Milano: Cortina Raffaello, 2002. 107 p. EAN 9788870787672.
169. MOSCOVICI, S. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Ed. Polirom, 1998. 7 p. ISBN 973-683-071-3.
170. MOȘNEAGA, V. *Mapping of the Moldovan diaspora in Italy, Portugal, France and the United Kingdom*. Chișinău: Grafic Design, 2017. ISBN 978-9975-4469-6-9.
171. MOSNEAGA, V. *Republic of Moldova: Diaspora and Diaspora Policy*. In: *Slovak Journal of Political Sciences*, 2014, nr.14, p. 149-172. ISSN 1335-9096.
172. MOSNEAGA, V., RUSU, R. *Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul*. În: *Moldoscopie*, 2007, nr. 1, p. 91-103. ISSN 1812-2566.
173. NOGAILIC, T. *Moldovenii în Italia: globalizarea, efectele migrației și asocierea diasporală*, Chișinău: Ed. [S. n.], 2016. ISBN 978-9975-128-69-8.

174. OBER, K. Cultural shock: Adjustment to New Cultural Environment. In: *Practical Antropology*, 1960, 7. p. 177-182. DOI 10.117/009182966000700405.
175. PALMONARI, A. *Gli adolescenti*. Bologna: Il Mulino, 2001. 51 p. ISBN 8815083480.
176. PALMONARI, A. *Psicologia dell'adolescenza*. Bologna: Il Mulino, 1993. 105 p. ISBN 9788815040947.
177. PARK, R E. *The Immigrant Press and Its Control*. New York: Harper & Brothers Publishers. 1922. 30 p. ISBN 9780403011407.
178. PARKS, A., DRAGO, M. *Il figlio di febbraio*. Milano: Bompiani, 2019. 13 p. ISBN 978-88-452-9935-3.
179. PATTARIN, E. *Fuori dalla linearità delle cose semplici, migranti di prima e seconda generazione*. Milano: FrancoAngeli, 2007. 90 p. ISBN 9788846481474.
180. PHINNEY, J.S. Stages of Ethnic Identity Development in Minority Group Adolescents. In: *The Journal of Early Adolescence*, 1989, nr. 9, p. 34-49. DOI 10.1177/0272431689091004.
181. PHINNEY, J.S., DEVICH-NAVARRO, M. Variations in Bicultural Identification Among African American and Mexican American Adolescents. In: *Journal of Research on Adolescence*, 2010, nr.7, p. 3-32. DOI 10.1207/S15327795JRA0701-2.
182. PHINNEY, J.S., ROSENTHAL, D.A. Ethnic identity in adolescence: Process, context, and outcome. In: ADAMS, G. R., GULLOTTA, T.P., MONTEMAYOR, R. (coord. ed.). *Advances in adolescent development*, New York: SAGE. 1992, p. 72-145. ISBN 0803946163.
183. PIAGET, J. *La nascita dell'intelligenza nel fanciullo*. Firenze: Giunti Editore, 1991. 367 p. ISBN 978-8809603943.
184. PINTUS, A. *Psicologia sociale e multiculturalità*. Roma: Carocci, 2008. 68 p. ISBN 9788843047536.
185. PORTERÀ, A. *Manuale di pedagogia interculturale*. Bari: Laterza, 2020. 125 p. ISBN 9788859300076.
186. PORTES, A., RUMBAUT R.G. *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: University of California, 2001. 83 p. ISBN 978-0-520-22848-1.
187. PORTES, A., RUMBAUT, R.G. Introduction: The Second Generation and the Children of Immigrants Longitudinal Study. In: *Ethnic and Racial Studies, Specila Iusse The Second Generation in Early Adulthood*, XXVIII, 2005, nr. 6, p. 983-999. DOI 10.1080/01419870500224109.

188. PUTINĂ, N. Contribuția diasporelor în dezvoltarea statelor de origine (cazul statelor din spațiul post-sovietic) În: *Moldoscopie*, 2019, nr.1, p. 71-80. ISSN 1812-2566.
189. PUTINĂ, N. Diaspora între fenomen istoric și categorie științifică (abordare teoretico-metodologică) În: *Moldoscopie*, 2015, nr. 3, p. 27-40. ISSN 1812-2566.
190. QUEIROLO PALMAS, L. *Prove di seconde generazioni. Giovani di origine immigrata tra scuole e spazi urbani*. Milano: FrancoAngeli, 2009. 7 p. EAN 9788846475930.
191. RAVECCA, A. *Studiare nonostante Capitale sociale e successo scolastico degli studenti di origine immigrate nella scuola superiore*. Milano: Franco Angeli, 2009. EAN 9788856813586.
192. RICOEUR, P. *La memoria, la storia, l'oblio*. Milano: Cortina Raffaello, 2003. 21 p. ISBN8870788105.
193. RICUCCI, R. *Italiani a metà*. Bologna: Il Mulino, 2010. 53 p. EAN 9788815137265.
194. RIVERA, A. Etnia-etnicità. In: *L'imbroglia etnico in quattordici parole-chiave*. Bari: Dedalo, 2001. pp. 27-43. ISBN 8822062353.
195. ROLLER, M. Conceptualizarea termenului și fenomenului diasporei. În: *Moldoscopie*, 2012, nr. 1(56), p. 10-19. ISSN 1812-2566/ISSNe 2587-4063.
196. **ROȘCA T.** Particularitățile identității sociale. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective, Ediția a IV-a*. Chișinău, 27 octombrie, 2023, p. 294-301. ISBN (pdf) 978-9975-50-314-3.
197. ROȘCA, M. Migrația și experiențele dialogului cultural. În: MORARU, V. (coord. ed.) *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 221-228. ISBN 978-9975-57-218-7.
198. **ROȘCA, T.** Amprenta psihologică a modei asupra proceselor de incluziune și excludere socială. Cazul adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Învățământul superior: tradiții, valori, perspective*. Chișinău, 1-2 octombrie, 2022. p. 229-238. E-ISBN 978-9975-46-669-1.
199. **ROȘCA, T.** Aspecte ale bilingvismului ca modalitate de integrare în cazul copiilor imigranți. În: *Materialele Conferinței: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 10-11 noiembrie, 2020, p. 101-104. ISBN 978-9975-152-53-2.
200. **ROȘCA, T.** Aspecte ale multidimensionalității identității sociale. In: *Jornal of humanistic and social studies*, 2023, nr. 2 (28), p. 105-128. ISSN 2247-2371.

201. **ROȘCA, T.** Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector european*, 2020, nr. 1, p. 168-172. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
202. **ROȘCA, T.** Aspecte psihologice ale religiei: între aderarea la valorile sacralului și secularizare. Cazul adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene*. Chișinău, 3-4 decembrie. 2021, vol. 1, p. 65-71. ISBN 978-9975-3527-2-7.
203. **ROȘCA, T.** Aspects of academic motivation in Moldovan migrant adolescents in Italy. In: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 34, p. 835-847. ISSN 2248-3004.
204. **ROȘCA, T.** Axiological availability and desirability. Comparative study between moldovan immigrant adolescents in Italy and moldovan adolescents in the Republic of Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2024, nr. 9 (169), p. 289-299. ISSN 1857-2103; ISSNe 2345-1025.
205. **ROȘCA, T.** Axiological ideals and preferences. Comparative cross-cultural study. In: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 34, p. 824-835. E-ISSN 2248-3004.
206. **ROȘCA, T.** Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a*. Chișinău, 1-2 decembrie, 2022, p. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7.
207. **ROȘCA, T.** Confluența sentimentului de apartenență la loc cu anturajul, ca indicatori esențiali ai identității. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 9-10 noiembrie, 2023, p. 67-78. ISBN 978-9975-62-688-0.
208. **ROȘCA, T.** Constituente specifice integrării în contextul parcursului identitar al adolescenților imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2020, nr. 2, p. 189-194. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
209. **ROȘCA, T.** Cugetări psihologice asupra semnificației locului de origine și al apartenenței ca referințe identitare de valoare. În: *Vector european*, 2021, nr. 2, p. 191-196. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
210. **ROȘCA, T.** Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2023, nr. 48, p. 63-69; ISSN 3572-2436.
211. **ROȘCA, T.** Dimensiunile relaționalității pe fundal de migrație. Cazul adolescenților moldoveni din Italia. În: *EcoSoEn*, 2023, nr. 1, p. 97-104. ISSN 2587-344X.
212. **ROȘCA, T.** Dinamica componentelor identității sociale în psihologia modernă. În: *Vector european*, 2019, nr. 1, p. 316-344. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.

213. **ROȘCA, T.** Familia imigrantă și rolul acesteia în procesul de integrare și consolidare a etnicității adolescenților. În: *Materialele Conferinței: Valorificarea patrimoniului etnocultural. Ediția 4*. Chișinău, 30 octombrie, 2019, p. 213-219. ISBN 978-9975-84-105-4.
214. **ROȘCA, T.** Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective*, Chișinău, 21 octombrie, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF).
215. **ROȘCA, T.** Impactul influențelor sociale asupra motivației școlare în cazul adolescenților imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței: Educația: Factor primordial în dezvoltarea societății. Chișinău*, 9 octombrie, 2020, vol. 1, p. 268-274. ISBN 978-9975-48-178-6.
216. **ROȘCA, T.** Inner conflict and motivational disintegration in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, 2024, nr. 51, p. 59-64; ISSN 3572-2436.
217. **ROȘCA, T.** Interferența percepției prejudecății sociale cu procesele de integrare la adolescenții imigranți moldoveni din diasporă în Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor socioumane. Ediția a XI-a*. Chișinău, 3-4 decembrie, 2020, p. 43-53. ISBN 978-9975-3471-4-3.
218. **ROȘCA, T.** Locul și sentimentul de apartenență: experiența adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a 12-a*. Chișinău, 2-3 decembrie, 2021, vol. 1, p. 18-25. ISBN 978-9975-164-83-2.
219. **ROȘCA, T.** Memoria migrației: interviu în profunzime cu adolescenții imigranți din diaspora moldovenească din Italia. În: *Vector european*, 2021, nr. 1, p. 172-181. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
220. **ROȘCA, T., NEGREA, A.** Expresia vulnerabilității în cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2021, nr. 2, p. 197-201. ISSN 2345-1106.
221. **ROȘCA, T.** Normalitatea deviantă – model de integrare în cazul tinerilor imigranți moldoveni din diasporă. În: *Materialele Conferinței Științifice Naționale: Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie*. Chișinău, 16 aprilie, 2021, vol. 1, p. 197-205. ISBN 978-9975-46-545-8.

222. **ROȘCA, T.** Particularități ale relației incluzive dintre școală și familie. Cazul familiei moldovenești imigrante din Italia. În: *Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice*. Chișinău, 26-27 februarie, 2022, vol. 5, p. 259-266. ISBN 978-9975-76-382-0.
223. **ROȘCA, T.** Particularitățile strategiilor de aculturație în etnopsihologia contemporană. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene*. Chișinău, 4 mai, 2018, p. 131-138. ISBN 978-9975-3185-7-0.
224. **ROȘCA, T.** Problematici psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, 2022, nr. 2, p. 128-134; ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
225. **ROȘCA, T.** Procesul formării identității etnice la adolescenții imigranți. În: *Vector European*, 2018, nr. 2, p. 131-135. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
226. **ROȘCA, T.** Redefinirea bucătăriei tradiționale etnice ca instrument al identității, în cazul moldovenilor imigranți din Italia. În: *Materialele Simpozionului: Tradiții și procese etnice. Ediția a 2-a*. Chișinău, 30 martie, 2021, p. 256-260. ISBN 978-9975-3337-8-8.
227. **ROȘCA, T.** Relații de familie și dialog intergenerațional. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*. Chișinău, 10-11 noiembrie, 2022, p. 50-53. ISBN 978-9975-152-48-8.
228. **ROȘCA, T.** Reprezentarea socială a străinului. În: *Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: Integrare prin cercetare și inovare*, Chișinău, 10-11 noiembrie, 2021, vol.1, p. 36-39. ISBN 978- 9975-152-48-8.
229. **ROȘCA, T.** Rolul structurilor complexe de categorizare în construcția identității sociale. În: *Vector european*, 2019, nr. 3, p. 153-160. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
230. **ROȘCA, T.** Sinteza dificilă a integrării școlare și sociale în cazul tinerilor imigranți din diasporă. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. Chișinău, 27-28 februarie, 2021, vol. 5, p. 63-68. ISBN 978-9975-76-322-6.
231. **ROȘCA, T.** Stereotipul – marker al structurilor atitudinale. Investigație cross-culturală. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Ediția a 5-a*. Chișinău, 2-3 decembrie., 2022, vol. 1, p. 141-148. ISBN 978-9975-3527-2-7.

232. **ROȘCA, T.** Stereotypes and prejudices. Implications and effects on the society. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Tîrgu Mureș, 20-21 mai, 2023, vol. 10, p. 185-193. ISBN 978-606-8624-18-1.
233. **ROȘCA, T.** The digitized Diaspora community – the protagonist of global migration dynamics. În: *Journal of romanian literary studies*, 2023, nr. 35, p. 660-671. E-ISSN 2248-3004.
234. **ROȘCA, T.** The feminine migration. Psychological aspects.. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Tîrgu Mureș, 20-21 mai, 2023, vol. 10, p. 176-184. ISBN 978-606-8624-18-1.
235. **ROȘCA, T., CAUNENCO, I.** Fațetele asimilării selective în cazul adolescenților imigranți din Italia, În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor socioumane*, Ediția a 10-a. Chișinău, 2020, 5-6 decembrie. p. 155-163. ISBN 978-9975-3371-7-5.
236. **ROȘCA, T., CAUNENCO, I.** Identitatea etnică la adolescenții imigranți: continuitate vs discontinuitate. În: *EcoSoEn*, 2019, nr. 3-4, p. 214-220. ISSN 2587-344X.
237. **ROȘCA, T., CAUNENCO, I.** Particularități ale integrării psihosociale: focus pe condiția adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului*. Chișinău, 8-9 octombrie, 2020, vol. 1, p. 323-334. ISBN 978-9975-46-450-5.
238. **ROȘCA, T., CAUNENCO, I.** Specificitatea crizei identitare la adolescenții imigranți. În: *Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice*. Chișinău, 28-29 februarie, 2020, vol. 5, p. 134-142. ISBN 978-9975-76-302-8.
239. **ROȘCA, T., PANCZI, V.** Urmările dificultăților psihosociale asupra incluziunii comunitare în cazul adolescentelor imigrante în Italia. În: *Vector european*, 2020, nr. 2, p. 184-189. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
240. **ROȘCA, T., ROȘCA, N.** Comunitatea între online și offline. Noi interpretări și considerații psihologice. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Promovarea valorilor socio-economice în contextul integrării europene. Ediția a 6-a*. Chișinău, 1-2 decembrie., 2023, vol. 1, p. 232-241. ISBN 978-9975-3611-1-8 (PDF).
241. **ROȘCA, T., ROȘCA, N.** Diaspora vs transnational: abordări ale migrației între online și offline. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor*

- socioumane. Ediția a 14-a.* Chișinău, 7-8 decembrie., 2023, vol. 1, p. 144-159. ISBN 978-9975-165-61-7.
242. ROȘCA, T., TANASIEV, D. Itinerarul adolescenței între aspectele psihologice legate de reîntregirea familiei imigrante din Italia. În: *Vector european*, 2023, nr. 1, p. 128-134. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X.
243. ROTHERAM, M. J., PHINNEY J.S. *Children's Ethnic Socialization: Pluralism and Development*. New York: SAGE. 1987. 28 p. ISBN 978-0803928169.
244. RUMBAUT, R. G. Paradoxes (And Orthodoxies) of Assimilation In: *Sociological Perspectives*. New York: SAGE. 1997, nr. 3, vol. 40. p. 483-51. DOI 10.2307/1389453.
245. RUMBAUT, R. G., PORTES A. *Ethnicities: Children of Immigrants in America*. Oakland: University of California Press. 2001. 258 p. ISBN 0520230124.
246. RUSNAC, G., MORARU, V., DELEU, E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: *Materialele Colocviului: Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*. Chișinău, 20 septembrie, 2016, p. 123-142. ISBN 978-9975-57-218-7.
247. RUSNAC, G., MORARU, V., DELEU, E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: MORARU, V. (coord. ed.). *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016. p. 123-142. ISBN 978-9975-57-218-7.
248. RUSNAC, S. *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte: tz. de doct. în psihologie*. Chișinău, 1995, p. 233-237.
249. RUSU, R., TODOROVA, L. Rolul diasporei în cadrul relațiilor internaționale. În: *Administrare publică*, 2012, nr. 1(73), p. 117-121. ISSN 1813-8489.
250. SAFRAN, W. Diaspora in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. In: *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, University of Toronto Press, 1991, nr.1(1), p. 83-99. ISSN 1911-1568.
251. SANDU, D. *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*. Iași: Ed. Polirom, 2010. 144 p. ISBN 978-973-46-1650-3.
252. SAYAD, A. *La doppia assenza. Dalle illusioni dell'emigrato alle sofferenze dell'immigrato*. Milano: Cortina Raffaello, 2002. 391 p. ISBN 9788870787597.
253. SCĂRNECI, F. *Introducere în sociologia identității*. Brașov: Ed. Universității din Transilvania, 2009. 58 p. ISBN 978-973-598-530-1.

254. ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: Ed. Didactica și Pedagogica, 1997. 234 p. ISBN 973-30-5798-3.
255. SCHULTZ, M. *The Oxford Handbook of Organizational Identity*. Oxford: Oxford University Press, 2016. 325 p. ISBN 0199689571.
256. SCHUTZ, A. *Phenomenology of the Social World*. Illinois, Evanston: Northwestern University Press. 1967. 175 p. ISBN 9780810102279.
257. SEARLE, W., WARD, C. The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 1990, p. 449-464. ISSN 01471767.
258. SEN, A. *Identità e violenza*. Bari: Laterza, 2008. 51 p. ISBN 8842085758.
259. SHEFFER, G. *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 67 p. ISBN 9780521811378.
260. SMITH, A.D. *National Identity*. Londra: Penguin Books. 1991. 16 p. ISBN 0140125655.
261. SOMBART, W., SIMMEL, G., OGBURN, W.F. *Effetti psico-sociali del rapporto fra tecnica e cultura*. Torino: L'Harmattan Italia, 2017. 63 p. ISBN 9788878923188.
262. TAGHIYEVA, M., AMBROS, R., TAEED, O. Social value of the diaspora: remittance recovery. În: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: Noi Provocări și Perspective*, 2016, p. 160-163. ISBN 978-9975-57-218-7.
263. TAJFEL, H. *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: CUP Archive, 1981. 108 p. ISBN 0521280737.
264. TAJFEL, H. Intergroup relations, social myths and social justice in social psychology. In: *The Social Dimension: European Developments in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. 1984, p. 695-716. ISBN 9780521283878.
265. TAJFEL, H. Quantitative judgement in social perception. In: *British Journal of Psychology*, 1959, vol. 50, p. 16-29. DOI 10.1111/J.2044-8295.1959.TB00677.X.
266. TAJFEL, H. *Social Identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 254 p. ISBN 9780521246163.
267. TAJFEL, H., FORGAS, I.P. Social categorisation: cognition, values and groups. In: *Social Cognition. Perspectives on everyday understanding*. London: Academic Press, 1981, p. 113-140. ISBN 0122635604.

268. TĂRÎȚĂ, O., IAȚCO, M. Percepțiile migranților moldoveni despre incluziune și migrare în spațiul european. În: *Materiale Conferinței: Teoria și practica administrării publice*, Chișinău, 20 mai, 2016, p. 140-143. ISBN 978-9975-3019-6-1.
269. TOGNETTI BORDOGNA, M. *Ricongiungere la famiglia altrove*. Milano: FrancoAngeli, 2004. 78 p. EAN 9788846459923.
270. TOURAINÉ, A. *Libertà, uguaglianza, diversità. Si può vivere insieme?* Milano: Il Saggiatore, 1998. 54 p. ISBN 8842806080.
271. TULLIO ALTAN, C. *Antropologia. Storia e problemi*. Milano: Feltrinelli, 1996. 231 p. EAN 9788807100086.
272. TURNER, J.C. *Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory*. New York: Blackwell Pub, 1989. 173 p. ISBN-10: 063116586X.
273. VALTOLINA, G., MARAZZI, A. *Appartenenze multiple. L'esperienza dell'immigrazione nelle nuove generazioni*. Milano: Franco Angeli, 2006. ISBN 8846473167.
274. VALTOLINA, G.G. *Figli migranti. I minori romeni e le loro famiglie in Italia*. Milano: FrancoAngeli, 2013. 27 p. EAN 9788820407681.
275. VEGLIANTE, J.C. Italiani in Francia: assimilazione e identità a seconda delle generazioni di immigrazione. In: TIRABASSI, M. (coord. ed.). *Itinera. Paradigmi delle migrazioni italiane*. Torino: Fondazione G. Agnelli. 2005, p. 261-285. ISBN 88-7860-196-9.
276. VERTOVEC S. Conceiving and researching transnationalism. In: *Ethnic and Racial Studies*, 1999, nr. 22(2), p. 448-456. ISSN: 0141-9870.
277. WARD, C., KENNEDY, A. The measurement of sociocultural adaptation. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 1999, nr. 24, p. 659-677. DOI 10.1016/S0147-1767(99)00014-0.
278. WARNER, W.L., STROLE L. *The Social Systems of American Ethnic Groups*. Greenwood: Praeger, 1976. 261 p. ISBN 0837185025.
279. WATERS, M.C. *Ethnic Options: Choosing Identities in America*. Oakland: University of California Press, 1990. 200 p. ISBN 9780520070837.
280. WEBER, M. *Economia e società. Comunità*. Roma: Donzelli Editore, 2005. 324 p. ISBN 9788879899307.
281. ZANFRINI, L. *Sociologia della convivenza interetnica*. Roma-Bari: Laterza, 2004. 91 p. ISBN 9788842074014.

282. ZHOU, M. Segmented assimilation: controversies, and recent research on the new second generation. In: *International Migration Review*, 1997, nr. 4(31), p. 975-1008. ISSN 01979183.
283. ДОСТАНОВА, М. Н. et. al. *Подросток на перекрестке эпох*. Москва: Генезис, 1997. ISBN 5-85297-004-2 .
284. ИВАНОВА, Н.В. Теоретические аспекты изучения этнокультурных символов В: *Проблемы теории и практики этнопсихологии и этнологии*. Chişinău: Pimex-Com. 2012, с. 94-114. ISBN 978-9975-4376-0-8.
285. КАУНЕНКО И.И. К проблеме этнической идентичности или свой путь В: *Перекрёстки*. 2007, н. 3-4, с. 123-151. ISSN 1822-5136.
286. КАУНЕНКО И.И. Миграционные установки студенческой молодежи в ситуации социальной неопределённости. В: *Материалы VIII Международной науч. прак. конф. памяти Кондратьева, М.Ю.: Социальная психология: вопросы теории и практики*. Москва, 11–12 мая, 2023. Москва: ФГБОУ ВО МГППУ, 2023, с. 353-354. ISBN 978-5-94051-289-9.
287. КАУНЕНКО, И., **РОШКА, Т.** Психологические особенности этнических стереотипов старших школьников молдаван: кросс-культурный аспект. În: *Materialele Simpozionului internațional de etnologie: tradiții și procese etnice*, ediția a IV-a, Chişinău, 30-31 martie, 2023, pp. 160-164. ISBN 978-9975-84-203-7.
288. КАУНЕНКО, И., **РОШКА, Т.** Ценности старших школьников молдаван в Италии и Республике Молдова: кросс-культурный аспект. În: *EcoSoEn*, 2023, nr. 1, p. 65-73. ISSN 2587-344X.
289. КАУНЕНКО, И., **РОШКА, Т.** Ценностная сфера старших школьников и студенческой молодёжи в транзитивном обществе. În: *Materialele Conferinței: Știință, educație, cultură*. Comrat, 13 februarie, 2023, p. 611-614. ISBN 978-9975-83-254-0; 978-9975-83-256-4.
290. КАУНЕНКО, И. Культурные ценности молодёжи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Materialele conferinței: patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare. Ediția a 12-a*, Chişinău, 28–29 mai, 2020, p. 281-287. ISBN 978-9975-52-216-8.
291. КАУНЕНКО, И., КАУНОВА, Н., ИВАНОВА, Н. Идентичность в системе этнопсихологического и этно-логического знания в Республике Молдова. Chişinău: Elan Poligraf. 2015, 47 с. ISBN 978-9975-66-506-3.

292. КАУНЕНКО, И. Проблемы трансформации этнической идентичности молдаван трудовых мигрантов In: *Psihologie revista științifico-practică*, nr. 4. 2011, p.68-81. ISSN 1857-2502.
293. КАУНОВА, Н. Этнопсихологическое исследование социальных представлений молодежи Молдовы о цыганах. In: *Revista de etnologie și culturologie*, 2010, с. 34-39. ISSN 1857-2049.
294. КОНДРАТЬЕВ, М.Ю. Социальная психология развития в отрочестве и ранней юности. В: *Социальная психология развития*. Москва: Юрайт. 2016, с. 355. ISBN 978-5-534-12724-9.
295. ЛЕБЕДЕВА, Н.М. Этническая идентичность и благополучие русских на постсоветском пространстве: роль диаспоры. В: *Культурно-историческая психология*, 2021, н. 4, том 17, с. 16-24. DOI: 10.17759/chp.2021170402.
296. ПАВЛЕНКО, В.Н., ТАГЛИН, С.А. *Общая и прикладная этнопсихология*. Москва: КМК, 2022, 32 с. ISBN 5041025452; 9785041025458.
297. ПОЧЕБУТ, Л.Г. Взаимопонимание культур. Методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межэтнической толерантности. Учебное пособие. Санкт-Петербург: СПб, 2005, 281 с. ISBN 5-2888-03690-X.
298. РОМАНОВА, О.Л. *Развитие этнической идентичности у детей и подростков*: Автореф. дис. канд. психол. наук. Москва, 1994, 25 с.
299. СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряжённости*. Москва: Смысл, 1998. ISBN 5-89357-029-4.
300. СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Социальная психология этнической идентичности*. Диссертация на соискание учёной степени доктора психологических наук. Москва: Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, 1999, 48 с.
301. ТАТАРКО, А.Н., ЛЕБЕДЕВА, Н.М. *Методы этнической и кросскультурной психологии*. Москва: НИУ ВШЭ, 2011, 132 с. ISBN 978-5-7598-0867-1.
302. ФАНТАЛОВА, Е.Б. *Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта*. Москва: Бахрах-М, 2001, 128 с. ISBN 5-89570-016-0.
303. ХОРОЗОВА, Л. Методологические основы разработки программы развития поликультурной идентичности у подростков. În: *Materialele Conferinței științifico-practice*

a psihologilor -Profilaxia tulburărilor comportamentale la minori: inovații, provocării și tendințe în educația modernă. Chișinău, 24-25 mai, 2013, p. 74-78. ISBN 978-9975-4454-8-1.

ANEXE

ANEXA 1. Cercetări în domeniul Diasporei din Republica Moldova

<i>Autor</i>	<i>Probleme cercetate</i>	<i>Domeniu</i>
BODRUG, I., DAMANCIUC, G. (Bodrug, I., Damanciuc, G., 2007)	<i>Diaspora Poloneză din Republica Moldova: Revenire la valorile culturale și spiritual;</i>	<i>Istorie</i>
CASIADI, O., PORCESCU, S., VARZARI V. (Casiadi, O., Porcescu, S., Varzari, V., 2010)	<i>Mobilizarea diasporei științifice a Republicii Moldova – contribuții pentru dezvoltarea țării de origine;</i>	<i>Sociologie</i>
CERNENCU, M., MAEWSKI, W. (Cernencu, M., Maewski, W., 2006)	<i>Studiu despre diaspora poloneză din Republica Moldova;</i>	<i>Relații Internaționale; Științe politice</i>
CHEIANU-ANDREI, D. (Cheianu-Andrei, D., 2013)	<i>Diaspora moldovenească în Federația Rusă și Italia: aspecte ale formării și integrării;</i>	<i>Sociologie; Științe Politice</i>
MOȘNEAGA, V. (Moșneaga, V., 2017)	<i>Mapping of the Moldovan diaspora in Italy, Portugal, France and the United Kingdom;</i>	<i>Sociologie; Științe politice</i>
DELEU, E. (Deleu, E., 2015)	<i>Premise privind abordarea migrației cetățenilor moldoveni din Italia din perspectiva generațiilor secunde;</i>	<i>Sociologie; Științe Politice</i>
ENACHI, A. (Enachi, A., 2016)	<i>Diaspora în procesul de europenizare a Republicii Moldova și contribuția la dezvoltarea țării de origine;</i>	<i>Relații internaționale</i>
ENACHI, A., YEPREMYAN, T. (Enachi, A., Yepremyan, T., 2015)	<i>Diaspora's role in integration paths: the cases of Armenia and Moldova;</i>	<i>Sociologie; Științe Politice</i>
IAȚCO, M. (Iațco, M., 2018)	<i>O analiză asupra varietății de abordare a termenului „diaspora”;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
ROLLER, M. (Roller, M., 2012)	<i>Conceptualizarea termenului și fenomenului diasporei;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>

MORARU, V. (Moraru, V., 2018)	<i>Migrația în contextul globalizării;</i>	<i>Științe Politice</i>
MORARU, V., CHEIANU-ANDREI, D., DELEU, E. (Moraru, V., Cheianu-Andrei, D., Deleu, E., 2017)	<i>Copiii migranților moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
MOȘNEAGA, V. (Mosneaga, V., 2014)	<i>Republic of Moldova: Diaspora and Diaspora Policy;</i>	<i>Științe politice</i>
MOȘNEAGA, V., RUSU, R. (Mosneaga, V., Rusu, R., 2007)	<i>Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
NOGAILIC, T. (Nogailic, T., 2016)	<i>Moldovenii în Italia: globalizarea, efectele migrației și asocierea diasporală;</i>	<i>Sociologie</i>
PUTINĂ, N. (Putină, N., 2019)	<i>Contribuția diasporelor în dezvoltarea statelor de origine (cazul statelor din spațiul post-sovietic);</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
PUTINĂ, N. (Putină, N., 2015)	<i>Diaspora între fenomen istoric și categorie științifică (abordare teoretico-metodologică);</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
ROȘCA, M. (Roșca, M., 2012)	<i>Migrația și experiențele dialogului cultural;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
RUSNAC, G., MORARU, V., DELEU, E. (Rusnac, G., Moraru, V., Deleu, E., 2016)	<i>Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
RUSU, R., TODOROVA, L. (Rusu, R., Todorova, L., 2012)	<i>Rolul diasporei în cadrul relațiilor internaționale;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
TAGHIYEVA, M., AMBROS, R., TAEED, O. (Taghiyeva, M., Ambros, R., Taeed, O., 2016)	<i>Social value of the diaspora: remittance recovery;</i>	<i>Relații internaționale; Științe politice și administrative</i>
TĂRIȚĂ, O., IAȚCO, M. (Tăriță, O., Iațco, M., 2016)	<i>Percepțiile migranților moldoveni despre incluziune și migrare în spațiul european;</i>	<i>Științe Politice</i>

ANEXA 2. Definirea Diasporei

<i>Autor</i>	<i>Definiție</i>	<i>Domeniu</i>
ARMSTRONG, J. A. (Armstrong, J.A., 1979)	<i>Diaspora reprezintă orice colectivitate etnică organizată, care nu are o bază teritorială, fiind o comunitate relativ redusă în toate formele ei;</i>	<i>Sociologie</i>
SHEFFER, G. (Sheffer, G., 2003)	<i>„Diasporele moderne sunt grupuri etnice minoritare, locuind și activând în țări-gazdă, dar păstrând puternice legături sentimentale și materiale cu țările lor de origine – locul natal”;</i>	<i>Științe Politice</i>
SAFRAN, W. (Safran, W., 1991)	<p><i>Putem defini o migrațiune ca diasporă, dacă aceasta întrunește următoarele caracteristici:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>dacă membrii diasporei sau strămoșii lor au fost îndepărtați de baza originară spre două sau mai multe regiuni „periferice” sau străine;</i> - <i>dacă păstrează o viziune, un mit, o memorie colectivă despre patria lor, istoria și așezământul geografic al acesteia;</i> - <i>dacă pretind că nu sunt acceptați pe deplin de societatea-gazdă și se simt parțial îndepărtați sau izolați de aceasta;</i> - <i>dacă consideră patria strămoșilor lor ca pe o adevărată casă și locul în care ei sau strămoșii lor vor dori să se întoarcă;</i> - <i>dacă se simt responsabili într-un mod colectiv pentru prosperitatea și securitatea țării natale;</i> - <i>dacă continuă să relaționeze personal sau în numele altora cu patria natală, având conștiința etnică și comunitară profund definită prin existența acestei relații;</i> 	<i>Științe Politice</i>

COHEN, R. (Cohen, R., 1997)	<p><i>Diaspora unește criteriile idealizării locului natal cu dedicarea pentru conservarea și securizarea acestora, adăugând eventuala creație a unui stat-gazdă. Aceasta prevede:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>migrație voluntară (pentru afaceri, muncă sau colonizare);</i> - <i>o conștiință etnică durabilă;</i> - <i>emergența unei noi creativități;</i> - <i>un sentiment de empatie și solidaritate cu alți “frați etnici” din alte țări;</i> 	Științe Sociale
HALL, S. (Hall, S., 1990)	<p><i>„Diaspora nu se referă la acele triburi dispersate, a căror identitate poate fi ancorată numai în relație cu un anumit loc natal sacru, unde sunt obligate să se întoarcă cu orice preț. Aceasta este forma veche, imperialistă, hegemonică a “etnicității”. Experiența diasporei, așa cum doresc eu să o prezint, nu este definită prin esență sau puritate, ci prin recunoașterea necesității eterogenității și diversității, printr-un concept de “identitate” care învăluie prin hibriditate și nu prin diferență”;</i></p>	Teorii Culturale și Sociologie
GILROY, P. (Gilroy, P., 1993)	<p><i>„Diaspora are un status plural: “diaspora-dispersie” și “diaspora-identificare”, care coexistă în opoziție, prima tinzând să încheie dispersia, spre deosebire de cea de-a doua care este scrisă în memoria prezentă. Cu referință la cel de-al doilea sens al “ideii diasporice”, mergem dincolo de viziunea simplistă a unei opoziții evidente (continuitate versus ruptură, centru versus periferic) și ajungem la complexul reprezentat de împreunarea prezentei Aceluiași și al Celuilalt, al localului și al globalului”;</i></p>	Studii Culturale și Diaspora
CLIFFORD, J. (Clifford, J., 1994)	<p><i>„Diaspora împărtășește două viziuni”: o viziune de “tip ideal” bazată pe acumularea de criterii și relații intrinseci față de un centru și o viziune decentralizată, preocupată de frontierele diasporei, care sunt mai presus decât nucleul său, fiind utile pentru a înțelege opusul diasporei”;</i></p>	Istorie; Literatură; Antropologie

<p>MEYER, J-B., (Meyer, J-B.,2011)</p>	<p><i>„Diasporă științifică” este definită ca fiind „o comunitate autoorganizată de oameni de știință și ingineri expatriați, care lucrează pentru dezvoltarea țării de origine, în special în domeniul științei, tehnologiei și informației”;</i></p>	<p><i>Științe Politice</i></p>
<p>ANCIEN, D., BOYLE, M., KITCHIN, R. (Ancien, D., Boyle, M., Kitchin, R., 2009)</p>	<p><i>Rețelele de cunoștințe ale diasporei reprezintă „rețelele din străinătate, care mobilizează cunoștințele, contactele, deprinderile, expertiza în afaceri și resursele financiare și politice ale celor din diasporă, văzute ca o resursă colectivă pentru beneficiul diasporei locale și globale, dar și pentru cel al țării de origine”;</i></p>	<p><i>Relații Internaționale; Științe Politice</i></p>
<p>GEORGIU M. (Georgiou, M., 2006)</p>	<p><i>„Diaspora reprezintă orice populație care este considerată „fără teritoriu” sau „transnațională”, care are sau care a avut originile într-o țară, alta decât cea în care locuiește în prezent și ale cărei rețele sociale, economice și politice traversează frontierele sau se întind în întreaga lume. Diaspora are o dublă dimensiune: una sociologică, ca categorie socială tipică pentru cultura mobilității, pentru „mobilitatea ideilor, artefactelor și a oamenilor în timp și spațiu” și una teoretică, ca categorie analitică, necesară pentru înțelegerea unor condiții sociale precum: coeziunea socială, conflictul, cultura globală și globalizarea culturală”;</i></p>	<p><i>Științe Politice</i></p>

ANEXA 3. Lista Asociațiilor Diasporale moldovenești în Italia

<i>Regiunea Emilia-Romagna</i>		
<i>Denumirea Asociației diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Asociația „Prietenia - Amicizia - Дружба”</i>	<i>Președinte - Aliona Bordeianu</i>	<i>Tel: (+39)3881964851 <u>amicizia2008@libero.it, jaqlin@mail.ru</u> Via Quadri 1/c - Bologna, 40138</i>
<i>Asociația „Terre Lontane”</i>		<i>Tel. (+39) 3278531955 E-mail: <u>terrelontane2010@gmail.com</u> <u>http://www.terrelontane2010.com</u> Via Marsala 14 - Bologna</i>
<i>Asociația „Gaudeamus”</i>		<i><u>giovanigaudemus@gmail.com</u> Via Giorgione, Bologna</i>
<i>Asociația culturală „Moldova”</i>	<i>Președinte - Ion Stegărescu</i>	<i>Tel: (+39) 3297362511 E-mail: <u>ionsteg@alice.it</u> Via Frate Gherardo, n. 17 - 43036 Fidenza, Provincia Parma (PR)</i>
<i>Asociația de voluntariat moldo-italiană “Renașterea”</i>	<i>Președinte - Ludmila Furtuna</i>	<i>Tel. (+39) 3281739953 E-mail: <u>ludmila.furtuna@yahoo.it</u>; <u>ass.rinascitaparma@hotmail.it</u> <u>https://www.facebook.com/pages/Asociati a-Renasterea/432332423503670</u> Via Zanguidi 5- 43124 Parma</i>
<i>Asociația socioculturală „Mihai Eminescu”</i>	<i>Președinte - Prof.Dr. Arte Tudor Gheorghe Grosu Vicepreședinte - Pr. Mihai Ciocarlan, Secretar - Prof. Rodica Rusu,</i>	<i>Tel: (+39) 3287768533; Tel: (+39) 3201115455; Tel: (+39) 3287208132; E- mail:<u>associazioneeminescure@yahoo.it</u> E-mail: <u>tedgross2001@yahoo.com</u> Via Leoratti 8, Reggio Emilia (RE) Via Ippolito Pindemonte 17, 42123</i>
<i>Asociația de promovare socioculturală moldo-</i>	<i>Președinte - Alexandru Cazacu</i>	<i>Tel: <u>(+39) 328 67 555 82,</u></i>

<i>italiană "Dor"</i>		<i>E-mail: alessandro.cazacu@gmail.com E-mail APSCIM "DOR": adorparma@gmail.com Via Divisione Acqui 10, Parma(PR), 43126</i>
<i>Asociația socioculturală sportivă „Codru.eu”</i>	<i>Președinte - Denis Darii</i>	<i>Tel: (+39) 328 8006290, 3293786451 E-mail: denis.darii@gmail.com; nina.gorincioi@live.it Web: www.codru.eu Via Govi 11, Cavriago - 42025</i>
<i>Regiunea Lazio</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Asociația culturală „Dacia”</i>	<i>Președinte - Vitalie Ciobanu Vicepreședinte - <u>Liuba Marian</u> Coordonator - <u>Tatiana Ciobanu</u></i>	<i>Tel: (+39) 3287694288 E-mail: tatianaciobanu1@yahoo.it http://asociatiaculturaladacia.blogspot.it Via Cassia 1640 – 00189, Roma</i>
<i>Asociația de promovare socială „Assomoldave”</i>	<i>Președinte - Tatiana Nogailic</i>	<i>Tel: (+39) 3294754598 E-mail: assomoldave@gmail.com http://twitter.com/assomoldave http://assomoldaveroma.blogspot.com http://www.youtube.com/assomoldave http://picasaweb.google.it/assomoldave http://www.odnoklassniki.ru/TatianaNogailic http://www.facebook.com/Nogailic.Tatiana.Assomoldave Viale Gorgia di Leontini 3, Roma</i>
<i>Asociația socioculturală „A casa”</i>	<i>Președinte - Veronica Vartic</i>	<i>Tel: (+39) 3881588870; 3298456260; 3402627984 E-mail: associazione.acasa@gmail.com Via Dei Levii 11, 00174- Roma</i>
<i>Asociația Națională „Immigranti moldavi in Italia”</i>	<i>Președinte - Marina Negara</i>	<i>Tel: (+39) 3772682953 E-mail: associazioneanimi@gmail.com Pagina web: www.animi.biz via Marsala nr. 95, Roma</i>

		<i>Sediu legal: Via Iacobo Sannazarro 84, Roma 00139</i>
<i>Asociația „Moldova nell Mondo”</i>	<i>Președinte - Eduard Gherciu Vicepreședinte - Anastasia Minza Secretar - Maria Cires</i>	<i>Tel: (+39) 3294455136 E-mail: gherciu62@yahoo.it Web: www.moldovanelmondo.it Via Barumini, 55, 00132 – Roma</i>
<i>Asociația culturală “San Mina Onlus”</i>	<i>Președinte - Ecaterina Hîncu</i>	<i>Tel: (+39) 3271747169 E-mail: sanminaonlus@yahoo.it Terme, Tivoli</i>
<i>Filiala Asociației “Italia-Moldova Onlus” din Roma</i>	<i>Președinte - Laura Giallombardo</i>	<i>Tel: (+39) 339/7084534 e-mail: info.roma@italiamoldavia.org Via Borgorose 15 - Roma 00189</i>
<i>Asociația „Încredere”</i>	<i>Președinte - Mariana Roșca</i>	<i>E-mail: incredere2011@yahoo.it Web: http://incredere.weebly.com Via Giolitti 241- Roma, 00185</i>
<i>Asociația tinerilor moldoveni în Italia „Open Mind Made in Moldova”</i>	<i>Președinte - Victor Munteanu</i>	<i>Tel: (+39) 3200529885 E-mail: 03m.roma@gmail.com Via della Collina Volpi 6/B - Roma, 00045</i>
<i>Asociația „Responsabilita Sociale Onlus”</i>	<i>Președinte - Olga Carauș</i>	<i>Tel:(+39) 3287420456 E-mail: onlus.ars@gmail.com Via di San Barnaba 15/A, Roma 00132</i>
<i>Regiunea Lombardia</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Associazione di Promozione Sociale „Italia-Moldavia Onlus”</i>	<i>Președinte - Gianluca del Marco</i>	<i>Tel: (+39) 345/0919825 E-mail: info@italiamoldavia.org http://italiamoldavia.org Casella Postale 46, 21023 Besozzo (VA)</i>
<i>Asociația “Moldbrixia”</i>	<i>Președinte - Lilia Bicec</i>	<i>Tel: (+39) 3880479200 E-mail: lililucib@yahoo.it Via Guido Rossa 4 - Brescia 25126</i>
<i>Asociația „Moldova- Doina-Como”</i>	<i>Președinte - Parascovia Rusu</i>	<i>Tel: (+39) 3483359541 E-mail: moldovadoinaco@yahoo.it Via Stoppa 5, San Fermo Della Bataglia (Co)</i>

		22030 Como
Asociația "Integrazione în Italia"	Președinte - Ludmila Chivriga	Tel: (+39) 0223161411, Fax: (+39) 0223161421, Mob: (+39) 3334399817 E-mail: integrazioneinitalia@gmail.com integrazioneinitalia@pec.it Web: www.integrazioneinitalia.it Via Camillo Ugoni nr. 16 – Milano 20158
Asociația româno-moldovenească "Burebista"	Președinte - Natalia Vasilisin	Tel: (+39) 3888891838, (+39) 3203591472 associazione_burebista@hotmail.it Via Repubblica Romana n.6 - Como
<i>Regiunea Marche</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
Asociația „Moldavi nelle Marche”	Fondator - Tatiana Perciun Președinte - Valentina Jieri	Tel: (+39) 3880530606 E-mail: perciun71@libero.it Via G. Brodolini 29 - 60044 Fabriano (AN)
<i>Regiunea Piemonte</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
Asociația socioculturală „Speranța-Onlus”	Președinte - Elena Putina Secretar - Vlad Gaitur	Tel: (0039)3298870001; Tel: (+39) 3203832959 E-mail: elenaputina@yahoo.it Corso Raconiggi 199 -10141, Torino
Asociația culturală italo-moldavă „Plai”	Președinte - Natalia Petica	Tel: (+39) 011 19712435; (+39)329 4422947; Tel: (+39) 3927016577 E-mail: plai_mold@hotmail.it via Morandi 10/A,10135, Torino – 1° sediu operativ: Via Sachi 39, 10134, Torino – 2° Via Castello di Mirafiori, 107, Torino

<i>Asociația culturală "Basarabia"</i>	<i>Președinte și fondator - Larisa Olărescu Cibotaru</i>	<i>Tel: (+39) 347 8027187 E-mail: larisaolarescu@yahoo.it Via Vigone 35, Torino 10139</i>
<i>Regiunea Toscana</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Asociația "Moldova"</i>	<i>Președinte și fondator - Vasile Dabija</i>	<i>Tel: (+39) 3207929427 E-mail: ass.moldova@libero.it Via Roma, 15- Grosseto, 58100</i>
<i>Asociația culturală non - profit „Moldova în Italia”</i>	<i>Președinte și fondator - Angela Bojinov</i>	<i>Tel: (+39) 320 8866165 E-mail: moldovainitalia@live.com Via Toniolo, 4 – or. Grosseto, 58100</i>
<i>Regiunea Trentino - Alto Adige</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Asociația "Moldova"</i>	<i>Președinte - Vitalie Rotaru</i>	<i>Ass.moldova@yahoo.com www.associazionemoldova.org Via la Clarina 11- 38100 Trento</i>
<i>Asociația de promovare socioculturală italo- moldavă „Arcobaleno”</i>	<i>Președinte - Veronica Ciubotaru</i>	<i>Tel: (+39) 3293989180 E-mail: veronica-72@libero.it Via Einaudi 60 - 38122</i>
<i>Asociația „Amati”</i>	<i>Președinte - Iulia Palamarciuc Vicepreședinte - Diana Rachiteanu</i>	<i>Tel: (+39) 328 768 4183 iulia.palamarciuc@alice.it Via Muredei 27 - 38100 Trento</i>
<i>Regiunea Umbria</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>

<i>Asociația „Imigrati nell mondo”</i>	<i>Responsabil organizare - Aurel Rîbac Responsabil de contact - Maria Rîbac</i>	<i>Tel: (+39) 3395019406, tel: (+39) 3406072337 Tel/fax: (+39) 0755056392 E-mail: aim.unioneinquilini@libero.it Via Campo dei Marte 8M- 06124 Perugia</i>
<i>Asociația „Vocea moldavă”</i>	<i>Președinte - Raisa Spinei</i>	<i>Tel: (+39) 3280350105 E-mail: spraisa@gmail.com, http://voceamoldava.ucoz.net Provincia Terni, com. Orvieto</i>
<i>Asociația „Donne dell Est in Umbria”</i>	<i>Președinte - Larisa Gurgurov</i>	<i>Tel: (+39) 3482530128; 3278666862 E-mail: donnellestpg@gmail.com Via Imbriani 2, - 06122 Perugia</i>
<i>Regiunea Veneto</i>		
<i>Denumirea Asociației Diasporale</i>	<i>Președintele Asociației</i>	<i>Contacte</i>
<i>Asociația „Sostegno ai cittadini moldavi”</i>	<i>Președinte și fondator - Nicolae Berescu</i>	<i>Tel: (+39) 328 3931676, Fax: (+39) 0452220725 E-mail: assocvr@mail.ru Salita S. Lucia 18-Verona 37137</i>
<i>Asociația „Moldinit” Comunitatea Moldovenilor din Treviso</i>	<i>Președinte – Veaceslav Arapan</i>	<i>Tel: (+39) 340.2413948 (wind) E-mail: asociatia.moldinit@gmail.com; arapan.tv@libero.it; Web: http://moldinit.com/ Via Sile, 1 - Comune Dosson di Casier, Provincia di Treviso</i>
<i>Asociația „Ritrovo”</i>	<i>Vicepreședinte - Ghenadie Batcu</i>	<i>Tel: (+39) 320 693442 Veneția</i>
<i>Asociația moldo- italiană de cultură și arte „Amica”</i>		<i>Tel: (+39) 3479720669 amica.padova@yahoo.it Palu Superiore 35 - Brugine Padova</i>
<i>Asociația moldo- italiană pentru colaborare și integrare „A.M.I.C.I”</i>	<i>Președinte - Iurie Bojonca</i>	<i>Tel: (+39)3297044651 Fax: (+39) 0422790592 E-mail: iuriebojonca@tiscali.it; E-mail: asociatia.amici@libero.it Web: www.moldinit.com</i>

		<i>Via Crossini, 8-31021- Venezia, Veneto (TV) Comuna Preganziol</i>
<i>Centrul Diaspora Moldova</i>	<i>Președinte - Oleg Josanu</i>	<i>Tel: (+39) 380.7321603 oleg.josanu@libero.it centromoldavo@yahoo.it Via Corso del Popolo, 96 - 30174 Mestre</i>
<i>Asociația „Insieme”</i>	<i>Președinte - Elena Roset</i>	<i>Tel: (+39) 0425471550; (+39) 3489301358 E-mail: elena_roset@yahoo.it Pagină web: www.ass-insieme.org Via A. Mantegna, Rovigo, 56 - Italia 45100</i>
<i>Asociația „Baștina – comunita dei cittadini moldavi e non solo”</i>	<i>Președinte - Alexandru Marcinschi</i>	<i>Tel: (+39) 3485724751, 3409235175 E-mail: cm.bastina@libero.it alexandru.umarcinschi@gmail.com Via Pascoli Giovaninni 7, Padova</i>
<i>Asociația de binefacere „Associazione Moldavi nel Veneto per la Solidarietà Sociale Internazionale - ONLUS”</i>	<i>Președinte - Pr. Vasile Șestovschi Vicepreședinte - Leonard Macari</i>	<i>Tel/Fax: (+39) 0499330501 Tel: (+39) 3293241634, (+39) 32/06743200 https://padovaortodoxa.wordpress.com/ E-mail: p.vasilesestovschi@yahoo.it Via San Fabiano e Sebastiano 134- 35143 Padova</i>
<i>„Federația asociațiilor diasporei moldave în Italia și UE”</i>	<i>Președinte - Nicolae Neagu</i>	<i>E-mail: fadm.ue@libero.it Via della Repubblica, n, 14 Spinea (VE)</i>
<i>Asociația socioculturală „Dacia”</i>	<i>Președinte - Eugenia Belibov Vicepreședinte - Maria Fiinca Secretar - Nina Oanta</i>	<i>Tel: (+39) 3289312939, (+39) 3883622496 Tel: (+39) 3200849371 Via Ugo Valinari 20, Via Ciardi, 37 Mestre (Venezia)</i>
<i>Asociația AUSER „Insieme”</i>	<i>Președinte - Daniela Anghel Vicepreședinte - Ecaterina Girbu</i>	<i>Tel: (+39) 0422 409255 Tel: (+39) 327 4724886, (+39) 327 5586114 E-mail: auserinsieme@yahoo.it Via Enrico Dandolo 8 - Treviso, 31100 (sediul CGIL)</i>

<i>Asociația „Connect Moldova”</i>	<i>Președinte - Ilona Miron</i>	<i>Tel: (+39) 3407945583 E-mail: srl.miron@gmail.com Castelfranco Veneto (provincia Treviso)</i>
<i>Asociația „Gente moldava”</i>	<i>Președinte - Ion Plop Vicepreședinte - Lidia Plop</i>	<i>Tel: (+39) 3294723759 E-mail: gentemoldava11@libero.it Adr jur.: Via Rosariol, n.22 Venezia - Marghera Adresa de contact: via Emilia 9 –Venezia -Mestre</i>
<i>Asociația social-culturală și sportivă „Pentru țară și neam”</i>	<i>Președinte - Mihai Galin</i>	<i>Tel: (+39) 3209558575 Via Amatore Cesare, 29</i>
<i>Asociația „Armonia”</i>	<i>Președinte - Petru Dinjos Vicepreședinte - Nadejda Dinjos</i>	<i>Tel: (+39) 3207156355 E-mail: dinjos.armonia@gmail.com Via Piave 115/B int. 5 Mestre</i>
<i>Asociația „Romeni e moldavi in Veneto”</i>	<i>Președinte - Alexandru Iacob</i>	<i>Tel: (+39) 327 787 2341 ro.md.inveneto@tiscali Via Aleardi no. 85/A, 30172 Venezia, Mestre</i>

ANEXA 4. Glosar

ACULTURAȚIE	<i>Procesul preluării de către o comunitate sau individ a unor elemente de cultură sau a întregii culturi al altei comunități, aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare (DEX, 2016);</i>
ADAPTARE ETNICĂ	<i>Conformarea individului sau al grupului la condițiile unui context, mediu etnic (DEX, 2016);</i>
ANTROPOGENEZĂ	<i>Parte a antropologiei, care studiază originea, apariția și dezvoltarea omului (DEX, 2016);</i>
ASIMILARE	<i>Formă a procesului etnic, reprezentat prin interacțiunea a două grupuri etnice, în urma căreia un grup este absorbit de celălalt grup, acesta din urmă pierzând specificitatea identitară (DEX, 2016);</i>
AUTOIDENTIFICARE	<i>Proces de conștientizare al apartenenței etnice la un grup anumit, pe baza unor semne sau indicii distinctive (DEX, 2016);</i>
BICULTURALISM	<i>Coexistența a două culturi provenite din diferite medii etnice, ca rezultat al aculturării (DEX, 2016);</i>
BILINGVISM	<i>Fenomen de utilizare curentă de către o persoană a două limbi diferite; Abilitatea de a folosi una dintre aceste limbi corespunzător unui context situațional (DEX, 2016);</i>
CONSOLIDARE A IDENTITĂȚII	<i>Proces prin care se statornicește capacitatea de rezistență a identității etnice (DEX, 2016);</i>
CONSTRUCTIVISM	<i>Abordare în definirea etniei, ce presupune considerarea etnicității ca cea mai vastă categorie a identității sociale, fenomen situațional care accentuează natura contractuală a granițelor dintre categoriile etnice (DEX, 2016);</i>
COSMOPOLITISM	<i>Doctrină care promovează ideea cetățeniei universale; Concepția, potrivit căreia patria e lumea întreagă, iar omul, cetățean al ei (DEX, 2016);</i>
CRIZĂ IDENTITARĂ	<i>Incapacitatea Eului de a-și asuma o identitate proprie (DEX, 2016);</i>
CULTURĂ	<i>Totalitatea valorilor materiale și spirituale, create de omenire, ca mecanism adaptațional, care facilitează traiul omenesc (DEX, 2016);</i>
DIASPORĂ	<i>Grup etnic aflat în afara țării de origine(DEX, 2016);</i>
DISCRIMINARE	<i>Lipsire de anumite drepturi, pe baza unor considerente etnice, rasiale, sexuale sau pe motivul apartenenței la o anumită națiune (DEX, 2016);</i>
DISCRIMINARE INTERGRUPALĂ	<i>Distingerea diferențelor dintre grupul de apartenență și grupul extern, exprimată evaluativ (DEX, 2016);</i>

DISTANȚĂ CULTURALĂ	<i>Gradul de apropiere sau îndepărtare între culturi (DEX, 2016);</i>
EMIGRANT	<i>Persoană care a părăsit patria pentru a se stabili definitiv sau temporar în altă țară (DEX, 2016);</i>
ETNICITATE	<i>Ansamblul particularităților etnice, specifice unui popor, unei culturi (DEX, 2016);</i>
ETNOCENTRISM	<i>Tendința de a considera valorile și modelele culturale ale propriului grup, ca fiind superioare celor ale altor grupuri; Percepția și interpretarea comportamentului altora, prin prisma propriei culturi (DEX, 2016);</i>
ETOS	<i>Ansamblul de trăsături specifice morale, caracteristice indivizilor unei colectivități, a unui grup social, ai unei epoci; Specific cultural al unei colectivități (DEX, 2016);</i>
FILIAȚIE	<i>Legătură de rudenie între copii și părinți, descendență; Legătură între lucruri, întâmplări, fenomene, care derivă unul din celălalt (DEX, 2016);</i>
GENEZĂ	<i>Origine, proces de naștere și formare a unui lucru, fenomen, ființe (DEX, 2016);</i>
GRUP ETNIC	<i>Colectivitate în interiorul unei societăți mai mari, ai cărei membri au, în realitate sau presupus, origine comună, amintiri comune, sau împărtășesc același trecut istoric, și un punct de vedere cultural, asupra unuia sau mai multor elemente simbolice, ca un rezumat al poporului lor (DEX, 2016);</i>
IDENTIFICARE	<i>Mecanism psihologic inconștient, prin care un individ își modelează conduita pentru a semăna altei persoane (DEX, 2016);</i>
IDENTITATE ETNICĂ	<i>Sentiment de apartenență la o anumită comunitate etnică după anumiți parametri ai etnogenezei: biologici, de rasă (rădăcinile de neam), teritorial-climaterici (teritoriul istoric) și socioculturali (istoria poporului, simbolurile etnice ale culturii și religiei) care s-au constituit pe parcursul dezvoltării istorico-culturale a comunității în cauză (DEX, 2016);</i>
IMIGRANT	<i>Persoană venită într-o țară străină pentru el, în a se stabili cu traiul (DEX, 2016);</i>
IMIGRAȚIE	<i>Mișcare a oamenilor într-o altă țară sau regiune, în care aceștia nu sunt nativi, cu scopul de a se stabili acolo cu traiul, pentru o perioadă permanentă (DEX, 2016);</i>
INTEGRARE	<i>Includerea, incorporarea într-un mediu, ca parte componentă al acestuia (DEX, 2016);</i>

MARGINALIZARE	<i>Excluderea, îndepărtarea unei persoane sau a unui grup, prin diminuarea, reducerea importanței valorii acestora și neluare în seamă (DEX, 2016);</i>
MIMETISM	<i>Capacitatea dobândită a oamenilor de a se identifica complet cu mediul în care trăiesc (DEX, 2016);</i>
MULTICULTURALISM	<i>Coexistența diferitor culturi într-o societate (DEX, 2016);</i>
NAȚIONALISM	<i>Ideologie a cărei esență constă în ideea exclusivității naționale, împreună cu neîncrederea în alte națiuni sau popoare (DEX, 2016);</i>
PRIMORDIALISM	<i>Abordare în definirea etniei și etnicității, bazată pe un fundament obiectiv al existenței etnosului în viața socială și culturală (DEX, 2016);</i>
REZISTENȚĂ CULTURALĂ	<i>Strategie adoptată în scopul menținerii exclusive al valorilor culturale ale țării de origine (DEX, 2016);</i>
SEGREGARE	<i>Fenomen de separare forțată a unor grupuri, conform anumitor caracteristici sociale, rasiale, etnice (DEX, 2016);</i>
SEPARARE	<i>Acțiune de despărțire, izolare, diferențiere, detașare, față de un loc, o persoană sau grup de persoane (DEX, 2016);</i>
SOCIALIZARE	<i>Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate (DEX, 2016);</i>
ȚARĂ-GAZDĂ	<i>Țară ospitalieră care găzduiește persoane imigrate (DEX, 2016);</i>
XENOFOBIE	<i>Atitudine ostilă, de respingere al persoanelor străine, al grupului etnic din care face parte subiectul; Fenomen de patologie socială, care se manifestă prin teamă față de tot ce este străin (DEX, 2016).</i>

ANEXA 5. Fișa de răspuns

Drag adolescent!

Vă invităm să participați la cercetarea organizată de Universitatea Liberă Internațională din Moldova, dedicată identității etnice al adolescenților moldoveni din diasporă. Vă asigurăm faptul că rezultatele obținute vor fi utilizate doar în scop științific, ținând cont de principiul confidențialității. Vă mulțumim anticipat!

Nume: _____ Prenume: _____ Vârsta: _____ Gen: _____
Instituția de învățământ: _____

Naționalitatea Dvs.: _____
Naționalitatea mamei: _____
Naționalitatea tatei: _____
Sat/Oraș de origine din R. Moldova: _____
Perioada șederii în Italia: _____
Locul prezent de trai : _____
Data completării: _____

1. *Citiți afirmațiile de mai jos, care reflectă diverse puncte de vedere. Încercați să determinați gradul de acceptare (sau neacceptare) cu ajutorul acestor baremuri:*

- 2 – absolut de acord;
- 1 – mai degrabă de acord, decât nu;
- 0 – nu pot să răspund;
- 1 – mai degrabă nu sunt de acord, decât de acord;
- 2 – nu sunt absolut de acord;

Nr.	Afirmația;	Absolut de acord;	Mai degrabă de acord, decât nu;	Nu pot să răspund;	Mai degrabă nu sunt de acord, decât de acord;	Nu sunt absolut de acord;
1.	Mă interesez de istoria și cultura poporului meu;					
2.	Consider că în orice litigii interetnice, persoana trebuie să apere interesele poporului său;					
3.	Reprezentanții unei națiuni trebuie să comunice între ei în limba maternă;					
4.	Cred că mândria națională este sentimentul, care trebuie educat din copilărie;					

5.	În comunicarea cu oamenii trebuie de orientat la calitățile lor personale, dar nu la apartenența etnică;					
6.	Îmi este neplăcut când aud vorbe ofensatoare în adresa poporului meu;					
7.	Apartenența etnică este ceea ce va dezbină întotdeauna oamenii;					
8.	Consider că reprezentanții fiecărei națiuni trebuie să locuiască pe teritoriul strămoșilor săi;					
9.	În prietenie și mai ales în căsătorie trebuie să ne orientăm la apartenența etnică a partenerului;					
10.	Am un sentiment de profundă mândrie, când aud despre realizările remarcabile ale poporului meu;					
11.	Consider că oamenii au dreptul să trăiască pe orice teritoriu, indiferent de apartenența națională;					
12.	Consider ceva normal limitarea dezvoltării și păstrării doar a culturii naționale;					
13.	Susțin căsătoriile mixte, pentru că ele leagă între ele mai multe popoare;					
14.	Dacă mă ciocnesc cu acuzații în adresa poporului meu, nu le iau pe seama mea personală;					
15.	Consider că activitatea statală și predarea în școlile unui stat multinațional trebuie organizat în limba poporului băștinaș majoritar;					
16.	Consider că puterea politică într-un stat multinațional trebuie să se afle în mâinile reprezentanților populației băștinaș majoritare;					
17.	Reprezentanții majoritari ai populației băștinaș nu trebuie să aibă privilegii față de alte națiuni, care locuiesc pe acest teritoriu;					
18.	Consider că reprezentanții populației băștinaș au dreptul să decidă, dacă pot persoanele de alte naționalități să locuiască în statul lor sau nu;					
19.	Consider că în guvernul unui stat multinațional trebuie să fie reprezentanți ai tuturor naționalităților, care conviețuiesc pe acest teritoriu;					

20.	Consider că reprezentanții naționalității băștinașe trebuie să aibă anumite privilegii, deoarece ei locuiesc pe teritoriul lor;					
21.	Dacă aș avea posibilitatea de a alege naționalitatea, aș prefera-o pe cea de acum.					

2. În fața Dumneavoastră aveți o listă formată din 12 valori:

1. Un mod de viață activ;
2. Sănătatea;
3. Serviciu interesant;
4. Frumusețea naturii și artei;
5. Dragostea;
6. Securitatea materială;
7. Prezența unor prieteni buni și credincioși;
8. Încrederea în sine (lipsa dubiilor);
9. Cunoașterea (posibilitatea de a-și extinde nivelul de educație, perspectivele);
10. Libertatea ca independență în acțiuni;
11. O viață de familie fericită;
12. Creația;

Analizați Tabelul 1. În acesta sunt înscrise perechi de cifre. Fiecărei cifre îi corespunde câte o valoare, care este indicată în listă conform numărului. Spre exemplu, 2 – reprezintă “Sănătatea”, iar 3 - “Serviciu interesant”. Încercuiți din perechile de valori, acea valoare căreia îi acordați o valoare mai mare, mai atractivă. Se admite încercuirea unei singure cifre din perechile de cifre! Nu se admite omiterea nici a unei perechi de cifre. Completați fiecare coloană vertical.

Tabelul 1. Alege din cele două valori pe cea care ți se pare mai importantă pentru tine

1 2	2 3	3 4	4 5	5 6	6 7	7 8	8 9	9 10	10 11	11 12
1 3	2 4	3 5	4 6	5 7	6 8	7 9	8 10	9 11	10 12	
1 4	2 5	3 6	4 7	5 8	6 9	7 10	8 11	9 12		
1 5	2 6	3 7	4 8	5 9	6 10	7 11	8 12			
1 6	2 7	3 8	4 9	5 10	6 11	7 12				
1 7	2 8	3 9	4 10	5 11	6 12					
1 8	2 9	3 10	4 11	5 12						
1 9	2 10	3 11	4 12							
1 10	2 11	3 12								
1 11	2 12									
1 12										

Analizați și Tabelul 2. Încercuiți din perechile de valori, acea valoare pe care o considerați mai mai ușor de realizat în viitor. Completați fiecare coloană vertical.

Tabelul 2. Alege din cele două valori pe cea care ți se pare că e mai ușor realizabilă în viitor.

1 2	2 3	3 4	4 5	5 6	6 7	7 8	8 9	9 10	10 11	11 12
1 3	2 4	3 5	4 6	5 7	6 8	7 9	8 10	9 11	10 12	
1 4	2 5	3 6	4 7	5 8	6 9	7 10	8 11	9 12		
1 5	2 6	3 7	4 8	5 9	6 10	7 11	8 12			

1 6	2 7	3 8	4 9	5 10	6 11	7 12				
1 7	2 8	3 9	4 10	5 11	6 12					
1 8	2 9	3 10	4 11	5 12						
1 9	2 10	3 11	4 12							
1 10	2 11	3 12								
1 11	2 12									
1 12										

3. Citiți cu atenție afirmațiile și marcați cu bifă răspunsul, care reflectă în ce măsură sunteți de acord cu afirmația.

Nr.	Afirmația	Sunt absolut de acord;	Mai mult de acord, decât nu;	Mai degrabă nu sunt de acord, decât da;	Sunt categoric împotriva;
1.	Am petrecut mult timp pentru a afla cât se poate de mult despre grupul meu etnic, despre istoria, tradițiile și obiceiurile acestuia;				
2.	Sunt membru activ în cadrul organizațiilor sau grupurilor sociale, care includ cu preponderență membrii grupului meu etnic;				
3.	Cunosc foarte bine originile mele etnice și înțeleg ce înseamnă acestea pentru mine;				
4.	Eu mă gândesc des la faptul că apartenența etnică influențează viața mea;				
5.	Sunt mulțumit că aparțin anume acestui grup etnic;				
6.	Simt clar legătura cu grupul meu etnic de apartenență;				
7.	Înțeleg bine, ce înseamnă pentru mine această apartenență etnică;				
8.	Pentru a afla mai multe despre grupul meu de apartenență, am discutat cu mai multe persoane;				
9.	Mă mândresc cu apartenența mea etnică;				
10.	Eu respect tradițiile grupului meu etnic;				

11.	Eu simt o legătură strânsă cu grupul meu etnic;				
12.	Am o atitudine bună față de originea mea etnică.				

4. Citiți cu atenție prima pereche de calități și indicați care din ele caracterizează mai mult sau mai puțin reprezentantul grupului etnic moldovenesc. În acest caz, dacă această calitate caracterizează persoana acestei naționalități, la cel mai înalt grad, se va încercui cea mai apropiată cifră „3”, grad mediu – cifra „2”, mai redus – „1”. Dacă după părerea dvs. această pereche de calități în general nu caracterizează reprezentanții acestei naționalități, încercuiți cifra „0”. O acțiune analogică efectuați cu fiecare din perechile ulterioare.

Nehotărâre	3 2 1 0 1 2 3	Determinare
Deschidere	3 2 1 0 1 2 3	Retragere
Organizare	3 2 1 0 1 2 3	Dezorganizare
Agresivitate	3 2 1 0 1 2 3	Iubitor de pace
Spirit de inițiativă	3 2 1 0 1 2 3	Lipsă de inițiativă
Bunătate	3 2 1 0 1 2 3	Răutate
Fără spirit gospodăresc	3 2 1 0 1 2 3	Cu spirit gospodăresc
Onestitate	3 2 1 0 1 2 3	Falsitate
Hărnicie	3 2 1 0 1 2 3	Lenevie
Flexibilitate	3 2 1 0 1 2 3	Rigiditate
Cu spirit de ospitalitate	3 2 1 0 1 2 3	Fără spirit de ospitalitate
Violență	3 2 1 0 1 2 3	Sinceritate
Delicatețe, finețe	3 2 1 0 1 2 3	Aroganță, needucare
Predispoziție de a conduce	3 2 1 0 1 2 3	Predispoziție de a se supune
Receptivitate	3 2 1 0 1 2 3	Insensibilitate
Pasivitate	3 2 1 0 1 2 3	Activism

ANEXA 6. Rezultate descriptive ale Metodei „Nivelul de corelație dintre „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere ale vieții”

A) Ratingul valorilor (după Media aritmetică)

a) pentru tot eșantionul (215 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii									
	Total	Gen		Vârsta					Locul de trai curent	
		M	F	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani	Republica Moldova	Italia
Un mod de viață activ	4,07	4,67	3,49	4,00	3,92	3,78	4,49	4,22	4,15	3,98
Sănătate	6,31	6,16	6,45	6,19	6,49	6,69	6,23	5,94	7,59	4,96
Serviciu interesant	6,24	6,22	6,26	6,16	5,87	5,69	6,57	6,92	4,80	7,75
Frumusețea naturii și artei	2,92	2,69	3,15	2,91	2,77	3,06	3,06	2,82	2,95	2,90
Dragostea	5,96	5,92	6,00	6,23	5,44	5,84	6,14	6,14	5,45	6,50
Securitatea materială	6,05	6,07	6,04	5,70	6,26	5,90	6,20	6,24	4,79	7,37
Prezența unor prieteni buni	5,50	5,77	5,24	5,84	5,05	5,22	6,03	5,45	4,85	6,18
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	5,11	4,45	5,74	5,33	5,23	5,24	4,57	5,06	5,80	4,38
Cunoașterea	5,48	4,77	6,15	5,81	5,72	4,76	5,14	5,96	4,67	6,32
Libertatea ca independență în acțiuni	7,15	7,45	6,86	7,00	7,64	7,39	6,60	7,04	7,34	6,95
O viață de familie fericită	6,54	6,85	6,25	6,40	6,13	6,82	7,03	6,39	7,27	5,78
Creația	3,93	4,15	3,73	3,81	4,05	4,06	4,17	3,65	3,95	3,92

b) pentru subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii							
	Total	Gen		Vârsta				
		Masculin	Feminin	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani
Un mod de viață activ	4,15	5,14	3,51	3,70	4,09	4,06	4,94	4,25
Sănătate	7,59	7,26	7,81	7,52	7,52	7,50	7,81	7,75

Serviciu interesant	4,80	3,60	5,57	5,13	4,74	4,56	4,81	4,87
Frumusețea naturii și artei	2,95	2,84	3,01	2,87	3,09	2,91	3,25	2,62
Dragostea	5,45	5,91	5,16	5,65	4,96	5,41	5,50	5,94
Securitatea materială	4,79	4,33	5,09	4,43	4,96	5,03	4,69	4,69
Prezența unor prieteni buni	4,85	6,05	4,07	4,87	4,35	5,06	5,19	4,75
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	5,80	5,21	6,18	6,09	6,09	6,00	5,44	4,94
Cunoașterea	4,67	3,49	5,43	5,48	5,13	4,03	3,88	4,94
Libertatea ca independență în acțiuni	7,34	7,72	7,09	6,91	7,74	7,56	7,19	7,06
O viață de familie fericită	7,27	7,86	6,90	7,22	6,87	7,34	7,75	7,31
Creația	3,95	3,98	3,93	3,57	4,09	4,03	4,00	4,06

c) pentru subiecții din Italia (105 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii							
	Total	Gen		Vârsta				
		Masculin	Feminin	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani
Un mod de viață activ	3,98	4,34	3,47	4,35	3,69	3,24	4,11	4,21
Sănătate	4,96	5,40	4,33	4,65	5,00	5,18	4,89	5,06
Serviciu interesant	7,75	8,03	7,35	7,35	7,50	7,82	8,05	7,91
Frumusețea naturii și artei	2,90	2,58	3,35	2,95	2,31	3,35	2,89	2,91
Dragostea	6,50	5,94	7,30	6,90	6,12	6,65	6,68	6,24
Securitatea materială	7,37	7,27	7,51	7,15	8,13	7,53	7,47	7,00
Prezența unor prieteni buni	6,18	5,58	7,05	6,95	6,06	5,53	6,74	5,79
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	4,38	3,92	5,05	4,45	4,00	3,82	3,84	5,12
Cunoașterea	6,32	5,66	7,28	6,20	6,56	6,12	6,21	6,45
Libertatea ca independență în acțiuni	6,95	7,26	6,51	7,10	7,50	7,06	6,11	7,03
O viață de familie fericită	5,78	6,15	5,26	5,45	5,06	5,82	6,42	5,94
Creația	3,92	4,27	3,42	4,10	4,00	4,12	4,32	3,45

B) Ratingul sferelor de viață cu o valoare ridicată (mai sus de 8)

Denumirea sferei	Total	Din Republica Moldova	Din Italia
------------------	-------	-----------------------	------------

	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din totalul subiecților	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	8	3,7	6	5,5	2	1,9
Sănătate	50	23,3	43	39,1	7	6,7
Serviciu interesant	42	19,5	3	2,7	39	37,1
Frumusețea naturii și artei	0	0	0	0	0	0
Dragostea	35	16,3	7	6,4	28	26,7
Securitatea materială	37	17,2	6	5,5	31	29,5
Prezența unor prieteni buni	19	8,8	4	3,6	15	14,3
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	21	9,8	13	11,8	8	7,6
Cunoașterea	21	9,8	4	3,6	17	16,2
Libertatea ca independență în acțiuni	65	30,2	32	29,1	33	31,4
O viață de familie fericită	40	18,6	31	28,2	9	8,6
Creația	4	1,9	1	0,9	3	2,9

C) Ratingul sferelor de viață cu o valoare scăzută (mai jos de 3)

Denumirea sferei	Total		Din Republica Moldova		Din Italia	
	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din totalul subiecților	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	49	22,8	27	24,5	22	21,0
Sănătate	11	5,1	2	1,8	9	8,6
Serviciu interesant	13	6,0	12	10,9	1	1,0
Frumusețea naturii și artei	89	41,4	42	38,2	47	44,8
Dragostea	15	7,0	10	9,1	5	4,8
Securitatea materială	18	8,4	17	15,5	1	1,0

Prezența unor prieteni buni	18	8,4	15	13,6	3	2,9
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	30	14,0	7	6,4	23	21,9
Cunoașterea	20	9,3	17	15,5	3	2,9
Libertatea ca independență în acțiuni	3	1,4	1	0,9	2	1,9
O viață de familie fericită	6	2,8	1	0,9	5	4,8
Creația	48	22,3	21	19,1	27	25,7

D) Ratingul disponibilităților sferelor de viață

a) pentru tot eșantionul (215 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii									
	Total	Gen		Vârsta					Locul de trai curent	
		M	F	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani	Republica Moldova	Italia
Un mod de viață activ	3,33	3,72	2,95	3,16	3,33	3,08	3,51	3,59	3,18	3,49
Sănătate	4,25	4,06	4,44	4,21	3,92	4,14	4,51	4,47	4,02	4,50
Serviciu interesant	3,07	3,10	3,05	2,88	3,08	3,22	3,00	3,14	3,14	3,01
Frumusețea naturii și artei	4,61	4,68	4,55	4,65	4,28	4,45	5,23	4,57	4,37	4,87
Dragostea	3,63	3,5	3,74	4,09	3,49	3,1	3,60	3,82	3,38	3,90
Securitatea materială	2,8	2,86	2,93	2,47	3,28	2,63	3,43	2,84	2,74	3,06
Prezența unor prieteni buni	2,90	3,02	2,78	2,95	2,67	3,02	3,20	2,69	2,92	2,88
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	3,11	2,91	3,30	3,49	3,31	3,06	2,97	2,78	3,62	2,58
Cunoașterea	3,31	3,04	3,57	3,49	3,18	3,14	3,20	3,51	3,44	3,18
Libertatea ca independență în acțiuni	2,84	3,06	2,64	2,77	2,87	2,98	3,09	2,57	2,78	2,90
O viață de familie fericită	2,79	2,94	2,65	2,86	2,51	2,88	3,11	2,63	3,39	2,16
Creația	2,87	2,95	2,78	2,79	2,97	2,73	3,17	2,76	2,92	2,81

b) pentru subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii
------------------	--------------

	Total	Gen		Vârsta				
		Masculin	Feminin	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani
Un mod de viață activ	3,18	3,81	2,78	2,87	3,17	3,00	3,56	3,62
Sănătate	4,02	3,26	4,51	4,30	3,96	3,97	4,13	3,69
Serviciu interesant	3,14	2,79	3,36	3,09	3,13	3,00	3,31	3,31
Frumusețea naturii și artei	4,37	4,28	4,43	4,48	4,13	4,28	5,00	4,13
Dragostea	3,38	3,58	3,25	3,65	3,04	3,25	3,69	3,44
Securitatea materială	2,74	2,60	2,82	2,57	3,00	2,69	2,75	2,69
Prezența unor prieteni buni	2,92	3,12	2,79	3,13	2,52	3,03	3,25	2,63
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	3,62	3,23	3,87	3,78	3,48	3,59	3,81	3,44
Cunoașterea	3,44	2,65	3,94	3,70	3,61	3,16	3,31	3,50
Libertatea ca independență în acțiuni	2,78	2,84	2,75	2,57	3,04	2,97	2,94	2,19
O viață de familie fericită	3,39	4,33	2,79	3,52	2,91	3,41	3,87	3,38
Creația	2,92	3,19	2,75	2,83	2,78	2,84	3,56	2,75

c) pentru subiecții din Italia (105 subiecți)

Denumirea sferei	Valori medii							
	Total	Gen		Vârsta				
		Masculin	Feminin	14 ani	15 ani	16 ani	17 ani	18 ani
Un mod de viață activ	3,49	3,66	3,23	3,50	3,56	3,24	3,47	3,58
Sănătate	4,50	4,61	4,33	4,10	3,87	4,47	4,84	4,85
Serviciu interesant	3,01	3,31	2,58	2,65	3,00	3,65	2,74	3,06
Frumusețea naturii și artei	4,87	4,95	4,74	4,85	4,50	4,76	5,42	4,79
Dragostea	3,90	3,48	4,49	4,60	4,13	3,06	3,53	4,00
Securitatea materială	3,06	3,03	3,09	2,35	3,69	2,53	4,00	2,91
Prezența unor prieteni buni	2,88	2,95	2,77	2,75	2,88	3,00	3,16	2,73
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	2,58	2,69	2,42	3,15	3,06	2,6	2,26	2,45
Cunoașterea	3,18	3,31	3,00	3,25	2,56	3,12	3,11	3,52
Libertatea ca independență în acțiuni	2,90	3,21	2,47	3,00	2,63	3,00	3,21	2,76
O viață de familie fericită	2,16	1,98	2,42	2,10	1,94	1,88	2,47	2,27

Creația	2,81	2,79	2,84	2,75	3,25	2,53	2,84	2,76
---------	------	------	------	------	------	------	------	------

E) Ratingul sferelor de viață cu o disponibilitate ridicată (mai sus de 8)

Denumirea sferei	Total		Din Republica Moldova		Din Italia	
	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din totalul subiecților	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane care au evaluat înalt	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	2	0,9	2	1,8	0	0
Sănătate	3	1,4	2	1,8	1	1,0
Serviciu interesant	2	0,9	0	0	2	1,9
Frumusețea naturii și artei	11	5,1	0	0	11	10,5
Dragostea	5	2,3	0	0	5	4,8
Securitatea materială	1	0,5	0	0	1	1,0
Prezența unor prieteni buni	1	0,5	0	0	1	1,0
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	0	0	0	0	0	0
Cunoașterea	0	0	0	0	0	0
Libertatea ca independență în acțiuni	0	0	0	0	0	0
O viață de familie fericită	1	0,5	1	,9	0	0
Creația	1	0,5	0	0	1	1,0

F) Ratingul sferelor de viață cu o disponibilitate scăzută (mai jos de 3)

Denumirea sferei	Total		Din Republica Moldova		Din Italia	
	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din totalul subiecților	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane care au evaluat scăzut	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	67	31,2	42	38,2	25	23,8
Sănătate	30	14,0	24	21,8	6	5,7
Serviciu interesant	77	35,8	33	30,0	44	41,9

Frumusețea naturii și artei	28	13,0	17	15,5	11	10,5
Dragostea	60	27,9	26	23,6	34	32,4
Securitatea materială	102	47,4	55	50,0	47	44,8
Prezența unor prieteni buni	94	43,7	40	36,4	54	51,4
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	78	36,3	19	17,3	59	56,2
Cunoașterea	66	30,7	26	23,6	40	38,1
Libertatea ca independență în acțiuni	92	42,8	48	43,6	44	41,9
O viață de familie fericită	112	52,1	40	36,4	72	68,6
Creația	87	40,5	40	36,4	47	44,8

G) Discrepanțe dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață

a) valorile medii ale discrepanțelor dintre dezirabilitate și disponibilitate (media aritmetică a discrepanțelor)

Denumirea sferei	Total	Republica Moldova	Italia
Un mod de viață activ	0,73	0,96	0,50
Sănătate	2,06	3,57	0,47
Serviciu interesant	3,17	1,66	4,74
Frumusețea naturii și artei	-1,69	-1,43	-1,97
Dragostea	2,33	2,07	2,60
Securitatea materială	3,16	2,05	4,31
Prezența unor prieteni buni	2,60	1,93	3,30
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	2,00	2,18	1,80
Cunoașterea	2,17	1,24	3,14
Libertatea ca independență în acțiuni	4,31	4,55	4,05
O viață de familie fericită	3,75	3,88	3,62
Creația	1,07	1,03	1,11

b) valorile medii ale discrepanțelor dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (media aritmetică a discrepanțelor), în funcție de gen

Denumirea sferei	Total		Republica Moldova		Italia	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Un mod de viață activ	0,94	0,54	1,33	0,73	0,68	0,23
Sănătate	2,10	2,01	4,00	3,30	0,79	0,00
Serviciu interesant	3,12	3,21	0,81	2,21	4,73	4,77

Frumusețea naturii și artei	-1,99	-1,41	-1,44	-1,42	-2,37	-1,40
Dragostea	2,40	2,26	2,33	1,91	2,45	2,81
Securitatea materială	3,21	3,11	1,72	2,27	4,24	4,42
Prezența unor prieteni buni	2,75	2,45	2,93	1,28	2,63	4,28
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	1,53	2,44	1,98	2,31	1,23	2,63
Cunoașterea	1,73	2,58	0,84	1,49	2,35	4,28
Libertatea ca independență în acțiuni	4,39	4,23	4,88	4,34	4,05	4,05
O viață de familie fericită	3,90	3,61	3,53	4,10	4,16	2,84
Creația	1,20	0,95	0,79	1,18	1,48	0,58

H) Ratingul conflictelor interioare

Denumirea sferei	Total		Republica Moldova		Italia	
	Număr de persoane	% din totalul subiecților	Număr de persoane	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	10	4,7	4	3,6	6	5,7
Sănătate	77	35,8	65	59,1	12	11,4
Serviciu interesant	99	46,0	11	10,0	88	83,8
Frumusețea naturii și artei	1	,5	0	0	1	1,0
Dragostea	68	31,6	26	23,6	42	40,0
Securitatea materială	110	51,2	28	25,5	82	78,1
Prezența unor prieteni buni	74	34,4	22	20,0	52	49,5
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	49	22,8	24	21,8	25	23,8
Cunoașterea	68	31,6	13	11,8	55	52,4
Libertatea ca independență în acțiuni	158	73,5	96	87,3	62	59,0
O viață de familie fericită	138	64,2	76	69,1	62	59,0
Creația	15	7,0	3	2,7	12	11,4

I) Ratingul sentimentului de vid interior

Denumirea sferei	Total		Republica Moldova		Italia	
	Număr de persoane	% din totalul subiecților	Număr de persoane	% din subiecții din Republica Moldova (110 subiecți)	Număr de persoane	% din subiecții din Italia (105 subiecți)
Un mod de viață activ	1	0,5	0	0	1	1,0
Sănătate	2	0,9	0	0	2	1,9
Serviciu interesant	0	0	0	0	0	0
Frumusețea naturii și artei	33	15,3	14	12,7	19	18,1
Dragostea	2	0,9	0	0	2	1,9
Securitatea materială	0	0	0	0	0	0
Prezența unor prieteni buni	2	0,9	0	0	2	1,9
Încrederea în sine (lipsa dubiilor)	0	0	0	0	0	0
Cunoașterea	1	0,5	0	0	1	1,0
Libertatea ca independență în acțiuni	0	0	0	0	0	0
O viață de familie fericită	0	0	0	0	0	0
Creația	0	0	0	0	0	0

ANEXA 6.1. Rezultate comparații pentru Metoda „Nivelul concordanței dintre „valoare” și „disponibilitate” în diferite sfere ale vieții”

A) Comparații între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia

- a) comparații cu privire la valori (pentru fiecare sferă de viață în parte)
 b) comparații cu privire la disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)
 c) comparații cu privire la discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

Group Statistics

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum	
	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia
Un mod de viață activ - valoare	110	105	4,15	3,98	2,049	1,797	0,195	0,175
Sanătate - valoare	110	105	7,59	4,96	1,854	1,941	0,177	0,189
Serviciu interesant - valoare	110	105	4,8	7,75	1,749	1,796	0,167	0,175
Frumusețea naturii și artei - valoare	110	105	2,95	2,9	1,091	1,351	0,104	0,132
Dragostea - valoare	110	105	5,45	6,5	1,994	2,342	0,19	0,229
Securitatea materială - valoare	110	105	4,79	7,37	2,086	1,82	0,199	0,178
Prezența unor prieteni buni - valoare	110	105	4,85	6,18	2,015	1,89	0,192	0,184
Increderea în sine (lipsa dubiilor) - valoare	110	105	5,8	4,38	2,022	2,186	0,193	0,213
Cunoașterea - valoare	110	105	4,67	6,32	2,041	1,973	0,195	0,193
Libertatea ca independență în acțiuni - valoare	110	105	7,34	6,95	1,688	2,073	0,161	0,202

O viata de familie fericita - valoare	110	105	7,27	5,78	1,755	1,956	0,167	0,191
Creatia - valoare	110	105	3,95	3,92	1,42	1,93	0,135	0,188
Un mod de viata activ - disponibilitate	110	105	3,18	3,49	1,643	1,435	0,157	0,14
Sanatate - disponibilitate	110	105	4,02	4,5	1,93	1,63	0,184	0,159
Serviciu interesant - disponibilitate	110	105	3,14	3,01	1,079	1,632	0,103	0,159
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	110	105	4,37	4,87	1,585	2,236	0,151	0,218
Dragostea - disponibilitate	110	105	3,38	3,9	1,226	2,274	0,117	0,222
Securitatea materiala - disponibilitate	110	105	2,74	3,06	1,064	1,604	0,101	0,157
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	110	105	2,92	2,88	1,076	1,492	0,103	0,146
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	110	105	3,62	2,58	1,354	1,223	0,129	0,119
Cunoasterea - disponibilitate	110	105	3,44	3,18	1,331	1,592	0,127	0,155
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	110	105	2,78	2,9	1,053	1,205	0,1	0,118

O viata de familie fericita - disponibilitate	110	105	3,39	2,16	1,772	1,011	0,169	0,099
Creatia - disponibilitate	110	105	2,92	2,81	1,142	1,256	0,109	0,123
Discrepante1	110	105	0,96	0,5	1,465	1,782	0,14	0,174
Discrepante2	110	105	3,57	0,47	1,913	2,067	0,182	0,202
Discrepante3	110	105	1,66	4,74	1,599	2,01	0,152	0,196
Discrepante4	110	105	-1,43	-1,97	1,683	2,327	0,161	0,227
Discrepante5	110	105	2,07	2,6	1,79	2,861	0,171	0,279
Discrepante6	110	105	2,05	4,31	2,04	2,006	0,195	0,196
Discrepante7	110	105	1,93	3,3	1,811	2,477	0,173	0,242
Discrepante8	110	105	2,18	1,8	1,772	2,524	0,169	0,246
Discrepante9	110	105	1,24	3,14	1,771	2,431	0,169	0,237
Discrepante10	110	105	4,55	4,05	1,518	2,203	0,145	0,215
Discrepante11	110	105	3,88	3,62	1,985	2,054	0,189	0,2
Discrepante12	110	105	1,03	1,11	1,487	1,972	0,142	0,192

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Un mod de viata activ - valoare	Equal variances assumed	1,948	0,164	0,625	213	0,533	0,165	0,263	-0,355	0,684
	Equal variances not assumed			0,627	211,509	0,532	0,165	0,263	-0,353	0,682
Sanatate - valoare	Equal variances assumed	0,016	0,901	10,158	213	0	2,629	0,259	2,119	3,139

	Equal variances not assumed			10,147	211,187	0	2,629	0,259	2,118	3,14
Serviciu interesant - valoare	Equal variances assumed	0,154	0,695	-12,209	213	0	-2,952	0,242	-3,429	-2,476
	Equal variances not assumed			-12,201	211,867	0	-2,952	0,242	-3,429	-2,475
Frumusetea naturii si artei - valoare	Equal variances assumed	0,926	0,337	0,301	213	0,764	0,05	0,167	-0,279	0,38
	Equal variances not assumed			0,299	199,849	0,765	0,05	0,168	-0,281	0,381
Dragostea - valoare	Equal variances assumed	5,268	0,023	-3,514	213	0,001	-1,041	0,296	-1,624	-0,457
	Equal variances not assumed			-3,501	204,364	0,001	-1,041	0,297	-1,627	-0,455
Securitatea materiala - valoare	Equal variances assumed	3,628	0,058	-9,647	213	0	-2,581	0,267	-3,108	-2,053
	Equal variances not assumed			-9,678	211,323	0	-2,581	0,267	-3,106	-2,055
Prezenta unor prieteni buni - valoare	Equal variances assumed	0,257	0,612	-5,007	213	0	-1,335	0,267	-1,861	-0,81
	Equal variances not assumed			-5,015	212,939	0	-1,335	0,266	-1,86	-0,811
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	Equal variances assumed	0,65	0,421	4,945	213	0	1,419	0,287	0,853	1,985
	Equal variances not assumed			4,936	209,762	0	1,419	0,287	0,852	1,986
Cunoasterea - valoare	Equal variances assumed	0,17	0,681	-6,025	213	0	-1,651	0,274	-2,191	-1,111
	Equal variances not assumed			-6,03	212,965	0	-1,651	0,274	-2,191	-1,111

Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	Equal variances assumed	5,831	0,017	1,493	213	0,137	0,384	0,257	-0,123	0,891
	Equal variances not assumed			1,486	200,639	0,139	0,384	0,258	-0,126	0,894
O viata de familie fericita - valoare	Equal variances assumed	2,183	0,141	5,891	213	0	1,492	0,253	0,993	1,991
	Equal variances not assumed			5,876	208,041	0	1,492	0,254	0,991	1,992
Creatia - valoare	Equal variances assumed	6,976	0,009	0,094	213	0,925	0,022	0,23	-0,432	0,476
	Equal variances not assumed			0,093	190,645	0,926	0,022	0,232	-0,436	0,479
Un mod de viata activ - disponibilitate	Equal variances assumed	0,16	0,69	-1,441	213	0,151	-0,304	0,211	-0,719	0,112
	Equal variances not assumed			-1,446	211,355	0,15	-0,304	0,21	-0,718	0,11
Sanatate - disponibilitate	Equal variances assumed	2,543	0,112	-1,954	213	0,052	-0,477	0,244	-0,958	0,004
	Equal variances not assumed			-1,961	209,912	0,051	-0,477	0,243	-0,957	0,002
Serviciu interesant - disponibilitate	Equal variances assumed	5,871	0,016	0,675	213	0,5	0,127	0,188	-0,244	0,497
	Equal variances not assumed			0,669	179,161	0,504	0,127	0,19	-0,247	0,501
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	Equal variances assumed	7,965	0,005	-1,875	213	0,062	-0,494	0,263	-1,013	0,025
	Equal variances not assumed			-1,861	186,668	0,064	-0,494	0,265	-1,018	0,03
Dragostea - disponibilitate	Equal variances assumed	28,559	0	-2,073	213	0,039	-0,513	0,248	-1,002	-0,025

	Equal variances not assumed			-2,047	158,136	0,042	-0,513	0,251	-1,009	-0,018
Securitatea materiala - disponibilitate	Equal variances assumed	9,136	0,003	-1,735	213	0,084	-0,321	0,185	-0,685	0,044
	Equal variances not assumed			-1,72	179,461	0,087	-0,321	0,187	-0,689	0,047
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	Equal variances assumed	8,061	0,005	0,238	213	0,812	0,042	0,177	-0,307	0,39
	Equal variances not assumed			0,236	188,61	0,814	0,042	0,178	-0,309	0,393
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	Equal variances assumed	0,596	0,441	5,884	213	0	1,037	0,176	0,69	1,385
	Equal variances not assumed			5,898	212,353	0	1,037	0,176	0,691	1,384
Cunoasterea - disponibilitate	Equal variances assumed	2,831	0,094	1,279	213	0,202	0,255	0,2	-0,138	0,649
	Equal variances not assumed			1,273	202,891	0,204	0,255	0,201	-0,14	0,651
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,784	0,377	-0,798	213	0,426	-0,123	0,154	-0,427	0,181
	Equal variances not assumed			-0,795	206,256	0,427	-0,123	0,155	-0,428	0,182
O viata de familie fericita - disponibilitate	Equal variances assumed	25,985	0	6,208	213	0	1,229	0,198	0,839	1,619
	Equal variances not assumed			6,282	174,707	0	1,229	0,196	0,843	1,615
Creatia - disponibilitate	Equal variances assumed	0,872	0,351	0,664	213	0,507	0,109	0,164	-0,214	0,431
	Equal variances not assumed			0,662	208,826	0,508	0,109	0,164	-0,215	0,432

Discrepante1	Equal variances assumed	3,832	0,052	2,11	213	0,036	0,468	0,222	0,031	0,906
	Equal variances not assumed			2,1	201,454	0,037	0,468	0,223	0,029	0,908
Discrepante2	Equal variances assumed	0,301	0,584	11,443	213	0	3,106	0,271	2,571	3,641
	Equal variances not assumed			11,423	209,795	0	3,106	0,272	2,57	3,642
Discrepante3	Equal variances assumed	1,819	0,179	-12,462	213	0	-3,079	0,247	-3,566	-2,592
	Equal variances not assumed			-12,397	198,481	0	-3,079	0,248	-3,569	-2,589
Discrepante4	Equal variances assumed	4,328	0,039	1,971	213	0,05	0,544	0,276	0	1,088
	Equal variances not assumed			1,957	188,913	0,052	0,544	0,278	-0,004	1,093
Discrepante5	Equal variances assumed	25,545	0	-1,628	213	0,105	-0,527	0,324	-1,166	0,111
	Equal variances not assumed			-1,611	173,202	0,109	-0,527	0,327	-1,173	0,119
Discrepante6	Equal variances assumed	1,274	0,26	-8,184	213	0	-2,26	0,276	-2,804	-1,715
	Equal variances not assumed			-8,188	212,808	0	-2,26	0,276	-2,804	-1,716
Discrepante7	Equal variances assumed	4,117	0,044	-4,67	213	0	-1,377	0,295	-1,959	-0,796
	Equal variances not assumed			-4,637	189,985	0	-1,377	0,297	-1,963	-0,791
Discrepante8	Equal variances assumed	9,795	0,002	1,288	213	0,199	0,382	0,296	-0,202	0,966

	Equal variances not assumed			1,278	185,664	0,203	0,382	0,299	-0,208	0,971
Discrepanțe9	Equal variances assumed	13,082	0	-6,593	213	0	-1,906	0,289	-2,476	-1,337
	Equal variances not assumed			-6,546	189,605	0	-1,906	0,291	-2,481	-1,332
Discrepanțe10	Equal variances assumed	16,853	0	1,972	213	0,05	0,507	0,257	0	1,014
	Equal variances not assumed			1,956	183,639	0,052	0,507	0,259	-0,004	1,018
Discrepanțe11	Equal variances assumed	0,027	0,87	0,954	213	0,341	0,263	0,275	-0,28	0,806
	Equal variances not assumed			0,953	211,616	0,342	0,263	0,276	-0,281	0,806
Discrepanțe12	Equal variances assumed	10,721	0,001	-0,366	213	0,714	-0,087	0,238	-0,555	0,381
	Equal variances not assumed			-0,364	193,175	0,716	-0,087	0,239	-0,559	0,384

B) Comparații între fetele adolescente moldovence și băieții adolescenți moldoveni din Italia

a) comparații cu privire la valori (pentru fiecare sferă de viață în parte)

b) comparații cu privire la disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

c) comparații cu privire la discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

Group Statistics^a

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Genul2		Genul2		Genul2		Genul2	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Un mod de viața activ - valoare	62	43	4,34	3,47	2,04	1,222	0,259	0,186
Sanatate - valoare	62	43	5,4	4,33	2,228	1,19	0,283	0,181
Serviciu interesant - valoare	62	43	8,03	7,35	1,599	1,999	0,203	0,305

Frumusetea naturii si artei - valoare	62	43	2,58	3,35	1,11	1,541	0,141	0,235
Dragostea - valoare	62	43	5,94	7,3	2,428	1,97	0,308	0,3
Securitatea materiala - valoare	62	43	7,27	7,51	1,794	1,869	0,228	0,285
Prezenta unor prieteni buni - valoare	62	43	5,58	7,05	1,807	1,676	0,229	0,256
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	62	43	3,92	5,05	1,902	2,41	0,242	0,367
Cunoasterea - valoare	62	43	5,66	7,28	1,764	1,881	0,224	0,287
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	62	43	7,26	6,51	2,056	2,04	0,261	0,311
O viata de familie fericita - valoare	62	43	6,15	5,26	2,118	1,575	0,269	0,24
Creatia - valoare	62	43	4,27	3,42	2,144	1,451	0,272	0,221
Un mod de viata activ - disponibilitate	62	43	3,66	3,23	1,578	1,172	0,2	0,179
Sanatate - disponibilitate	62	43	4,61	4,33	1,823	1,304	0,232	0,199
Serviciu interesant - disponibilitate	62	43	3,31	2,58	1,861	1,118	0,236	0,17
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	62	43	4,95	4,74	2,146	2,381	0,273	0,363
Dragostea - disponibilitate	62	43	3,48	4,49	1,923	2,613	0,244	0,398

Securitatea materiala - disponibilitate	62	43	3,03	3,09	1,619	1,601	0,206	0,244
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	62	43	2,95	2,77	1,562	1,394	0,198	0,213
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	62	43	2,69	2,42	1,313	1,074	0,167	0,164
Cunoasterea - disponibilitate	62	43	3,31	3	1,521	1,69	0,193	0,258
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	62	43	3,21	2,47	1,147	1,162	0,146	0,177
O viata de familie fericita - disponibilitate	62	43	1,98	2,42	0,839	1,18	0,107	0,18
Creatia - disponibilitate	62	43	2,79	2,84	1,345	1,132	0,171	0,173
Discrepante1	62	43	0,68	0,23	2,086	1,192	0,265	0,182
Discrepante2	62	43	0,79	0	2,417	1,309	0,307	0,2
Discrepante3	62	43	4,73	4,77	2,105	1,888	0,267	0,288
Discrepante4	62	43	-2,37	-1,4	2,356	2,184	0,299	0,333
Discrepante5	62	43	2,45	2,81	2,684	3,119	0,341	0,476
Discrepante6	62	43	4,24	4,42	2,155	1,789	0,274	0,273
Discrepante7	62	43	2,63	4,28	2,39	2,292	0,304	0,35
Discrepante8	62	43	1,23	2,63	2,213	2,734	0,281	0,417
Discrepante9	62	43	2,35	4,28	2,181	2,343	0,277	0,357
Discrepante10	62	43	4,05	4,05	2,176	2,267	0,276	0,346

Discrepante11	62	43	4,16	2,84	2,152	1,632	0,273	0,249
Discrepante12	62	43	1,48	0,58	2,07	1,708	0,263	0,26

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Un mod de viata activ - valoare	Equal variances assumed	11,415	0,001	2,511	103	0,014	0,874	0,348	0,184	1,564
	Equal variances not assumed			2,737	101,126	0,007	0,874	0,319	0,241	1,507
Sanatate - valoare	Equal variances assumed	14,367	0	2,895	103	0,005	1,078	0,372	0,339	1,816
	Equal variances not assumed			3,206	97,518	0,002	1,078	0,336	0,41	1,745
Serviciu interesant - valoare	Equal variances assumed	3,811	0,054	1,943	103	0,055	0,683	0,352	-0,014	1,381
	Equal variances not assumed			1,866	77,099	0,066	0,683	0,366	-0,046	1,413
Frumusetea naturii si artei - valoare	Equal variances assumed	3,023	0,085	-2,971	103	0,004	-0,768	0,259	-1,281	-0,255
	Equal variances not assumed			-2,803	71,279	0,007	-0,768	0,274	-1,315	-0,222
Dragostea - valoare	Equal variances assumed	5,013	0,027	-3,057	103	0,003	-1,367	0,447	-2,254	-0,48
	Equal variances not assumed			-3,174	100,391	0,002	-1,367	0,431	-2,221	-0,513
Securitatea materiala - valoare	Equal variances assumed	0,107	0,744	-0,656	103	0,514	-0,237	0,362	-0,956	0,481

	Equal variances not assumed			-0,651	88,062	0,517	-0,237	0,365	-0,963	0,488
Prezenta unor prieteni buni - valoare	Equal variances assumed	0,532	0,467	-4,21	103	0	-1,466	0,348	-2,156	-0,775
	Equal variances not assumed			-4,269	94,663	0	-1,466	0,343	-2,148	-0,784
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	Equal variances assumed	5,71	0,019	-2,675	103	0,009	-1,127	0,421	-1,963	-0,291
	Equal variances not assumed			-2,563	76,312	0,012	-1,127	0,44	-2,003	-0,251
Cunoasterea - valoare	Equal variances assumed	0,068	0,796	-4,496	103	0	-1,618	0,36	-2,331	-0,904
	Equal variances not assumed			-4,444	86,664	0	-1,618	0,364	-2,341	-0,894
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	Equal variances assumed	0,033	0,857	1,835	103	0,069	0,746	0,407	-0,06	1,553
	Equal variances not assumed			1,838	90,953	0,069	0,746	0,406	-0,06	1,553
O viata de familie fericita - valoare	Equal variances assumed	4,94	0,028	2,34	103	0,021	0,889	0,38	0,135	1,643
	Equal variances not assumed			2,466	102,456	0,015	0,889	0,361	0,174	1,605
Creatia - valoare	Equal variances assumed	5,154	0,025	2,278	103	0,025	0,856	0,376	0,111	1,6
	Equal variances not assumed			2,438	102,958	0,016	0,856	0,351	0,16	1,551
Un mod de viata activ - disponibilitate	Equal variances assumed	5,415	0,022	1,515	103	0,133	0,429	0,283	-0,133	0,99
	Equal variances not assumed			1,597	102,475	0,113	0,429	0,269	-0,104	0,961

Sanatate - disponibilitate	Equal variances assumed	9,616	0,002	0,887	103	0,377	0,287	0,324	-0,355	0,929
	Equal variances not assumed			0,941	102,879	0,349	0,287	0,305	-0,318	0,893
Serviciu interesant - disponibilitate	Equal variances assumed	5,17	0,025	2,284	103	0,024	0,725	0,318	0,095	1,355
	Equal variances not assumed			2,489	101,2	0,014	0,725	0,291	0,147	1,303
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	Equal variances assumed	0,958	0,33	0,466	103	0,642	0,207	0,445	-0,676	1,091
	Equal variances not assumed			0,457	84,227	0,649	0,207	0,454	-0,695	1,11
Dragostea - disponibilitate	Equal variances assumed	9,435	0,003	-2,27	103	0,025	-1,005	0,443	-1,882	-0,127
	Equal variances not assumed			-2,149	72,433	0,035	-1,005	0,467	-1,936	-0,073
Securitatea materiala - disponibilitate	Equal variances assumed	0,101	0,751	-0,19	103	0,85	-0,061	0,32	-0,695	0,574
	Equal variances not assumed			-0,19	91,153	0,849	-0,061	0,319	-0,695	0,573
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,003	0,954	0,62	103	0,536	0,184	0,297	-0,405	0,773
	Equal variances not assumed			0,633	96,561	0,528	0,184	0,291	-0,393	0,761
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	Equal variances assumed	1,634	0,204	1,134	103	0,259	0,275	0,242	-0,206	0,756
	Equal variances not assumed			1,176	100,122	0,242	0,275	0,234	-0,189	0,739
Cunoasterea -	Equal variances assumed	0,036	0,85	0,97	103	0,334	0,306	0,316	-0,32	0,933

disponibilitate	Equal variances not assumed			0,951	84,158	0,344	0,306	0,322	-0,334	0,947
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,53	0,468	3,253	103	0,002	0,745	0,229	0,291	1,198
	Equal variances not assumed			3,246	89,745	0,002	0,745	0,229	0,289	1,2
O viata de familie fericita - disponibilitate	Equal variances assumed	5,475	0,021	-2,207	103	0,03	-0,435	0,197	-0,825	-0,044
	Equal variances not assumed			-2,079	70,67	0,041	-0,435	0,209	-0,852	-0,018
Creatia - disponibilitate	Equal variances assumed	0,309	0,579	-0,187	103	0,852	-0,047	0,251	-0,544	0,45
	Equal variances not assumed			-0,193	99,07	0,847	-0,047	0,243	-0,529	0,435
Discrepante 1	Equal variances assumed	17,712	0	1,262	103	0,21	0,445	0,353	-0,255	1,144
	Equal variances not assumed			1,384	99,816	0,169	0,445	0,321	-0,193	1,082
Discrepante 2	Equal variances assumed	22,432	0	1,953	103	0,054	0,79	0,405	-0,012	1,593
	Equal variances not assumed			2,158	98,051	0,033	0,79	0,366	0,064	1,517
Discrepante 3	Equal variances assumed	0,067	0,797	-0,104	103	0,917	-0,042	0,401	-0,836	0,753
	Equal variances not assumed			-0,106	96,346	0,916	-0,042	0,393	-0,821	0,738
Discrepante 4	Equal variances assumed	0,285	0,595	-2,15	103	0,034	-0,976	0,454	-1,876	-0,075
	Equal variances not assumed			-2,179	94,684	0,032	-0,976	0,448	-1,864	-0,087

Discrepante 5	Equal variances assumed	1,965	0,164	-0,636	103	0,526	-0,362	0,569	-1,492	0,767
	Equal variances not assumed			-0,619	81,43	0,537	-0,362	0,585	-1,526	0,802
Discrepante 6	Equal variances assumed	0,493	0,484	-0,442	103	0,659	-0,177	0,4	-0,969	0,616
	Equal variances not assumed			-0,457	99,61	0,649	-0,177	0,386	-0,944	0,59
Discrepante 7	Equal variances assumed	0,217	0,642	-3,537	103	0,001	-1,65	0,466	-2,575	-0,725
	Equal variances not assumed			-3,564	92,869	0,001	-1,65	0,463	-2,569	-0,731
Discrepante 8	Equal variances assumed	3,762	0,055	-2,896	103	0,005	-1,402	0,484	-2,362	-0,442
	Equal variances not assumed			-2,788	77,784	0,007	-1,402	0,503	-2,403	-0,401
Discrepante 9	Equal variances assumed	0,628	0,43	-4,312	103	0	-1,924	0,446	-2,809	-1,039
	Equal variances not assumed			-4,256	86,203	0	-1,924	0,452	-2,823	-1,025
Discrepante 10	Equal variances assumed	0,315	0,576	0,004	103	0,997	0,002	0,439	-0,869	0,873
	Equal variances not assumed			0,004	88,06	0,997	0,002	0,443	-0,878	0,882
Discrepante 11	Equal variances assumed	1,431	0,234	3,41	103	0,001	1,324	0,388	0,554	2,094
	Equal variances not assumed			3,582	102,119	0,001	1,324	0,37	0,591	2,057
Discrepante 12	Equal variances assumed	0,754	0,387	2,355	103	0,02	0,902	0,383	0,143	1,662

Equal variances not assumed			2,439	99,843	0,017	0,902	0,37	0,168	1,637
-----------------------------	--	--	-------	--------	-------	-------	------	-------	-------

C) Comparații între fetele adolescente moldovence și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova

- a) comparații cu privire la valori (pentru fiecare sferă de viață în parte)
b) comparații cu privire la disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă în parte)
c) comparații cu privire la discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

Group Statistics

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Genul2		Genul2		Genul2		Genul2	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Un mod de viata activ - valoare	43	67	5,14	3,51	2,503	1,375	0,382	0,168
Sanatate - valoare	43	67	7,26	7,81	1,878	1,819	0,286	0,222
Serviciu interesant - valoare	43	67	3,6	5,57	1,237	1,598	0,189	0,195
Frumusetea naturii si artei - valoare	43	67	2,84	3,01	0,998	1,148	0,152	0,14
Dragostea - valoare	43	67	5,91	5,16	1,962	1,974	0,299	0,241
Securitatea materiala - valoare	43	67	4,33	5,09	1,886	2,165	0,288	0,265
Prezenta unor prieteni buni - valoare	43	67	6,05	4,07	1,812	1,752	0,276	0,214
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	43	67	5,21	6,18	1,846	2,052	0,282	0,251
Cunoasterea - valoare	43	67	3,49	5,43	1,42	2,024	0,217	0,247

Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	43	67	7,72	7,09	1,501	1,764	0,229	0,216
O viata de familie fericita - valoare	43	67	7,86	6,9	1,302	1,908	0,199	0,233
Creatia - valoare	43	67	3,98	3,93	1,596	1,306	0,243	0,16
Un mod de viata activ - disponibilitate	43	67	3,81	2,78	2,207	0,966	0,337	0,118
Sanatate - disponibilitate	43	67	3,26	4,51	1,136	2,17	0,173	0,265
Serviciu interesant - disponibilitate	43	67	2,79	3,36	0,804	1,177	0,123	0,144
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	43	67	4,28	4,43	1,791	1,448	0,273	0,177
Dragostea - disponibilitate	43	67	3,58	3,25	1,139	1,271	0,174	0,155
Securitatea materiala - disponibilitate	43	67	2,6	2,82	0,903	1,154	0,138	0,141
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	43	67	3,12	2,79	0,956	1,135	0,146	0,139
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	43	67	3,23	3,87	1,065	1,466	0,162	0,179
Cunoasterea - disponibilitate	43	67	2,65	3,94	0,973	1,29	0,148	0,158

Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	43	67	2,84	2,75	1,153	0,99	0,176	0,121
O viata de familie fericita - disponibilitate	43	67	4,33	2,79	2,168	1,122	0,331	0,137
Creatia - disponibilitate	43	67	3,19	2,75	1,2	1,078	0,183	0,132
Discrepante1	43	67	1,33	0,73	1,393	1,473	0,212	0,18
Discrepante2	43	67	4	3,3	1,964	1,842	0,3	0,225
Discrepante3	43	67	0,81	2,21	1,296	1,543	0,198	0,188
Discrepante4	43	67	-1,44	-1,42	1,955	1,499	0,298	0,183
Discrepante5	43	67	2,33	1,91	1,997	1,64	0,304	0,2
Discrepante6	43	67	1,72	2,27	1,791	2,171	0,273	0,265
Discrepante7	43	67	2,93	1,28	2,005	1,335	0,306	0,163
Discrepante8	43	67	1,98	2,31	1,697	1,819	0,259	0,222
Discrepante9	43	67	0,84	1,49	1,446	1,918	0,221	0,234
Discrepante10	43	67	4,88	4,34	1,179	1,675	0,18	0,205
Discrepante11	43	67	3,53	4,1	2,404	1,643	0,367	0,201
Discrepante12	43	67	0,79	1,18	1,627	1,381	0,248	0,169

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Un mod de viata activ - valoare	Equal variances assumed	29,878	0	4,407	108	0	1,632	0,37	0,898	2,366

	Equal variances not assumed			3,913	58,443	0	1,632	0,417	0,797	2,467
Sanatate - valoare	Equal variances assumed	0,461	0,499	-1,528	108	0,129	-0,55	0,36	-1,264	0,163
	Equal variances not assumed			-1,517	87,597	0,133	-0,55	0,363	-1,271	0,17
Serviciu interesant - valoare	Equal variances assumed	2,073	0,153	-6,842	108	0	-1,963	0,287	-2,531	-1,394
	Equal variances not assumed			-7,23	104,117	0	-1,963	0,271	-2,501	-1,424
Frumusetea naturii si artei - valoare	Equal variances assumed	0,809	0,37	-0,833	108	0,407	-0,178	0,213	-0,601	0,245
	Equal variances not assumed			-0,859	98,426	0,393	-0,178	0,207	-0,588	0,233
Dragostea - valoare	Equal variances assumed	0,017	0,896	1,93	108	0,056	0,743	0,385	-0,02	1,506
	Equal variances not assumed			1,933	90,111	0,056	0,743	0,384	-0,021	1,506
Securitatea materiala - valoare	Equal variances assumed	1,737	0,19	-1,897	108	0,061	-0,764	0,403	-1,562	0,034
	Equal variances not assumed			-1,955	98,327	0,053	-0,764	0,391	-1,539	0,012
Prezenta unor prieteni buni - valoare	Equal variances assumed	0,107	0,744	5,683	108	0	1,972	0,347	1,284	2,66
	Equal variances not assumed			5,641	87,484	0	1,972	0,35	1,277	2,667
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	Equal variances assumed	0,76	0,385	-2,514	108	0,013	-0,97	0,386	-1,734	-0,205
	Equal variances not assumed			-2,573	96,43	0,012	-0,97	0,377	-1,718	-0,222

Cunoasterea - valoare	Equal variances assumed	7,852	0,006	-5,487	108	0	-1,944	0,354	-2,647	-1,242
	Equal variances not assumed			-5,915	107,077	0	-1,944	0,329	-2,596	-1,293
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	Equal variances assumed	0,843	0,361	1,938	108	0,055	0,631	0,326	-0,014	1,277
	Equal variances not assumed			2,008	99,643	0,047	0,631	0,314	0,008	1,255
O viata de familie fericita - valoare	Equal variances assumed	5,78	0,018	2,908	108	0,004	0,965	0,332	0,307	1,623
	Equal variances not assumed			3,152	107,552	0,002	0,965	0,306	0,358	1,572
Creatia - valoare	Equal variances assumed	1,241	0,268	0,184	108	0,854	0,051	0,279	-0,501	0,604
	Equal variances not assumed			0,177	76,843	0,86	0,051	0,291	-0,528	0,631
Un mod de viata activ - disponibilitate	Equal variances assumed	45,98	0	3,383	108	0,001	1,038	0,307	0,43	1,646
	Equal variances not assumed			2,91	52,471	0,005	1,038	0,357	0,322	1,753
Sanatate - disponibilitate	Equal variances assumed	27,688	0	-3,485	108	0,001	-1,252	0,359	-1,964	-0,54
	Equal variances not assumed			-3,953	104,465	0	-1,252	0,317	-1,88	-0,624
Serviciu interesant - disponibilitate	Equal variances assumed	6,476	0,012	-2,772	108	0,007	-0,568	0,205	-0,973	-0,162
	Equal variances not assumed			-3,004	107,54	0,003	-0,568	0,189	-0,942	-0,193
Frumusetea naturii si artei	Equal variances assumed	3,882	0,051	-0,495	108	0,622	-0,154	0,311	-0,77	0,462

- disponibilitate	Equal variances not assumed			-0,473	76,136	0,638	-0,154	0,325	-0,802	0,494
Dragostea - disponibilitate	Equal variances assumed	0	0,996	1,373	108	0,173	0,328	0,239	-0,145	0,801
	Equal variances not assumed			1,406	96,698	0,163	0,328	0,233	-0,135	0,79
Securitatea materiala - disponibilitate	Equal variances assumed	1,278	0,261	-1,041	108	0,3	-0,216	0,208	-0,628	0,196
	Equal variances not assumed			-1,097	103,664	0,275	-0,216	0,197	-0,607	0,175
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	Equal variances assumed	2,567	0,112	1,557	108	0,123	0,325	0,209	-0,089	0,739
	Equal variances not assumed			1,616	100,179	0,109	0,325	0,201	-0,074	0,725
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	Equal variances assumed	4,498	0,036	-2,446	108	0,016	-0,633	0,259	-1,146	-0,12
	Equal variances not assumed			-2,618	106,246	0,01	-0,633	0,242	-1,112	-0,154
Cunoasterea - disponibilitate	Equal variances assumed	0,332	0,566	-5,607	108	0	-1,289	0,23	-1,745	-0,833
	Equal variances not assumed			-5,956	105,084	0	-1,289	0,216	-1,718	-0,86
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,325	0,57	0,441	108	0,66	0,091	0,206	-0,318	0,5
	Equal variances not assumed			0,426	79,768	0,671	0,091	0,213	-0,334	0,516
O viata de familie fericita - disponibilitate	Equal variances assumed	39,47	0	4,873	108	0	1,535	0,315	0,91	2,159
	Equal variances not assumed			4,287	56,611	0	1,535	0,358	0,818	2,251

Creatia - disponibilitate	Equal variances assumed	0,823	0,366	1,997	108	0,048	0,44	0,22	0,003	0,876
	Equal variances not assumed			1,95	82,64	0,055	0,44	0,225	-0,009	0,888
Discrepante1	Equal variances assumed	0,182	0,671	2,109	108	0,037	0,594	0,282	0,036	1,153
	Equal variances not assumed			2,135	93,339	0,035	0,594	0,278	0,042	1,147
Discrepante2	Equal variances assumed	0,464	0,497	1,899	108	0,06	0,701	0,369	-0,031	1,434
	Equal variances not assumed			1,872	85,487	0,065	0,701	0,375	-0,043	1,446
Discrepante3	Equal variances assumed	0,496	0,483	-4,918	108	0	-1,395	0,284	-1,957	-0,833
	Equal variances not assumed			-5,109	100,337	0	-1,395	0,273	-1,937	-0,853
Discrepante4	Equal variances assumed	3,454	0,066	-0,072	108	0,942	-0,024	0,33	-0,679	0,631
	Equal variances not assumed			-0,068	73,041	0,946	-0,024	0,35	-0,721	0,673
Discrepante5	Equal variances assumed	2,466	0,119	1,189	108	0,237	0,415	0,349	-0,277	1,107
	Equal variances not assumed			1,139	77,043	0,258	0,415	0,364	-0,311	1,141
Discrepante6	Equal variances assumed	3,073	0,082	-1,38	108	0,171	-0,548	0,397	-1,335	0,239
	Equal variances not assumed			-1,439	101,28	0,153	-0,548	0,381	-1,303	0,207
Discrepante7	Equal variances assumed	14,476	0	5,175	108	0	1,647	0,318	1,016	2,277

	Equal variances not assumed			4,752	65,909	0	1,647	0,346	0,955	2,338
Discrepante8	Equal variances assumed	0,354	0,553	-0,972	108	0,333	-0,337	0,346	-1,023	0,35
	Equal variances not assumed			-0,987	94,187	0,326	-0,337	0,341	-1,014	0,341
Discrepante9	Equal variances assumed	5,875	0,017	-1,917	108	0,058	-0,655	0,342	-1,333	0,022
	Equal variances not assumed			-2,037	105,102	0,044	-0,655	0,322	-1,293	-0,017
Discrepante10	Equal variances assumed	1,52	0,22	1,842	108	0,068	0,54	0,293	-0,041	1,122
	Equal variances not assumed			1,984	107,005	0,05	0,54	0,272	0	1,08
Discrepante11	Equal variances assumed	18,981	0	-1,476	108	0,143	-0,57	0,386	-1,334	0,195
	Equal variances not assumed			-1,363	67,134	0,178	-0,57	0,418	-1,404	0,265
Discrepante12	Equal variances assumed	0,08	0,777	-1,342	108	0,182	-0,388	0,289	-0,962	0,185
	Equal variances not assumed			-1,295	79,075	0,199	-0,388	0,3	-0,985	0,209

D) Comparații între fetele adolescente moldovence din Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova

- comparații cu privire la valori (pentru fiecare sferă de viață în parte)
- comparații cu privire la disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)
- comparații cu privire la discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

Group Statistics

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	Locuiește acum	Locuiește acum	Locuiește acum	Locuiește acum

	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia
Un mod de viata activ - valoare	67	43	3,51	3,47	1,375	1,222	0,168	0,186
Sanatate - valoare	67	43	7,81	4,33	1,819	1,19	0,222	0,181
Serviciu interesant - valoare	67	43	5,57	7,35	1,598	1,999	0,195	0,305
Frumusetea naturii si artei - valoare	67	43	3,01	3,35	1,148	1,541	0,14	0,235
Dragostea - valoare	67	43	5,16	7,3	1,974	1,97	0,241	0,3
Securitatea materiala - valoare	67	43	5,09	7,51	2,165	1,869	0,265	0,285
Prezenta unor prieteni buni - valoare	67	43	4,07	7,05	1,752	1,676	0,214	0,256
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	67	43	6,18	5,05	2,052	2,41	0,251	0,367
Cunoasterea - valoare	67	43	5,43	7,28	2,024	1,881	0,247	0,287
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	67	43	7,09	6,51	1,764	2,04	0,216	0,311
O viata de familie fericita - valoare	67	43	6,9	5,26	1,908	1,575	0,233	0,24
Creatia - valoare	67	43	3,93	3,42	1,306	1,451	0,16	0,221
Un mod de viata activ - disponibilitate	67	43	2,78	3,23	0,966	1,172	0,118	0,179
Sanatate - disponibilitate	67	43	4,51	4,33	2,17	1,304	0,265	0,199
Serviciu interesant - disponibilitate	67	43	3,36	2,58	1,177	1,118	0,144	0,17

Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	67	43	4,43	4,74	1,448	2,381	0,177	0,363
Dragostea - disponibilitate	67	43	3,25	4,49	1,271	2,613	0,155	0,398
Securitatea materiala - disponibilitate	67	43	2,82	3,09	1,154	1,601	0,141	0,244
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	67	43	2,79	2,77	1,135	1,394	0,139	0,213
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	67	43	3,87	2,42	1,466	1,074	0,179	0,164
Cunoasterea - disponibilitate	67	43	3,94	3	1,29	1,69	0,158	0,258
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	67	43	2,75	2,47	0,99	1,162	0,121	0,177
O viata de familie fericita - disponibilitate	67	43	2,79	2,42	1,122	1,18	0,137	0,18
Creatia - disponibilitate	67	43	2,75	2,84	1,078	1,132	0,132	0,173
Discrepante1	67	43	0,73	0,23	1,473	1,192	0,18	0,182
Discrepante2	67	43	3,3	0	1,842	1,309	0,225	0,2
Discrepante3	67	43	2,21	4,77	1,543	1,888	0,188	0,288
Discrepante4	67	43	-1,42	-1,4	1,499	2,184	0,183	0,333
Discrepante5	67	43	1,91	2,81	1,64	3,119	0,2	0,476
Discrepante6	67	43	2,27	4,42	2,171	1,789	0,265	0,273

Discrepante7	67	43	1,28	4,28	1,335	2,292	0,163	0,35
Discrepante8	67	43	2,31	2,63	1,819	2,734	0,222	0,417
Discrepante9	67	43	1,49	4,28	1,918	2,343	0,234	0,357
Discrepante10	67	43	4,34	4,05	1,675	2,267	0,205	0,346
Discrepante11	67	43	4,1	2,84	1,643	1,632	0,201	0,249
Discrepante12	67	43	1,18	0,58	1,381	1,708	0,169	0,26

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
									95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
Un mod de viata activ - valoare	Equal variances assumed	2,595	0,11	0,165	108	0,87	0,042	0,257	-0,468	0,553
	Equal variances not assumed			0,169	97,163	0,866	0,042	0,251	-0,456	0,54
Sanatate - valoare	Equal variances assumed	3,954	0,049	11,103	108	0	3,48	0,313	2,859	4,102
	Equal variances not assumed			12,13	107,946	0	3,48	0,287	2,912	4,049
Serviciu interesant - valoare	Equal variances assumed	2,053	0,155	-5,168	108	0	-1,782	0,345	-2,465	-1,098
	Equal variances not assumed			-4,923	75,436	0	-1,782	0,362	-2,503	-1,061
Frumusetea naturii si artei - valoare	Equal variances assumed	2,517	0,116	-1,3	108	0,197	-0,334	0,257	-0,843	0,175
	Equal variances not assumed			-1,22	71,47	0,226	-0,334	0,274	-0,88	0,212
Dragostea - valoare	Equal variances assumed	0	0,997	-5,547	108	0	-2,138	0,385	-2,902	-1,374

	Equal variances not assumed			-5,549	89,819	0	-2,138	0,385	-2,904	-1,373
Securitatea materiala - valoare	Equal variances assumed	2,142	0,146	-6,031	108	0	-2,422	0,402	-3,218	-1,626
	Equal variances not assumed			-6,228	98,844	0	-2,422	0,389	-3,194	-1,65
Prezenta unor prieteni buni - valoare	Equal variances assumed	0,376	0,541	-8,828	108	0	-2,972	0,337	-3,639	-2,305
	Equal variances not assumed			-8,916	92,614	0	-2,972	0,333	-3,634	-2,31
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	Equal variances assumed	2,395	0,125	2,637	108	0,01	1,133	0,429	0,281	1,984
	Equal variances not assumed			2,546	79,255	0,013	1,133	0,445	0,247	2,018
Cunoasterea - valoare	Equal variances assumed	1,816	0,181	-4,796	108	0	-1,846	0,385	-2,609	-1,083
	Equal variances not assumed			-4,874	94,428	0	-1,846	0,379	-2,598	-1,094
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	Equal variances assumed	2,324	0,13	1,576	108	0,118	0,578	0,367	-0,149	1,305
	Equal variances not assumed			1,527	80,247	0,131	0,578	0,378	-0,175	1,331
O viata de familie fericita - valoare	Equal variances assumed	1,438	0,233	4,699	108	0	1,64	0,349	0,948	2,331
	Equal variances not assumed			4,899	101,229	0	1,64	0,335	0,976	2,304
Creatia - valoare	Equal variances assumed	0,875	0,352	1,901	108	0,06	0,507	0,267	-0,022	1,035
	Equal variances not assumed			1,857	82,788	0,067	0,507	0,273	-0,036	1,05

Un mod de viata activ - disponibilitate	Equal variances assumed	0,857	0,357	-2,222	108	0,028	-0,456	0,205	-0,864	-0,049
	Equal variances not assumed			-2,131	77,297	0,036	-0,456	0,214	-0,883	-0,03
Sanatate - disponibilitate	Equal variances assumed	20,294	0	0,495	108	0,622	0,182	0,368	-0,547	0,91
	Equal variances not assumed			0,549	107,627	0,584	0,182	0,331	-0,475	0,839
Serviciu interesant - disponibilitate	Equal variances assumed	0,034	0,855	3,444	108	0,001	0,777	0,226	0,33	1,224
	Equal variances not assumed			3,484	93,052	0,001	0,777	0,223	0,334	1,22
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	Equal variances assumed	11,67	0,001	-0,853	108	0,395	-0,311	0,365	-1,035	0,412
	Equal variances not assumed			-0,771	62,082	0,444	-0,311	0,404	-1,119	0,496
Dragostea - disponibilitate	Equal variances assumed	40,131	0	-3,311	108	0,001	-1,235	0,373	-1,974	-0,495
	Equal variances not assumed			-2,887	54,927	0,006	-1,235	0,428	-2,092	-0,378
Securitatea materiala - disponibilitate	Equal variances assumed	4,444	0,037	-1,035	108	0,303	-0,272	0,263	-0,793	0,249
	Equal variances not assumed			-0,965	69,738	0,338	-0,272	0,282	-0,834	0,29
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	Equal variances assumed	2,458	0,12	0,097	108	0,923	0,024	0,243	-0,458	0,505
	Equal variances not assumed			0,093	76,523	0,926	0,024	0,254	-0,482	0,529
Increderea in sine (lipsa)	Equal variances assumed	2,951	0,089	5,58	108	0	1,447	0,259	0,933	1,961

dubiilor) - disponibilitate	Equal variances not assumed			5,963	106,014	0	1,447	0,243	0,966	1,928
Cunoasterea - disponibilitate	Equal variances assumed	2,632	0,108	3,299	108	0,001	0,94	0,285	0,375	1,505
	Equal variances not assumed			3,112	72,778	0,003	0,94	0,302	0,338	1,542
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,174	0,677	1,357	108	0,178	0,281	0,207	-0,129	0,692
	Equal variances not assumed			1,311	79,303	0,194	0,281	0,215	-0,146	0,708
O viata de familie fericita - disponibilitate	Equal variances assumed	0	0,995	1,665	108	0,099	0,372	0,224	-0,071	0,816
	Equal variances not assumed			1,647	86,38	0,103	0,372	0,226	-0,077	0,822
Creatia - disponibilitate	Equal variances assumed	0,306	0,581	-0,423	108	0,673	-0,091	0,215	-0,517	0,335
	Equal variances not assumed			-0,419	86,446	0,676	-0,091	0,217	-0,523	0,341
Discrepante1	Equal variances assumed	3,595	0,061	1,863	108	0,065	0,499	0,268	-0,032	1,03
	Equal variances not assumed			1,95	102,193	0,054	0,499	0,256	-0,009	1,006
Discrepante2	Equal variances assumed	9,761	0,002	10,196	108	0	3,299	0,324	2,657	3,94
	Equal variances not assumed			10,963	106,809	0	3,299	0,301	2,702	3,895
Discrepante3	Equal variances assumed	1,799	0,183	-7,769	108	0	-2,558	0,329	-3,211	-1,906
	Equal variances not assumed			-7,436	76,747	0	-2,558	0,344	-3,244	-1,873

Discrepante4	Equal variances assumed	4,634	0,034	-0,064	108	0,949	-0,023	0,351	-0,718	0,673
	Equal variances not assumed			-0,059	67,326	0,953	-0,023	0,38	-0,781	0,736
Discrepante5	Equal variances assumed	27,278	0	-1,985	108	0,05	-0,904	0,455	-1,806	-0,001
	Equal variances not assumed			-1,751	57,082	0,085	-0,904	0,516	-1,937	0,13
Discrepante6	Equal variances assumed	3,954	0,049	-5,417	108	0	-2,15	0,397	-2,937	-1,363
	Equal variances not assumed			-5,65	101,315	0	-2,15	0,381	-2,905	-1,395
Discrepante7	Equal variances assumed	7,234	0,008	-8,662	108	0	-2,995	0,346	-3,681	-2,31
	Equal variances not assumed			-7,766	60,453	0	-2,995	0,386	-3,767	-2,224
Discrepante8	Equal variances assumed	11,093	0,001	-0,725	108	0,47	-0,314	0,434	-1,174	0,546
	Equal variances not assumed			-0,666	65,867	0,508	-0,314	0,473	-1,258	0,629
Discrepante9	Equal variances assumed	0,053	0,818	-6,811	108	0	-2,787	0,409	-3,597	-1,976
	Equal variances not assumed			-6,521	76,832	0	-2,787	0,427	-3,637	-1,936
Discrepante10	Equal variances assumed	8,153	0,005	0,788	108	0,432	0,297	0,377	-0,45	1,043
	Equal variances not assumed			0,739	71,021	0,463	0,297	0,402	-0,504	1,098
Discrepante11	Equal variances assumed	0,293	0,589	3,957	108	0	1,267	0,32	0,632	1,902

	Equal variances not assumed			3,963	90,16	0	1,267	0,32	0,632	1,903
Discrepanțe ¹²	Equal variances assumed	5,028	0,027	2,017	108	0,046	0,598	0,296	0,01	1,185
	Equal variances not assumed			1,926	76,121	0,058	0,598	0,31	-0,02	1,216

E) Comparații între băieții adolescenți moldoveni din Italia și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova

- comparații cu privire la valori (pentru fiecare sferă în parte)
- comparații cu privire la disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)
- comparații cu privire la discrepanțele dintre dezirabilitatea și disponibilitatea sferelor de viață (pentru fiecare sferă de viață în parte)

Group Statistics

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum	
	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia
Un mod de viață activ - valoare	43	62	5,14	4,34	2,503	2,04	0,382	0,259
Sanătate - valoare	43	62	7,26	5,4	1,878	2,228	0,286	0,283
Serviciu interesant - valoare	43	62	3,6	8,03	1,237	1,599	0,189	0,203
Frumusețea naturii și artei - valoare	43	62	2,84	2,58	0,998	1,11	0,152	0,141
Dragostea - valoare	43	62	5,91	5,94	1,962	2,428	0,299	0,308
Securitatea materială - valoare	43	62	4,33	7,27	1,886	1,794	0,288	0,228
Prezența unor prieteni buni - valoare	43	62	6,05	5,58	1,812	1,807	0,276	0,229

Increderea in sine (lipsa dubiilor) - valoare	43	62	5,21	3,92	1,846	1,902	0,282	0,242
Cunoasterea - valoare	43	62	3,49	5,66	1,42	1,764	0,217	0,224
Libertatea ca independenta in actiuni - valoare	43	62	7,72	7,26	1,501	2,056	0,229	0,261
O viata de familie fericita - valoare	43	62	7,86	6,15	1,302	2,118	0,199	0,269
Creatia - valoare	43	62	3,98	4,27	1,596	2,144	0,243	0,272
Un mod de viata activ - disponibilitate	43	62	3,81	3,66	2,207	1,578	0,337	0,2
Sanatate - disponibilitate	43	62	3,26	4,61	1,136	1,823	0,173	0,232
Serviciu interesant - disponibilitate	43	62	2,79	3,31	0,804	1,861	0,123	0,236
Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	43	62	4,28	4,95	1,791	2,146	0,273	0,273
Dragostea - disponibilitate	43	62	3,58	3,48	1,139	1,923	0,174	0,244
Securitatea materiala - disponibilitate	43	62	2,6	3,03	0,903	1,619	0,138	0,206
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	43	62	3,12	2,95	0,956	1,562	0,146	0,198
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	43	62	3,23	2,69	1,065	1,313	0,162	0,167

Cunoasterea - disponibilitate	43	62	2,65	3,31	0,973	1,521	0,148	0,193
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	43	62	2,84	3,21	1,153	1,147	0,176	0,146
O viata de familie fericita - disponibilitate	43	62	4,33	1,98	2,168	0,839	0,331	0,107
Creatia - disponibilitate	43	62	3,19	2,79	1,2	1,345	0,183	0,171
Discrepante1	43	62	1,33	0,68	1,393	2,086	0,212	0,265
Discrepante2	43	62	4	0,79	1,964	2,417	0,3	0,307
Discrepante3	43	62	0,81	4,73	1,296	2,105	0,198	0,267
Discrepante4	43	62	-1,44	-2,37	1,955	2,356	0,298	0,299
Discrepante5	43	62	2,33	2,45	1,997	2,684	0,304	0,341
Discrepante6	43	62	1,72	4,24	1,791	2,155	0,273	0,274
Discrepante7	43	62	2,93	2,63	2,005	2,39	0,306	0,304
Discrepante8	43	62	1,98	1,23	1,697	2,213	0,259	0,281
Discrepante9	43	62	0,84	2,35	1,446	2,181	0,221	0,277
Discrepante10	43	62	4,88	4,05	1,179	2,176	0,18	0,276
Discrepante11	43	62	3,53	4,16	2,404	2,152	0,367	0,273
Discrepante12	43	62	0,79	1,48	1,627	2,07	0,248	0,263

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
								95% Confidence Interval of the Difference	
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper

Un mod de viata activ - valoare	Equal variances assumed	4,809	0,031	1,801	103	0,075	0,801	0,445	-0,081	1,683
	Equal variances not assumed			1,736	78,187	0,087	0,801	0,461	-0,118	1,719
Sanatate - valoare	Equal variances assumed	1,274	0,262	4,461	103	0	1,853	0,415	1,029	2,676
	Equal variances not assumed			4,601	99,04	0	1,853	0,403	1,054	2,652
Serviciu interesant - valoare	Equal variances assumed	0,174	0,677	-15,258	103	0	-4,428	0,29	-5,003	-3,852
	Equal variances not assumed			-15,974	101,701	0	-4,428	0,277	-4,977	-3,878
Frumusetea naturii si artei - valoare	Equal variances assumed	0,505	0,479	1,213	103	0,228	0,257	0,211	-0,163	0,676
	Equal variances not assumed			1,237	96,183	0,219	0,257	0,207	-0,155	0,668
Dragostea - valoare	Equal variances assumed	5,495	0,021	-0,064	103	0,949	-0,029	0,446	-0,914	0,857
	Equal variances not assumed			-0,066	100,532	0,947	-0,029	0,43	-0,881	0,824
Securitatea materiala - valoare	Equal variances assumed	0,237	0,627	-8,109	103	0	-2,949	0,364	-3,67	-2,227
	Equal variances not assumed			-8,035	87,514	0	-2,949	0,367	-3,678	-2,219
Prezenta unor prieteni buni - valoare	Equal variances assumed	0,028	0,868	1,298	103	0,197	0,466	0,359	-0,246	1,178
	Equal variances not assumed			1,297	90,316	0,198	0,466	0,359	-0,248	1,179
Increderea in sine (lipsa)	Equal variances assumed	0,015	0,904	3,459	103	0,001	1,29	0,373	0,55	2,03

dubiilor) - valoare	Equal variances not assumed			3,478	92,193	0,001	1,29	0,371	0,553	2,027
Cunoasterea - valoare	Equal variances assumed	2,6	0,11	-6,705	103	0	-2,173	0,324	-2,816	-1,53
	Equal variances not assumed			-6,972	100,636	0	-2,173	0,312	-2,791	-1,555
Libertatea ca independent a in actiuni - valoare	Equal variances assumed	4,717	0,032	1,261	103	0,21	0,463	0,367	-0,265	1,191
	Equal variances not assumed			1,333	102,694	0,186	0,463	0,347	-0,226	1,152
O viata de familie fericita - valoare	Equal variances assumed	11,816	0,001	4,724	103	0	1,715	0,363	0,995	2,435
	Equal variances not assumed			5,131	101,715	0	1,715	0,334	1,052	2,378
Creatia - valoare	Equal variances assumed	3,872	0,052	-0,773	103	0,441	-0,297	0,385	-1,061	0,466
	Equal variances not assumed			-0,815	102,438	0,417	-0,297	0,365	-1,022	0,427
Un mod de viata activ - disponibilita te	Equal variances assumed	8,932	0,004	0,414	103	0,68	0,153	0,369	-0,579	0,885
	Equal variances not assumed			0,39	70,931	0,698	0,153	0,392	-0,628	0,934
Sanatate - disponibilita te	Equal variances assumed	15,182	0	-4,33	103	0	-1,357	0,313	-1,979	-0,735
	Equal variances not assumed			-4,694	101,991	0	-1,357	0,289	-1,931	-0,784
Serviciu interesant - disponibilita te	Equal variances assumed	13,953	0	-1,709	103	0,091	-0,516	0,302	-1,114	0,083
	Equal variances not assumed			-1,938	88,882	0,056	-0,516	0,266	-1,045	0,013

Frumusetea naturii si artei - disponibilitate	Equal variances assumed	0,258	0,613	-1,687	103	0,095	-0,673	0,399	-1,463	0,118
	Equal variances not assumed			-1,743	99,422	0,084	-0,673	0,386	-1,438	0,093
Dragostea - disponibilitate	Equal variances assumed	6,806	0,01	0,298	103	0,766	0,098	0,327	-0,551	0,746
	Equal variances not assumed			0,325	100,844	0,745	0,098	0,3	-0,497	0,692
Securitatea materiala - disponibilitate	Equal variances assumed	5,408	0,022	-1,569	103	0,12	-0,428	0,273	-0,968	0,113
	Equal variances not assumed			-1,728	99,062	0,087	-0,428	0,248	-0,919	0,064
Prezenta unor prieteni buni - disponibilitate	Equal variances assumed	5,82	0,018	0,615	103	0,54	0,165	0,268	-0,366	0,695
	Equal variances not assumed			0,669	101,637	0,505	0,165	0,246	-0,324	0,653
Increderea in sine (lipsa dubiilor) - disponibilitate	Equal variances assumed	3,002	0,086	2,23	103	0,028	0,539	0,242	0,06	1,018
	Equal variances not assumed			2,315	100,392	0,023	0,539	0,233	0,077	1,001
Cunoasterea - disponibilitate	Equal variances assumed	9,387	0,003	-2,491	103	0,014	-0,655	0,263	-1,177	-0,134
	Equal variances not assumed			-2,69	102,427	0,008	-0,655	0,244	-1,138	-0,172
Libertatea ca independenta in actiuni - disponibilitate	Equal variances assumed	0,375	0,542	-1,633	103	0,106	-0,372	0,228	-0,825	0,08
	Equal variances not assumed			-1,631	90,181	0,106	-0,372	0,228	-0,826	0,081
O viata de familie fericita -	Equal variances assumed	69,732	0	7,723	103	0	2,342	0,303	1,74	2,943

disponibilitate	Equal variances not assumed			6,741	50,808	0	2,342	0,347	1,644	3,039
Creatia - disponibilitate	Equal variances assumed	0,058	0,811	1,549	103	0,125	0,396	0,256	-0,111	0,903
	Equal variances not assumed			1,581	96,558	0,117	0,396	0,25	-0,101	0,893
Discrepante 1	Equal variances assumed	9,067	0,003	1,779	103	0,078	0,648	0,364	-0,074	1,371
	Equal variances not assumed			1,909	102,881	0,059	0,648	0,34	-0,025	1,322
Discrepante 2	Equal variances assumed	6,014	0,016	7,21	103	0	3,21	0,445	2,327	4,093
	Equal variances not assumed			7,485	100,341	0	3,21	0,429	2,359	4,06
Discrepante 3	Equal variances assumed	3,973	0,049	-10,836	103	0	-3,912	0,361	-4,628	-3,196
	Equal variances not assumed			-11,767	101,748	0	-3,912	0,332	-4,571	-3,252
Discrepante 4	Equal variances assumed	0,901	0,345	2,127	103	0,036	0,929	0,437	0,063	1,795
	Equal variances not assumed			2,2	99,611	0,03	0,929	0,422	0,091	1,767
Discrepante 5	Equal variances assumed	3,865	0,052	-0,262	103	0,794	-0,126	0,482	-1,081	0,829
	Equal variances not assumed			-0,276	102,448	0,783	-0,126	0,457	-1,033	0,78
Discrepante 6	Equal variances assumed	0,226	0,636	-6,306	103	0	-2,521	0,4	-3,314	-1,728
	Equal variances not assumed			-6,52	99,585	0	-2,521	0,387	-3,288	-1,754

Discrepante 7	Equal variances assumed	0,093	0,761	0,677	103	0,5	0,301	0,445	-0,581	1,183
	Equal variances not assumed			0,699	99,229	0,486	0,301	0,431	-0,554	1,156
Discrepante 8	Equal variances assumed	2,411	0,124	1,874	103	0,064	0,751	0,401	-0,044	1,546
	Equal variances not assumed			1,965	101,901	0,052	0,751	0,382	-0,007	1,509
Discrepante 9	Equal variances assumed	13,215	0	-3,992	103	0	-1,518	0,38	-2,272	-0,764
	Equal variances not assumed			-4,286	102,834	0	-1,518	0,354	-2,22	-0,815
Discrepante 10	Equal variances assumed	12,386	0,001	2,292	103	0,024	0,835	0,364	0,113	1,558
	Equal variances not assumed			2,533	98,064	0,013	0,835	0,33	0,181	1,49
Discrepante 11	Equal variances assumed	4,299	0,041	-1,398	103	0,165	-0,626	0,448	-1,515	0,262
	Equal variances not assumed			-1,37	83,821	0,174	-0,626	0,457	-1,536	0,283
Discrepante 12	Equal variances assumed	4,102	0,045	-1,836	103	0,069	-0,693	0,377	-1,442	0,055
	Equal variances not assumed			-1,918	101,329	0,058	-0,693	0,361	-1,41	0,024

ANEXA 7. Rezultate ale comparațiilor stereotipurilor etnice prin tehnica *diferențialului semantic*

A) Comparații între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia

Group Statistics

	Locuiesc acum în							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Nehotărâre - Determinare	110	4,76	1,925	0,184	105	5,48	1,408	0,137
Organizare - Dezorganizare	110	3,45	1,894	0,181	105	5,98	1,126	0,11
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	110	4,68	1,812	0,173	105	2,38	1,34	0,131
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	110	5,07	1,652	0,157	105	5,07	1,436	0,14
Hărnicie - Lenevie	110	2,6	1,479	0,141	105	4,22	1,936	0,189
Flexibilitate - Rigiditate	110	5,43	1,371	0,131	105	2,59	1,517	0,148
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	110	4,74	1,717	0,164	105	5,84	1,084	0,106
Pasivitate - Activism	110	3	1,681	0,16	105	3,7	1,775	0,173
Deschidere - Retragere	110	2,88	1,658	0,158	105	4,76	1,746	0,17
Agresivitate - Iubitor de pace	110	2,77	1,717	0,164	105	4,97	1,746	0,17
Bunătațe - Răutate	110	3,1	1,631	0,155	105	2,7	1,629	0,159
Onestitate - Falsitate	110	4,55	1,78	0,17	105	5,01	1,729	0,169

Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	110	1,72	0,91	0,087	105	4,11	1,898	0,185
Violențe - Sinceritate	110	3,55	1,816	0,173	105	2,81	1,551	0,151
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucație	110	4,58	1,773	0,169	105	4,6	1,735	0,169
Receptivitate - Insensibilitate	110	2,42	1,364	0,13	105	4,76	1,724	0,168

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărâre - Determinare	Equal variances assumed	13,145	0	-3,086	213	0,002	-0,713	0,231	-1,168	-0,257
	Equal variances not assumed			-3,108	199,69	0,002	-0,713	0,229	-1,165	-0,26
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	49,244	0	11,858	213	0	-2,535	0,214	-2,957	-2,114
	Equal variances not assumed			11,991	178,968	0	-2,535	0,211	-2,953	-2,118
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	12,774	0	10,546	213	0	2,301	0,218	1,871	2,731
	Equal variances not assumed			10,619	200,655	0	2,301	0,217	1,874	2,728
Lipsă de spirit gospodăresc -	Equal variances assumed	2,904	0,09	0,029	213	0,977	0,006	0,212	-0,411	0,423

Cu spirit gospodăresc	Equal variances not assumed			0,029	211,188	0,977	0,006	0,211	-0,41	0,422
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	8,68	0,004	-6,909	213	0	-1,619	0,234	-2,081	-1,157
	Equal variances not assumed			-6,867	194,516	0	-1,619	0,236	-2,084	-1,154
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	1,955	0,163	14,396	213	0	2,837	0,197	2,448	3,225
	Equal variances not assumed			14,362	208,473	0	2,837	0,198	2,447	3,226
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	Equal variances assumed	22,741	0	-5,596	213	0	-1,102	0,197	-1,49	-0,714
	Equal variances not assumed			-5,652	185,207	0	-1,102	0,195	-1,486	-0,717
Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0,61	0,436	-2,99	213	0,003	-0,705	0,236	-1,169	-0,24
	Equal variances not assumed			-2,986	210,836	0,003	-0,705	0,236	-1,17	-0,239
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	0,313	0,576	-8,1	213	0	-1,88	0,232	-2,338	-1,423
	Equal variances not assumed			-8,09	210,948	0	-1,88	0,232	-2,338	-1,422
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	0,012	0,915	-9,31	213	0	-2,199	0,236	-2,664	-1,733
	Equal variances not assumed			-9,306	212,15	0	-2,199	0,236	-2,664	-1,733
Bunătațe - Răutătațe	Equal variances assumed	0,285	0,594	1,777	213	0,077	0,395	0,222	-0,043	0,834
	Equal variances not assumed			1,778	212,562	0,077	0,395	0,222	-0,043	0,834

Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	0,511	0,476	-1,9	213	0,059	-0,455	0,239	-0,927	0,017
	Equal variances not assumed			-1,901	212,93	0,059	-0,455	0,239	-0,927	0,017
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	53,837	0	-	213	0	-2,396	0,202	-2,793	-1,999
	Equal variances not assumed			-	147,858	0	-2,396	0,205	-2,8	-1,992
Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	5,334	0,022	3,189	213	0,002	0,736	0,231	0,281	1,191
	Equal variances not assumed			3,2	210,456	0,002	0,736	0,23	0,283	1,189
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	Equal variances assumed	0,105	0,747	-0,076	213	0,94	-0,018	0,239	-0,49	0,454
	Equal variances not assumed			-0,076	212,866	0,94	-0,018	0,239	-0,49	0,454
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	6,226	0,013	-	213	0	-2,344	0,211	-2,761	-1,927
	Equal variances not assumed			-	197,976	0	-2,344	0,213	-2,763	-1,924

B) Comparații între adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia, în funcție de gen

Group Statistics

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Genul2		Genul2		Genul2		Genul2	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Nehotărâre - Determinare	105	110	5,06	5,16	1,61	1,835	0,157	0,175
Organizare - Dezorganizare	105	110	4,97	4,41	1,939	2,056	0,189	0,196

Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	105	110	3,18	3,92	1,849	2,019	0,18	0,192
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	105	110	5,16	4,98	1,494	1,597	0,146	0,152
Hărnicie - Lenevie	105	110	3,24	3,54	1,816	1,966	0,177	0,187
Flexibilitate - Rigiditate	105	110	3,8	4,27	2,087	1,944	0,204	0,185
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	105	110	5,33	5,22	1,536	1,553	0,15	0,148
Pasivitate - Activism	105	110	3,55	3,15	1,776	1,729	0,173	0,165
Deschidere - Retragerere	105	110	4,03	3,58	2,059	1,804	0,201	0,172
Agresivitate - Iubitor de pace	105	110	4,05	3,65	2,035	2,052	0,199	0,196
Bunătațe - Răutățe	105	110	2,95	2,86	1,619	1,662	0,158	0,158
Onestitate - Falsitate	105	110	4,9	4,65	1,69	1,835	0,165	0,175
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	105	110	3,08	2,71	1,96	1,834	0,191	0,175
Viclenie - Sinceritate	105	110	3,08	3,29	1,685	1,768	0,164	0,169
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	105	110	4,35	4,82	1,792	1,687	0,175	0,161
Receptivitate - Insensibilitate	105	110	3,79	3,35	1,96	1,908	0,191	0,182

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means
--	---	------------------------------

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărâre - Determinare	Equal variances assumed	2,966	0,086	-0,451	213	0,652	-0,106	0,236	-0,571	0,358
	Equal variances not assumed			-0,453	211,522	0,651	-0,106	0,235	-0,57	0,357
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	2,56	0,111	2,061	213	0,04	0,562	0,273	0,025	1,1
	Equal variances not assumed			2,064	212,97	0,04	0,562	0,272	0,025	1,099
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	2,838	0,094	-2,788	213	0,006	-0,737	0,264	-1,258	-0,216
	Equal variances not assumed			-2,794	212,641	0,006	-0,737	0,264	-1,257	-0,217
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	Equal variances assumed	0,285	0,594	0,853	213	0,395	0,18	0,211	-0,236	0,596
	Equal variances not assumed			0,854	212,918	0,394	0,18	0,211	-0,236	0,596
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	1,162	0,282	-1,154	213	0,25	-0,298	0,258	-0,808	0,211
	Equal variances not assumed			-1,156	212,775	0,249	-0,298	0,258	-0,807	0,21
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	1,666	0,198	-1,72	213	0,087	-0,473	0,275	-1,015	0,069
	Equal variances not assumed			-1,717	210,104	0,087	-0,473	0,275	-1,016	0,07
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	Equal variances assumed	0,034	0,854	0,546	213	0,585	0,115	0,211	-0,3	0,531
	Equal variances not assumed			0,547	212,726	0,585	0,115	0,211	-0,3	0,53

Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0	0,989	1,703	213	0,09	0,407	0,239	-0,064	0,878
	Equal variances not assumed			1,702	211,85	0,09	0,407	0,239	-0,065	0,878
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	2,676	0,103	1,694	213	0,092	0,447	0,264	-0,073	0,967
	Equal variances not assumed			1,689	206,478	0,093	0,447	0,265	-0,075	0,968
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	0,169	0,681	1,41	213	0,16	0,393	0,279	-0,157	0,943
	Equal variances not assumed			1,41	212,683	0,16	0,393	0,279	-0,156	0,943
Bunătațe - Răutate	Equal variances assumed	0,004	0,952	0,396	213	0,692	0,089	0,224	-0,353	0,53
	Equal variances not assumed			0,397	212,906	0,692	0,089	0,224	-0,352	0,53
Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	1,274	0,26	1,039	213	0,3	0,25	0,241	-0,225	0,725
	Equal variances not assumed			1,041	212,735	0,299	0,25	0,24	-0,224	0,724
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	1,103	0,295	1,419	213	0,157	0,367	0,259	-0,143	0,877
	Equal variances not assumed			1,417	210,328	0,158	0,367	0,259	-0,144	0,878
Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	0,783	0,377	-0,911	213	0,363	-0,215	0,236	-0,679	0,25
	Equal variances not assumed			-0,912	213	0,363	-0,215	0,236	-0,679	0,25
Delicatețe, finețe -	Equal variances assumed	0,863	0,354	-1,963	213	0,051	-0,466	0,237	-0,934	0,002

Aroganță, needucare	Equal variances not assumed			-1,96	210,603	0,051	-0,466	0,238	-0,934	0,003
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	0,181	0,671	1,687	213	0,093	0,445	0,264	-0,075	0,965
	Equal variances not assumed			1,686	211,86	0,093	0,445	0,264	-0,075	0,965

a) comparații ale diferențelor dintre băieții și fetele moldovence adolescente din Italia

Group Statistics^a

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Genul2		Genul2		Genul2		Genul2	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Nehotărare - Determinare	62	43	5,31	5,72	1,288	1,548	0,164	0,236
Organizare - Dezorganizare	62	43	5,97	6	1,101	1,175	0,14	0,179
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	62	43	2,4	2,35	1,26	1,462	0,16	0,223
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	62	43	5,15	4,95	1,389	1,511	0,176	0,23
Hărnicie - Lenevie	62	43	3,79	4,84	1,934	1,785	0,246	0,272
Flexibilitate - Rigiditate	62	43	2,58	2,6	1,574	1,45	0,2	0,221
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	62	43	5,76	5,95	1,155	0,975	0,147	0,149
Pasivitate - Activism	62	43	3,92	3,4	1,768	1,761	0,224	0,269
Deschidere - Retragere	62	43	4,95	4,49	1,806	1,638	0,229	0,25

Agresivitate - Iubitor de pace	62	43	5,06	4,84	1,717	1,799	0,218	0,274
Bunătațe - Răutate	62	43	2,82	2,53	1,563	1,723	0,199	0,263
Onestitate - Falsitate	62	43	5,08	4,91	1,662	1,836	0,211	0,28
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	62	43	4,03	4,23	1,925	1,875	0,244	0,286
Viclenie - Sinceritate	62	43	2,94	2,63	1,638	1,415	0,208	0,216
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	62	43	4,19	5,19	1,763	1,532	0,224	0,234
Receptivitate - Insensibilitate	62	43	4,71	4,84	1,768	1,675	0,225	0,255

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărâre - Determinare	Equal variances assumed	0,941	0,334	-1,492	103	0,139	-0,414	0,278	-0,965	0,136
	Equal variances not assumed			-1,443	79,402	0,153	-0,414	0,287	-0,986	0,157
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	0,093	0,761	-0,144	103	0,886	-0,032	0,225	-0,478	0,413
	Equal variances not assumed			-0,142	86,601	0,887	-0,032	0,227	-0,484	0,42
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	1,909	0,17	0,204	103	0,839	0,054	0,267	-0,475	0,584
	Equal variances not assumed			0,198	81,547	0,843	0,054	0,274	-0,492	0,6

Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	Equal variances assumed	0,095	0,759	0,671	103	0,504	0,192	0,286	-0,375	0,758
	Equal variances not assumed			0,66	85,445	0,511	0,192	0,29	-0,385	0,769
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	0,837	0,362	-2,813	103	0,006	-1,047	0,372	-1,785	-0,309
	Equal variances not assumed			-2,855	94,918	0,005	-1,047	0,367	-1,775	-0,319
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	0,188	0,666	-0,079	103	0,937	-0,024	0,303	-0,624	0,576
	Equal variances not assumed			-0,081	95,012	0,936	-0,024	0,298	-0,616	0,568
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	Equal variances assumed	1,661	0,2	-0,907	103	0,366	-0,195	0,215	-0,623	0,232
	Equal variances not assumed			-0,936	98,991	0,352	-0,195	0,209	-0,61	0,219
Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0,199	0,657	1,496	103	0,138	0,524	0,35	-0,171	1,219
	Equal variances not assumed			1,497	90,702	0,138	0,524	0,35	-0,171	1,219
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	0,082	0,775	1,342	103	0,183	0,463	0,345	-0,221	1,148
	Equal variances not assumed			1,366	95,767	0,175	0,463	0,339	-0,21	1,136
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	0,002	0,961	0,654	103	0,514	0,227	0,347	-0,462	0,916
	Equal variances not assumed			0,649	87,724	0,518	0,227	0,35	-0,469	0,924
Bunătațe - Răutate	Equal variances assumed	0	0,993	0,889	103	0,376	0,288	0,324	-0,354	0,929

	Equal variances not assumed			0,874	84,642	0,385	0,288	0,329	-0,367	0,943
Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	0,741	0,391	0,504	103	0,615	0,174	0,344	-0,509	0,857
	Equal variances not assumed			0,495	84,518	0,622	0,174	0,351	-0,524	0,871
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	0,047	0,829	-0,53	103	0,597	-0,2	0,378	-0,95	0,549
	Equal variances not assumed			-0,532	91,983	0,596	-0,2	0,376	-0,947	0,547
Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	0,817	0,368	0,999	103	0,32	0,308	0,308	-0,303	0,918
	Equal variances not assumed			1,026	98,062	0,307	0,308	0,3	-0,287	0,902
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	Equal variances assumed	1,172	0,282	-2,99	103	0,003	-0,992	0,332	-1,651	-0,334
	Equal variances not assumed			-3,067	97,808	0,003	-0,992	0,324	-1,635	-0,35
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	0,055	0,815	-0,371	103	0,711	-0,128	0,344	-0,809	0,554
	Equal variances not assumed			-0,375	93,541	0,709	-0,128	0,34	-0,803	0,548

b) comparații ale diferențelor dintre băieții și fetele moldovence adolescente din Republica Moldova

Group Statistics^a

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Genul2		Genul2		Genul2		Genul2	
	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	Feminin
Nehotărâre - Determinare	43	67	4,7	4,81	1,946	1,925	0,297	0,235

Organizare - Dezorganizare	43	67	3,53	3,39	1,992	1,842	0,304	0,225
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	43	67	4,3	4,93	1,994	1,654	0,304	0,202
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	43	67	5,19	5	1,651	1,661	0,252	0,203
Hărnicie - Lenevie	43	67	2,44	2,7	1,278	1,596	0,195	0,195
Flexibilitate - Rigiditate	43	67	5,56	5,34	1,351	1,388	0,206	0,17
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	43	67	4,72	4,75	1,804	1,673	0,275	0,204
Pasivitate - Activism	43	67	3,02	2,99	1,669	1,701	0,255	0,208
Deschidere - Retragere	43	67	2,7	3	1,641	1,67	0,25	0,204
Agresivitate - Iubitor de pace	43	67	2,58	2,9	1,5	1,843	0,229	0,225
Bunătațe - Răutate	43	67	3,14	3,07	1,698	1,598	0,259	0,195
Onestitate - Falsitate	43	67	4,65	4,49	1,717	1,829	0,262	0,223
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	43	67	1,7	1,73	0,914	0,914	0,139	0,112
Viclenie - Sinceritate	43	67	3,28	3,72	1,75	1,849	0,267	0,226
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	43	67	4,58	4,58	1,829	1,751	0,279	0,214
Receptivitate - Insensibilitate	43	67	2,47	2,39	1,386	1,359	0,211	0,166

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărare - Determinare	Equal variances assumed	0,015	0,902	-0,287	108	0,775	-0,108	0,378	-0,857	0,64
	Equal variances not assumed			-0,286	88,968	0,776	-0,108	0,379	-0,861	0,644
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	0,478	0,491	0,395	108	0,694	0,147	0,372	-0,59	0,883
	Equal variances not assumed			0,388	84,532	0,699	0,147	0,378	-0,605	0,899
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	4,39	0,038	-1,777	108	0,078	-0,623	0,351	-1,318	0,072
	Equal variances not assumed			-1,706	77,646	0,092	-0,623	0,365	-1,35	0,104
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	Equal variances assumed	0,001	0,972	0,575	108	0,567	0,186	0,324	-0,456	0,828
	Equal variances not assumed			0,575	90,071	0,566	0,186	0,323	-0,456	0,828
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	2,944	0,089	-0,898	108	0,371	-0,26	0,289	-0,833	0,314
	Equal variances not assumed			-0,942	102,674	0,348	-0,26	0,276	-0,806	0,287
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	0,158	0,692	0,801	108	0,425	0,215	0,268	-0,317	0,747
	Equal variances not assumed			0,805	91,477	0,423	0,215	0,267	-0,315	0,745
Predispoziție de a conduce -	Equal variances assumed	0,64	0,426	-0,075	108	0,94	-0,025	0,337	-0,693	0,643

Predispoziție de a se supune	Equal variances not assumed			-0,074	84,734	0,941	-0,025	0,343	-0,707	0,656
Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0,232	0,631	0,116	108	0,908	0,038	0,33	-0,616	0,692
	Equal variances not assumed			0,116	90,952	0,908	0,038	0,329	-0,614	0,691
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	0,012	0,914	-0,933	108	0,353	-0,302	0,324	-0,945	0,34
	Equal variances not assumed			-0,936	90,844	0,352	-0,302	0,323	-0,944	0,339
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	1,286	0,259	-0,936	108	0,351	-0,314	0,336	-0,98	0,351
	Equal variances not assumed			-0,979	101,943	0,33	-0,314	0,321	-0,951	0,323
Bunătațe - Răutate	Equal variances assumed	0,506	0,478	0,203	108	0,84	0,065	0,32	-0,57	0,699
	Equal variances not assumed			0,2	85,696	0,842	0,065	0,324	-0,58	0,71
Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	0,221	0,639	0,455	108	0,65	0,159	0,349	-0,533	0,85
	Equal variances not assumed			0,461	93,801	0,646	0,159	0,344	-0,525	0,842
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	0,033	0,857	-0,189	108	0,851	-0,034	0,179	-0,388	0,32
	Equal variances not assumed			-0,189	89,731	0,851	-0,034	0,179	-0,388	0,321
Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	0,337	0,563	-1,236	108	0,219	-0,437	0,354	-1,139	0,264
	Equal variances not assumed			-1,251	93,263	0,214	-0,437	0,35	-1,132	0,257

Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	Equal variances assumed	0,109	0,742	-0,002	108	0,998	-0,001	0,348	-0,691	0,689
	Equal variances not assumed			-0,002	86,824	0,998	-0,001	0,351	-0,699	0,698
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	0,029	0,864	0,288	108	0,774	0,077	0,268	-0,453	0,608
	Equal variances not assumed			0,287	88,401	0,775	0,077	0,269	-0,457	0,611

c) comparații ale diferențelor dintre băieții moldoveni adolescenți din Republica Moldova și băieții moldoveni adolescenți din Italia

Group Statistics^a

	N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum		Locuiește acum	
	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia
Nehotărâre - Determinare	43	62	4,7	5,31	1,946	1,288	0,297	0,164
Organizare - Dezorganizare	43	62	3,53	5,97	1,992	1,101	0,304	0,14
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	43	62	4,3	2,4	1,994	1,26	0,304	0,16
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	43	62	5,19	5,15	1,651	1,389	0,252	0,176
Hărnicie - Lenevie	43	62	2,44	3,79	1,278	1,934	0,195	0,246
Flexibilitate - Rigiditate	43	62	5,56	2,58	1,351	1,574	0,206	0,2
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	43	62	4,72	5,76	1,804	1,155	0,275	0,147

Pasivitate - Activism	43	62	3,02	3,92	1,669	1,768	0,255	0,224
Deschidere - Retragere	43	62	2,7	4,95	1,641	1,806	0,25	0,229
Agresivitate - Iubitor de pace	43	62	2,58	5,06	1,5	1,717	0,229	0,218
Bunătate - Răutate	43	62	3,14	2,82	1,698	1,563	0,259	0,199
Onestitate - Falsitate	43	62	4,65	5,08	1,717	1,662	0,262	0,211
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	43	62	1,7	4,03	0,914	1,925	0,139	0,244
Violențe - Sinceritate	43	62	3,28	2,94	1,75	1,638	0,267	0,208
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	43	62	4,58	4,19	1,829	1,763	0,279	0,224
Receptivitate - Insensibilitate	43	62	2,47	4,71	1,386	1,768	0,211	0,225

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărâre - Determinare	Equal variances assumed	11,351	0,001	-1,93	103	0,056	-0,609	0,315	-1,234	0,017
	Equal variances not assumed			-1,797	67,125	0,077	-0,609	0,339	-1,285	0,068
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	29,456	0	-8,02	103	0	-2,433	0,303	-3,034	-1,831
	Equal variances not assumed			-7,274	59,827	0	-2,433	0,334	-3,102	-1,764

Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	18,315	0	5,977	103	0	1,899	0,318	1,269	2,529
	Equal variances not assumed			5,525	65,055	0	1,899	0,344	1,213	2,586
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	Equal variances assumed	1,594	0,21	0,137	103	0,891	0,041	0,298	-0,55	0,632
	Equal variances not assumed			0,133	80,065	0,895	0,041	0,307	-0,571	0,653
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	10,517	0,002	-4,002	103	0	-1,348	0,337	-2,017	-0,68
	Equal variances not assumed			-4,3	102,803	0	-1,348	0,314	-1,97	-0,726
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	1,878	0,174	10,091	103	0	2,977	0,295	2,392	3,563
	Equal variances not assumed			10,375	98,321	0	2,977	0,287	2,408	3,547
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	Equal variances assumed	12,667	0,001	-3,592	103	0,001	-1,037	0,289	-1,61	-0,465
	Equal variances not assumed			-3,327	65,628	0,001	-1,037	0,312	-1,66	-0,415
Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0,235	0,629	-2,613	103	0,01	-0,896	0,343	-1,576	-0,216
	Equal variances not assumed			-2,641	93,719	0,01	-0,896	0,339	-1,57	-0,222
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	0,215	0,644	-6,526	103	0	-2,254	0,345	-2,939	-1,569
	Equal variances not assumed			-6,641	95,696	0	-2,254	0,339	-2,928	-1,58
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	0,932	0,337	-7,669	103	0	-2,483	0,324	-3,125	-1,841

	Equal variances not assumed			-7,859	97,548	0	-2,483	0,316	-3,11	-1,856
Bunătațe - Răutate	Equal variances assumed	0,821	0,367	0,986	103	0,326	0,317	0,321	-0,321	0,954
	Equal variances not assumed			0,971	85,519	0,334	0,317	0,326	-0,332	0,966
Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	0,282	0,596	-1,285	103	0,202	-0,429	0,334	-1,093	0,234
	Equal variances not assumed			-1,277	88,6	0,205	-0,429	0,336	-1,098	0,239
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	22,718	0	-7,39	103	0	-2,335	0,316	-2,961	-1,708
	Equal variances not assumed			-8,298	92,853	0	-2,335	0,281	-2,893	-1,776
Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	0,65	0,422	1,028	103	0,307	0,344	0,334	-0,32	1,007
	Equal variances not assumed			1,015	86,554	0,313	0,344	0,338	-0,329	1,016
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	Equal variances assumed	0,29	0,591	1,092	103	0,278	0,388	0,355	-0,317	1,093
	Equal variances not assumed			1,084	88,339	0,281	0,388	0,358	-0,323	1,099
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	2,7	0,103	-6,967	103	0	-2,245	0,322	-2,884	-1,606
	Equal variances not assumed			-7,278	101,388	0	-2,245	0,308	-2,856	-1,633

d) comparații ale diferențelor dintre fetele moldovence adolescente din Republica Moldova și fetele moldovence adolescente din Italia

Group Statistics^a

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
	Locuiește acum	Locuiește acum	Locuiește acum	Locuiește acum

	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia	Republica Moldova	Italia
Nehotărâre - Determinare	67	43	4,81	5,72	1,925	1,548	0,235	0,236
Organizare - Dezorganizare	67	43	3,39	6	1,842	1,175	0,225	0,179
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	67	43	4,93	2,35	1,654	1,462	0,202	0,223
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	67	43	5	4,95	1,661	1,511	0,203	0,23
Hărnicie - Lenevie	67	43	2,7	4,84	1,596	1,785	0,195	0,272
Flexibilitate - Rigiditate	67	43	5,34	2,6	1,388	1,45	0,17	0,221
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	67	43	4,75	5,95	1,673	0,975	0,204	0,149
Pasivitate - Activism	67	43	2,99	3,4	1,701	1,761	0,208	0,269
Deschidere - Retragere	67	43	3	4,49	1,67	1,638	0,204	0,25
Agresivitate - Iubitor de pace	67	43	2,9	4,84	1,843	1,799	0,225	0,274
Bunătațe - Răutate	67	43	3,07	2,53	1,598	1,723	0,195	0,263
Onestitate - Falsitate	67	43	4,49	4,91	1,829	1,836	0,223	0,28
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	67	43	1,73	4,23	0,914	1,875	0,112	0,286
Viclenie - Sinceritate	67	43	3,72	2,63	1,849	1,415	0,226	0,216
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	67	43	4,58	5,19	1,751	1,532	0,214	0,234

Receptivitate - Insensibilitate	67	43	2,39	4,84	1,359	1,675	0,166	0,255
---------------------------------------	----	----	------	------	-------	-------	-------	-------

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Nehotărare - Determinare	Equal variances assumed	4,001	0,048	-2,619	108	0,01	-0,915	0,349	-1,607	-0,223
	Equal variances not assumed			-2,746	102,482	0,007	-0,915	0,333	-1,576	-0,254
Organizare - Dezorganizare	Equal variances assumed	19,063	0	-8,274	108	0	-2,612	0,316	-3,238	-1,986
	Equal variances not assumed			-9,08	108	0	-2,612	0,288	-3,182	-2,042
Spirit de inițiativă - Lipsă de inițiativă	Equal variances assumed	0,378	0,54	8,333	108	0	2,577	0,309	1,964	3,189
	Equal variances not assumed			8,562	97,495	0	2,577	0,301	1,979	3,174
Lipsă de spirit gospodăresc - Cu spirit gospodăresc	Equal variances assumed	0,864	0,355	0,148	108	0,882	0,047	0,313	-0,575	0,668
	Equal variances not assumed			0,151	95,736	0,88	0,047	0,307	-0,563	0,656
Hărnicie - Lenevie	Equal variances assumed	0,458	0,5	-6,537	108	0	-2,136	0,327	-2,783	-1,488
	Equal variances not assumed			-6,378	82,332	0	-2,136	0,335	-2,802	-1,47
Flexibilitate - Rigiditate	Equal variances assumed	0,408	0,524	9,925	108	0	2,739	0,276	2,192	3,286

	Equal variances not assumed			9,83	86,815	0	2,739	0,279	2,185	3,292
Predispoziție de a conduce - Predispoziție de a se supune	Equal variances assumed	12,505	0,001	-4,284	108	0	-1,207	0,282	-1,766	-0,649
	Equal variances not assumed			-4,777	107,171	0	-1,207	0,253	-1,708	-0,706
Pasivitate - Activism	Equal variances assumed	0,281	0,597	-1,217	108	0,226	-0,41	0,337	-1,078	0,258
	Equal variances not assumed			-1,208	87,409	0,23	-0,41	0,34	-1,085	0,265
Deschidere - Retragere	Equal variances assumed	0,009	0,925	-4,595	108	0	-1,488	0,324	-2,13	-0,846
	Equal variances not assumed			-4,614	90,938	0	-1,488	0,323	-2,129	-0,848
Agresivitate - Iubitor de pace	Equal variances assumed	0,077	0,782	-5,442	108	0	-1,942	0,357	-2,649	-1,234
	Equal variances not assumed			-5,471	91,31	0	-1,942	0,355	-2,647	-1,237
Bunătațe - Răutătațe	Equal variances assumed	0,036	0,849	1,676	108	0,097	0,54	0,322	-0,099	1,178
	Equal variances not assumed			1,649	84,752	0,103	0,54	0,327	-0,111	1,191
Onestitate - Falsitate	Equal variances assumed	0,009	0,926	-1,158	108	0,249	-0,414	0,358	-1,124	0,295
	Equal variances not assumed			-1,157	89,43	0,25	-0,414	0,358	-1,126	0,297
Cu spirit de ospitalitate - Fără spirit de ospitalitate	Equal variances assumed	27,619	0	-9,34	108	0	-2,501	0,268	-3,032	-1,97
	Equal variances not assumed			-8,148	54,979	0	-2,501	0,307	-3,116	-1,886

Viclenie - Sinceritate	Equal variances assumed	5,769	0,018	3,29	108	0,001	1,089	0,331	0,433	1,744
	Equal variances not assumed			3,485	104,582	0,001	1,089	0,312	0,469	1,708
Delicatețe, finețe - Aroganță, needucare	Equal variances assumed	2,02	0,158	-1,852	108	0,067	-0,604	0,326	-1,25	0,042
	Equal variances not assumed			-1,907	98,087	0,059	-0,604	0,317	-1,232	0,025
Receptivitate - Insensibilitate	Equal variances assumed	3,064	0,083	-8,412	108	0	-2,449	0,291	-3,026	-1,872
	Equal variances not assumed			-8,038	76,314	0	-2,449	0,305	-3,056	-1,842

ANEXA 8. Rezultate ale comparațiilor datelor obținute la Chestionarul Romanova O. L.

A) Comparații dintre adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia

Group Statistics

	Locuiește acum							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Sentimentul de apartenență la propria identitate	110	25,4	4,862	0,464	105	17,9	6,854	0,669
Importanța apartenenței etnice	110	25,59	4,753	0,453	105	18,15	6,928	0,676
Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnică	110	27,25	5,759	0,549	105	16,01	7,507	0,733

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sentimentul de apartenență la propria identitate	Equal variances assumed	34,01	0	9,282	213	0	7,495	0,808	5,903	9,087
	Equal variances not assumed			9,21	186,786	0	7,495	0,814	5,89	9,101
Importanța apartenenței etnice	Equal variances assumed	26,584	0	9,216	213	0	7,439	0,807	5,848	9,029
	Equal variances not assumed			9,139	183,172	0	7,439	0,814	5,833	9,044
Interrelațiile dintre majoritatea și	Equal variances assumed	12,377	0,001	12,357	213	0	11,245	0,91	9,451	13,039

minoritatea etnica	Equal variances not assumed			12,282	194,96	0	11,245	0,916	9,439	13,051
--------------------	-----------------------------	--	--	--------	--------	---	--------	-------	-------	--------

B) Rezultate în funcție de gen și locul de trai

a) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni și fetele adolescente moldovence din Italia

Group Statistics^a

	Genul2							
	Masculin				Feminin			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Sentimentul de apartenența la propria identitate	62	18,66	6,151	0,781	43	16,81	7,701	1,174
Importanța apartenenței etnice	62	18,71	6,472	0,822	43	17,35	7,543	1,15
Interrelațiile dintre majoritatea și minoritatea etnica	62	16,85	8,002	1,016	43	14,79	6,632	1,011

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sentimentul de apartenența la propria identitate	Equal variances assumed	9,977	0,002	1,364	103	0,176	1,847	1,355	-0,839	4,534
	Equal variances not assumed			1,31	77,012	0,194	1,847	1,41	-0,961	4,656
Importanța apartenenței etnice	Equal variances assumed	4,177	0,044	0,99	103	0,325	1,361	1,375	-1,366	4,088

	Equal variances not assumed			0,963	81,248	0,339	1,361	1,414	-1,452	4,174
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	Equal variances assumed	4,128	0,045	1,392	103	0,167	2,064	1,483	-0,877	5,006
	Equal variances not assumed			1,44	99,671	0,153	2,064	1,434	-0,78	4,909

b) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova

Group Statistics^a

	Genul2							
	Masculin				Feminin			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Sentimentul de apartenenta la propria identitate	43	25,02	4,763	0,726	67	25,64	4,944	0,604
Importanta apartenentei etnice	43	24,88	5,238	0,799	67	26,04	4,395	0,537
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	43	26,44	6,25	0,953	67	27,78	5,404	0,66

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sentimentul de apartenenta la propria identitate	Equal variances assumed	0,12	0,73	-0,649	108	0,517	-0,619	0,953	-2,507	1,27
	Equal variances not assumed			-0,655	92,131	0,514	-0,619	0,945	-2,495	1,258

Importanta apartenentei etnice	Equal variances assumed	1,6	0,209	-1,253	108	0,213	-1,161	0,926	-2,997	0,675
	Equal variances not assumed			-1,206	78,348	0,231	-1,161	0,962	-3,077	0,755
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	Equal variances assumed	1,992	0,161	-1,188	108	0,237	-1,334	1,123	-3,561	0,892
	Equal variances not assumed			-1,151	80,224	0,253	-1,334	1,159	-3,642	0,973

c) comparații dintre fetele adolescente moldovence din Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova

	Locuiește acum							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Sentimentul de apartenență la propria identitate	67	25,64	4,944	0,604	43	16,81	7,701	1,174
Importanta apartenentei etnice	67	26,04	4,395	0,537	43	17,35	7,543	1,15
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	67	27,78	5,404	0,66	43	14,79	6,632	1,011

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sentimentul de apartenență	Equal variances assumed	33,407	0	7,329	108	0	8,828	1,205	6,44	11,215

la propria identitate	Equal variances not assumed			6,685	64,3	0	8,828	1,321	6,19	11,466
Importanta apartenentei etnice	Equal variances assumed	34,225	0	7,64	108	0	8,696	1,138	6,44	10,952
	Equal variances not assumed			6,85	60,469	0	8,696	1,269	6,157	11,235
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	Equal variances assumed	2,645	0,107	11,241	108	0	12,985	1,155	10,696	15,275
	Equal variances not assumed			10,752	76,579	0	12,985	1,208	10,58	15,391

d) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni din Italia și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova

Group Statistics^a

	Locuiește acum							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Sentimentul de apartenență la propria identitate	43	25,02	4,763	0,726	62	18,66	6,151	0,781
Importanta apartenentei etnice	43	24,88	5,238	0,799	62	18,71	6,472	0,822
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	43	26,44	6,25	0,953	62	16,85	8,002	1,016

Independent Samples Test^a

	Levene's Test for Equality of Variances	t-test for Equality of Means								
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Sentimentul de apartenență	Equal variances assumed	9,397	0,003	5,697	103	0	6,362	1,117	4,147	8,577

la propria identitate	Equal variances not assumed			5,964	101,682	0	6,362	1,067	4,246	8,478
Importanta apartenentei etnice	Equal variances assumed	3,575	0,061	5,186	103	0	6,174	1,191	3,813	8,535
	Equal variances not assumed			5,387	100,469	0	6,174	1,146	3,9	8,448
Interrelatiile dintre majoritatea si minoritatea etnica	Equal variances assumed	5,63	0,02	6,583	103	0	9,587	1,456	6,699	12,475
	Equal variances not assumed			6,881	101,476	0	9,587	1,393	6,823	12,351

ANEXA 9. Rezultate ale comparațiilor datelor obținute la Chestionarul Phinney J.

A) Comparații dintre adolescenții moldoveni din Republica Moldova și adolescenții moldoveni din Italia

Group Statistics

	Locuiesc acum în							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Componenta cognitiva a identitatii etnice	110	2,9509	0,7538	0,07187	105	2,5752	0,76846	0,07499
Componenta afectiva a identitatii etnice	110	2,7065	0,6213	0,05924	105	2,9741	0,73428	0,07166
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	110	2,8083	0,61316	0,05846	105	2,8079	0,66337	0,06474

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Componenta cognitiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,183	0,669	3,618	213	0	0,37567	0,10383	0,17101	0,58033
	Equal variances not assumed			3,617	212,076	0	0,37567	0,10387	0,17091	0,58043
Componenta afectiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	7,478	0,007	-2,89	213	0,004	-0,26766	0,09261	0,45021	-0,0851
	Equal variances not assumed			-2,879	203,871	0,004	-0,26766	0,09297	0,45097	0,08434
Indicator general de exprimare a	Equal variances assumed	0,28	0,597	0,005	213	0,996	0,0004	0,08707	0,17123	0,17202

identitatii etnice	Equal variances not assumed			0,005	209,717	0,996	0,0004	0,08723	0,17156	0,17235
--------------------	-----------------------------	--	--	-------	---------	-------	--------	---------	---------	---------

B) Rezultate în funcție de gen și locul de trai

a) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni și fetele adolescente moldovence din Italia

Group Statistics^a

	Genul2							
	Masculin				Feminin			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Componenta cognitiva a identitatii etnice	62	2,5581	,79847	,10141	43	2,6000	,73160	,11157
Componenta afectiva a identitatii etnice	62	2,8018	,74674	,09484	43	3,2226	,64666	,09862
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	62	2,7003	,68010	,08637	43	2,9632	,61326	,09352

Independent Samples Test^a

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
Componenta cognitiva a identitatii etnice	,885	,349	-,274	103	,785	-,04194	,15319	-,34575	,26188
			-,278	95,284	,782	-,04194	,15077	-,34123	,25736
Componenta afectiva a identitatii etnice	1,845	,177	-2,996	103	,003	-,42075	,14044	-,69927	-,14223
			-3,075	97,934	,003	-,42075	,13682	-,69226	-,14924
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	1,014	,316	-2,027	103	,045	-,26291	,12973	-,52019	-,00563
			-2,065	96,077	,042	-,26291	,12731	-,51561	-,01021

b) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova

Group Statistics^a

	Genul2
--	--------

	Masculin				Feminin			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Componenta cognitiva a identitatii etnice	43	2,9209	0,75484	0,11511	67	2,9701	0,75819	0,09263
Componenta afectiva a identitatii etnice	43	2,6711	0,5952	0,09077	67	2,7292	0,64087	0,0783
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	43	2,7752	0,60245	0,09187	67	2,8296	0,62351	0,07617

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Componenta cognitiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,111	0,74	-0,333	108	0,74	-0,04922	0,1479	-0,34238	0,24394
	Equal variances not assumed			-0,333	89,989	0,74	-0,04922	0,14775	-0,34276	0,24432
Componenta afectiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,479	0,49	-0,477	108	0,634	-0,05811	0,12183	-0,29961	0,18338
	Equal variances not assumed			-0,485	94,471	0,629	-0,05811	0,11987	-0,2961	0,17987
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,427	0,515	-0,452	108	0,652	-0,05441	0,12025	-0,29277	0,18395
	Equal variances not assumed			-0,456	91,944	0,65	-0,05441	0,11934	-0,29144	0,18262

c) comparații dintre fetele adolescente moldovence din Italia și fetele adolescente moldovence din Republica Moldova

Group Statistics^a

	Locuiește acum							
	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Componenta cognitiva a identitatii etnice	67	2,9701	0,75819	0,09263	43	2,6	0,7316	0,11157
Componenta afectiva a identitatii etnice	67	2,7292	0,64087	0,0783	43	3,2226	0,64666	0,09862
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	67	2,8296	0,62351	0,07617	43	2,9632	0,61326	0,09352

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Componenta cognitiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	1,098	0,297	2,533	108	0,013	0,37015	0,14615	0,08045	0,65985
	Equal variances not assumed			2,553	92,03	0,012	0,37015	0,14501	0,08215	0,65815
Componenta afectiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,265	0,608	-3,926	108	0	-0,49338	0,12567	-0,74248	0,24428
	Equal variances not assumed			-3,918	89,107	0	-0,49338	0,12592	-0,74357	0,24319
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,347	0,557	-1,103	108	0,272	-0,13358	0,12106	-0,37354	0,10638
	Equal variances not assumed			-1,107	90,786	0,271	-0,13358	0,12062	-0,37318	0,10603

d) comparații dintre băieții adolescenți moldoveni din Italia și băieții adolescenți moldoveni din Republica Moldova

Group Statistics^a

	Locuiește acum
--	----------------

	Republica Moldova				Italia			
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Componenta cognitiva a identitatii etnice	43	2,9209	0,75484	0,11511	62	2,5581	0,79847	0,10141
Componenta afectiva a identitatii etnice	43	2,6711	0,5952	0,09077	62	2,8018	0,74674	0,09484
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	43	2,7752	0,60245	0,09187	62	2,7003	0,6801	0,08637

Independent Samples Test^a

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Componenta cognitiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	0,096	0,758	2,341	103	0,021	0,36287	0,15499	0,05548	0,67025
	Equal variances not assumed			2,365	93,649	0,02	0,36287	0,15341	0,05826	0,66748
Componenta afectiva a identitatii etnice	Equal variances assumed	6,148	0,015	-0,956	103	0,341	-0,13075	0,13673	-0,40192	0,14043
	Equal variances not assumed			-0,996	100,933	0,322	-0,13075	0,13127	-0,39116	0,12966
Indicator general de exprimare a identitatii etnice	Equal variances assumed	1,148	0,286	0,581	103	0,562	0,07492	0,12891	-0,18073	0,33058
	Equal variances not assumed			0,594	96,922	0,554	0,07492	0,1261	-0,17535	0,3252

ANEXA 10. Chestionar administrat în cadrul *focus grupurilor*

Nume: _____ Prenume: _____ Vârsta: _____ Gen: _____
Instituția de învățământ: _____

Naționalitatea Dvs.: _____
Naționalitatea mamei: _____
Naționalitatea tatei: _____
Sat/Oraș de origine din R. Moldova: _____
Perioada șederii în Italia: _____
Locul prezent de trai: _____
Data completării: _____

1. Ce s-a schimbat, de când locuiți în Italia (la nivel de familie, de școală, de relație cu cei dragi)?
2. În ce relație sunteți cu comunitatea italiană și cu cea a moldovenilor din Italia? Ați legat prietenii la școală sau în timpul liber cu colegii italieni?
3. Atunci când sunteți în familie, în ce limbă comunicați?
4. Ce reprezintă pentru voi la moment, Italia? Vă simțiți mai mult moldovean/ă sau italian/ă?
5. Cât de des reveniți în Republica Moldova și la cine? Ce simțiți atunci, când vă reîntoarceți?
6. Urmăriți programe, emisiuni din Republica Moldova? Și din Italia?

ANEXA 11. Lista lucrărilor științifice la tema tezei de doctorat

1. Articole în reviste științifice

1.1. în reviste din alte baze de date, acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

1. ROȘCA, T. Axiological ideals and preferences. Comparative cross-cultural study. In: Journal of romanian literary studies, nr. 34, 2023, p. 815-825. ISSN 2248-3004. Indexată în bazele de date: CEEOL, Global Impact Factor, Google Academic, SSRN, BDD, OCLC, SJFactor. <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=1076>
2. ROȘCA, T. Aspects of academic motivation in moldovan migrant adolescents in Italy. In: Journal of romanian literary studies, nr. 34, 2023, p. 826-837. ISSN 2248-3004. Indexată în bazele de date: CEEOL, Global Impact Factor, Google Academic, SSRN, BDD, OCLC, SJFactor. <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=1076>
3. ROȘCA, T. Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: Annali d'Italia, nr. 48, 2023, p. 63-69; ISSN 3572-2436. Indexată în bazele de date: Library.ru, Open AIRE, DRJI, Journal Factor, Google Scholar. <https://www.itadiana.com/wp-content/uploads/2023/10/Annali-d%E2%80%99Italia-%E2%84%9648-2023.pdf>
4. ROȘCA, T. Aspects of the multidimensionality of social identity. In: Jornal of humanistic and social studies, nr. 2 (28), 2023, p. 105-128. Categoria B. ISSN 2247-2371. Indexată în bazele de date: DOAJ, ProQuest, Index Copernicus, World Cat. [https://www.jhss.ro/downloads/28/articles/Vol%20XIV%20no%202%20\(28\)%202023-105-128.pdf](https://www.jhss.ro/downloads/28/articles/Vol%20XIV%20no%202%20(28)%202023-105-128.pdf)
5. ROȘCA, T. The digitized diaspora community – the protagonist of global migration dynamics. In: Journal of romanian literary studies, nr. 35, 2023, p. 660-671. ISSN 2248-3004. Indexată în bazele de date: CEEOL, Global Impact Factor, Google Academic, SSRN, BDD, OCLC, SJFactor. <https://asociatia-alpha.ro/jrls.php?page=Volumes>
6. ROȘCA, T. Inner conflict and motivational disintegration in adolescents. Cross-cultural investigation. In: Annali d'Italia, nr. 51, 2024, pp. 59-64; ISSN 3572-2436. Indexată în bazele de date: Library.ru, Open AIRE, DRJI, Journal Factor, Google Scholar. <https://www.itadiana.com/wp-content/uploads/2024/01/Annali-d%E2%80%99Italia-%E2%84%9651-2024.pdf>

1.2. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil (cu indicarea categoriei)

1. ROȘCA, T. Procesul formării identității etnice la adolescenții imigranți. În: Vector european, nr. 2, 2018, p. 131-135. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/78999
2. ROȘCA, T. Dinamica componentelor identității sociale în psihologia modernă. În: Vector european, nr. 1, 2019, p. 316-344. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/79272
3. ROȘCA, T. Rolul structurilor complexe de categorizare în construcția identității sociale. În: Vector european, nr. 3, 2019, p. 153-160. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/93426

4. ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Identitatea etnică a adolescenților imigranți: continuitate vs discontinuitate, În: EcoSoEn, nr. 3-4, 2019, p. 214-220. Categoria C. ISSN 2587-344X. Indexată în bazele de date: DOAJ, CEEOL. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/89383
5. ROȘCA, T. Aspecte evolutive privind complexitatea identității etnice la adolescenții imigranți. În: Vector european, nr. 1, 2020, p. 168-172. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/98324
6. ROȘCA, T., PANCZI, V. Urmările dificultăților psihosociale asupra incluziunii comunitare în cazul adolescentelor imigrante în Italia. În: Vector European, nr. 2, 2020, p. 184-189. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/114915
7. ROȘCA, T. Constituențe specifice integrării în contextul parcursului identitar al adolescenților imigranți din Italia. În: Vector European, nr. 2, 2020, p. 189-194. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/114924
8. ROȘCA, T. Memoria migrației: interviu în profunzime cu adolescenții imigranți din diaspora moldovenească din Italia. În: Vector European, nr. 1, 2021, p. 172-181. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/128374
9. ROȘCA, T., NEGREA, A., Expresia vulnerabilității în cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: Vector European, nr. 2, 2021, p. 197-201. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143970
10. ROȘCA, T. Cugetări psihologice asupra semnificației locului de origine și al apartenenței ca referințe identitare de valoare. În: Vector European, nr. 2, 2021, p. 191-196. Categoria C. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/143969
11. ROȘCA, T. Problematici psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: Vector european, nr. 2, 2022, p. 128-134; Categoria B. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/172089
12. ROȘCA, T. Dimensiunile relaționalității pe fundal de migrație. Cazul adolescenților moldoveni din Italia. În: EcoSoEn, nr. 1, 2023, p. 97-104. Categoria B. ISSN 2587-344X. Indexată în bazele de date: DOAJ, CEEOL. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/174728
13. КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценности старших школьников молдаван в Италии и Республике Молдова: кросс-культурный аспект. În: EcoSoEn, nr. 1, 2023, p. 65-73. Categoria B. ISSN 2587-344X. Indexată în bazele de date: DOAJ, CEEOL. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/174656
14. ROȘCA, T., TANASIEV, D. Itinerarul adolescenței între aspectele psihologice legate de reîntregirea familiei imigrante din Italia. În: Vector european, nr. 1, 2023, p. 128-134; Categoria B. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X. Indexată în bazele de date: Crossref, ROAD, Library.ru, Central and Eastern European Online Library. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/179246

15. ROȘCA, T. Axiological availability and desirability. Comparative studi between moldovan immigrant adolescents in Italy and moldovan adolescents in the Republic of Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, nr. 9 (169), 2024, pp. 289-299. Categoria B. ISSN 1857-2103/ISSNe 2345-1025 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/289-299_2.pdf

2. Articole în lucrările conferințelor și a altor manifestări științifice incluse în Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor științifice organizate în Republica Moldova

1. ROȘCA, T. Particularitățile strategiilor de aculturație în etnopsihologia contemporană. În: *Materialele Conferinței Internaționale: Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene*, USEM, 2018, p. 131-138. ISBN 978-9975-3185-7-0. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/150337
2. ROȘCA, T. Familia imigrantă și rolul acesteia în procesul de integrare și consolidare a etnicității adolescenților. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: „Valorificarea patrimoniului etnocultural în educația tinerei generații și a societății civile”*, Ediția a IV-a, AȘM, 2019, p. 213-219. ISBN 978-9975-84-105-4. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/87645
3. ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Fațetele asimilării selective în cazul adolescenților imigranți din Italia, În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: „Preocupări contemporane ale Științelor socioumane”*. Ediția a X-a, ULIM, 2020, p. 155-163. ISBN 978-9975-3371-7-5. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/108102
4. ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Specificitatea crizei identitare la adolescenții imigranți. În: *Materialele Conferinței: „Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice”*, Vol. 5, UST, 2020, p. 134-142. ISBN 978-9975-76-302-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/96961
5. ROȘCA, T., CAUNENCO, I. Particularități ale integrării psihosociale: focus pe condiția adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: „Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului”*, Vol. 1, UPSC: „Ion Creangă”, 2020, p. 323-334. ISBN 978-9975-46-450-5. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/117105
6. ROȘCA, T. Impactul influențelor sociale asupra motivației școlare în cazul adolescenților imigranți din Italia. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: „Educația: Factor primordial în dezvoltarea societății”*, Vol. 1, IȘE, 2020, p. 268-274. ISBN 978-9975-48-178-6. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/111597
7. ROȘCA, T. Aspecte ale bilingvismului ca modalitate de integrare în cazul copiilor imigranți. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională: „Integrare prin cercetare și inovare”*, Vol. 1, USM, 2020, p. 101-104. ISBN 978-9975-152-53-2. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/115560
8. ROȘCA, T. Interferența percepției prejudecății sociale cu procesele de integrare la adolescenții imigranți moldoveni din diasporă în Italia În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale: „Preocupări contemporane ale Științelor socioumane”*. Ediția a XI-a, ULIM, 2021, p. 46-56. ISBN 978-9975-3471-4-3. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/138899
9. ROȘCA, T. Sinteza dificilă a integrării școlare și sociale în cazul tinerilor imigranți din diasporă. În: *Materialele Conferinței: „Materialele Conferinței Republicane a Cadrelor Didactice”*, Vol. V, UST, 2021, p. 63-68. ISBN 978-9975-76-322-6. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/124634

10. ROȘCA, T. Normalitatea deviantă – model de integrare în cazul tinerilor imigranți moldoveni din diasporă. În: Materialele Conferinței Științifice Naționale: „Asistența psihosocială în contextul noilor realități pe timp de pandemie”, Vol. 1, UPSC: „Ion Creangă”, 2021, p. 198-205. ISBN 978-9975-46-545-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156132
11. ROȘCA, T. Reprezentarea socială a străinului. În: Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: „Integrare prin cercetare și inovare”, Vol. 1, USM, 2021, p. 36-39. ISBN 978-9975-152-48-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/147501
12. ROȘCA, T. Aspecte psihologice ale religiei: între aderarea la valorile sacralului și secularizare. Cazul adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: Materialele Conferinței Internaționale: „Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene”, USEM, 2021, p. 65-71. ISBN 978-9975-3527-2-7. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155358
13. ROȘCA, T. Redefinirea bucătăriei tradiționale etnice ca instrument al identității, în cazul moldovenilor imigranți din Italia. În: Materialele Simpozionului: „Tradiții și procese etnice”, AȘM, 2021, p. 256-260. ISBN 978-9975-3337-8-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/141438
14. ROȘCA, T. Locul și sentimentul de apartenență: experiența adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale: "Preocupări contemporane ale științelor socioumane", ULIM, Vol. 1, 2022, p. 18-25. ISBN 978-9975-164-83-2. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/162114
15. ROȘCA, T. Particularități ale relației incluzive dintre școală și familie. Cazul familiei moldovenești imigrante din Italia. În: Materialele Conferinței Republicane a cadrelor didactice, UST, Vol. 1, 2022, p. 259-266. ISBN 978-9975-76-382-0. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/156366
16. ROȘCA, T. Amprenta psihologică a modei asupra proceselor de incluziune și excludere socială Cazul adolescenților imigranți moldoveni din Italia. În: Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: „Dezvoltarea Personală și Integrarea Socială a actorilor educaționali” UPSC: „Ion Creangă”, 2022, p. 229-238. E-ISBN 978-9975-46-669-1. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/179726
17. ROȘCA, T. Relații de familie și dialog intergenerațional. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 2022, p. 50-53. ISBN 978-9975-152-48-8. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/174593
18. ROȘCA, T. Familia-determinantă esențială în conturarea identității etnice. Cazul adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective”, Ediția a III-a, USARB, 2022, p. 61-66. ISBN (pdf) 978-9975-50-295-5(PDF). https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/170006
19. ROȘCA, T. Stereotipul – marker al structurilor atitudinale. Investigație cross-culturală. În: Materialele Conferinței științifice Internaționale: Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene, Ediția a V-a, USEM, 02-03 decembrie 2022 p. 141-148. ISBN 978-9975-3527-8-9. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/141-148_8.pdf

20. ROȘCA, T. Componente etnoidentitare. Studiu cross-cultural comparativ. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a, ULIM, 2023, pp. 135-144. ISBN 978-9975-165-61-7. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/176434
21. КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Ценностная сфера старших школьников и студенческой молодежи в транзитивном обществе. În: Materialele Conferinței: „Știință, educație, cultură”, USC, pp. 611-614. ISBN 978-9975-83-254-0. 978-9975-83-256-4. https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/179972
22. ROȘCA, T. Stereotipuri și prejudecăți: implicări și efecte în societate. În: Materialele Conferinței Internaționale: Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity. Tîrgu Mureș, 2023, vol. 10, pp. 185-193. ISBN 978-606-8624-18-1. <https://asociatia-alpha.ro/gidni/10-2023/GIDNI-10-Comm-c.pdf>
23. ROȘCA, T. Confluența sentimentului de apartenență la loc cu anturajul, ca indicatori esențiali ai identității. În: Materialele Conferinței Științifice cu participare Internațională: „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 2023, pp. 67-78. ISBN 978-9975-62-688-0 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/67-78_6.pdf
24. КАУНЕНКО, И., РОШКА, Т. Психологические особенности этнических стереотипов старших школьников молдаван: кросс-культурный аспект. În: Materialele simpozionului internațional de etnologie: tradiții și procese etnice, ediția a IV-a, AȘM, 2023, pp. 160-164. ISBN 978-9975-84-203-7 <https://drive.google.com/file/d/1f8m6z1x3gtK0cKgHjAduqcUS1mLOdlFP/view?usp=sharing>
25. ROȘCA, T. Particularitățile identității sociale. În: Materialele Conferinței Științifico-practice cu participare Internațională: Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective”, Ediția a IV-a, USARB, 2023, pp. 294-301. ISBN (pdf) 978-9975-50-314-3 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/294-301_2.pdf
26. ROȘCA, T., ROȘCA, N. Diaspora vs transnational: abordări ale migrației între online și offline. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Preocupări contemporane ale științelor socioumane. Ediția a 14-a. Chișinău, 7-8 decembrie., 2023, vol. 1, p. 144-159. ISBN 978-9975-165-61-7. https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/212685
27. ROȘCA, T., ROȘCA, N. Comunitatea între online și offline. Noi interpretări și considerații psihologice. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale: Promovarea valorilor socio-economice în contextul integrării europene. Ediția a 6-a. Chișinău, 1-2 decembrie., 2023, vol. 1, p. 232-241. ISBN 978-9975-3611-1-8 (PDF). https://ibn.idsi.md/ru/vizualizare_articol/211647

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele, prenumele: Roșca Tatiana

Semnătura _____

Data: 16.09.2024

CURRICULUM VITAE

Roșca Tatiana

Cetățenie: moldoveană Data nașterii: 01/03/1977

☎ Număr de telefon: (+373) 67322945 ✉ E-mail: tatianarosca37@gmail.com

📍 Acasă: str. Vasile Alecsandri 100/1, Chișinău, 2005 Chișinău (Moldova)

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

Asistent universitar

Universitatea Liberă Internațională din Moldova [01/09/2021 – În curs]

Localitatea: Chișinău | Țara: Moldova

Predarea disciplinelor: Psihodiagnosticul sferei cognitive, Psihodiagnosticul persoanei – teorie și aplicare, Psihologia grupului social și al organizației

Asistent universitar

Universitatea de Studii Europene din Moldova [15/02/2015 – În curs]

Localitatea: Chișinău | Țara: Moldova

Predarea disciplinelor: Bazele Psihoterapiei, Politici Educaționale în context european, Istoria Psihologiei, Psihologia muncii

EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

Studii doctorale în Psihologia Socială

Universitatea Liberă Internațională din Moldova [01/09/2016 – În curs]

Localitatea: Chișinău | Țara: Moldova

Master în Psihologia Clinică

Universitatea de Studii Europene din Moldova [01/09/2014 – 30/07/2016]

Localitatea: Chișinău | Țara: Moldova

Licență în Științe Sociale

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" [01/09/2009 – 30/07/2014]

Localitatea: Chișinău | Țara: Moldova

Program de formare profesională în terapie sistemică: cuplu, copil, familie

Asociația de Consiliere și Terapie a Familiei din România [02/10/2020 – 03/03/2021]

Localitatea: Iași | Țara: România

Social Entrepreneurship for university professors

"Alături de voi" Romania Foundation [16/10/2020 – 21/10/2020]

Localitatea: Chișinău

Comunicare și Metode de Predare în Tulburările din Spectrul Autismului

Train-ASD [18/10/2020]

Localitatea: Chișinău

Curs de perfecționare/specializare Manager Resurse Umane

HR Portal [2019]

Localitatea: Chișinău

Art-terapia în intervenția socio-educatională și dezvoltare personală

Divulgazione Dinamica [2019]

Localitatea: Chișinău

Program de formare profesională în psihoterapie integrativă

Asociația de Psihoterapie Integrativă și Psihologie clinică [01/01/2019 – 23/12/2021]

Localitatea: Iași | Țara: România

Evaluare și Expertiză psihologică clinică pentru copil, adult și familie

Asociația Expert Psy [06/09/2018 – 04/04/2019]

Localitatea: Chișinău

Programare Neuro-Lingvistică

Life Learning [2018]

DOMENII DE INTERES ȘTIINȚIFIC

Psihologie transculturală

1. Psihologia minorităților etnice
2. Etnopsihologie
3. Psihologia migrației, a diasporei
4. Psihologia identității etnice

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

Conferințe naționale și internaționale

1. Simpozionul Național cu participare internațională: Kreatikon: Creativitate-formare-performanță, ediția a XVIII-a, Universitatea „Petre Andrei”, Iași, 22.03.23
2. Conferința Științifică Internațională: Promovarea valorilor economico-sociale în contextul integrării europene, ediția a V-ea, USEM, 01.12.22-02.12.22
3. Conferința Științifică Internațională: Preocupări contemporane ale Științelor Socioumane, Ediția a XIII-a, ULIM, 01.12.22-02.12.22
4. Conferința Științifică cu participare Internațională: „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 10.11.2022 – 11.11.2022
5. Conferința Științifico-practică cu participare Internațională: „Asistența psihologică la etapa contemporană: Realități și Perspective”, ediția a III-a, USARB, 21.10.22
6. Conferința Științifică Internațională: Învățământul superior: tradiții, valori și perspective, UPSC: „Ion Creangă”, 01.10.22-02.10.22
7. Conferința Științifică Internațională: „Cercetarea, dezvoltarea și inovarea din perspectiva eticii globale”, UTM, 15.04.22
8. Conferința Națională cu participare internațională: „Restructurări psihologice în criză”, ediția a XVI, organizată de Asociația Psihologilor Atestați din România: A.P.A.R, 12.05.21-16.05.21
9. Международная Научно-Практическая Конференция памяти М. Ю. Кондратьева: Социальная Психология: Вопросы теории и практики, Москва, МГППУ, 12.05.21–13.05.21, 2021
10. Conferința Națională: „Management, politici și strategii educaționale europene”, organizată de Asociația: „Ține de noi” și Fundația Hanns Seidel, România, 29.04.21

11. Conferința Europeană de Psihiatrie și Sănătate Mintală GALATIA: „Interdisciplinaritatea în psihiatrie și adicțiile virtuale în pandemie”, 21.04.21 – 25.04.21
12. Международная Научно-Практическая Конференция: „Травматический стресс и психотравма в социальной и образовательной среде”, Регистрационный номер: 38032021, Санкт-Петербург, 27.03.21–28.03.21
13. Научная практическая конференция „Суицидология - актуальные проблемы, вызовы и современные решения”, Ассоциация когнитивно-поведенческой психотерапии, Санкт-Петербург, 19.11.2020
14. Conferința Științifică Internațională: „Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului”, UPSC: „Ion Creangă”, 08.10.2020 - 09.10.2020
15. Conferința Științifico-Practică Națională cu participare Internațională, ediția a V-a, a Asociației Balint din R. Moldova: „Profilaxia sindromului Burnout”, 20 credite EMC, Seria MMX codul XX, Nr. 4746, 15.05.2020 - 17.05.2020
16. Conferința Științifică Internațională a Tinerilor Cercetători: „Valorificarea patrimoniului etnocultural al Republicii Moldova în educația tinerei generații și a societății civile. Ediția a IV-a”, AȘM, 30.10.2019

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

Lucrări științifice publicate:

Reviste științifice de specialitate

1. ROȘCA, T. Axiological availability and desirability. Comparative studi between moldovan immigrant adolescents in Italy and moldovan adolescents in the Republic of Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae*, Nr. 9 (169), 2024, pp.289-299. ISSN 1857-2103/ISSNe 2345-1025
2. ROȘCA, T. Inner conflict and motivational disintegration in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, N. 51, 2024, pp. 59-64. ISSN 3572-2436
3. ROȘCA, T. Dimensiunile relaționalității pe fundal de migrație. Cazul adolescenților moldoveni din Italia. În: *EcoSo En*, Nr. 1, 2023, p. 97-104. ISSN 2587-344X
4. ROȘCA, T. Axiological ideals and preferences. Comparative cross-cultural study. In: *Journal of romanian literary studies*, N. 34, 2023, p. 815-825. ISSN 2248-3004
5. ROȘCA, T. Aspects of academic motivation in moldovan migrant adolescents in Italy. In: *Journal of romanian literary studies*, N. 34, 2023, p. 826-837. ISSN 2248-3004
6. ROȘCA, T. Determinants of ethnic belonging in adolescents. Cross-cultural investigation. In: *Annali d'Italia*, N. 48, 2023, p. 63-69; ISSN 3572-2436
7. ROȘCA, T. Aspects of the multidimensionality of social identity. In: *Journal of humanistic and social studies*, N. 2 (28), 2023, p. 105-128. ISSN 2247-2371
8. ROȘCA, T. The digitized diaspora community – the protagonist of global migration dynamics. In: *Journal of romanian literary studies*, N. 35, 2023, p. 660-671. ISSN 2248-3004
9. ROȘCA, T. Problematici psihologice de gen și etnie în procesul relaționării adolescenților moldoveni imigranți din Italia. În: *Vector european*, N. 2, 2022, p. 128-134. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X
10. ROȘCA, T. Cugetări psihologice asupra semnificației locului de origine și al apartenenței ca referințe identitare de valoare. În: *Vector european*, Nr. 2, 2022, p. 191-196. ISSN 2345-1106/ISSNe 2587-358X

COMPETENȚE PROFESIONALE

Intervenție psihologică

1. Consultanță psihologică și psihoterapie individuală
2. Evaluarea tulburărilor de natură psihologică și diagnosticarea lor conform manualelor de diagnostică
3. Construirea și aplicarea planurilor psihoterapeutice pentru tratarea tulburărilor psihologice
4. Consiliere psihologică pentru copil și familie în contextul migrației
5. Consiliere psihologică pentru adolescent și familie în contextul migrației

6. Psihoterapie de cuplu și de familie
7. Suport terapeutic pentru femei și bărbați afectați de fenomenele migrației

COMPETENȚE DIGITALE

Stăpânirea suitei de programe de birou

1. Procesor de text
2. Calcul tabelar
3. Software pentru prezentări

COMPETENȚE LINGVISTICE

Limbă(i) maternă(e): Română

Altă limbă (Alte limbi):

italiană

COMPREHENSIUNE ORALĂ B2 CITIT B2 SCRIS B2
EXPRIMARE SCRISĂ B2 CONVERSAȚIE B2

franceză

COMPREHENSIUNE ORALĂ B1 CITIT B1 SCRIS B1
EXPRIMARE SCRISĂ B1 CONVERSAȚIE B1

Niveluri: A1 și A2 Utilizator de bază B1 și B2 Utilizator independent C1 și C2 Utilizator experimentat